biblioteca școlarului

DINU SĂRARU

NIȘTE ȚĂRANI

Litera INTERNAȚIONAL

biblioteca școlarului

DINU SĂRARU

NIŞTE ŢĂRANI

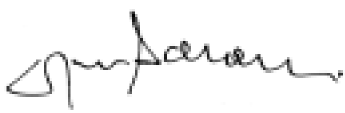
Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

Colecţie iniţiată şi coordonată de Anatol Vidraşcu şi Dan Vidraşcu
Concepţia grafică a colecţiei şi coperta: Vladimir Zmeev

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE:

Cătălina Buzoianu,
Aureliu Goci, Aurel Dragoş Munteanu,
Mircea Iorgulescu, Adrian Păunescu,
Alexandru Piru, Eugen Barbu,Valeriu Râpeanu,
Constantin Sorescu, Constantin Stănescu,
Mihai Ungheanu, Ion Ungureanu,
Grigore Vieru.

Editura „Litera Internaţional"
O. P. 33; C.P. 63, sector 1, Bucureşti, România
tel./fax (01) 3303502; e-mail: info@litera.ro

Grupul Editorial „Litera"
str. B. P. Hasdeu, mun. Chişinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: litera@litera-publishing.com

Difuzare:

S.C. David D.V.Comprod SRL
O. P. 33; C. P. 63, sector 1, Bucureşti, România
tel./fax +(01) 3206009

Librăria „Scripta"
str. Ştefan cel Mare 83, mun. Chişinău, MD-2012,
Republica Moldova, tel./fax: +(3732) 221987

Prezenta ediţie a apărut în anul 2001 în versiune tipărită
şi electronică la Editura „Litera Internaţional" şi
Grupul Editorial „Litera".

Editori: *Anatol şi Dan Vidraşcu*
Lectori: *Petru Ghencea, Tudor Palladi*
Tehnoredactare: *Victor Gorbatovschi*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chişinău
Comanda nr. 20020

CZU 821.135.1-3
S 23

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Săraru, Dinu
Nişte ţărani: Proză/ Dinu Săraru; col. iniţ. şi coord. Anatol şi Dan Vidraşcu; conc. gr. a col. şi coperta/ Vladimir Zmeev.— Ch., Litera, B., Litera Int., 2001 (Combinatul Poligrafic). — 288 [p]. — (Bibl. şcolarului, serie nouă, nr. 215)

ISBN 973-8358-31-0. — ISBN 9975-74-385-4

821.135.1-3

ISBN 973-8358-31-0
ISBN 9975-74-385-4

CUPRINS

TABEL CRONOLOGIC

1932 Ianuarie, 30. *Se naşte la Râmnicu-Vâlcea Dinu Săraru, fiu al învăţătorului Costică Săraru şi al Corneliei Săraru, casnică, locuitori ai comunei Slătioara, plasa Horezu, judeţul Vâlcea.*
În această comună de ţărani olari şi vărari — satul copilăriei scriitorului se numeşte chiar Olari şi împreună cu satele Fometeşti, Milostea, Goruneşti şi cătunele Vioreşti, Mogeşti, Mănăseşti, Potreşi şi Turiceşti alcătuieşte azi Slătioara — şi-a petrecut copilăria, învăţând primele clase la şcoala din sat, unde îl are învăţător pe tatăl său.

1941 August, 15. *Este ucis pe front tatăl viitorului scriitor, învăţătorul Costică Săraru, şi înmormântat la Cimitirul Ortodox Centrul din Chişinău în spaţiul rezervat ofiţerilor români.*

1943 Dinu Săraru intră în clasa întâi a Liceului Alexandru Lahovary *din Râmnicu-Vâlcea, unde învaţă până în primăvara lui 1947, absolvind clasa a cincea.*

1947 Vine în Bucureşti şi se înscrie la Liceul Matei Basarab *(un an), apoi la Liceul* Mihai Viteazul.

1950 Părăseşte şcoala şi se angajează, prin concurs, reporter la Radiodifuziunea Română*, redacţia culturală, unde este remarcat de Alexandru Balaci — pe atunci redactor-şef adjunct — care devine, astfel, primul lui mentor în gazetărie. La postul de radio Bucureşti scrie reportaje, apoi recenzii şi deţine un timp cronica literară şi teatrală. Începe să publice şi în presa literară. Primele articole îi apar în* Tânărul scriitor.

1960 Este numit secretar general de redacţie la revista Secolul 20*, calitate în care, alături de Mihnea Gheorghiu — creatorul acestei publicaţii —, participă nemijlocit la realizarea primei reviste de literatură universală din cultura românească.*

1961 Publică o povestire, Silvica*, în* Gazeta Literară.

Este acuzat de cronicarul literar al ziarului Scânteia *că nu cunoaşte ţăranul român şi că denaturează realităţile satului românesc. În povestire se află nucleul viitoarelor pagini despre ţărani ale lui Dinu Săraru, unele personaje, precum şi universul din romanul* Nişte ţărani.

1963 În urma unei analize eronate şi incompetente a revistei Secolul 20*, învinuit, împreună cu Mihnea Gheorghiu, de favorizare a spiritului cosmopolit, revista fiind considerată „o breşă în frontul nostru ideologic“, este obligat să părăsească redacţia.*
Intră în redacţia Scânteii Tineretului *ca şef al secţiei culturale.*

1964 Intră în redacţia revistei Luceafărul*, condusă de Eugen Barbu, care îl numeşte secretar general de redacţie.*
Între anii 1960 şi 1964, continuă să scrie cronica teatrală, chemat de Valeriu Râpeanu la Luceafărul*, apoi începe să publice în* Gazeta Literară *şi în* Scânteia Tineretului*; în sfârşit, îşi stabileşte o rubrică săptămânală la* Luceafărul.

1965 Revista Luceafărul *acordă, pentru prima dată, premiile de literatură, şi Dinu Săraru este premiat pentru activitatea de cronicar teatral.*

1966 Apare la Editura pentru Literatură *volumul de cronici şi articole* Teatrul românesc şi interpreţi contemporani.

1968 Părăseşte redacţia revistei Luceafărul *şi devine şeful publicaţiilor* Radioteleviziunii.

1969 Redactor-şef adjunct al redacţiei culturale TV, apoi redactor-şef.
Împreună cu Valeriu Râpeanu, reorganizează Teatrul TV şi Teatrul radio, pe care apoi le va conduce, până în 1977.
Organizează prima Expoziţie de scenografie teatrală TV şi impune pentru cele două teatre — radio şi TV — titulatura Teatrul naţional radio şi Teatrul naţional TV.

1973 Apare la Editura Eminescu*, în colecţia* Masca*, volumul* Al treilea gong*, însoţit de prezentarea lui Valeriu Râpeanu, de o prefaţă semnată de Eugen Barbu şi de postfaţa lui Aurel Baranga.*
Se înscrie la Academia Ştefan Gheorghiu*, Facultatea de Ziaristică, pe care o absolveşte în 1978.*

1974 În numărul 11, din 9 martie 1974, revista Flacăra *publică primul capitol,* Ploaia*, din romanul* Nişte ţărani*, care va fi mai mult de jumătate tipărit în foileton săptămânal.*

Apare la Editura Eminescu *romanul* Nişte ţărani*, justificat de autor şi prin această declaraţie: „Mă duceau la exasperare imaginile din literatură în care ni se descria un ţăran continuu fericit şi care nu mai ştia ce să facă de bucurie că a venit în sfârşit revoluţia socialistă să-l invite la colectivizare ca la o serbare“.*
Scriu elogios despre roman Valeriu Râpeanu, Eugen Barbu, Adrian Păunescu, Aurel Dragoş Munteanu, Nicolae Dragoş, Aurel Martin, Al. Piru, Aurel Baranga, Al. Căprariu ş.a.
Împreună cu Adrian Păunescu, creează la Televiziune *prima* Revistă literar-artistică.

1975 Apare ediţia a II-a a romanului Nişte ţărani*. Romanul este distins cu Premiul revistei* Săptămâna *pe 1974 şi cu Premiul* Ion Creangă *al* Academiei Române.

1976 Octombrie. *Apare romanul* Clipa.

1977 Romanul Clipa *este distins cu Premiul* Cântarea României *pentru literatură.*
Martie. *Apare ediţia a II-a din romanul* Clipa.
Februarie. *Este numit director al* Teatrului Mic *din Bucureşti.*

1978 Are loc premiera pe ţară, la Teatrul de Stat *din oraşul Constanţa, a scenariului* Clipa *de Virgil Stoenescu, după romanul cu acelaşi nume. Piesa este jucată apoi pe scenele teatrelor din Sibiu, Timişoara, Craiova, Botoşani şi la postul de radio Bucureşti.*
Octombrie. *Apare ediţia a III-a din romanul* Clipa.
Editura Eminescu *lansează colecţia* Biblioteca de proză română contemporană*, care se bucură de o excepţională primire de către public şi critică.*
Apar simultan Galeria cu viţă sălbatică *de C. Ţoiu,* Iarna bărbaţilor *de Ştefan Bănulescu şi* Nişte ţărani *de Dinu Săraru.*

1979 Ianuarie. *Are loc premiera filmului* Clipa*, în regia lui Gh. Vitanidis. Filmul este distins cu Premiul I pentru cel mai bun film şi cu Premiul I pentru regie în cadrul ediţiei a II-a a Festivalului naţional* Cântarea României*. Sunt distinşi, de asemenea, cu Premiul I actorul Gheorghe Cozorici — pentru rolul Dumitru Dumitru, Emanoil Petruţ — pentru rolul Mihalache Demetrie şi Valeria Seciu — pentru un rol episodic, de numai trei minute!*
Are loc inaugurarea Teatrului Foarte Mic*, primul teatru de buzunar din ţară, creaţia scriitorului Dinu Săraru.*

1981 *Apare la Editura* Eminescu*, romanul* Dragostea şi revoluţia*, volumul I.*
Are loc premiera filmului Vânătoare de vulpi*, după romanul* Nişte ţărani*, în regia lui Mircea Danieliuc.*
Apare în limba maghiară, în traducerea lui Bodor Pál, romanul Clipa.
Revista Teatrul *publică scenariul Cătălinei Buzoianu după romanul* Nişte ţărani.
La Teatrul Mic *are loc premiera* Scenariului dramatic în şapte anotimpuri *de Cătălina Buzoianu, după romanul* Nişte ţărani*, în regia excepţională a Cătălinei Buzoianu — spectacolul fiind elogiat superlativ în întreaga presă.*

1982 *Spectacolul cu* Nişte ţărani *este distins cu Premiul I, pe ţară, în cadrul Festivalului naţional* Cântarea României*, ediţia a III-a, apoi cu Premiul A.T.M. pe 1981.*
Aprilie. *Apare la Editura* Unionsverlag*, din Zürich, romanul* Clipa*, cu difuzare în Elveţia, Republica Federală Germania şi Austria.*
Romanul Clipa *e tradus în limba chineză.*
Este sărbătorit în toată presa cu ocazia împlinirii vârstei de cincizeci de ani, prilej cu care romanul Nişte ţărani *este tipărit în colecţia de mare prestigiu* Biblioteca pentru toţi.

1984 *Are loc premiera filmului* Dragostea şi Revoluţia*, după romanul omonim, în regia lui Gheorghe Vitanidis.*
În urma apariţiei în revista Flacăra*, la rubrica* Opinia unui alegător*, a tabletei* Forţa prostiei *(I), scriitorului îi sunt suspendate colaborările la* Flacăra *(rubrica săptămânală* Opinia unui alegător*), la* Informaţia Bucureştiului *(rubrica săptămânală* Cronica străzii*) şi la Radio (rubrica săptămânală* Consemnări*).*

1986 *Premiul excepţional al A.T.M. pentru contribuţia remarcabilă la dezvoltarea teatrului românesc şi promovarea dramaturgiei naţionale.*

1987 Ianuarie*, 1. I se naşte nepotul unic şi favorit, Mihnea Vasile Săraru.*

1989 Noiembrie. *Aniversarea a 10 ani de existenţă a* Teatrului Foarte Mic*, prilej cu care presa salută performanţele excepţionale ale acestei scene.*

1990 Ianuarie*, 8. Actorii* Teatrului Mic*, pe care directorul lor i-a condus la glorie pe scenele din Sărindar şi Piaţa Rosetti, îl dau afară. Se solidarizează cu scriitorul doar Ştefan Iordache şi Carmen Galin.*
Primele luni ale anului, ianuarie-iulie, este blamat nejustificat în întreaga presă, inclusiv la Radio.

În decembrie*, Valeria Seciu, în revista* Teatrul *este prima actriţă de la Teatrul Mic care conştientizează eroarea făcută de trupă, declarând: „Să fim drepţi. Fără Dinu Săraru n-am fi avut nici o şansă în războaiele astea. El a stat în faţă, ştia cu cine are de-a face, cunoştea «maşinăria», avea armele necesare, avea cheia codului. Şi-a asumat riscul, plăcându-i riscul. A câştigat de cele mai multe ori. A plătit, desigur. Cu oameni, a plătit cu oameni — şi el, cu noi o dată. Ultimul război, însă, a trebuit să-l plătească, cu sine. [...] În ceea ce mă priveşte, îi datorez mult. El m-a primit la* Teatrul Mic *şi mi-a acordat de la început acea încredere care îţi uşurează drumul. Mi-a dat, în felul său autoritar, dreptul de a putea fi «vedetă», într-o vreme când însăşi ideea de vedetă era o erezie faţă de dogma «toţi sunt egali!“. Îi datorez momentul acela de încredere. Am lucrat la Teatrul Mic şi pentru a justifica acel moment, al lui, de alegere.“*

În următorii ani, în presă, la radio şi TV, cei mai de frunte reprezentanţi ai trupei Teatrului Mic aduc elogii fostului director care i-a condus timp de treisprezece ani la succese incontestabile, unanim recunoscute.

Septembrie. *Creează revista* Noi*, semnând în calitate de director. Redactorii-şefi ai revistei sunt Petre Ghelmez şi Ludwig Grunberg. Apar 3 numere.*

1991 Creează revista Clipa*, semnând în calitate de director executiv într-un Comitet director din care fac parte Grigore Vieru, D.R. Popescu şi Mihai Cimpoi. Revista reuneşte pagini de poezie, proză, critică ale scriitorilor români şi basarabeni. Apar 3 numere.*

1992 Decembrie. *Este numit director al cotidianului* Universul românesc.

1993 În urma publicării, în cotidianul Universul românesc *(în cadrul unei serii de* Dialoguri*), a unei convorbiri cu Corneliu Coposu (publicată în două numere), finanţatorii suspendă apariţia gazetei. Este invitat în calitate de director general adjunct la* Centrul Internaţional Ecumenic (C.I.E.) *şi, împreună cu dr. Ion Popescu, director general al* C.I.E. *şi iniţiator şi fondator al acestei instituţii, realizează revista* Armonia*, periodic social-cultural, aflată astăzi la numărul 25, cu un Comitet de direcţie din care fac parte acad. Alexandru Balaci, acad. Dan Berindei, acad. Răzvan Theodorescu, prof. univ. dr. George Vădeanu, prof. univ. dr. Ioan Dumitriu-*

Snagov, Mihai Ungheanu, Valeriu Râpeanu, pr. conf. dr. Alexandru I. Stan, pr. conf. Zagoni Albu Zoltan, arhim. dr. Zareh Baronian.

1996 Îi apar, pentru prima dată împreună, sub titlul Trilogia ţărănească*, cele trei romane dedicate universului ţărănesc scrise pe parcursul a două decenii:* Nişte ţărani — *1974,* Iarba vântului — *1993,* Crimă pentru pământ — *1994, o saga a lumii ţărăneşti care se adaugă cărţilor fundamentale semnate de Duiliu Zamfirescu, Liviu Rebreanu, Zaharia Stancu şi Marin Preda.*

1998 La Casa de Editură PRO *apar primele volume din proiectul* PRO ISTORIA*, colecţia* Biblioteca naţională politică*, proiect iniţiat şi coordonat de Dinu Săraru.*

Creează Fundaţia Naţională pentru Civilizaţia Rurală Nişte ţărani*, a cărei inaugurare a avut loc la* 10 iunie*, la palatul Ghica din Bucureşti.*

1999 Apare la Editura Pro*, în colecţia* Capodopere ale literaturii române *romanul* Nişte ţărani *cu un amplu studiu introductiv semnat de Aureliu Goci, intitulat* Romanul semnificaţiilor perene. *Ediţia este însoţită de o coliţă cu fotografii din spectacolul* Teatrului mic*, realizat după roman de Cătălina Buzoianu.*

Este numit Director general al Editurii Pro.

2000 *Romanul* Nişte ţărani *este publicat în colecţia* Biblioteca şcolarului *de către Editura* Litera *din Chişinău.*

Decembrie. *Romancierul este ales* Membru de onoare al Academiei oamenilor de ştiinţă din România. *Cu acest prilej* Cuvântul de răspuns *la* Discursul de recepţie *a fost rostit de academicianul Răzvan Theodorescu, Ministrul culturii şi cultelor.*

2001 Nuvela Un fluture alb cu sânge pe aripi *este publicată, în română, franceză, engleză şi spaniolă, într-o ediţie de artă, format album, pe hârtie produsă manual de un ţăran din Ardeal, însoţită de gravurile pe lemn realizate după nuvelă de către graficianul Mircea Dumitrescu. Ediţia a fost prezentată în acelaşi an la* Târgul internaţional de carte *de la Paris.*

Ianuarie. *Dinu Săraru este numit în funcţia de director general al* Teatrului Naţional I. L. Caragiale.

Lui Adrian Păunescu
1974

CAPITOLUL I
PLOAIA

— Cine are puşti, cine are pistoale, cine are arme, le predă până mâine dimineaţă!

Ploua mărunt, pisălog, o ţârâitură infernală, şi era frig, un frig igrasios, cu un miros de mucegăială. Cerul era vânăt şi ceţos, bătea un vânt subţire, usturător, care te plesnea cu ploaia măruntă peste obraz, nişte ciori se aciuaseră într-un salcâm desfrunzit şi lepros şi cârâiau zgribulite în răstimpuri, întrerupând ordinele date alternativ de cei doi ofiţeri de securitate, înfipţi în cizme pe scările de piatră ale primăriei. Îşi ridicaseră gulerele la mantăi şi întorceau capul, ferindu-şi feţele de biciuiala ploii piezişe. Ţăranii se îngrămădiseră jos, în curte, la picioarele scărilor, stăteau nemişcaţi, neclintiţi, uzi, ieşeau aburi din dimia săină a hainelor lor ţesute în războaie de lemn şi erau negri la faţă, neraşi, cu priviri vinete, rele, erau toţi urâţi sau urâţiţi de muncă şi de nevoi şi de o înăcreală mută.

Se uitau la cei doi ofiţeri de securitate şi încercau, în sinea lor cea mai ascunsă, să descopere un semn după care să-i recunoască, să afle cine sunt de fapt, adică de unde sunt şi ai cui sunt, pentru că era clar, era foarte clar, că ofiţerii nu putuseră fi înainte cu un an sau doi decât tot ţărani, sau poate lucrători pe undeva pe la o fabrică de cherestea, ori pe la o tăiere de lemne.

Năiţă Lucean făcea acelaşi lucru, deşi era furat mereu de ideea că ei toţi, acele câteva sute de ţărani care stăteau nemişcaţi sub ploaia măruntă şi mirosind a câine sau a păr de vacă, înecăcios şi mucegăit, sunt toţi urâţi, şi constata acum, absent la cele ce spuneau ofiţerii, că „ţăranul nu e frumos decât la horă şi la nuntă, şi la botez, şi la vreo

petrecere, de Sfântul Dumitru cum ar veni, când s-au făcut ceva bucate şi ai altă stare, îţi vine să te culci la amiază, în zi de lucru, şi să nu te scoale nimeni, că-l omori. După ce trece şi hora, şi nunta, şi botezul, ţăranul nu mai are timp să fie frumos, se ia cu viaţa, cu treburile, cu vai de capul lui, mai vin şi nişte copii, fuior, unul după altul, şi le e foame şi dracu' mai ştie ce le e, şi dacă-ţi mai moare şi-un bou, s-a ales praful de viaţa ta".

— S-a înţeles? întrebă unul dintre cei doi ofiţeri, părând a lăsa să se priceapă că adunarea se terminase.

Se uita de sus, de pe scări, la sutele de ţărani, care continuau să stea nemişcaţi, neclintiţi, îngrămădiţi unul într-altul, fără să-şi ferească feţele negre, nerase, supte de răutate, frunţile şiroind de plesnetul ploii din ce în ce mai piezişe şi mai îngheţate. Nu răspundea nici unul dintre ei, de parcă nu le vorbise nimeni nimic până atunci şi, fireşte, nici nu-i întrebase nimeni nimic. Se auzea doar ţârâitul infernal al ploii pe căciulile lor şi pe pălăriile de postav vechi, toate negre şi cu borurile coborâte ca nişte streşini de şindrilă veche şi putrezită. Ofiţerii se uitară unul la altul cu nişte priviri întrebătoare, deşi nici unul dintre ei n-ar fi putut spune ce anume îl întreba pe celălalt, dar era limpede că un sâmbure de teamă pătrunsese ca umezeala igrasioasă a ploii în sufletul lor, şi simţeau, sigur, că ceva anume nu-i poate despărţi, cum ar fi vrut, de aceste sute de ţărani, muţi, plutind parcă în aburii care ieşeau din dimia săină a hainelor lor.

— Liber! zise atunci unul dintre cei doi ofiţeri, dar nu fu destul de clar care dintre ei vorbise, pentru că amândoi, şi în acelaşi timp, deschiseseră gura, ca şi când de fapt ar fi vrut să spună cu totul altceva, iar ţăranii părură că se tulbură în muţenia lor, şi chiar se auzi un fel de confirmare indirectă a ultimei comenzi milităreşti, dată precipitat, nervos, sugrumat nervos, de unul dintre cei doi tineri ofiţeri.

— N-avem! sau cam aşa ceva.

Şi ţăranii întoarseră capetele spre cel pe care îl bănuiau că răspunsese, iar acesta era Năiţă Lucean, şi el repetă

răspunsul, de data aceasta ceva mai tare şi chiar cu o anume ciudată veselie în glas, adăugând pentru vecinul lui, Pătru cel Scurt, care se şi ridică în vârful picioarelor, să vadă:

— Ăla mai pirpiriu e copilu' lui Dumitru Turbatu de la Sacoţ.

— Ţţ, făcu Pătru cel Scurt, contrazicându-l adică, deşi chiar şi ridicat pe vârfurile opincilor tot nu vedea nimic.

— Cine are, răcni parcă, ofiţerul acela pirpiriu, să le aducă la primărie, până mâine dimineaţă. Cine nu le aduce până mâine dimineaţă, şi i le găsim noi, răspunde în faţa legii pentru port ilegal de armă. Şi iar acel „S-a-nţeles!?", scurt şi ascuţit ca şi faţa sa pământie, prea puţin deosebită de a ţăranilor care stăteau iar nemişcaţi în curte, sub ploaia ce se înteţise şi zuruia pe acoperişul primăriei.

— Care are, continuă Năiţă dialogul cu ofiţerii, dar parcă fără să li se adreseze lor, fiindcă se auzi imediat cum reveni la Pătru cel Scurt:

— E copilu' lui Turbatu, domnule, n-am fost eu cu ta-so la piatră de var, cu trotil, când am venit după front şi ta-so avea trotil, de la geniu?

— Nu văd, domnule, se auzi glasul piţigăiat-răguşit al acestuia, nu văd nimic.

Pe urmă, rândurile ţăranilor se rupseră, şi ei se bulucira spre podişca de lemn a primăriei şi primii se văzură ieşind în drum, dar toţi tăcuţi. Ofiţerii nu intraseră încă în primărie, iar unul dintre ei, acela mai pirpiriu — pentru că, altfel, amândoi erau foarte tineri şi destul de firavi — părea să fi auzit destul de clar ce spusese Năiţă Lucean şi rămăsese niţel rătăcit, câteva secunde poate. Nu observase însă nimeni nimic şi nici tovarăşul său nu se vedea a fi înţeles ceva din răspunsul lui Năiţă Lucean. Şi cu toate astea, când intrară în primărie, şi „tovarăşul Craina" îi poftise în biroul lui de preşedinte al Comitetului executiv provizoriu, întrebase cu un accent anume în glas:

— Cine e tovarăşul care zicea că n-au?

În primul moment, Craina avu impresia că e vorba chiar de el, ca şi când întrebarea ar fi vizat munca politică dusă

de el de când fusese trimis aici şi nu reuşise să facă ordine, şi nu reuşise să ridice nivelul politic al ţăranilor până acolo, încât aceştia să nu mai întrebe nimic sau să zică toţi: „Da!". Sentimentul acesta îl încercă însă doar câteva secunde, după care îşi reveni şi explică — destul de încâlcit totuşi — că acest Năiţă Lucean este un „element" şi că are „influenţă" şi mai ales că „e imposibil să nu aibă şi arme".

La uşă bătu cineva şi intră o femeie, care mai mult pe muţeşte îi făcu să înţeleagă că îi aşteaptă masa, şi toţi trei — Craina şi ofiţerii — trecură într-o încăpere alăturată.

Pe drum, ţăranii ieşiră din muţenia lor, şi vorbeau acum destul de tare, cum le era obiceiul. Numai Năiţă Lucean, urmat îndeaproape de Pătru cel Scurt, se cufundase în gânduri şi nu auzea nimic din ce-i toca omul acela scund şi bondoc care parcă se rostogolea când mergea şi şuiera cu glasul său piţigăiat-răguşit:

— Dacă e copilu' lui Turbatu, cum a ajuns la secoritate? întrebă el nedumerit, fiindcă pentru el era absolut nefiresc ca acel ofiţer, care mai venise şi într-o motocicletă cu ataş, condusă chiar de el, să fie copilul unui ţăran ca şi el, ba mai rău, căci el stătea „la linie", pe când acel Turbatu stătea cu casa la dracu-n praznic, într-un cătun agăţat pe sub nişte râpe, mulţi dintre locuitorii lui nu văzuseră nici maşină, nici tren.

— Cum să fie, dom'le, copilu' lui Turbatu? se întrebă el cu glas tare, nedumerit şi exasperat de muţenia savantă a lui Năiţă Lucean, care mergea cu un metru, doi înaintea lui şi nu-i răspundea nici un cuvânt. Păi cum s-ajungă el din Sacoţ la secoritate? De unde până unde?

Năiţă nu-i răspundea nimic, şi el continua să se rostogolească pe şleaul drumului, şuierându-şi nedumerirea. Ploaia se îndesise bine detot, vântul aducea şi un fel de măzăriche, se vedea că nu mai era mult şi începea să ningă. Ţăranii se strecurau printre şfichiuirile ploii şi mulţi dintre ei pieriseră prin curţile care le ieşiseră în cale, tăind drumul prin locuri ferite, pe poteci, pe sub resturi de pădure. Cerul coborâse jos detot şi se întuneca văzând cu ochii, deşi nu trecuse de prânzul cel mare.

— Ai puşcă, Pătrule? întrebă pe neaşteptate Năiţă, ca şi când n-ar fi ştiut niciodată dacă acest Pătru avea sau nu arme.

Pătru se rostogoli spre el şi mai speriat, căci, întrebându-l, Năiţă se oprise în loc şi se întorsese cu faţa la el.

— Am, zise Pătru, am o gioarsă, nu ştii? N-am fost duminecă amândoi după vulpi? răspunse el, gâfâind şi încercând să se ţină totuşi în pas cu Năiţă, care îşi reluase drumul lui, călcând apăsat şi repede şi uitându-se la locul unde punea piciorul ca o pisică.

— Eu n-am, zise Năiţă după un timp. Şi ridică mâinile neputincios. N-am avut, n-am, n-am ce să le dau. De unde să le dau eu puşti, dacă n-am? Dac-aveam, le dădeam, nu mă bucuram eu la sărăcia lor, fiindcă or fi având şi ei nevoie, dacă s-a-nmulţit ofiţerii şi l-au făcut şi pe-al lu' Turbatu ofiţer, trebuie să le dea şi lor ceva-n mână, că nu mai sunt la oi. Da dacă n-am, îmi pare rău. Las' că, dac-aveam, tot nu le dam, adăugă el, fără să se uite, dacă Pătru se ţine după el sau e în rând cu el.

Acesta se rostogolea ca un arici şi răsuflând greu, căci scurt fiind, avea şi pasul scurt. Însă ce-l făcea să-şi piardă răsuflarea detot era ce auzea de la Năiţă, cu care fusese duminica trecută la vulpi, şi azi era joi. Iar Năiţă Lucean trăsese asupra unui vulpoi zdravăn cu puşca lui cu două ţevi, una de vânătoare, alta de carabină. Amândoi veniseră cu puşti acasă, de pe front, şi tot satul venise cu puşti — care mai venise, bun-înţeles.

— Şi dac-aş avea, tot nu le-aş da, vorbea Năiţă singur. Nu le-aş da, fiindcă noi şi aşa suntem săraci. Dacă nici o puşcă nu mai avem pe lângă casă, de ce dracu' am mai făcut războiul? Dar n-am, hotărî el definitiv, răstindu-se la Pătru cel Scurt, şi acesta înţelese că Năiţă Lucean nu are şi nici nu a avut vreodată arme.

El însă avea şi o dădea.

Ploaia nu contenise deloc, măzărichea nu se mai topea pe marginile şoselei, se lăsase un fel de pâclă deasupra dealurilor cu păduri de fagi şi, din când în când, ciorile din salcâmul de lângă primărie ţipau ascuţit şi prelung.

Ofiţerul acela mai pirpiriu, cu o faţă prelungă şi pământie, scria încet şi chinuit într-un registru numele ţăranilor şi armele pe care aceştia le predau, punându-le jos, la picioarele lui, iar celălalt ofiţer le lua şi le aşeza stivuit, după felul lor. Se întunecase, şi în primărie fusese aprinsă o lampă cu gaz, care lumina prost şi afuma. Ofiţerul se poticnea în litere şi tot timpul avea impresia că registrul i se învârteşte în faţă ca o roată de oale şi din când în când se trezea făcând vânt cu piciorul, pe sub masă, roţii imaginare, şi mâna îi fugea într-un gest ciudat, de parcă ar fi urmărit forma unei oale sau a unui ulcior.

Când se întunecase detot şi nu se mai vedea nici marginea drumului, veni şi Năiţă Lucean, însoţit de Pătru cel Scurt. Acesta ţinea în mână o puşcă enormă cu ţeavă lungă şi cu un pat cioplit primitiv, din lemn de fag încă verde. Era o puşcă împărăteasca, cu ţilindră, de pe la 1821, reparată de Pătru şi scoasă de el la lumină.

Ţăranii treceau unul pe lângă altul, feriţi şi ferindu-se, urcau scările şi pătrundeau în biroul lui Craina, unde se instalaseră cei doi ofiţeri, şi predau armele vorbind în şoaptă, şi în şoaptă spunându-şi şi numele. Aveau priviri bănuitoare, şi după ce li se spunea „liber“ mai stăteau o clipă sau două, aşteptând să li se repete cuvântul acela, „liber“, şi să fie siguri că nu-i opreşte, într-adevăr, nimeni.

Pătru cel Scurt îşi spuse şi el numele, şoptit, apoi întinse puşca, iar ofiţerul ezită o clipă în faţa ei. Nu mai văzuse o astfel de armă.

— E strămoşească, explică Pătru, îngrijorat de ezitarea aceluia. Nici dracu' nu mai ştie de pe vremea cui e. Asta o am, asta o dau, mai zise el.

Ofiţerul luă arma şi o aşeză deoparte, nu în stiva care se înălţase serios.

— Bine, zise el. Eşti liber. Dumneata? întrebă el apoi, văzându-l pe Năiţă, care aştepta cu căciula în mână.

— Eu sunt cu dumnealui, se justifică el cu o oarecare mândrie, dar şi stânjenit în acelaşi timp, pentru că avea totuşi impresia că nu e destul de clară prezenţa lui acolo.

— N-am armă, mai zise el. Eu am fost mai paşnic, mai

cu carul cu boi, mai cu ale gospodăriei; când ai armă în mână trebuie să te ocupi de ea, şi noi nu prea avem timp.

Spunea toate acestea, ca şi când Pătru cel Scurt ar fi fost un fel de rentier, şi el îşi putea permite să se ocupe cu puşca aceea mare, pe care o predase atunci.

— Aşa că am venit cu dumnealui, dacă nu e cu supărare.

— Bine, zise scurt ofiţerul care scria în registru. Liber! Dar Năiţă continua să stea lângă uşă cu căciula în mână.

— Aş fi avut o chestiune „confidenţială". Şi când ofiţerul ridică brusc ochii de pe registru, tresărind parcă şi fixându-l cu o privire bănuitoare, adăugă:

— Chiar cu dumneavoastră, dacă se poate. Două vorbe, şi vă mulţumesc pentru prezenţă.

Ofiţerul se ridică precipitat de la masă şi trecu nervos cu Năiţă într-o încăpere alăturată.

— Nu te superi dumneata, începu Năiţă, însă ar fi cazul să te informez că puşca mea e de vreo doi ani la tatăl dumitale, cu care ştii că sunt prieten, aşa că...

— Ce puşcă? întrebă ofiţerul. Care tatăl meu?

— Păi nu te cheamă pe dumneata Turbatu, nu eşti dumneata din Sacoţ? Nu te-am trimes eu după tutun la Stroieşti?

Ofiţerul se roşise la faţă şi tremura, şi îşi măcina dinţii în gură. Năiţă ieşi din încăpere fără să se uite înapoi şi coborî scările, strigându-l tare şi vesel pe Pătru:

— Hai, Pătrule.

Peste drum, la Mat, era lumina aprinsă şi Năiţă intră urmat de Pătru, vorbind tare, ca să fie bine auzit. Lăsa impresia că i se adresează lui Pătru şi că lui îi explică. Avea un fel de a vorbi răstit, deşi era un om vesel şi numai aparent arţăgos.

— Ideea, zicea el, este să ştii cu cine vorbeşti, ca să ştii pe cine să apuci la o nevoie.

Pe uşa Matului se strecură un fel de vătăşel de primărie, îmbrăcat cu nişte haine militare vechi şi numai petice, cu o căciulă de pâslă cu urechi în cap şi, căutând din ochi pe cineva, îşi făcu loc în înghesuială până la tejghea.

— Năiţă, gâfâi el când ajunse lângă acesta, te cheamă înapoi tovarăşul Craina şi...

Trecuse de miezul nopţii, cocoşii lui Boncu cântaseră de vreo trei ori, şi Pătru cel Scurt îi şi înjurase, căci îşi zisese el: „Boncu ăsta nu numai că este chiabur, dar şi cocoşii lui mint, cântă de trei ori înainte de miezul nopţii, să crezi că vine dimineaţa şi să pleci nebun pe câmp, să te întâlneşti cu mai ştiu eu cine, că un sat ca ăsta al dracului nu s-a mai văzut". Stătea pe podişca din faţa primăriei şi aştepta. Năiţă Lucean intrase de cu seară în primărie, chemat de Craina cu vătăşelul, şi nu mai ieşise. Vătăşelul era un bătrân cam surd, unul Ion al lui Ciclop, nu se mai ştia cine-i zise-se Ciclop; avea un ochi cu albeaţă, şi când se uita la cineva, se uita într-o parte, ca o gâscă speriată că vine uliul. Pentru că era chior şi niţel cam nărod, nu fusese luat pe front; rămăsese acasă, şi în fiecare duminică jucase popice cu copiii, pe secărică, şi cât ţinuse războiul vânduse tot pământul ca să facă bani de popice, iar la sfârşit se înfiinţase la primărie, ca om sărac, ca „proletari", cum zicea el, iar acum nu-l întrecea nimeni de gură, se înscrisese în partid şi făcea agitaţie şi certa pe toată lumea, şi când bătea el cu băţul în poarta cuiva însemna că nu e bine. Nu ştia nici să scrie, nici să citească, singurul lucru pe care-l ştia era să joace popice, şi acum chiar câştiga, dar era prea târziu, fiindcă nu mai juca nimeni popice cu el, îşi vânduse pământul, alţi bani nu mai avea de unde scoate, simbria măruntă de la primărie i-o lua nevasta, o femeie scorojită, ca o roşcovă, subţire, şi neagră, şi rea, care de câte ori îl prindea beat îl bătea cu o mătură de mesteacăn şi îl jelea tot ea, de parcă ar fi murit, strigând cât o ţinea gura:

— Cui ne laşi tu, Ioane, şi cui rămânem noi, Ioane, că tu numai popice ai ştiut să joci, Ioane, şi la mine nu te-ai gândit, Ioane, şi să dea Dumnezeu să se-aleagă praful de ţărâna ta, Ioane!

În restul zilelor săptămânii, adică în toate zilele afară de duminică, Ion al lui Ciclop stătea lângă telefon, şi cum îl auzea sunând se repezea la furcă şi la manivelă, şi după ce răsucea manivela de douăzeci-treizeci de ori, striga fonf cât

îl ţinea gura „Alooooo, aici omul de serviciu“, de parcă ar fi zis: „Aici primul-ministru“, şi, fără să asculte ce se auzea în pâlnia neagră, adăuga grav: „Un moment“, şi se repezea după tovarăşul Craina, preşedintele, uitându-se rău la cine se nimerea prin preajmă, cu aerul că „V-a luat mama dracului, iar sună de la Raion, de la Partid“.

Pătru cel Scurt vorbise cu el la plecarea de la primărie, dar acesta ori nu auzise bine, ca de obicei, ce-i spusese Pătru, ori vrusese să-şi dea importanţă, ca un şef de la telefon cum se considera, fapt este că Pătru rămăsese pe marginea podeţului de lemn, din faţa primăriei, până când cântară cocoşii lui Boncu, şi nici nu băgă de seamă cum trecu timpul. Ploaia se oprise pe nesimţite, vântul şi el, se lăsase un pui de ger uscat şi iute, Cerna trăgea şi ea, şi spre Parâng cerul se zbicise, se luminase şi se făcuse sticlos. Deasupra Măgurii se ivise o lună mototolită, mai mult gălbuie, o cucuvaie a dracului cânta într-un coş al casei lui Boncu, şi Pătru văzu că nu mai are nici un rost aşteptarea sa. Ofiţerii dormeau lângă arme în primărie, Craina, preşedintele, dormea şi el în primărie de când fusese trimis preşedinte, Ion Ciclop plecase acasă, numai Năiţă nu mai ieşise, şi Pătru cel Scurt înţelesese că nu mai are de ce să aştepte. Se ridică greu de pe podişca unde stătuse, îi îngheţaseră şi mâinile, şi picioarele, şi, de fapt, tot înţepenise, şi simţi cum îl ia cu frig, dar nu de frig. Luna se ridicase deasupra Cornului Caprei şi lumina drumul şi apa Cernei, care clipocea mărunt printre pietrele prundului. Se auzi o uşă trântită, undeva în apropiere, cineva înjură de „Cădelniţa mă-si de viaţă“, Pătru tresări, apoi o luă uşurel cu pasul său mărunt şi săltăreţ pe firul apei în sus, ocolind drumul mare şi tăind peste Gurgui, pe sub o pădure de aluni, vorbind singur şi fără să-şi dea seama, cu glasul acela şuierat şi piţigăiat şi răguşit: „Fire-ai al dracului, Năiţă, că nu puteai sta acasă şi nu puteai tăcea din gură şi nu puteai să-ţi vezi de treaba ta!“

A doua zi dimineaţă se sculă mahmur, de parcă ar fi băut toată noaptea, ca la lăsata secului, când făcea Năiţă petrecere, căci acesta era un om petrecăreţ şi îi plăcea să

scoată din pivniţă vin de novă păstrat în butoi de gorun şi pastramă de oaie. Visase un vis pe care de câţiva ani îl visa mereu la fel, ori de câte ori se culca supărat sau numai îngrijorat. Se făcea că erau pe front, şi el, şi Năiţă, dar niciodată nu putea să-şi amintească unde se afla frontul, căci ei făcuseră tot războiul ca tot ţăranul român, şi aci se visa la Banska Bistriţa, pe o zăpadă cât casa, de nu se mai vedeau acoperişurile caselor, şi tot timpul îi apărea în faţă o clopotniţă unde pusese el steagul regimentului, aci se visa pe un câmp fără margini, alb tot de zăpadă, şi Năiţă Lucean striga la el dintr-o tranşee adâncă, fiindcă era sergent şi comanda un pluton: „Atenţie, Pătrule, dacă vrei să mai vezi Cerna şi Parângul. Atenţie, Pătrule, şi să ai grijă de copiii mei, că tu eşti sterp, şi sterpii au noroc.“ De data aceasta, Năiţă îi apăruse pe câmpul acela nesfârşit de zăpadă, zicea ceva, dar nu se înţelegea ce, şi Pătru striga la el: „Mai tare, Năiţă!“, dar, Năiţă oricât striga, nu se auzea nimic, fiindcă bătea un crivăţ cumplit şi ridica zăpada şi o viscolea şi astupa parcă gura lui Năiţă Lucean, iar el, Pătru, striga cât putea, dar nu se auzea nimic: „Năiţă, mai zi o dată, Năiţă, că nu se aude“, iar Năiţă făcea cu mâna şi arăta crivăţul, adică degeaba, şi el, Pătru, auzea totuşi cuvintele acelea ultime: „Să ai grijă de copiii mei, că ei nu sunt vinovaţi“. Şi pe urmă se auzeau rafalele unei mitraliere, şi Năiţă parcă sărea în sus din tranşee şi râdea cu gura până la urechi. „Fire-ai al dracului, Pătrule, ce noroc ai tu! N-ai nici nevastă, n-ai nici copii, dar, dacă scăpăm, eu te cunun“.

Era o zi de noiembrie, tristă, uscată după ploaia din ajun, uscată şi îngheţată, şi Pătru se trezi din viul nopţii şi se îmbrăcă mai mult pe întuneric, şi când ieşi afară din casă, curtea toată şi grădina erau albe de brumă, o brumă groasă, ca zăpada, şi din coşurile caselor se ridicau fuioare de fum albăstrui, iar pe uliţă nu se zărea nici ţipenie de om. Pătru se spălă pe ochi, în săliţa înaltă, de piatră, cu stâlpi înfloraţi, şi când se ştergea cu un peşchir de in cu care îi plăcea lui să se frece peste barba nerasă şi neagră, căci nu se rădea decât

duminica, odată cu Năiţă Lucean, care se pricepea la potrivit mustăţile şi la potrivit tunsorile, i se păru că aude pe cineva bătând în geamul de la bucătăria de vară, unde nu mai găteau de mult, de când dăduse gerul şi timpul se lăsase spre iarnă. Puse peşchirul jos, pe marginea cerdacului, şi se făcu că ascultă, deşi era sigur că nu i se păruse, şi chiar aşa şi era, căci se auzea bine cum cineva bătea cu o nuia în peticul de geam al bucătăriei de vară.

— Pătrule, eşti acasă? se limpezi o voce şoptită, de femeie sau de copil, şi Pătru înţelese că era nevasta lui Năiţă, o femeie mică, nu mai mare decât un copil, cu părul roşcat şi pistruiată, care nu prea ieşea în lume. Făcuse şase copii, unul după altul, tot timpul războiului şi după război, ca o iepuroaică, şase băieţi, toţi mărunţi şi iuţi, şi toţi pistruiaţi, nu mai văzuse nimeni pe valea aceea copii pistruiaţi şi cu părul roşu ca mătasea porumbului, iar muierile ziceau că acea copilă pitică ar fi furat, când era borţoasă, de poftă, nişte ouă de curcă dintr-un cuibar găsit pe locurile ungurenilor, pe văile care duceau spre Munţii Recei. Pătru credea şi el această poveste, şi chiar Năiţă credea în ea, numai biata femeie se jura că n-a furat ouă de curcă şi că acei copii pistruiaţi şi cu părul roşu nu fac decât să poarte păcatul unui neam de haiduci de demult, de când un anume vătaful Urşianu ar fi pedepsit nişte boieri să înghită ouă de curcă fierbinţi, aşa, ca o pedeapsă de pomină.

Erau neamuri vechi aceşti ţărani de pe valea Cernei, fuseseră moşii şi strămoşii lor căpitani şi ostaşi ai lui Mihai Viteazul, dar nimeni nu mai avea azi timp să asculte poveştile lor, care poate că erau adevărate.

— Pătrule, se auzi glasul acela de copil, şi Pătru se întoarse spre bucătăria de vară şi o văzu bine pe femeia lui Năiţă, şi o clipă avu impresia că întâmplarea se petrecea cu ani în urmă, când sosise el într-o permisie de pe front, şi ea tot aşa venise, pe întuneric, să-l întrebe ce era cu Năiţă, de fapt dacă mai trăieşte, şi dacă mai vine acasă, iar el, Pătru, îi spusese că vine, „că românul e dat dracului", şi că să nu aibă grijă,

că pe Năiţă l-a lăsat sănătos şi aşa şi pe dincolo şi că să aibă grijă de copii şi să stea cuminte, „că Năiţă pică când cu gândul nu gândeşte".

— Pătrule, zise femeia, ce-ai făcut cu Năiţă, că amândoi aţi plecat şi amândoi v-aţi întors şi de pe front şi n-a fost mai rău ca acum, şi acum Năiţă n-a mai venit.

Către prânz, prânzul cel mic, adică nici pe la zece şi jumătate, Pătru cel Scurt coborâse în sat şi stătea rezemat de tejgheaua Matului cu o cinzeacă în mână, tăcut şi vânăt la faţă, şi din când în când trăgea cu coada ochiului către uşa primăriei, care se vedea destul de bine prin fereastra fostei cârciumi, ţinută de o viaţă de acel Boncu, care până la urmă nu se alesese cu nimic, decât cu o undiţă cu care pescuia de unul singur cât era ziua de mare, pe malul Cernei, vorbind mereu, tare şi repede, de parcă s-ar fi certat cu cineva:

— Domnule, eu v-am spus, m-am înscris la ţărănişti fiindcă l-am cunoscut pe Domnul Mihalache de la Topoloveni, şi l-am ascultat vorbind şi mi s-a părut om cinstit, de la dumnealui am luat toată viaţa vin — şi nu m-a înşelat, şi dacă l-am văzut cinstit m-am gândit că un om ca dumnealui nu poate să mă înşele în politică şi nu m-a înşelat, dar nici dumnealui n-a mai avut putere, s-a terminat şi cu dumnealui. Dumneavoastră îmi închideţi cârciuma şi faceţi Mat, eu nu mă supăr, pentru că sunt bătrân şi altă politică nu mai fac. Vă dau şi popicăria, aşa că nu e nici o supărare, eu mă retrag cu undiţa: atâta vă cer: un permis de pescuit şi să nu mă întrebaţi de unde iau râmele.

Destul de târziu, către prânzul cel mare, când nu mai venise de mult nici un ţăran cu nici un fel de puşti, prin fereastra deschisă a Matului, Pătru auzi pe unul dintre cei doi ofiţeri strigând la telefon, să vină o maşină, să ridice armele. Nu trecu mult, şi veni un fel de autobuz cu geamurile vopsite cu alb, şi Pătru îl văzu pe Năiţă încărcând la puşti în acel autobuz, în care se şi urcă, urmat de cei doi ofiţeri şi de şeful postului de miliţie. Autobuzul porni salutat vesel de tovarăşul preşedinte Craina, care apoi intră în Mat şi ceru şi el o

cinzeacă, fără să vorbească nimic, cu nimeni, până când veni Ciclop după el şi-l chemă la telefon.

— Vă cheamă Judeţul, cu cotele, fonfăi Ciclop. Avea un fel de dispreţ respectuos faţă de preşedinte. Îi vorbea răstit şi poruncitor, căci îl socotea un venetic, însă în acelaşi timp în glasul său ştirb era şi o anume undă de slugărnicie, pentru că acest preşedinte nu era din sat cu ei şi deci nu ştia exact cine este şi mai ales ce putere are, nu-l putea apuca de nicăieri, cum singur zicea când prindea curaj şi când mai ales spera să-i ia locul, fiindcă oricât era de prost visa şi el o înălţare în grad, şi cum nu ştia să scrie, nu putea năzui să ia locul secretarului, un fel de viezure cu chip de om, pipernicit şi cu o faţă de şobolan, însă cu un scris frumos şi citeţ şi mai ales înflorat, pe când Craina acela abia ştia să se iscălească, însă nu ţi-l tăia nimeni la politică. Atunci când zicea el „Tovaroşe", îngheţa o adunare întreagă.

— Când eram pe front, începu Pătru cel Scurt, cum ieşi preşedintele afară urmat de Ciclop, când eram pe front, Năiţă ăsta tot aşa se trezea vorbind singur...

Cuvintele căzură ca bolovanii într-o varniţă goală, cu un ecou înfundat, nici unul dintre ţăranii aflaţi atunci în Mat nu părea să asculte ce spune Pătru cel Scurt. Stăteau cu câte-o cinzeacă în mână, nici nu beau, nici nu legumeau, era o linişte pustie, negustorul, pe numele lui de poreclă Difuzor, fiindcă de la el se auzeau toate ştirile, stătea şi el cu o cinzeacă în mână, dar goală. „Acum am băut-o, zicea el, de fiecare dată, o ţin aşa, ca să nu mă învăţ beţiv", un oblon desfăcut din opritoare se bălăngănea în ţâţâni, şi din când în când se lovea de giurgiuveaua ferestrei, dar nu-l băga nimeni în seamă, numai ochii acelor ţărani păreau să vorbească, dar şi ei pe furiş, căci nu stăruiau în căutarea lor fugărită decât o secundă şi iar se întorceau şi trăgeau pleoapele peste lumina lor furată.

— Când eram pe front, începu iar Pătru cel Scurt, cu glasul său şuierat, răguşit, vine locotenentul şi zice: „Luceane şi Pătrule, cine dintre voi pleacă în cercetare, că v-a venit rândul

şi ar fi cazul să mai ieşiţi din tranşee, că ne-ajunge de când stăm aici şi degerăm". Stam aşa, ciuciţi, de două săptămâni bune, nu trăgeam nici noi, nu trăgeau nici nemţii, că eu i-am şi spus locotenentului: „Domn' locotinent, mie mi se pare că noi degerăm aici, cu plotonul, degeaba, cum am mai păţit şi acum doi ani, şi frontul s-a dus la mama dracului, dumneavoastră nu ştiţi, că nu sunteţi de la începutul războiului". Era un locotenent tânăr, ca ăştia de ne-au luat puştile, de la Securitate.

— Unul dintre ei era al lu' Turbatu, zise Dumitru lui Dincă, şi se vedea bine că pe nimeni nu-l interesau amintirile de război ale lui Pătru cel Scurt, dar aveau nevoie de ele ca să ajungă la ce li se întâmplase lor cu o zi înainte şi la ce se întâmplase cu Năiţă Lucean.

Amintirile de război îi uneau în orice împrejurare — şi la petreceri, şi la nenorociri — şi în general le dădeau o anume siguranţă şi o anume încredere unul într-altul, adică nu mai puteau să se trădeze cei care văzuseră moartea împreună şi care scăpaseră de sub coasa ei. Amintirile de război îi legaseră şi mai ales îi legau acum, când scepticismul lor funciar îi făcea opaci şi chiar refractari la evenimentele politice care se succedau cu o viteză ameţitoare chiar şi pentru un revoluţionar de profesie şi care o viaţă întreagă nu făcuse altceva decât să viseze şi să pregătească, teoretic, aceste evenimente şi această succesiune ameţitoare a lor.

Dumitru lui Dincă fusese şi el pe front, cu Năiţă Lucean şi cu Pătru cel Scurt, chiar în acelaşi pluton cu ei. Scăpase, ca şi ei, cu viaţă, deşi făcuse şi el tot războiul, dar el plătise totuşi, cum singur zicea, „o dare". Se întorsese fără o mână, fără mâna stângă, retezată exact din cot, şi acum umbla cu o proteză de lemn. Fusese un flăcău frumos şi iubăreţ şi stricase multe case până să-l ia pe front şi făcuse să plângă multe neveste şi multe fete şi mai ales mâncase şi el nişte bătăi zdravene, de la nişte fraţi de fete mari şi de la nişte cumnaţi de gineri cam mototoli. Se dusese vestea despre el, trecuse râpele peste vreo câteva sate, căci avea obiceiul să joace şi

în hore vecine, şi cum apuca în capul horei, cum s-alegea praful de biata duminică şi de bucuria mai ştiu eu cui. Când pleca de la horă, hora se spărgea, fetele fugeau acasă şi plângeau. Şi una dintre ele trebuia neapărat să alerge după el şi să se roage cu gura plină de lacrimi: „Nu mă lăsa, neică Dumitre, ia-mă cu tine, neică Dumitre, acasă nu mă mai întorc, neică Dumitre, că mă omoară şi mă omor“. El mergea singur, înainte, înalt şi subţire şi cu o nuia de alun petrecută pe după umăr, şi cânta de făcea cămaşa fetei să salte peste zbuciumul sânilor şi să şiroiască lacrimile pe ea ca dintr-un potop de Sfântul Ilie: „Creşti pădure, şi te-ndeasă, numai loc de casă-mi lasă“.

— Ăsta care e al lu' Turbatu, ăsta e ca un câine, muşcă şi mâna care i-a dat mămăligă, zise Dumitru lui Dincă într-un târziu, şi iar se lăsa liniştea aia pustie, dar nu dură mult. Pătru cel Scurt vru să continue, şi chiar apucă să zică: Năiţă ăsta era pe front dat dracului, odată...

Uşa se deschise şi intră un copil pistruiat, care abia trecea cu creştetul de clanţa uşii, şi cum intră, cum se repezi la Pătru, şi nu se putu înţelege ce-i spune, dar Pătru se ridică şi-l întrebă pe Difuzor cât face.

— Nu face, zise Difuzor.

Pătru ieşi stingher, urmărit de privirile ţăranilor şi urmat de copilul acela pistruiat, care nu putea fi decât al lui Năiţă — aşa înţeleseseră toţi.

— Câţi sunt? întrebă Pătru copilul care alerga după el ca să se ţină de pasul grăbit şi rostogolit, şi peste gurgui şi printre tufişuri care îl fereau de cine n-ar fi vrut el să-l vadă...

— Păi sunt.., zise copilul, sunt vreo cinci-şase. Doi îl păzesc pe tata pe prispă, vreo doi-trei cotelesc prin casă şi prin pod şi mai e şi popa Sofronie, care stă de vorbă cu băiatul ăla al lui Turbatu de s-a făcut ofiţer şi care a fost şi şofer, că el conduce şi motocicleta cu care l-a adus pe tata.

„Al dracului timp! se gândi Pătru cu glas tare. Acu era uscat şi da spre îngheţ, acu se-nnoră şi se puse pe ploaie“.

Într-adevăr, gerul se-nmuiase pe nesimţite, nişte nori păguboşi — nu se ştie de unde dracu' se-ntorseseră din drum — se lăsaseră peste Măgura roşcată ca o coadă de vulpe şi, ca din senin, iar începu ţârâiala aceea infernală şi igrasioasă şi deasă ca o sită de colivă pentru zile mari.

Pătru ocoli pe după casa lui Năiţă, de unde se auzeau glasuri şi comenzi care lui i se părură ca pe front, când se mutau cu plutonul după linia-ntâi, şi chiar aşa şi erau, dacă printre aceste comenzi se auzi una atât de cunoscută, încât o secundă avu impresia că se află concentrat:

— Controlează terenul palmă cu palmă, ţăranii ăştia sunt daţi dracului, dacă nici eu nu-i cunosc, atunci nici dracu' nu-i mai cunoaşte.

Pătru rămase pe loc, nemişcat. Ajunsese la colţul dinspre pădure al casei lui Năiţă, şi cum ridicase ochii în sus, la streaşină, sub o grindă, şi întinsă pe grindă, neagră ca grinda — puşca lui Năiţă Lucean. Pătru îşi feri repede capul şi privirea, şi cu un aer de vecin, străin de tot ce se petrecea în acea curte, dădu colţul casei şi se trezi faţă-n faţă cu locotenentul Turbatu.

Acesta stătea pe o grămadă de lemne, cu un câine lup aşezat la picioare şi ţinut de o curea împletită ca un bici. Câinele ridică botul spre Pătru, ţintindu-l cu nişte ochi cafenii şi parcă mârâind. Ofiţerul îl mângâie atent pe cap, şi câinele coborî botul, cu care adulmeca parcă o pradă numai de el ştiută.

„Au şi câini dresaţi", se gândi Pătru, şi în aceeaşi secundă înţelese că era mult mai bine să nu fi intrat acum în curte şi că ar fi fost mult mai înţelept să se fi dus întâi acasă, şi aici s-o trimită pe nevastă, dar nu mai avu timp să termine acest gând, căci privirile îi fură chemate de ieşirea în cerdac a lui Năiţă Lucean, urmat de un alt ofiţer, necunoscut, şi tot tânăr, care vorbea tare şi intenţionat tare, să audă toată lumea.

— Vasăzică, n-ai arme, nu, tovarăşe Năiţă Lucean?

— N-am, tovaroşe, n-am şi n-am avut, fiindcă eu am fost om muncitor şi cu greutăţi, şi cu copii, şi dacă ai armă, cum v-am mai spus, înseamnă că ai şi timp să te ţii de ea.

— Nu se găseşte nimic, tovarăşe Turbatu, continuă ofiţerul acela necunoscut, fără să-l asculte pe Năiţă Lucean şi adresându-se acelui locotenent tânăr pe care Năiţă îl recunoscuse ca fiind copilul unui prieten al lui, de la Sacoţ, un sat aproape sălbatic, uitat de Dumnezeu, şi agăţat de nişte râpe pustii şi sărace.

Omul acela, Turbatu, făcuse nu mai puţin de zece copii, şi când era el mai vesel, la câte-o sărbătoare, îi chema dinaintea lui şi îi punea să spună cum îi cheamă, pe fiecare.

— Ia să vedem, zicea el, mai ştiu eu cum vă cheamă pe toţi? Tu care eşti? întreba el, făcându-se că nu ştie. Tu eşti Alisandru?

Înaintea lui se afla un copil cu o faţă trasă şi tristă de vreo paisprezece-cincisprezece ani, tuns chilug şi cu o pecingine pe jumătatea din cap, ca o rană violetă.

— Nu sunt eu Alisandru, zicea copilul. Eu sunt Petre.

— Petre? întreba acel Turbatu cu un aer nedumerit şi neîncrezător. Mă băiete, tu nu ştii cum te cheamă! Femeie! striga el.

Şi venea repede dintr-o bucătărie de vară şi de iarnă, unde nu se termina niciodată focul, o femeie despre care puteai să spui că e un copil. Se strecura ca un lujer printre cotloanele bucătăriei, şi când ajungea dinaintea cerdacului unde Turbatu, cu chef, făcea, cum zicea Năiţă Lucean — „panorama“, Turbatu se muia şi întreba cu un glas şoptit, ca o durere:

— Alisandru e ăsta, Tudoro?

— Nu, se auzea şoapta acelui copil cu maramă de femeie măritată. Nu e Alisandru, ci Petre.

— Doamne, se lovea Turbatu cu mâinile amândouă peste tâmple, bine că mă cunosc copiii pe mine, că eu pe ei nu-i mai cunosc! Şi Alisandru care e, Tudoro?

— Alisandru e ofiţer, răspundea copilul acela cu o faţă prelungă şi tristă şi cu buzele ca o cireaşă neagră, atunci ruptă dintr-un cireş pădureţ.

— Mă Năiţă, zise atunci Turbatu, ştii tu cum m-a bătut pe mine copilul ăla de era comandant de pluton, şi tu i-ai spus:

„Ei, domnule locotinent, acum, că tot s-a ales praful şi nu se mai ştie cine mai scapă, ai putea să ne spui şi nouă ce mama dracului am căutat noi aici în pustiul ăsta de crivăţ?“

Iar copila aceea cu maramă de muiere şi care născuse nu mai puţin de zece copii şi îi crescuse mai mult singură şi abia ajunsese la treizeci şi şase de ani şi se şi pregătea să moară, căci îşi strânsese — ca orice om care şi-a încheiat viaţa, sau se ştie că şi-a încheiat viaţa — şi lumânările, şi pânza de ochi şi toate câte se cer la o înmormântare şi le ţinea în pod într-o lacră de zestre, căci „Datoria mi-am făcut-o, trebuie să mă odihnesc şi eu odată“, copilul acela cu maramă de muiere se rezema de umărul lui Turbatu şi stătea aşa, dreaptă, lângă el, ca o domniţă lângă un voievod pe o pisanie de biserică, şi surâdea vicleniei acestui Turbatu cu care pentru ea începuse lumea şi se şi terminase, înainte de a fi cunoscut-o.

— Nu se găseşte nimic, nu se găseşte nimic, păru să tragă concluzia acel ofiţer de securitate tânăr căruia i se spusese Turbatu. Plecăm la târg, domnule Năiţă, plecăm.

— Plecăm, răspunse Năiţă.

Atunci se ivi şi Pătru cel Scurt mai în faţă, şi Năiţă îl văzu şi se bucură.

— Dumnealui e Pătru cel Scurt! strigă Năiţă. Faceţi cunoştinţă.

— Salut! zise Pătru cel Scurt.

— Salut! zise şi ofiţerul de securitate Turbatu.

— Păi noi ne cunoaştem, adăugă cu o veselie vicleană Pătru cel Scurt, întinzându-i mâna ofiţerului care ţinea lupul de zgardă.

Acesta însă nu-i întinse mâna şi, ridicându-se, lăsă să se înţeleagă ca el este mai-marele acestei expediţii.

— Plecăm. Poate că mai avem de stat de vorbă cu tovarăşul la Raion.

— Stăm, tovaroşe locotinent, zise Năiţă cu o veselie amară, stăm de vorbă cât vreţi dumneavoastră. Tot e mai bine să stăm de vorbă la Raion decât să ne piseze nemţii cu automatele.

Locotenentul Turbatu se duse la motocicletă şi o porni, apoi urmări cum nişte subofiţeri, gâfâind, coborâră scara care ducea la podul casei şi, încălecând, ambreie. Motocicleta făcea un zgomot infernal, amplificat de văile care se pierdeau la poalele măgurii.

Un Gaz militar porni iute şi el, iar Năiţă fu împins înăuntru, destul de grăbit, pentru ca să mai poată schimba măcar o privire cu Pătru cel Scurt.

În curtea pustie nu rămăsese decât acest Pătru cel Scurt, nebăgat în seamă de nimeni, şi copilul acela pistruiat, al lui Năiţă Lucean, care venise după el la Mat.

Ploaia pisa mărunt şi chinuitor şi iar se lăsase un fel de ceaţă murdară, acoperise văile şi acoperise Măgura toată, era un noiembrie păcătos şi nevrednic şi când se întunecă bine detot, popa Sofronie, care spovedea o mătuşă uitată de Dumnezeu, acasă la el, auzi cum cineva trage clopotul ca la mort.

— Cine s-a mai prăpădit? întrebă el o cumnată cocoşată, care îngrijea de-ale casei, căci soţia lui se topise cu zile de câţiva ani, nelăsându-se cercetată de altă faţă bărbătească decât de a soţului ei, care, ajuns la bătrâneţe, nu-şi aducea aminte să o fi văzut vreodată mai dezbrăcată decât poate fi văzută o femeie când spală rufe la râu.

— A murit o femeie din Sacoţ. Una a lui Turbatu, o fată de treizeci şi şase de ani, dar cu zece copii, zise cocoşata, dintre care unul ofiţer la Securitate.

CUPRINS

CAPITOLUL II
CASA

La întoarcerea de pe front, Pătru cel Scurt părea să se fi schimbat atât de mult, încât mai toţi prietenii lui cu care făcuse şcoala, câtă fusese, cu care făcuse armata, şi aceasta câtă făcuse, fiindcă începuse războiul şi abia dacă se obişnuiseră îmbrăcaţi militar şi se şi treziseră în tranşee, la întoarcerea de pe front mai toţi prietenii lui se uitau la el şi nu-l mai înţelegeau. Fusese un băiat retras şi sfios, crescut la o uşă străină, nu ştia nimeni al cui este de sânge şi nici el nu spusese nimănui nici tată, nici mamă, se trezise pe lume singur, şi până la război tot singur fusese, nu-l întrebase nimeni niciodată nimic — nici dacă-l doare ceva, nici dacă-l bucură ceva, iar el tăcea tot timpul, nu spunea nimic, nici da, nici nu, îşi vedea de treaba lui la ce era pus, lucrător cu ziua, când la unul, când la altul, tăia lemne, repara garduri, cosea, căra cărămidă, sleia fântâni, făcea clăi de fân, de toate, şi pe toate le făcea bine, deşi nu-l învăţase nimeni, şi de fapt nu ştia nici o meserie.

Când plecase militar nu-l petrecuse nimeni, nu plânsese nimeni după el, nici el nu cântase, cum cântau toţi prietenii lui, acelaşi cântec stupid şi sfâşietor care se oprea la jumătatea adevărului şi care, tocmai din cauza asta, părea — şi chiar şi era — sfâşietor: „Eu mă duc, mândro, mă duc, la armată, nu la plug“. Pătru cel Scurt plecase la armată într-o linişte aproape jignitoare pentru acel moment când cântecele şi plânsetele şi beţiile se ţineau lanţ, şi cei care plecau la armată făceau tot ce era cu putinţă pentru a atrage atenţia că pleacă şi că satul rămâne pustiu, şi că, mai ales, nimeni nu ştia dacă se mai întoarce, cu toate că războiul nu

începuse, era prin martie, o primăvară văduvă de soare în acele părţi de locuri, dar uscată, ameninţând mereu cu geruri ce se topeau noaptea sub nişte nori vineţi şi scămoşi şi cu burniţele atârnând deasupra Măgurii.

Când plecase el, nimeni nu băgase de seamă, iar el era chiar vesel, căci până atunci nu văzuse lumea, şi cum nu lăsa în urmă nici o părere de rău, simţea că, ieşind din sat, începea să însemne şi el ceva. Aşa făcuse apoi tot războiul, cu o uimire nemaipomenită în faţa a tot ceea ce vedea şi în faţa a tot ce se întâmpla, şi el era martor, iar într-o noapte, pe o lună de gheaţă, plutind deasupra unor geruri sticloase, undeva unde azi nici el nu-şi mai aducea aminte, „Căci am cutreierat pământul ăsta de la un cap la altul şi nicăieri n-am stat şi eu să mă dumiresc unde sunt, ori îi fugăream noi pe ei, ori ne fugăreau ei pe noi, într-o astfel de noapte, în care mulţi au adormit şi au degerat, şi au rămas schilozi, care au mai rămas, într-o astfel de noapte, la începutul războiului, „în care puteai să vezi tot pământul ca-n palmă“, Pătru cel Scurt s-a trezit din muţenia lui şi i-a spus lui Dumitru lui Dincă, lăsându-l pe acesta să înţeleagă că ori gerul l-a smintit, ori el s-a săturat într-adevăr de război şi nu-l mai interesează în cine trage cu puşca.

— Dumitre, uite cum stăm noi, cu puştile îndreptate înainte, tot aşa putem noi sta cu ele îndreptate îndărăt, cine te-a întrebat pe tine încotro trebuie făcut războiul?

Stăteau înfundaţi în zăpadă, într-o tranşee săpată şi ea în zăpadă, căci la pământ nu se mai putea ajunge, şi simţeau un fel de jar la picioare şi li se părea că şi luna dogorea şi îi usturau ochii, şi târziu, către dimineaţă, când luna pierise, de parcă s-ar fi şters de pe cer şi cerul se făcuse de sticlă, de se vedea prin el, începuse atacul, iar Dumitru lui Dincă rămăsese fără o mână. Un glonte îl lovise exact în cot, şi mâna îi şi sărise din cot, mâna stângă, iar el, ca şi când n-ar fi fost mâna lui, sau parcă s-ar fi aşteptat la aşa ceva, se repezise cu dreapta şi prinsese ciotul în aer, şi câteva secunde Pătru l-a

văzut cum îşi ţine ciotul cu dreapta şi cum i-l arată lui nedumerit. „Domnule, îi plăcea lui Pătru cel Scurt să spună la întoarcerea de pe front, când devenise pe neaşteptate vorbăreţ şi chiar băgăreţ, domnule, eu am văzut lucruri şi fapte nemaipomenite, am văzut lumea şi am văzut oamenii ei de tot felul şi am văzut-o şi pe strămoaşa noastră, nu te râde, băiete, punea el pe câte unul la punct, nu te râde, că maimuţa e mai deşteaptă decât tine şi mai cuminte. Uite, de pildă, îi plăcea lui să pară mai înţelept şi să dea pilde, la... cum dracu-i mai zicea, domnule, la... era un oraş cam ca târgul ăsta al nostru, de ne ducem noi sâmbăta, cu ouă şi cu ce dracu' ne mai ducem, unde e Raionul, ei, continua el imperturbabil şi cu glasul lui răguşit-şuierat — în târgul ăsta am stat cam o lună de zile degeaba, dar n-am avut ce vedea decât tot soldaţi şi tot răniţi, că mi se şi urâse, şi într-o seară ne-a luat şi ne-a dus la un circ. De unde dracu' apăruse circul ăla acolo nu pot să-mi închipui, dar circul era circ, dichisit, domnule, dacă avea şi maimuţă. Şi a dracului maimuţă semăna cu Veta lu' Haralambie, bunînţeles la cap, şi era legată la cap tot ca ea şi tot ca ea se lingea mereu când se făcea că vorbeşte".

— Şi ce făcea? întreba de fiecare dată cineva, chiar dintre cei care făcuseră războiul cu Pătru şi fuseseră de faţă la întâmplare, dar care erau bucuroşi să li se amintească această poveste şi mai ales prin ea să se ştie că şi ei văzuseră maimuţa.

— Cum ce făcea? se mira, enervat, Pătru de întrebare, dacă întrebarea i-o punea unul care fusese de faţă, căci şi lui îi plăcea jocul acesta. Tu n-ai fost acolo, n-ai văzut-o?

Se întorsese de pe front mai târziu decât ceilalţi, şi chiar mai târziu decât Năiţă Lucean care zăcuse câteva luni într-un spital, pe undeva prin Slovacia — şi când venise, la fel ca şi atunci când plecase, nimeni nu băgase prea bine de seamă, fiindcă nici scrisori nu trimisese, neavând cui, nici cei cu care stătuse în tranşee nu mai ştiuseră de el, de la o vreme,

şi dacă nu avea cine să-l aştepte, nimeni nu-i dusese lipsa, fiecare se îngrijea de ale lui, de ai lui şi de rostul lui.

Era prin octombrie, trecuse un an de când se făcuse pace şi nimeni nu se mai gândea serios, sau cu vreo grijă, la Pătru cel Scurt, nici Năiţă Lucean nu mai prea vorbea despre el decât arareori, la câte-o petrecere, unde îi pomenea numele, dar cu încredinţarea că vorbeşte despre o amintire.

— Pătru, zicea el, adresându-se celor care îl ascultau, îl mai ţineţi minte, Pătru, de-i spunea cel scurt, nu se poate să nu vi-l mai amintiţi, căci a fost cu noi, pe la Banska-Bistriţa s-a pierdut el, Pătru cel Scurt, ăsta, dacă ar mai trăi, ăsta ar avea ce povesti. Ştiţi cum tăcea el, tăcea cu săptămâna, şi pe front era la fel, mut, însă era de condiţie.

— Era, completa câte cineva, păcat de el.

— Sau mai bine, adăugă altcineva, mai bine cum era el singur pe lume, vai de viaţa lui care ar fi dus-o.

— Însă, continua Năiţă Lucean, ăsta ar fi avut ce povesti. Să fi spus el cum am luat noi amândoi într-o duminică o învoire şi ne-am dus să vedem iar maimuţa aia şi cum am intrat pe dindos s-o vedem mai de aproape. Pătru se uita la ea, şi cum tăcea el aşa, a dracului maimuţă, a venit lângă sârma cuştii, unde o ţineau stăpânii ei, şi s-a lipit cu capul de sârmă şi a început să plângă. Plângea maimuţa, domnule, plângea cu lacrimi, şi Pătru zice:

„Uite-te, Năiţă, plânge de mila noastră".

În acel octombrie, Pătru cel Scurt se răzgândise din planurile lui şi se întorsese acasă. Nimeni nu aflase, până la urmă, care fuseseră aceste planuri şi de ce se răzgândise din ele, nici Năiţă Lucean nu ştia cine ştie ce, iar el, Pătru, abătea vorba mereu şi râdea:

— Acum mi s-a terminat mie războiul, voi v-aţi grăbit, aveaţi şi la ce, eu mă gândeam să mai stau niţel şi să văd lumea pe îndelete. Am stat la Oradia-Mare o vară, era să mă şi însor acolo, am mai stat o iarnă la Turnu-Severin, am dormit pe un vapor nemţesc cu o unguroaică, însă nu ne prea înţelegeam, pe urmă m-am retras la vatră.

Nimeni însă nu prea credea istoriile astea, iar Pătru râdea viclean, şi poveştile rămâneau poveşti.

Străinii aceia, la uşa cărora crescuse, se prăpădiră, de pe urma lor nu rămăsese mai nimic, o cămăruţă de cărămidă cu o fereastră cât palma şi un coteţ, într-o grădină de câţiva stânjeni. Nici ei nu făcuseră cine ştie ce umbră pământului, se petrecuseră uitaţi şi necunoscuţi, singurul lor bine, pentru care puteau fi pomeniţi, era că-l ţinuseră sub acoperişul lor pe acest Pătru cel Scurt, iar el, dacă n-ar fi fost războiul, ar fi trecut, ca şi ei, necunoscut, în mijlocul unora dintre cei mai necunoscuţi oameni de pe acea faţă de pământ.

Toamna şi iarna se scurseseră într-o sărăcie ca sticla, cum zicea chiar Pătru cel Scurt. Muncea iar, la unul şi la altul, cu ziua, şi ce se nimerea, dar primăvara se făcuse tovarăş cu unul Petre al lui Toma, un om mărunt ca şi el, mărunt şi gălbejit, care fusese olar şi trăise toată copilăria lui într-o odăiţă de pământ şi dormise toată copilăria lui cu capul sub roata de oale, şi de jur împrejurul patului, pe plimbe de lemn de anine, tot oale erau, puse mereu la uscat de un moş al său, Toma, veteran de la un război pe care nu şi-l mai aducea aminte, căci atunci când venise din război pe toate le înţelegea şi pe toate le pricepea şi părea întreg şi la locul lui, numai de război să nu-i fi vorbit, fiindcă atunci rămânea pe gânduri şi dus era şi nu mai puteai să scoţi nimic de la el. Acest Petre al lui Toma se lăsase de olărit, „mi s-a urât, fratele meu, să tot stau cu pământul la cap de viu, măcar acum să mă mai uit şi eu la cer“, şi se făcuse zidar de case şi lemnar şi era priceput şi muncitor. Cu el se întovărăşise Pătru cel Scurt în primăvara care venise şi cu el pleca în fiecare dimineaţă la lucru, unde erau chemaţi. Zideau case de cărămidă şi le înălţau şi le făceau lemnăria şi acoperişul, iar când ajungeau la acoperiş era ziua lor de sărbătoare.

— Nu te însori, mă Pătrule? îl întrebase într-o dimineaţă tovarăşul său.

Pătru era sus, pe acoperişul unei case înalte, bătea lănteţii şi fluiera uşurel, mai mult sâsâia, şi simţea o veselie ciudată

de cum venise la lucru, era într-o vineri, se apropia Paştele, pământul se zbicise, nu era însă frig, şi nişte caişi se grăbiseră şi le plesniseră mugurii, parcă trecuse cineva cu o bidinea muiată în sânge şi spoise crengile lor subţiri.

— Ce să fac? întrebase Pătru de sus de pe acoperiş, şi rămăsese cu ciocanul în mână, deasupra unei măciulii de cui.

Petre al lui Toma stătea la picioarele unei scări şi se uita la Pătru cu pălăria dată pe ceafă şi râdea, şi Pătru se mira, văzându-l ce ştirb e, n-avea nici un dinte — nici jos, nici sus — gura lui ca o fântână neagră — „Şi cum roade cu gingiile, domnule! se gândi Pătru. Cum roade cu gingiile, parcă ar avea fier în falcă!"

— Nu te însori? repetase Petre, ar cam fi cazul. Nu ţi s-a urât dracu' să stai ca cucu' şi să nu ştie nimeni de soarta ta?

— De, zise Pătru. Ai şi tu dreptate, fiindcă vine şi vorba prostului: Odată şi-odată tot trebuie să ne tragem şi noi undeva.

Primăvara fusese scurtă, nici n-apucaseră prunii să înflorească bine, şi nişte ploi rele nu se mai opreau, şi o apă, Cerna, venise umflată şi tulbure, luase un pod, trecuse peste malurile ei înalte şi pustiise pământuri bune de muncă, nu se mai cunoştea unde fusese arătură şi unde nu. Lucrul la case se oprise, şi el, Pătru cel Scurt, îşi văzuse de-ale lui, pe lângă acea odăiţă rămasă ca o moştenire a sărăciei. Ploaia nu avea nici un gând să stea şi Pătru se hotărî să nu piardă timpul şi să pună la cale ceea ce s-ar fi cuvenit să facă mai de mult, dacă starea averii lui ar fi fost alta. Aşa se făcu că într-o duminică, pe la sfârşitul lui aprilie, îl luă pe Năiţă Lucean şi se duse în peţit la o fată mai trecută cu vremea, dar de oameni, săraci ei, dar cu o socoteală în capul lor, nu-i văzuse nimeni cerând nimic, ce făceau, cum făceau, ieşeau din iarnă cu capul sus şi nu se văitau. Fata era muncitoare, pe ce punea mâna se cunoştea, vorbe despre ea nu se auziseră, era tăcută şi mereu încruntată, nu ridica ochii din pământ nici când da bună ziua, nici când mulţumea. Pătru o ştia, erau doar vecini, însă nu se gândise niciodată la ea. Acum stătea cu Năiţă

Lucean în cerdacul casei lor şi tăceau toţi. Năiţă se uita peste gardul de lemn, în lungul drumului, parcă aştepta să treacă cineva cu care avusese el un semn anume; tatăl fetei, Codin, în tinereţile lui viorist la nunţi, acum însă un om posac şi mut, nu scoteai din gura lui decât fum de tutun, căci nu i se mai termina ţigara dintre dinţi; nevasta lui, o femeie oacheşă şi neastâmpărată, răsucea nişte borangic, iar Pătru pusese capul în pământ şi se gândea că dacă ploile astea s-ar fi oprit îşi făcea de lucru şi scăpa de însurătoare.

— Da, zise Năiţă, cu un aer de filosof, dar fără să se uite la cine vorbea, cum ştiţi şi dumneavoastră, vine o vreme când omul vrea să se aşeze la casa lui.

— Să se aşeze, îi luă vorba din gură femeia aceea oacheşă care răsucea borangic, să se aşeze, dar să vedem pe ce se aşază.

Pătru cel Scurt ridică ochii spre Năiţă şi-i făcu semn acestuia că ar fi cazul să plece.

— Alte timpuri, zise Năiţă, acum contează meseria şi hărnicia, şi cât ne priveşte pe noi, ne cunoaştem, nu e cazul să mai facem prezentările.

Nu se făcu nici un fel de nuntă. Pătru îşi luă nevasta de mână şi se mută cu ea în cămăruţa pe care o moştenise. Vara, puse temelia unei case, şi către sfârşitul acelei toamne se afla sus, pe acoperişul casei sale, cu tovarăşul său Petre al lui Toma, şi băteau lănteţi de anine albi ca nişte oase.

Atunci venise Năiţă la el şi-i spusese că „ar fi un moment" să intre şi el în rândul lumii şi să facă un fel de nuntă.

— Şi cum ţi-am spus, eu te cunun, şi pe mine mă priveşte partea petrecerii, zece-cincisprezece oameni dacă stau la masă, şi tot e ceva.

Puseseră nunta peste vreo două săptămâni, şi când ieşeau de la biserică începu să ningă. „Are noroc, zise cineva. Nu se ştie. Aşa a nins şi la Năiţă Lucean, şi se vede". Casa avea două încăperi, despărţite printr-o săliţă. Una din încăperi, cea mare, ar fi trebuit să fie camera bună, pentru cine s-ar fi nimerit

pe la ei musafir, şi tot ea ar fi fost să fie locul în care să-şi ţină ei lucrurile de sărbătoare, zestrea nevestei, în lacră, pernele bune, macatele, beteala de la nuntă şi lumânările şi ce aveau mai de preţ. Însă această încăpere nu fusese terminată, era încă roşie, netencuită şi nepodită şi fără uşă şi fără fereastră. Ei stăteau cu tot ce aveau — şi bun şi rău, şi de purtat şi de sărbătoare — în camera mică, unde făcuseră şi o sobă cu plită şi fierbeau mâncarea pe ea şi în cuptorul ei coceau câte-un dovleac alb turcesc, şi cât fu iarna de lungă, acolo îşi făcură veacul, ea lipită de sobă, căci se şi nimerise o iarnă afurisită, nu mai stătea din nins şi din geruri şi mai bătea şi un crivăţ al dracului, un câine să nu dai afara din casă, iar el meşterind un fel de cuier în care fireşte nu prea aveau să agaţe cine ştie ce, dar el se încăpăţâna să-şi aducă aminte cum fuseseră ei învăţaţi la şcoală să facă un cuier sculptat. Cuierul acesta ar fi fost să fie pus chiar pe tăblia uşii, cum vine omul să-şi agaţe haina în el, şi la plecare să şi-o ia liniştit şi de la vedere. Nu venea nimeni pe la ei, afară de Năiţă Lucean, care nici el nu intrase în casă, se oprise în săliţă.

— Lasă, domnule, că mai venim noi, zicea el important, răspunzând insistenţelor posace ale femeii, care, cu capul în pământ şi întunecată, ca de obicei, se ruga de el, neconvinsă însă, cu un glas şters şi mieunat, spăsită fără motiv, dar aşa fusese ea învăţată că s-ar cuveni pentru o femeie.

— Poftiţi, naşule, poftiţi, se poate să nu treceţi şi pe la noi, să vă cinstim?

Ca şi când această „trecere“ se făcea venind cine ştie de unde, pe când Năiţă se afla chiar acolo, în săliţă, şi de unde era se vedea foarte bine în casa mică, dar femeia stătea cu spatele la uşă şi nu făcea nici un semn de intrare cu mâna, iar Năiţă ştia şi el că nu e vorba să intre, însă se lăsa rugat, îndepărtând superior insistenţele mieunate ale femeii:

— Lasă, fină, că mai venim noi, suntem doar aici, mai venim, şi mai stăm, şi ne mai cinstim, că iarna e lungă, ce drac-o să facem o iarnă întreagă, tot o să ne cinstim, însă

acum ne-am cam grăbi, pricepe şi dumneata, adăuga el cu o înţelegere înţeleaptă a rostului timpului în această iarnă lungă, când el şi cu Pătru ar fi avut chestiuni care nu sufereau amânare, iar ei trăiau după ceas.

Năiţă mai ales ţinea foarte mult să se ştie că el este un om foarte socotit, şi de când se întorsese din război şi avea ceva de pus la cale cu cineva, începea prin a-l întreba pe acel cineva cam la ce dată şi cam la ce oră ar fi fost cazul să se apuce ei de acea treabă. Ţinea să se ştie că la el chestiunile astea cu timpul sunt foarte importante, fiindcă, zicea el, pe ce se cunoaşte, domnule, că e omul civilizat? Pe ceas!

— Eu am văzut oameni şi cu două ceasuri pe mână şi se ţineau de nişte drăcii, ce să mai vorbim, că cunoşti! se îndoia de teza lui Năiţă Lucean Dumitru lui Dincă, ciungul. — Domnule, îl priveşte, fiecare cu ceasul lui. Eu, dacă vrei să ştii, şi să mergem noi unde vrei dumneata, folosea mereu acest dumneata, chiar dacă vorbea şi cu un copil, atunci când vrea el să fie important şi să pună, cum tot zicea, „o podişcă" între el şi cel cu care filosofa, mie să-mi spui dinainte, clar: cum ar veni să ne ducem să furăm nişte lemne din pădurea statului, că ale noastre s-au cam terminat, şi atunci hotărâm cum ar veni acum: domnule, pe data de marţi, la ora şi la locul...

— Locul Măgura, se băga în vorbă de obicei Petre al lui Toma, murind de râs cu gura lui ştirbă, pentru că ştia bine că nu puteau ei fixa nici locul, nici ora „pe data de marţi", ca să se ducă să fure lemne, fiecare făcând asta pe cont propriu şi la ora lui. Dar Năiţă rămânea imperturbabil şi întotdeauna de partea lui se afla, foarte băgăreţ şi şuierând cu glasul său răguşit, Pătru cel Scurt.

— Ziceai că Pătru e acasă? întreba Năiţă, prefăcut, pe femeia acestuia, care încetase să-l mai roage să intre în casă, fiindcă jocul se terminase, şi ea era sigură că Năiţă n-o să intre în casă.

Fireşte că nu avea nici un secret în acea odăiţă, dar era bine să lase impresia că şi la ei în casă, cât era de mică, tot

se găsea ceva care era al lor şi numai al lor, sărăcia, şi tot era ceva, un secret, adică nu era pustiu.

— Pătru, cum să nu, e acasă, răspundea ea, dar tot cu capul în pământ, şi tot cu spatele la uşă, şi striga uşurel Păăătrule, de parcă l-ar fi strigat de pe Măgura, iar el, care se afla la numai un metru în spatele ei după uşa pe care o păzea ea şi nu putea să nu audă ce se vorbise până atunci, răspundea tare şi răstit, cum trebuia să răspundă un bărbat cu treburi unei neveste care îl tot sâcâia şi îl întrerupea de la ale lui:

— Ce e?

— Mă, fir-aţi ai dracului! făcea Năiţă Lucean, pe care îl distra acest protocol practicat şi de el altfel şi cu toată credinţa.

— Pătrule, ia ieşi, mă, afară, că vine primăvara şi te găseşte după sobă. Tu n-auzi cum cântă cucu? Pe mine m-a şi spurcat azi-dimineaţă.

— Bine că nu te-a spurcat pupăza! râdea Pătru, ieşind din casă cu spatele înainte ca un om preocupat de ce lăsase înăuntru.

Afară era o viforniţă de zile mari, vântul bubuia în acoperişuri şi răbufnea în ferestre, şi pătrundea furios şi în săliţa neterminată.

— Nu intri? se făcea şi Pătru că-l invită, însă trântea uşa cu nădejde după nevastă, care se şi strecurase înăuntru, cu capul în pământ şi tot întunecată.

— Nu, preciza Năiţă. Cu altă ocazie. Acum se pune chestiunea să vii tu până la mine, că mi-a căzut moţul la o claie de fân şi până desară mi-o dărâmă vântul ăsta, aşa că e momentul să te sui în vârful ei şi să pui moţul la loc.

— Bine, hotărî Pătru după o clipă de gândire, tremurând în cămaşă în săliţa deschisă. Ia-o înainte, că viu şi eu.

— La ce oră? întrebă Năiţă serios, şi, al dracului, se şi întoarse cu faţa după soare sau unde credea el că ar fi soarele, fiindcă bineînţeles că nu avea ceas, însă gestul era foarte serios, şi el chiar şi credea în el.

— La ce oră e acum, şuiera Pătru, arătând din mâini că asta era situaţia, nu încape amânare.

— Tu o iei înainte, şi eu viu după tine.

— Iar pleci, Pătrule? se auzea glasul femeii de după uşă, iar pleci, nu te mai potoleşte Dumnezeu pe lângă casă nici acuma, nu mai ai stare neam?

— He-he! făcea Pătru, arătând cu capul spre uşa încăperii, adică muiere, ce să-i faci, astea ar vrea să stai toată ziua după ele pe lângă sobă.

Însă şi jocul acesta era fals, pentru că Pătru nu plecase nicăieri iarna aceea, şi Năiţă ştia, iar ea, femeia, vorbea doar cu gura, pentru că aşa o auzise şi pe maică-sa vorbind, şi pe toate femeile, aşa se făcea, aşa se cuvenea, să se ştie că ele duc dorul bărbaţilor şi că nu mai pot ele, că ei să stea cu ele, acasă.

Încăperea pe care o terminaseră, şi în care stăteau, şi în care zidiseră şi soba, abia făcea loc unui pat îngust şi unei mese puse la fereastră, cu două scaune la cele două capete. Stăteau amândoi, de dimineaţa până seara, mai ieşeau după apă, mai să dea fân la o vacă amărâtă, mai să închidă seara vreo trei găini. Stăteau amândoi, ea învârtind cu lingura într-o ulcică cu fasole sau peticind o haină care nu trebuia nimănui, el meşterind la acel cuier de lemn înflorat. Stăteau şi tăceau, şi fiecare se gândea la ale lui. Din când în când, Pătru începea o poveste de când era el mai tânăr sau de când era el pe front, însă nu o termina niciodată, având impresia că ea nu-l asculta şi că pe ea nu o interesează, şi atunci o fura cu coada ochiului sau încerca să se uite mai îndeaproape la ea, dar tot pe furiş, pentru că, deşi se luaseră de câteva luni bune, nu se legase nimic între ei, iar Pătru nu simţea faţă de ea nici o slăbiciune. I se părea străină, iar prezenţa ei în casă — nefirească, şi o urmărea cum trebăluieşte, şi cum îşi face de lucru, şi cum vorbeşte câteodată singură, şoptit cu oala de pe foc, sau cu vătraiul, sau cu o mâţă cu care venise de acasă şi care dormea noaptea, la picioarele lor, şi torcea cuminte. Era o pisică neagră, ca un drac, o pată nu avea pe ea, albă sau mai deschisă, şi Pătru o mângâia, căci îi plăcea

de ea şi o simţea cu suflet. Femeia lui — căreia niciodată nu-i zisese pe nume şi căreia niciodată nu avea să-i zică pe nume — i se părea străină de el şi străină, ea, în tot ce făcea, altfel o femeie ca toate femeile, se scula, îşi găsea de lucru, masa era la timp, cămaşa albită la timp, focul în sobă nu se stingea, treburile curţii le chibzuia, însă parcă n-ar fi fost acolo. Nu ridica din pământ capul, nu-i vorbea decât dacă o întreba, nu cânta, nu striga, nu trântea, nu se supăra, şi lui Pătru i se părea casa mai goală şi mai pustie de când se însurase. Când vorbea cu ea, acele puţine cuvinte pe care le vorbea, i se părea că vorbeşte singur, ea mai mult ofta, şi încuviinţa şi zicea mereu „Aşa, Pătrule".

Era o femeie mai înaltă ca Pătru, nu cu mult, dar se vedea, şi când plecau de acasă el mergea ceva mai înainte, iar ea după el cu capul în pământ şi cu întunericul acela pe faţă.

— Să nu uiţi să luăm nişte sare, zicea Pătru, mergând fără să întoarcă din mers capul, să vadă dacă ea e în urma lui şi îl aude. Era sigur că este, şi chiar aşa şi era, căci ea îi răspundea repede şi grăbindu-se după el, dar fără să se apropie prea mult:

— Nu, zicea ea, nu! şi atât.

El mergea repede-repede, cu pasul lui precipitat, parcă se ducea de-a dura la vale, iar ea venea după el ca o umbră alungită de soare. În rest, vorbea fiecare în sinea lui şi cu el însuşi, cum făceau şi acasă, când stăteau împreună şi nu puteau să închege nici unul dintre ei nici o poveste pe care s-o ducă până la capăt. Ea punea masa, la fereastră, şi se aşezau pe cele două scaune, faţă-n faţă, cu străchinile la mijloc, şi nu se întâlneau decât cu lingurile de lemn pe fundul străchinii, şi ea zicea, de fiecare dată: „Doamne, iartă-mă, iar ne certăm, Pătrule", deşi nu se certaseră niciodată, nu aveau de ce. Pătru se uita la ea cum băga lingura în strachină cu sfială, ferit, strecurat parcă, şi cum scutură lingura pe marginea străchinii, ca să nu rămână prea multă ciorbă în ea, şi după aceea punea lingura binişor pe masă,

ascunsă sub streaşina străchinii, şi se ştergea la gură cu mâna, cu un gest la fel de furiş. Nu era urâtă, dar nici frumoasă, avea o faţă ovală, niţel prelungită spre bărbie, o faţă albă, fără vlagă şi cu un întuneric stăruind pe ea şi care o făcea străină — sau aşa i se părea lui Pătru. Ţinea mereu ochii în pământ, şi când mânca, tot aşa mânca, ţinând capul aplecat deasupra mesei, arar îl fura pe Pătru cu o privire sfiită, iar când se pregătea să vorbească — puţinul acela pe care îl vorbea sau când se pregătea să răspundă la ce era întrebată, repezea mâna la gură şi acoperea un zâmbet vinovat. Pătru rămânea câteodată cu ochii pe ea, punea şi el lingura pe masă, îşi lăsa mâinile în poală şi se uita, mestecând la ea, ca şi când n-ar fi fost lângă el şi şi-o amintea. Nu ştia de ce nu i se părea că este a lui, adică nevasta lui, proprietatea lui, parcă era cineva străin, care venise la el şi mânca la masă cu el, şi el nu ştia de unde să-l ia şi cum să înceapă vorba cu el. Nu-i era nici milă de ea, deşi i se părea prea slabă, prea firavă, altfel cu putere, căci ridica la rând cu el, şi pe ce punea mâna se cunoştea. Avea însă ceva în felul ei de a fi ferit şi trist, sau posac, o durere ca o boală, şi într-o noapte se trezise visând-o şi se uita la ea cum doarme lângă el, cu amândouă mâinile puse pernă sub obraz, nu se auzea nici cum respiră. Nu-l întreba niciodată nimic, decât atunci când venea de undeva.

— Venişi, Pătrule?

— Venii, răspundea el scurt, şi ea se făcea cu treburi şi se ferea din calea lui.

Nu-l întreba nimic nici când el se ducea pe la ai ei, care nu stăteau prea departe, dar nici ei nu-l întrebau „Ce mai face fata noastră?", sau „să-i spui să mai treacă pe aici". Soacra lui, care era altfel bună de gură, nu-l întreba niciodată de ea, şi lui chiar îi plăcea că nu se amestecă nimeni în casa lui, dar vedea bine că şi ei sunt străini de el, nici o întâmplare nu-i pusese în situaţia să se vadă că sunt rude şi că sunt o familie.

Se însurase, se gândea Pătru la masă, într-o zi, privindu-şi femeia cum strecoară lingura în strachina cu ciorbă, de parcă i-ar fi fost ruşine că el o vede mâncând, se însurase, şi viaţa lui rămăsese tot atât de neisprăvită. Îşi făcuse şi casă, singur, mai avea de lucru la ea, mai avea să o tencuiască, să-i facă scările de piatră, şi se gândea chiar cu bucurie la momentul acela în care avea să zidească scările, şi să-l vadă tot satul cum zideşte scările, mai avea să facă un gard nou, mai avea destule, dar casa era ridicată. Şi el nu înţelegea totuşi nici o schimbare. Când stătea singur şi era neînsurat, nu i se păruse aşa pustie casa în care stătuse, o cămăruţa nenorocită, cu un ochi de fereastră, pe care nu se vedea nimic. Acum stătea la masă în casa nouă şi se uita pe o fereastră înaltă şi vedea toată Măgura şi nu era singur, un suflet de om răsufla lângă el, şi lui îi era urât, simţea un pustiu în jurul lui, parcă încăperea în care stătea era goală.

— La ce te gândeşti, Pătrule? îl întrebase ea, văzându-l dus, cu ochii pe fereastră şi cu lingura uitată pe masă, şi el pierdut.

— La ce să mă gândesc? răspunse el, râzând silit. Mă uitam că, uite, vine primăvara, nu mai minte Năiţă, şi ieşim şi noi afară din casă. Dă frunza, iese soarele, ne mai dezgheţăm şi noi.

Dar ea nu-l crezu. Înţelegea şi ea că-i este străină, aşa fusese şi maică-sa faţă de tatăl ei, toată viaţa lor, şi aşa erau şi vecinele ei. O prietenă care se măritase înaintea ei îi spusese: „N-am avut eu noroc să am prunii vineţi lângă pământu' lu' al lui Cutare, că mie de el mi-ar fi fost drag, dar de, nu puteam să lăsăm pământurile despărţite, mai ales că acolo pusese tata şi doi nuci. Aşa că..." Pentru nucii aceia însă se măritase cu un gâjâit, un om al dracului care mai fusese însurat şi-i murise nevasta şi care numai de certuri se ţinea şi numai cu toporul ameninţa, şi ea îi zicea „dumneata", fiindcă era un om trecut de patruzeci de ani, iar ea n-avea decât nouăsprezece.

— Noi n-am avut nici pământul aproape, că tu n-ai avut deloc, se trezi ea vorbind tare, cum îi era obiceiul când vorbea singură.

— N-am avut, zíse Pătru, care se gândea la acelaşí lucru, şí ea se făcu de pământ şí luă strachína şí íeşí afară.

— N-am avut, contínuă Pătru síngur. Fír-ar al draculuí de pământ, că am umblat o lume întreagă şí numaí pământ am vísat şí patru aní am dormít în toate pământuríle de pe lumea asta.

Într-adevăr, venea prímăvara, sub bătaía unuí vânt subţíre, în fereastră ízbí vârful unuí lílíac mutat de Pătru de la casa veche, aşa cum era, ca un pom, şí Pătru văzu muguríí luí plesníţí. Soarele se strecurase pe după níşte norí de zloată, dar lílíacul nu mínţea.

CAPITOLUL III
DISCUŢIA

— Ei! începu „discuţia" un maior „mai aşezat", cum observă, cu o oarecare nădejde, Năiţă Lucean, privindu-l pe ofiţer cu luare-aminte şi sforţându-se să-i lase impresia că n-are altă ambiţie mai mare şi nici nu avusese vreodată alta mai mare decât să-l asculte pe el supus şi îndatoritor, gata să lămurească în toate privinţele „situaţia respectivă", şi să termine — şi el, şi maiorul — cât mai repede ce aveau de făcut, „fiindcă îmi părea un om cu griji, cu treburi, cu răspunderi, înţelegea şi el că aveam fiecare destule pe cap, nu puteam sta la poveşti, aşa, ziua-n amiaza mare. E cazul să ne mai vedem şi de ale noastre, mai ales eu, care şi plecasem de-acasă pe nepusă-masă, nici cu nevasta nu vorbisem, lăsasem şi-un sac de porumb la moară, se alegea praful de făină, dacă sta mult neridicat, în fine, ce să mai spun, mă grăbeam şi eu".

Fusese poftit pe un scaun în faţa biroului şi-i făcea plăcere că stă, în sfârşit, de vorbă cu „cineva", deşi în sufletul său, în ungherul cel mai ascuns, teama — o teamă nelămurită — îşi făcuse un anume loc, şi mai ales o anume neîncredere pusese brusc stăpânire pe el în faţa „bunăvoinţei" acelui maior care-i şi dăduse mâna, o mână cam în doi peri, dar o mână întinsă ca la o cunoştinţă, ceea ce iar îi făcu plăcere lui Năiţă. Îl îngrijora însă, fără să ştie de ce, faptul că acel ofiţer se arăta obosit şi neinteresat de „cazul" lui, spre deosebire de ofiţerii tineri cu care venise el şi care erau destul de ai dracului şi de hotărâţi, astfel încât parcă de la ei ştia la ce să se aştepte, în timp ce acesta se uita mereu pe fereastră şi din când în când ridica receptorul telefonului şi răspundea plictisit

unor apeluri insistente, zicând mereu „Şi ce vă grăbiţi aşa? Noi nu trebuie să ne grăbim; noi suntem la putere, noi suntem calmi. Sigur, adăuga apoi, sigur, suntem la putere şi suntem calmi“, şi punea receptorul jos şi se uita la Năiţă din nou, cu aerul că atunci îl vede pentru prima dată şi că habar nu are ce e cu el acolo.

— Ei! începu el pentru a nu ştiu câta oară, fiindcă nu apucase încă să asculte răspunsul lui Năiţă Lucean, din cauza telefonului, care suna „în neştire, domnule, cine dracu' tot suna nu ştiu“, şi omul era clar că n-avea chef de ei, era calm şi vrea să-şi vadă de treaba lui, adică „de el“, de Năiţă, iar el, Năiţă, se pregătise de vreo patru-cinci ori să răspundă, dar cum să deschidă gura, iar suna telefonul, şi el îşi lua un aer înţelegător şi complice la agasarea maiorului, care într-un rând îi şi surâsese, parcă scuzându-se faţă de el, „asta e situaţia“, dar lui Năiţă frica îi pătrundea şi mai tare în suflet, pe măsură ce maiorul îl lua pe el şi mai prieteneşte drept martor la soarta nenorocită care nu-l lăsa să vorbească liniştit cu acest ţăran.

Năiţă îşi luase şi el o înfăţişare anume, din care trebuia să reiasă că era pregătit să descurce toate întrebările maiorului, întrebări pe care, de asemenea, era cu viclenie pregătit să le asculte cu cea mai convingătoare uimire.

Avea o faţă trasă, pământie, îi crescuse barba, şi trecând pe un coridor, prin faţa unei oglinzi cât tot peretele, observase că-i şi albise barba niţel, sau nu apucase el până atunci să bage de seamă că şi barba începuse să-i încărunţească, îl arăta mai bătrân decât era, ori mai îmbătrânit. Era a treia zi de când fusese adus la târg, la Raion, maşina trăsese într-o curte cu porţi înalte, el stătuse uitat câteva ceasuri într-un birou pustiu, apoi începuse să fie trambalat de la unii la alţii, toţi ocupaţi să-l întrebe ce politică a făcut în trecut, la care el răspundea mereu „N-am făcut, tovaroşe, fiindcă a început războiul şi nu era ca acum, când te întreabă toată lumea ce politică faci dumneata. Te trimitea pe front şi aia era politica; scăpai, reuşeai în politică, nu scăpai, nu te mai întreba nimeni nimic,

cine dracu' să te mai întrebe?" „Tovarăşe, striga atunci la el cineva, dumneata să răspunzi limpede, ce politică ai făcut în trecut, iar Năiţă se uita la acel cineva cu o uimire neprefăcută şi continua imperturbabil: „Tovaroşe, eu sunt limpede, politica mea a fost războiul. Altă politică n-am făcut". „E clar", confirma acel cineva, şi scria ceva foarte mărunt pe o coală albă ca de cerere, şi i-o dădea lui Năiţă să semneze. Însă acesta nu semna, şi toată povestea pornea de la început cu altcineva. Către seara zilei când fusese adus la Raion, Năiţă Lucean se trezise împins pe nişte scări de pivniţă şi lăsat să doarmă într-un subsol amenajat special, cu două paturi de fier cu saltele de paie şi cu o cană de tablă roşie, plină cu apă, la cap. Se sculase a doua zi destul de obosit de atâtea întrebări, la care el avea impresia că răspunsese foarte clar şi foarte convingător, deşi cei cărora le răspundea păreau foarte neconvinşi şi foarte neîncrezători, fapt ce-i îndreptăţea — îşi închipuia Năiţă Lucean — s-o ia mereu de la capăt şi să-l piseze cu politica şi mai ales cu cine făcuse el politică în trecut. În încăpere era cam întuneric, o fereastră lunguiaţă şi îngustă dădea spre stradă şi nu prea lăsa să pătrundă lumina, prin faţa ei trecând fără încetare perechi de picioare şi de încălţări de toate felurile, ca într-o defilare, care pe Năiţă îl distra, „fiindcă, povestea el mai târziu, cu o poftă nemaipomenită, nicăieri n-am văzut, domnule, atâtea picioare de la gleznă în jos. Domnule, ştii ce mers urât au unii oameni când le vezi numai încălţările? Să-i vezi cum merg cu opinci, cu bocanci, cu pantofi, cu cipici, cu dracu', cu lacu', nici nu ştii cu ce-i dă omului în gând să se mai încalţe. Atât vedeam, povestea el mai târziu, numai picioare de la gleznă în jos".

În încăperea aceea mai era cineva, un bătrân cam ciudat, de pe undeva de pe valea Olteţului, „Nu ştiu cum ajunsese el aici, la noi, la Raion, când aveau şi ei Raionul lor, la Olteţ. Însă ăsta era cam umblăreţ, nu-i ajungea plasa Olteţ, o dată pe lună venea şi la noi, la Raion, şi dracu' ştie ce făcea, ce dregea, fusese luat la ochi, iar acum fusese luat detot. Stătea

chircit pe marginea patului, cât era nopticica de mare, nu punea geană pe geană, clătina din cap şi bătea mereu din buze, ceva spunea el, dar nu se-nţelegea, pentru că vorbea în capul lui. Îl măcina ceva şi se vedea bine că nu stătea de două-trei zile, stătea mai de mult, era cam mototolit şi mi se pare că avusese şi alte întâmplări”.

Subînţelesul era clar pentru cei cărora le povestea Năiţă aventurile sale, unii zâmbeau, alţii se cam puneau pe gânduri. Nici Năiţă nu avea hazul dinainte, oricât se străduia el să dea o aură veselă întâmplărilor care şi pe el îl marcaseră, căci faţa şi mai ales privirea lui purtau întipărit în ele semnul unei experienţe foarte ciudate, şi pentru cei ce-l cunoşteau rămânea mereu nelămurită o întrebare: de ce rămânea el câteodată, ca din senin, dus, cu ochii ficşi, ca de sticlă, şi cu o mână întinsă ferit înainte, de parcă ar fi zis „Stai, dom'le, nu...” „Bă Năiţă!”, îl striga atunci careva, şi el tresărea ca şi când adormise, aşa din senin, şi scutura din cap şi se trezea. Nu vorbea însă nimic despre anume lucruri bănuite de cei din sat, bănuite pentru că, altfel, Năiţă venise, când venise, destul de vesel, împreună cu bătrânul acela de la Olteţ, şi cine îl văzuse intrând cu acela în Mat şi cinstindu-se cu toată lumea care era atunci acolo putea crede că Năiţă fusese în târg şi vânduse, bine, ce avusese de vândut. Veselia lui era când plină, când ştirbă, şi asta se vedea în momentul căderii pe gânduri. Moşul avea şi el un chef mai special de veselie, părea chiar că se sforţează să fie vesel. Lua ţoiul cu ţuică nouă de prună, îl ridica dinaintea ochilor, îl studia cu o vădită plăcere, saluta cu el pe toată lumea, apoi îl punea jos, pe marginea tejghelei, şi se închina zicând: „Doamne, ai grijă de mine, păcătosul, să nu mai uit”, apoi lua iar ţoiul şi zicea tot către toată lumea: „Trăiască partidul nostru, tovaroşi!”

— Ei! se întoarse, pentru a nu ştiu câta oară, spre Năiţă Lucean, maiorul, acum cu un aer hotărât să nu mai întrerupă dialogul şi să-l asculte, orice s-ar întâmpla, şi Năiţă observă, după bătaia unei pendule de prin apropiere, că ar fi fost ora

unsprezece de dimineaţă. Clătină din cap amărât, adică: „Uită-te, domnule, cum mai trece timpul!“, că stătea de vreo două ore în biroul acestui maior.

— Ia să vedem, tovarăşe Lucean, ce te supără pe dumneata, continuă maiorul, frecându-şi mâinile şi încercându-şi apoi fiecare deget în parte, trosnindu-le, şi lui Năiţă în primul moment nu-i plăcu această îndeletnicire, dar se gândi că poate omul era şi el mai ostenit, nu se făcea să se sperie din orice.

— Păi, cum să vă spun, se foi Năiţă pe scaun, mă supără, şi ridică din umeri şi întinse mâinile cu palmele deschise către maior, adică să fie şi el înţeles dacă se poate, mă supără că am lăsat la moară un sac cu porumb şi se-alege praful de mălai, dacă nu mă duc să-l iau, fiindcă la moară trage şi trage şi mălaiul şi intră umezeala în el. Asta mă supără cel mai mult, conchise Năiţă, considerând că argumentul era hotărâtor pentru ca maiorul să priceapă şi să isprăvească comedia şi să plece şi el acasă.

— Da, zise maiorul după un timp, uitându-se iar pe fereastră.

„Ce dracu' vede, domnule, ăsta pe fereastră, de stă numai cu ochii pe ea?“, se întrebă Năiţă, dar nu avu timp să-şi răspundă, căci iar sună telefonul, ascuţit şi prelung, şi maiorul întinse mâna spre receptor, ducându-l la ureche cu un gest moale şi obosit. Repede, însă, îşi reveni din oboseală şi, îndreptându-se mai bine în scaun, răspunse cu un glas plin şi milităros:

— Să trăiţi, tovarăşe prim! Ascult, ordonaţi! Fireşte, Năiţă nu auzi pe cel de la capătul necunoscut al firului, însă înţelese uşor că şi maiorul ăsta avea un stăpân, nu era chiar de capul lui, şi câteva clipe se bucură.

— Sigur tovarăşe prim, sigur, am şi spus să nu ne grăbim, sigur. Chiar acum, de exemplu, sunt aici cu un caz de la... şi pronunţă numele comunei lui Năiţă Lucean, iar acesta se şi ridicase de pe scaun şi luase şi căciula de jos, de la picioarele scaunului, dar maiorul îi făcu moale semn să stea jos şi să nu

se grăbească nici el. Făcea cu mâna bătrâneşte, „Binişor, binişor“, şi închidea şi dintr-un ochi, adică, „Nu e cazul să...“

Năiţă încremeni o secundă, două, cu genunchii îndoiţi, nici nu se aşeza, nici nu se ridica, însă maiorul făcea din mână mereu, ascultând în pâlnia receptorului: „Binişor, binişor“, şi Năiţă se aşeză jos pe scaun şi cu o mână pe care nu şi-o mai simţea, şi cu un gest pe care nu-l mai putea controla aşeză şi căciula jos, la picioarele scaunului. În capul lui începu să se învârtească iar întrebarea care-l chinuia de trei zile, de dimineaţă până seara: „Ce politică ai făcut, în trecut?“ „N-am făcut nici un fel de politică, răspundea Năiţă în gând, cu o grăbire, de parcă ar fi vrut să nu-şi piardă răsuflarea. N-am făcut nici un fel de politică, fiindcă am fost ocupat cu războiul şi n-am avut când.“ „Daaa!“, făcea unul dintre acei ofiţeri tineri, nu Turbatu, acesta nu mai vorbea cu el, îl văzuse de câteva ori umblând pe coridor, galben la faţă şi încruntat şi parcă plânsese. Ţinea ochii în pământ când trecea pe lângă Năiţă şi se supsese la faţă detot, se pungise.

— Ce are dumnealui? întrebase Năiţă a doua zi după ce fusese adus şi încă nu se obişnuise bine cu locul unde se afla şi mai ales cu regulile de aici.

Furat de întrebare, ofiţerul îi răspunse pe negândite, după care se răstise zdravăn la Năiţă, încât acesta avu impresia că e ceva în neregulă, şi nu peste mult timp, chiar în acea dimineaţă, a celei de-a doua zile, el putu să bage de seamă că încurcătura în care intrase nu era prea uşor de descurcat şi că drumul său se scurtase mult, se oprea cu un capăt în pivniţa de unde era adus şi cu un capăt în biroul unde era dus.

— A murit mama dumnealui.

— Aoleoo, se miră jalnic Năiţă Lucean, plesnind palmele una de alta, ceea ce îl făcu pe ofiţer să tresară şi să-şi dea seama că se angajase cu acest cetăţean într-o discuţie nepermisă.

— Doamne, făcu iar Năiţă cu un aer nenorocit, Doamne, cum s-a prăpădit fata asta cu zile şi ea ştia. Şi nu se duce la?... mai întrebă Năiţă, care parcă uitase unde se afla şi despre cine era vorba de fapt în acel moment.

— Cetăţene, strigă ofiţerul la el, răspunde limpede la întrebare!

— Am răspuns, reveni Năiţă din fuga gândului său care îl şi dusese la Sacoţ şi îl făcuse să-l vadă pe bietul Turbatu în mijlocul bătăturii, cu capul gol şi strigând „Doamne, de ce m-ai pedepsit pe mine, Doamne, în felul ăsta, că nu mă ştiu vinovat cu nimic să merit eu pedeapsa asta!?“ şi „Ce făcuşi, Tudoro, cine te-a supărat pe tine, Tudoro, unde vrei să te duci tu, Tudoro?!“ Şi pe obrazul lui Năiţă Lucean se porniră două şiruri de lacrimi ca dintr-un izvor, şi când ajunseră sub bărbie secară.

— Vasăzică dumneata declari că te-ai ocupat cu războiul? continuă ofiţerul cel tânăr.

— Da, confirmă iute Năiţă Lucean. Toată ţara s-a ocupat, adică mai ales noi, ţăranii. Aşa a fost situaţia, că, vezi bine dumneata, nu plecam eu aşa, de capul meu, la război, de la mine de-acasă, că de-abia mă însurasem.

— Bine, îl întrerupse ofiţerul. Şi tatăl tău ce politică a făcut, cu ce s-a ocupat?

— Păi tot cu războiul, la '916, că nici n-a mai venit de la Mărăşeşti, se scuză cumva Năiţă. Noi am fost orfani de război, adăugă el, dar ofiţerul nu-l ascultă.

— Şi tatăl lui ce politică a făcut, cu ce s-a ocupat?

— Păi, tot cu războiul, zise Năiţă. Cu războiul dinainte, cu turcii, că nici ăsta n-a mai venit. Nu vezi dumneata cum au fost timpurile? Noi toţi a trebuit să ne ocupăm cu războiul, numai eu am fost mai norocos că am venit acasă, şi uite, acum stau de vorbă cu dumneata, altfel cine ştie pe unde aş fi putrezit, ca bietul frate-meu care...

— Sigur, tovarăşe prim, am înţeles, continuă maiorul convorbirea telefonică, dar lui Năiţă îi pierise încrederea în el de când îi făcuse semn să stea jos. Bine, atunci, venim la dumneavoastră. Să trăiţi!

Iar fusese poftit pe scaun şi neavând încotro se aşezase faţă-n faţă cu maiorul de securitate. Nu-l mai bucura însă

această atenţie. Îl nedumerea faptul că şi el, şi maiorul stăteau jos, unul în faţa altuia, şi amândoi dinaintea unui birou dincolo de care cineva părea să nu facă totuşi o mare deosebire între ei. Simţea că şi maiorul încetase să mai fie la fel de sigur pe el cum i se păruse când se afla în biroul lui. Scosese dintr-o servietă neagră, cu catarame mari şi butucănoase, un dosar destul de nou şi-l pusese pe masa rotundă dintre ei doi, împingând cu grijă către Năiţă o scrumieră de pământ smălţuit. Nu-l privea pe Năiţă, nici nu-i ocolea privirea, pur şi simplu stătea cu ochii aţintiţi spre biroul primului secretar şi căuta să prindă acel moment favorabil unei discuţii căreia nu-i intuia încă în nici un fel rostul şi mai ales în prezenţa acestui ţăran, care la rândul lui putea spune pe neaşteptate cine ştie ce. Primul-secretar, despre care Năiţă Lucean auzise vorbindu-se cum auziseră mulţi ţărani de pe valea aceea, fiindcă mulţi se trezeau ameninţând cu numele lui, deşi nimeni nu-l văzuse atât de aproape cum îl vedea Năiţă acum, se numea Dumitru Dumitru, „nume de om sărac, neapărat, fiindcă, dacă ar fi fost ceva de capul lui taică-său, era imposibil să nu-i pună şi lui un nume mai ca lumea, să poţi să-l deosebeşti". Era un om scund, pătrăţos, cu mâinile scurte şi palmele mari, late, cu degete boante, semăna bine cu Pătru cel Scurt, atâta doar că acesta din urmă avea un cap mai mic, dar la fel de rotund, ca o bilă de popice, şi la fel, tuns scurt, aşa cum se tundeau copiii la şcoală, dar prin clasa a şaptea, în timp ce Dumitru Dumitru avea şi capul mare, cu o faţă lată, toate trăsăturile feţei lui erau mari şi se rotunjeau cărnos: buzele, nasul, bărbia, fruntea, în dreptul sprâncenelor. Nu se uitase la ei nici când intraseră, cum nu se uita nici acum, nu le dăduse nici mâna, nici maiorului, stătea cu nasul în nişte hârtii şi mârâia în timp ce-şi freca fruntea cu palma stângă, ca şi când l-ar fi durut capul. Din când în când le făcea semn cu un deget bont sau retezat, adică „imediat". Năiţă îl furase cu coada ochiului şi băgase de seamă că era un om destul de tânăr, nu trecea de treizeci şi cinci, treizeci şi şase de ani,

însă părea obosit, consumat, sau era numai nedormit sau nu vedea destul de bine şi nu vrea să pună ochelari.

— Cam mulţi duşmani de clasă prin raionul nostru, tovarăşe maior, rupse el în sfârşit într-un târziu tăcerea, iar Năiţă Lucean tresări, fiindcă de trei zile de când se afla la târg şi unde se afla, mereu auzise povestea asta cu duşmanii de clasă şi chiar despre el se spusese acelaşi lucru, ba ofiţerul acela tânăr, copilul lui Turbatu, îi spusese în maşina în care fusese adus că „noi faţă de duşmanul de clasa suntem hotărâţi", deşi acest „hotărâţi" nu fusese prea clar, dar Năiţă înţelesese că îl privea pe el ca o ameninţare cu care nimeni nu avea de gând să glumească.

— Ordonaţi? întrebă maiorul, ridicându-se brusc de pe scaun.

Avea aerul că nu se auzise exact întrebarea, dar el ţinea să câştige timp şi mai cu seamă să vadă dacă nu cumva primul-secretar vorbeşte serios, în sensul că asta era şi convingerea lui de prim-secretar, adică în raionul acela erau într-adevăr mulţi duşmani de clasă, şi atunci răspunsul lui de ofiţer comandant al securităţii locale avea altă înfăţişare, trebuia să furnizeze argumente pentru această concluzie sau pentru o astfel de concluzie, care nu putea fi decât expresia liniei generale şi locale în acelaşi timp.

— Cam mulţi duşmani de clasă în raionul nostru, repetă primul-secretar, dar cu aceeaşi intonaţie inexpresivă şi ţinând în continuare capul ascuns în hârtiile pe care le citea.

— Vai de capul lor! se auzi atunci intervenţia lui Năiţă Lucean, şi pe faţa lui se lăţi un zâmbet de milă ca dinaintea unei realităţi nevoiaşe, şi înaintea ochilor îi apare nenorocitul de Alexandru lui Gore, un bătrân cam surd, care în fiecare zi lăsată de Dumnezeu se ducea la primărie cum se lumina şi aştepta pe treptele de la intrare până venea cineva dintr-ai Sfatului sau dintr-ai punctului veterinar înfiinţat de curând şi unde slujea la un taur rău şi puturos un anume Trică, fost pe timpuri argat la nişte învăţători, iar acum se considera funcţionar şi era singurul care avea curajul să intre în grajdul

improvizat dintr-o polată şi patru stâlpi, dar era şi singurul pe care taurul îl lăsa să intre la el. De obicei, primul venea Trică, vorbind singur pe drumul mare, şi pe măsură ce se apropia de podeţul din faţa primăriei începea să „discute“ cu taurul:

— Hai, băiete, zicea el, că azi avem treabă, nu mai putem sta degeaba ca ieri şi să mâncăm lucerna statului de pomană, că ai văzut cum pleacă vacile de la tine, cu coada pe sus, de nu le mai poate opri nimeni, că tu stai ca boul şi nu te uiţi la ele şi ne batjocoreşte o comună întreagă.

Cum intra pe podişca din faţa primăriei, Alexandru lui Gore se ridica în capul oaselor de pe treptele de piatră şi începea să-i înjure pe toţi de la primărie, fără nici o alegere, dar şi fără să precizeze pe cine de fapt înjură, pentru că vorbea aşa, în general, cine adică nu-l lasă pe el să-şi vadă de treaba lui, ca şi când de fiecare dată şi în fiecare dimineaţă era luat de la lucrul lui şi adus aici la primărie, unde era ţinut de pomană.

— Nu discut cu duşmanul de clasă, răspundea Trică, fiindcă mai ales el era luat în primire de înjurăturile lui Alexandru lui Gore. Câteodată, venea dimineaţa detot şi tovarăşul Craina, preşedintele, dar pe el Alexandru nu-l înjura.

— Pe Craina nu-l înjuri, nene Alexandre? îl întreba câte cineva la o ţuiculiţă, unde se mai dezlegau limbile.

— Nu, zicea Alexandru lui Gore, fiindcă nu-l cunosc şi nu e din sat de la noi. Eu nu înjur decât pe cine cunosc. Însă, dacă se duce în sat la el, trebuie să-l înjure şi pe el cineva, aşa că nu iau dreptul altuia.

Nu-l lua însă nimeni în serios, şi cum sta cu casa chiar lângă primărie, nici drumul lui special nu însemna cine ştie ce cheltuială de timp. Până la urmă însă, tot se găsise cineva să-l bage în seamă, şi o vreme Alexandru lui Gore dispăruse din sat, nu mai vorbea nimeni de el, la o adunare fusese dat drept exemplu de duşman de clasă, şi cu asta se cam potoliseră şi zvonurile. Nu stătuse plecat prea mult, câteva luni poate, când se întorsese însă nu mai fusese văzut nici pe la primărie, nici pe la Mat, nu mai ieşea nici până la poarta casei, îşi

făcea de lucru pe din dos, prin spatele unui fânar la care tot meşterea, şi nimeni nu-şi mai amintea despre el, pentru că nimeni nu-l mai vedea. În câte-o seară venea la Mat repede şi strecurat de fiecare dată, grăbită, nevasta lui, o femeie scundacă şi mereu desculţă, de cum se desprimăvăra niţel şi până când era gata să ningă. Se ducea la tejghea, se apleca peste ea şi, cu un glas rugat, îi cerea negustorului cinci pachete de Naţionale.

— Ce mai face nenea Alexandru? întreba Difuzor cu glasul lui mare şi puternic, de parcă ar fi vorbit din fundul unei butii de prune.

— Ce să facă? roşea biata femeie, căutând cu privirile în toate părţile, ca şi când n-ar fi vrut să audă nimeni întrebarea aceea prostească rostită de Difuzor cu gura lui mare. Ce să facă, parcă dumneata nu ştii? Pe lângă casă, ce nu are omul de făcut pe lângă casă?!

Apoi lua pachetele de ţigări şi se repezea afară din Mat. Când se închidea uşa în urma ei, se lăsa o linişte tulbure, pe care numai Mihai Toreţoiu-Bogatul o mai putea drege cu veselia lui neluată de nimeni în seamă.

— Mă, zicea el către cine se nimerea, mă, vai de zilele tale, vezi tu cum e făcut satul ăsta al nostru?

— Cum? intra cu el în vorbă cineva, oricine ar fi fost el, pentru că jocul era vechi, şi toţi îl cunoşteau, şi toţi voiau să-l joace. Cum?

— Ca dracu'! preciza Mihai Toreţoiu. Dracu' să fi fost şi să ne fi adunat launloc, şi tot nu ne potriveam aşa.

— Răi, hai, nene Mihai? continua acel cineva jocul, şi Mihai Toreţoiu punea cinzeaca pe marginea tejghelei şi-şi dădea cu toată puterea o palmă peste frunte.

— Răăăi, răăăăi, cei mai răăi. Nici între râpi nu sunt oamenii aşa de-ai dracului, şi între râpi şi-a făcut şi dracul cuibul, şi ei tot sunt mai dumnezeiţi.

— Lasă, dumneata, unde şi-a făcut dracul cuibul, şi bea-ţi ţuica, plăteşte şi salutare, intervenea Difuzor, grijuliu să nu

se întindă cumva discuţia asta, pe care ei o înţelegeau altfel decât o lăsau cuvintele să se înţeleagă, fiindcă la toţi le părea rău de ce i se întâmplase lui Alexandru lui Gore şi pe toţi îi mâhnea retragerea lui din lume şi înfăţişarea de văduvă a nevestei lui, care nu mai ieşea nici ea nicăieri, nici la lucru cu împrumut, nici la cimitir să-şi plângă morţii, cum făceau toate femeile, nicăieri, şi nici ferestrele casei lor nu se deschideau şi nici uşa de la intrare nu mai fusese deschisă. Ce se vedea de la ei era fumul şi o pisică lenevind pe marginea şanţului din faţa casei lor...

— Asta e pisica lui Alexandru, observa vreun trecător, şi fiecare se gândea la ce i se putuse întâmpla acestui om de se retrăsese el, ca şi când pierise, şi, dacă trăia, trăia pentru că mai avea zile.

— N-am înţeles, atrase atenţia primul-secretar că vrea o explicaţie clară la această intervenţie neaşteptată a lui Năiţă Lucean. Cum adică vai de capul lor?

Dar Năiţă amuţise şi simţea cum îl trece pe şira spinării un şuvoi de apă rece ca gheaţa. Şi totuşi, Năiţă ridică fruntea, şi ochii lui întâlniră ochii primului-secretar. Pe faţa acestuia se citea o curiozitate imensă, şi, deşi ţinea ochii aproape închişi, căci îl dureau din cauza luminii care năvălise brusc în biroul acela, iar el se vedea bine că era obosit, Năiţă pricepu că nu poate scăpa fără să răspundă. Dar n-apucă, fiindcă maiorul se simţi dator să dea el o explicaţie la prima întrebare, şi din graba cu care acesta se repezi să răspundă, Năiţă Lucean pricepu şi faptul că e vorba de apărarea lui.

— Îmi permiteţi să raportez, se precipită maiorul şi pe jumătate se şi ridică de pe scaun, iar acum nu stătea nici în picioare, nici jos, şi Năiţă se crezu obligat să se ridice şi el în picioare, problema este destul de complicată. Avem unele cazuri când caracterul preventiv al acţiunilor şi intervenţiilor noastre se impune cu hotărâre, şi atunci noi suntem datori să veghem cu toată hotărârea, pentru ca acele elemente care sunt ostile regimului nostru să simtă cum se cuvine că puterea populară...

Primul-secretar trăsese sertarul biroului, şi-acum se sprijinea cu amândouă mâinile în acest sertar. Stătea cu capul uşor dat pe spate şi părea că-l ascultă foarte serios pe maior, iar acesta găsise, se pare, un unghi foarte favorabil poziţiei sale, căci continua să nu stea nici jos, nici în picioare.

— Dar, fireşte, noi suntem acum la putere şi suntem datori să fim calmi, nu trebuie să ne grăbim, e momentul să interpretăm şi să tragem concluziile calm.

Vorbea destul de cursiv şi încerca să surprindă pe faţa primului-secretar o reacţie anume, din care să tragă o concluzie cu privire la poziţia acestuia la punctul său de vedere. Nu înţelegea de ce trebuie să dea explicaţiile pe care le dădea de faţă cu ţăranul acesta şi în general i se părea că primul-secretar îl pune la încercare sau vrea să verifice o anumită situaţie.

— Da, îl întrerupse Dumitru Dumitru. Şi cu ăsta ce este? întrebă el arătându-l pe Năiţă Lucean.

— A fost adus pentru nepredarea puştii.

— Ai puşcă? întrebă Dumitru Dumitru, acum iar cu o vie curiozitate, şi în primul moment Năiţă Lucean vru să spună cu toată gura „Da!“, şi chiar aşa i se păru şi lui Dumitru Dumitru.

Dar din gura lui Năiţă ieşi un:

— N-am, tovaroşe, de unde să am şi mai ales ce să fac eu cu puşca? Fiindcă le-am spus şi dumnealor, şi îl arătă pe maior, dar reveni, adică le-am spus băieţilor cu care am venit acum trei zile cu maşina că nu am, că puşca îţi cere ale ei, trebuie să te ocupi de ea, să ai timp de distracţie, eu de unde dracu', dacă am şase copii şi toţi mănâncă şi toţi chiraie când nu le dai, şi cum e pământul la noi, numai de puşcă n-ai timp. M-a şi căutat, conchise Năiţă, şi tot n-a găsit.

Maiorul îi întinse primului-secretar dosarul în care Năiţă recunoscu scrisul celor care-i luaseră declaraţii, iar el nu le semnase.

— A căutat şi cu câinele şi tot degeaba, mai găsi el totuşi cu cale să adauge, văzând că primul-secretar se opreşte asupra uneia dintre declaraţii şi că subliniază cu creion roşu ceva.

— Până unde ai fost? întrebă Dumitru Dumitru, dar Năiţă nu înţelese la ce se referea şi se uită la el niţel nedumerit. Cu războiul, preciză acesta, şi Năiţă se lumină dintr-o dată.

— Păi în partea asta n-am fost, zise el ca o scuză, decât până la Banska-Bistriţa, fiindcă ne-a rănit şi a trebuit să ne retragem ca veteran.

— Ei, se întoarse Dumitru Dumitru către maiorul de securitate. Dar în clipa aceea, Năiţă se şi văzu ieşind pe uşă, şi se şi văzu coborând Valea cu pietrele.

Mergea ca într-un vis, şi când Dumitru îi spuse „Măi moşule, aş vrea să mai stăm de vorbă", el nu văzu mâna întinsă a acestuia, ci avu impresia că toată povestea începea din nou şi, lăsând iar căciula jos lângă scaun, rupse din suflet întreaga lui deznădejde pentru a-şi susţine cauza cu singurul argument în care credea.

— Nu-mi pare rău, zise el, astfel, decât că am lăsat un sac cu porumb la moară şi stă acolo de trei zile şi n-are cine să-l ridice, şi la moară trage, şi porumbul mucegăieşte.

CAPITOLUL IV
MASA

Ningea aşezat şi tăcut, vântul nu mai bătea, se lăsase o linişte curată, se putea auzi cum se aşează fulgii de zăpadă uşor, unul peste altul, şi cum se apleacă sub ei crengile negre ale prunilor prin grădinile peste care plutea lumina calmă de dinaintea înserării, parcă se pregătea o sărbătoare, de mult deasupra acestui sat nu mai stăruise atâta pace, dar ea avea să se dovedească repede trecătoare şi mai ales prevestitoare a unor întâmplări deloc paşnice şi deloc vesele. Drumurile fuseseră troienite şi nimeni nu mai ieşise cu carul sau cu sania să răscolească zăpada şi să facă pârtii, potecile fuseseră înghiţite sub nămeţii cât casa, nu se mai cunoşteau şanţurile şi gardurile, acoperişurile albe veneau cu streşinile până se împreunau cu foişoarele de lemn şi ningea mereu, şi satul pierea, dar pierea frumos ca într-o poveste, şi din când în când Pătru cel Scurt ieşea în săliţa din spatele casei şi privea văile care coborau rostogolite acum şi rotunjite până sub poalele munţilor, unde se întuneca, şi ochii lui se opreau şi începeau să-i lăcrimeze. Aşa stătea şi acum, rezimat de stâlpul săliţei şi asculta liniştea aceea nefirească şi auzea bine cum cad fulgii şi cum ating ei stratul de zăpadă de dinainte, şi îi urmărea cum vin şi cum se rotesc şi se aşează lin, simţea greutatea lor, dar o simţea altfel decât era, o simţea ca pe o greutate adevărată, iar greutatea asta nu se aşeza pe zăpadă cum vedeau ochii lui, ci pe pieptul lui şi pe inima lui şi se trezea oftând. Era într-o vineri, se încheiase o săptămână de când nu mai ieşise nici el din casă şi nici pe la el nu mai venise nimeni, stătea cuc cu nevasta lui, nu vorbea nici el, nu vorbea nici ea, se uitau unul la altul şi părea că se înţeleg,

la prânz ea punea masa, dimineaţa el tăia lemne, seara el îşi făcea de lucru prin curte, închidea fără nici un rost o uşă la un beci unde nu intra nimeni, căci n-avea cum, dar aşa era obiceiul gospodarului să încuie seara toate uşile, să le zăvorască, noaptea trecea ca o pedeapsă, ea torcea până se isprăvea focul în sobă, şi dimineaţa o luau iar de la început. Când vorbeau, vorbea fiecare singur, cu câte-un lucru de care se împiedicau sau de care aveau nevoie şi nu-l găseau, cu vaca în grajd, care nu se mai sătura, „Şi să vedem cum o să mai ieşim şi din iarna asta?“, cu câinele pe care seara îl dezlegau, şi el năvălea plin de zăpadă în săliţă şi chiar în casă şi lătra de bucurie şi din lătratul lui se stingea lampa, şi atunci Pătru punea mâna pe câte-un retevei şi-l certa vesel şi-l ameninţa, iar câinele se repezea pe uşă afară, dărâmând de fiecare dată câte ceva, iar Pătru îl înjura, însă cu o mândrie pe care numai el o înţelegea, căci câinele acesta care crescuse cât un mânzat îl făcea pe Pătru să se vadă şi el gospodar, cu câine care are ce păzi, adică avere, acareturi, strânsură. Casa lui era însă abia la început, nici nu fusese terminată, n-avea în curte nici acareturi, n-avea nici cine ştie ce strânsură, zestrea nevestei nu fusese nici ea cine ştie ce, iar într-o seară Pătru îşi aduse aminte că socru-său îi promisese şi două oi cu scăderea lângă Crăciun, şi Crăciunul venise, trecuse, trecuse şi Sfântul Vasile şi Boboteaza, trecuse ianuarie, trecuse bine şi din februarie şi socru-său nu se mai făcea că ţine minte ce hotărâseră la nuntă.

— Măi femeie, deschise el vorba după o lungă socoteală, în timp ce ea strângea masa cu felul ei tăcut şi niţel adormit, căci ţinea mereu capul în pământ, uite că vine şi martie, o să se ia şi zăpada asta, că n-o să ţină cât lumea, acuşi vine şi Paştele, şi socru-meu nu se face deloc cu oile alea două câte le-a promis, că, daca ştiam că nu ţi le dă, discutam altfel, aveam alta discuţie...

Femeia rămase cu talerele de pământ în mână în mijlocul drumului de la masă la sobă, unde o oprise vorba lui Pătru,

dar fără să întoarcă spre el capul sau să-l ridice, parcă ar fi citit în talerul acela peste care aşezase lingurile de lemn.

— Nu zici nimic? o întrebă Pătru. N-ai glas la chestia asta, adăugă el cu aerul că ea acum tăcea, sau tocmai acum, în timp ce în rest nu-i mai stătea gura şi el nu mai putea de răul gurii ei.

— N-au uitat, zise ea, şi se strecură cu mersul ei ferit şi băbesc, şi chiar vru să iasă afară, dar Pătru avu impresia că ea fuge de răspuns şi că-l ocoleşte.

— Păi nu pleca, se răsti el, ca dacă pleci ar fi cazul să te duci la ei şi să le spui că acum se ia zăpada şi eu vreau să mă fac cioban şi să mă duc cu oile la munte, că o turmă ca aia pe care ţi-a dat-o ţie de zestre nu se poate ţine pe-aici pe la noi, trebuie s-o ducem la munte.

Femeia se mai oprise o dată tot aşa, cu capul în pământ şi ţinând talerele ca pe o colivă la parastas, cum i se păru lui Pătru, însă, când acesta termină ce avea de zis, ieşi pe uşă afară.

— Da, continuă Pătru cel Scurt, ca şi când ar fi vorbit cu prietenul său Năiţă Lucean, vorbim bine frumos, ne tocmim omeneşte, înţeleg şi eu situaţia lor, că oameni suntem, zice că nu poate să-i dea decât două oi, accept două oi, accept şi termenul, şi el, „bună ziua". Păi o casă se ţine greu, o muiere mănâncă, oricât ar fi ea ca Sfânta Vinerea asta a mea, se mai şi îmbracă, fiindcă nu e tot anul vară, mai dă şi frigul, şi atunci ce să facă, să degere, nu se poate, toarce un caier de lână şi-şi face ciorapi. Da, încheie el oarecum satisfăcut, căci de mult aştepta să se supere pe nevastă-sa şi să-i zică ceva din care să priceapă şi ea că are bărbat. „Că alţii le bat de le rup şi de câte două ori pe săptămână", se gândi el, văzând că femeia nu se mai întoarce şi că nici nu se aude cotrobăind, cum îi era obiceiul, prin săliţă, le bat bine, şi ele dorm ca puii, şi dimineaţa cântă înaintea cocoşilor.

Se întorsese destul de târziu, iar el bănuise ca fugise acasă să-i spună lui taică-său ce şi cum, adică să nu uite ce au

făgăduit, că el, Pătru, nu uită şi e viaţa ei cu el la mijloc, nu sunt numai cele două oi.

— N-a uitat, zise ea, când se întoarse, n-a uitat, dar n-a avut bani, însă face acum că dă nişte prune lui Terteci ăla de i-a mâncat calul nasul la botezul nepoate-si, face rost de bani şi ori ţi-i dă ţie să le cumperi tu, ori le cumpără cum a zis.

— Lu' care Terteci i-a mâncat calul nasul? se înveseli brusc Pătru cel Scurt, când i l-a mâncat, la care botez?

Se făcea că nu-l mai interesau oile, pentru că într-un fel se asigurase de ele. Acum îl distra chestia cu calul care putuse să mănânce nasul cuiva.

— Parcă tu nu ştii! zise femeia, şi clătină din cap, ca şi când i-ar fi spus „Om bătrân, te bucuri de nenorocirea altuia!"

— A! făcu Pătru bine dispus în continuare, căci şi vedea oile în curte, şi se şi închipuia pe el tunzându-le la primăvară în curtea din faţa casei să-l vadă toată lumea, şi mai ales Năiţă Lucean.

De mult se visase el tunzând o oaie care era a lui şi pe Năiţă oprindu-se la gard şi întrebând cum făcea el când vrea să arate că se mira de sărăcia cuiva: „Ce faci, măi Pătrule, ce-ai cu bietul animal, de-l laşi în pielea goală acum, pe frigul ăsta, nu mai ai cu ce să te-acoperi? Acoperă-te, mă, cu nevasta, nu fi prost, acoperă-te cu ea şi lasă oaia, că e cel mai nevinovat animal, nu e ca muierea".

— Păi stai, frate-meu, se adresa Pătru, vesel detot acum, femeii, care se ghemuise lângă sobă şi îşi făcea de lucru cu nişte cârlige de împletit, că pe Terteci ăsta eu l-am scăpat din gura calului, că dacă nu eram eu îl mânca detot şi el nici nu băga de seamă, rămânea de umbla fără cap până la sfârşitul vieţii lui. Credeam că de altul vorbeşti, sâsâi el din ce în ce mai vesel, dar femeia lui continua să tacă şi parcă nu-l auzea, nu credea în veselia lui, stătea mută şi posacă şi lui Pătru îi trecu repede tot cheful.

Şi iar se scurseră câteva zile bune, tăceau amândoi, casa era pustie cu ei în ea, masa era ca o pomană după cineva care

murise, ziua se scurgea precum cenuşa din gura sobei, noaptea se petrecea cu întunericul ei, Pătru ieşea afară la stâlpul săliţei şi stătea cum stătea acum, privea cum se rostogolesc văile până la poalele munţilor şi cum ninge, şi cum cad fulgii ca o părere. Era o linişte cum nu mai auzise decât pe front când se oprea bătaia artileriei pe neaşteptate şi ei în tranşee aveau impresia că aud fumul cum se ridică din gropile bombelor şi aşteptau să strige cineva după ajutor, acel „Fraţilor, nu mă lăsaţi" pe care îl auzise de o mie de ori.

Se întuneca încet, ninsoarea se cernea la fel de uşor şi de aşezat, văile nu se mai vedeau, Pătru cel Scurt se desprinse de stâlp şi intră în casă îngândurat. Ar fi vrut ca nevasta să-l vadă aşa şi să bage de seamă că e supărat şi să-l întrebe ce e cu el, şi ea ce să facă, dar această femeie, chiar când vedea toată frământarea lui, şi o vedea, nu putea să zică nimic, nu credea că e bine să-l întrebe ceva, ea aştepta să-i spună el ce avea de spus, şi ea să se supună, să facă, adică, tot ce zicea el şi tot ce vrea el, fiindcă de aceea era nevasta lui, să-l asculte supusă şi nu să-l iscodească. Însă el nu ştia toate acestea şi nu vedea decât faţa ei mută şi fruntea ei, care nu se mai ridica din pământ. Îşi luă pe el o manta militară de postav gros cu care venise de pe front şi un an, doi o ţinuse dosită, acum însă începuse să o poarte, nu-i mai era frică să nu-l întrebe careva de unde o are şi dacă are chitanţă pe ea. Mantaua nu fusese a lui, se vedea bine, căci era mai lungă decât ar fi trebuit, iar el nu o scurtase, îi păruse rău să bage foarfecele în ea, şi mergea cu ea ca şi când ar fi fost îmbrăcat într-un anteriu, măturând cu poalele drumul, iar poalele se cam zdrenţuiseră, şi el cum era scurt părea şi mai scurt scufundat în acel sac militar, cu epoleţii atârnându-i pe umeri, căci nasturii lor se pierduseră de mult.

— Vezi că lipsesc niţel, îi atrase el atenţia femeii cu o grijă pe care ea nu i-o cunoştea, căci nu prea obişnuia să spună când pleacă, dacă întârzie, şi cât întârzie, pleca şi era bun plecat, iar când venea era bun venit, n-avea obiceiul să

povestească pe unde fusese sau ce văzuse, acasă era la fel de mut cum se făcuse el cunoscut înainte de război şi în felul acesta se potrivea bine cu muierea lui, credeau cei care nu ştiau ce e în casa lor şi în sufletul lor.

— Mă duc pe la Năiţă să vedem ce mai face, ce crede el de zăpada asta, ne astupă, că nu vezi că nu se mai opreşte din nins, şi dacă o ţine aşa o să ieşim din casă prin tunel.

Vorbea însă mai mult pentru sine, simţea că femeia nu participă la informaţiile pe care le dădea el, ea stătea după sobă şi tăcea, parcă nici nu auzea, deşi ea auzea tot şi chiar ar fi vrut acum să spună ceva, căci era pentru prima dată de când se luaseră când el îi spunea unde se duce şi de ce se duce şi ea vedea bine că se întâmplă ceva cu acest om al ei, dar nu ştia dacă era bine sau nu să răspundă, nu ştia dacă nu era mai bine să stea smerită şi el singur să priceapă că ea aude şi vede tot ce zice şi tot ce face el. Când ieşi din casă simţi un pustiu în el, ca şi când ar fi ieşit dintr-o moară, şi în moara aceea nu era nimeni, iar moara măcina singură şi în gol, între pietrele ei nu era nici un bob de porumb. Încercă să deschidă o portiţă de lemn care îl scotea din curtea casei, dar zăpada o troienise şi se lăsă păgubaş, încălecă gardul şi, scurt cum era, când sări dincolo, se înfundă tot în zăpadă şi se trezi şi cu un câine peste el, vesel.

Mergea greu prin nămeţii care făcuseră totuna plaiul cu drumul lor vechi, mantaua îi mătura zăpada, se împiedica în ea, şi de la o vreme se apucă şi ridică poalele şi le prinse de brâu. Câinele venea după el gâfâind, în salturi scurte, şi pe măsură ce înaintau, Pătru începea şi el să gâfâie, şi cum călca, cum stătea să se rostogolească şi să se înfunde în troienele peste care ninsoarea se cernea fără încetare cu o linişte nefirească. Nu se auzea absolut nimic, nici măcar paşii lui Pătru nu se auzeau, căci se înfundau moale în zăpadă, şi întunericul le ascundea şi mai viu urmele. Năiţă Lucean nu stătea chiar aşa departe de Pătru, nu-i despărţea decât un vârf de măgură, vara se ducea ca titirezul, acum era la poalele

măgurii aceleia, acum era în vârful ei, unde nişte moşi cioplíseră o biserică de lemn, toată din lemn, şi cuiele cu care erau prinşi căpriorii erau din lemn. Biserica nu era mare, cât o bucătărioară de vară, dar stătea pe vârful măgurii ca o corabie, şi ce era de ea era turla, subţire şi înaltă, strecurată printre crengile unor pruni vineţi, crescuţi şi ei ca nişte sălbatici. Casa lui Năiţă fusese clădită într-o vale pitită sub nişte nuci de demult, sălbăticiţi şi ei de când tot făceau umbră pământului şi de câtă lume scuturaseră toamne fără număr nuci verzi cât oul de mari. Prin faţa casei trecea un fel de drum de cătun, dar în dreptul casei lui Năiţă Lucean acest drum pierea, căci toată curtea, cu acareturile, cu carul cu boi, cu plugul şi roatele lui de lemn, cu un fel de tocător de lemne şi cu câinele legat de el cu un lanţ destul de lung ca să ajungă şi în curtea casei — toate acestea, şi vara şi toamna, fără încetare, şi cu butia de prune pusă la umflat plină de apă scoasă dintr-o fântână săpată şi ea în marginea drumului sub un mal, toata averea lui Năiţă aproape, se părea că fusese scoasă de cineva în drum, iar drumul se sfârşea şi se termina năpădit şi sufocat de câte putuse Năiţă să pună deasupra lui. Acum însă nu se cunoştea nimic din acest prăpăd care înghiţea drumul, şi Pătru chiar se miră unde dracu' putea Năiţă să strângă şi să ferească atâtea câte strânsese Năiţă şi le ţinea în văzul tuturor.

Când ajunse la poarta casei văzu cu uimire ca aceasta se află închisa, şi încercând s-o împingă, ca să intre înăuntru, observă că fusese proptită cu un par, şi deşi ar fi vrut să-l ia pe Năiţă pe neaşteptate, căci câinele acestuia îl cunoştea şi nu-l lătra, n-avu încotro şi strigă cu glasul său răguşit şi pierit, ca al unui om care văzuse lupul şi nu se mai trezise din spaimă:

— Năiţăăă, Luceaneee, acasă eşti, mă, auzi?!

— Care eşti, mă, de n-ai stare la tine acasă? se auzi repede vocea răstită a lui Năiţă Lucean. Pătrule, tu eşti mă, pă tine nu te-a răbdat, mă, muierea şi te-a dat afară din casă?

— He-he-he! făcu Pătru cel Scurt, omul tânăr mai pleacă şi el, se face că se duce la câte-un prieten, şi când se-ntoarce schimbă macazul, că satul e mare şi cerere multă.

— Mă fire-ai al dracului, de-aia plecaşi tu de-acasă, că nu mai ai unde ţine calul şi trebuie să-l scoţi la linie?

— Mai e cineva? întrebă Pătru cel Scurt în timp ce se scutura de zăpadă în săliţa de la intrare, auzind înăuntru glasuri necunoscute de bărbaţi, copiii lui Năiţă fiind încă tinerei şi de nebăgat în seamă, cel mai mare abia împlinise optsprezece ani, iar ceilalţi cinci se ţineau unul după altul la câte-un an.

— Mai e, răspunse Năiţă, că la omul cu cap vine şi deşteptul, vine şi prostul, cum venişi tu acum, aşa că intră şi dă bună seara, cum te-am învăţat, că aşa e la modă, când intri în casă scoţi căciula şi zici şi tu ce trebuie, după cum e anotimpul, dacă e ca acum, iarna şi seara, zici şi tu bună dimineaţa la Moş Ajun.

Pătrunseră în celar, o odaie ţinută ca bună, dar cum Năiţă avea mulţi copii şi doar într-o singură încăpere făceau focul iarna, celarul era şi camera bună şi rea, toţi stăteau iarna în ea, şi de jur împrejurul ei făcuseră un fel de paturi pe nişte capre de lemn şi dormeau la rând unul lângă altul. Acum, copiii fuseseră înghesuiţi lângă sobă şi toţi dormeau afară de unul, Vasilică, pitic ca maică-sa şi pistruiat rău, tot ca ea, însă rău de gură ca Năiţă. Ăsta stătea cu o mână la ochi şi se făcea că doarme, însă nu scăpase nimic din ce auzea că vorbeau Năiţă cu prietenii lui şi mai ales nu scăpa înjurăturile lui Gheorghe Oţăt, care nu putea să bage în gură o lingură de fasole fără să găsească un motiv şi să pomenească un sfânt din calendarul pe care i-l lipea muierea în fiecare an, de Crăciun, deasupra capului unde dormea. Se dusese vestea despre el cum asista la lipitul calendarului de Crăciun chiar în ziua întâi şi cum se uita el apoi curios pe rândurile fiecărei luni, să găsească un sfânt nou de care nu mai înjurase până atunci.

— Mă Gheorghe, tu ai să fii pedepsit rău pe lumea ailaltă! îl amenința femeia, una Vetuţa, neagră ca un drac şi cu un glas subţire, pe care el, în tinereţile lui, o furase dintr-un sat vecin, la o petrecere de lăsata-secului.

— Dracu' ştia, fratele meu, că se înnegreşte aşa, că n-o mai luam, că eu am luat-o neobligat, se justifica el din senin, apoi înjura de câte-un sfânt de care nimeni nu auzise, de pildă de „înălţarea sfântului mare mucenic Aristică".

— Mă Gheorghe, îl contrazicea neapărat cine îl auzea, de unde l-ai scos tu pe Aristică? ăsta nu e sfânt.

— Păi nu e, mă, zicea Gheorghe Oţăt, ăsta e mucenic. Mucenicii au altă catagrafie, că şi la ei e o socoteală, nu e ca aici, la noi, unde pă toţi ne înjură la fel.

Lângă Gheorghe Oţăt stătea Dumitru lui Dincă, ciungul, şi fuma dintr-un chiştoc de ziar, căci, deşi era ciung, se ambiţiona să-şi facă singur ţigările şi le desfăcea pe cele de fabrică, le punea tutunul într-o tabacheră şi îşi răsucea altele din ziar pe genunchi şi repede, iar ciotul în timpul acesta se legăna deasupra genunchiului, închipuind aceleaşi gesturi pe care le-ar fi făcut mâna, dacă era întreagă.

Mai era socrul lui Năiţă Lucean, rămas surd de la 1916, încă cu nişte ochi ca de viezure, prindea tot după mişcarea buzelor şi reuşea să se înţeleagă şi cu Ion al lui Ciclop, acesta nu numai surd, dar şi fonf. Fugea cu ochii de la unul la altul şi nu scăpa nici un cuvânt, însă câteodată le mai potrivea de la el şi nimerea ca Ieremia, dar nu se lăsa, era un om fudul şi umbla cu un baston cu măciulie de alamă şi fuma cu un ţigaret de mesteacăn. Gheorghe Oţăt ţinea în mână o ceşcuţă de pământ ars pe care se mai vedeau nişte litere afumate închipuind numele de Hurezu, ceea ce dovedea că fusese făcută de olarii din târgul apropiat şi cumpărată în vreo sâmbătă, ca un lux, de către cineva dintr-ai lui Năiţă Lucean, pentru că altfel şi satul lor era de olari şi chiar şi socrul lui Năiţă era olar şi destul de iscusit, dacă din palmele lui ieşeau ulcioare ca nişte amfore şi un sat întreg se ducea la cosit cu

apă în ulcioarele arse de acesta şi înflorate de acesta cu o pensulă muiată în alb de zinc.

Lângă Oţăt fusese pus un scăunel mic de la o masă cu trei picioare, iar pe scăunel — o sticlă verzuie astupată cu un dop de cocean. Sticla se cam golise, beau toţi pe rând din ceaşca de Horezu, beau legumit, ţinând buzele lipite mult de buza ceşcuţei, trăgeau pe nări damful ţuicii de prună şi de fiecare dată cu o falsă sfială şi cu o falsă smerenie şi clătinând din cap, adică ce să facă, se supun, sunt la om în casă şi nu se poate să-l refuze, altfel nu acesta ar fi obiceiul lor, şi chiar şi Năiţă făcea la fel, adică nici el n-ar fi băut, că doar era la el acasă, şi avea când să bea, dar aşa era obiceiul şi era frumos să bea şi el la rând cu musafirii săi, şi mai era şi situaţia asta nenorocită care-i strânsese launloc şi beau de supărare, iar muierea lui Năiţă îi fura cu coada ochiului şi se gândea că sticla se terminase cam repede şi „nărodul de Năiţă" iar o trimite în magazie să mai scoată una, şi uite-aşa se duce ţuica şi se trezesc primăvara când e mai scumpă şi când ar fi putut să scoată şi ei un ban mai mult pe ea, că nu mai au pe ce scoate.

— Genico, zise Năiţă chiar în acel moment, dă o fugă prin magazie şi vezi de mai scoate niţică ţuică, fiindcă veni şi finul Pătru şi e cam îngheţat şi mai avem şi noi de vorbit.

Din locul în care stătea, femeia tresări arsă că i se împlini prezicerea şi se uită la Năiţă ca la un om care spune la prânzul cel mic că a răsărit luna şi a apus soarele. Se ghemuise şi ea pe un astfel de scăunel mic cu trei picioare la gura sobei şi din când în când râcâia jarul cu o ţăpuşă de fag şi răscolea focul, care se şi pornea bubuind în soba de cărămidă pe timpuri albă, acum însă afumată, gălbuie şi zgâriată de tot felul de semne făcute de copiii de şcoală ai lui Năiţă.

— Auzi, adăugă Năiţă întrebător şi poruncitor în acelaşi timp, căci vedea că femeia lui nu prea are de gând să se îndrepte spre magazie.

— Un moment, interveni Gheorghe Oţăt, un moment, că nu e bine să se puie ţuică nouă peste ţuică veche şi văz că

a mai rămas ceva pe fundul sticlii, aşa că mai bine să scurgem noi tot, cristelniţa mamii sfântului Alexe, omul lui Dumnezeu, care cade la 18 martie şi mai sunt cinci săptămâni până atunci.

Şi scurse sticla verzuie în ceaşca de Hurezu, apoi întinse sticla Genicăi, dar aceasta nici nu vru să se uite la el, nici să ia sticla, nici să-i răspundă.

— Ţine, că-mi cade din mână, fiindcă eu sunt slab la greutăţi, numai ceaşca pot s-o ţin, zise Gheorghe Oţăt, şi toţi izbucniră în râs şi cel mai ascuţit se înfipse în capul femeii râsul şuierat-ascuţit al lui Pătru cel Scurt, care se înghesuise şi el pe pat lângă ceilalţi după ce dăduse mâna cu ei, iar cum era scund, spânzura cu picioarele deasupra duşumelei de pământ bătut cu maiul, căci în casă nu aveau scândură.

— La primăvară, hotărâse Năiţă, la primăvară podesc şi eu, că nu se mai poate, vine civilizaţia peste noi şi trebuie să fim pregătiţi, punem scândură, dar atunci să nu vă mai prind prin casă, că vă cotonogesc. Dormim toţi pe prispă.

— Şi iarna? întrebase Vasilică, piticul, şi murise de râs.

— Şi iarna o scoate tac-to, răspunsese Pătru cel Scurt. O scoate şi o pune la păstrat în pod, şi primăvara o pune iar.

— Păi nu te duci, Genico? întrebă iar cam încruntat Năiţă Lucean. Se simţea că nu-i convenea rezistenţa muierii. Te duci, sau mă duc eu?

— Du-te, răbufni femeia, şi ridicându-se porni iute spre uşă, dar fără să ia sticla din mâna lui Gheorghe Oţăt. Du-te tu, că e ţuica ta, şi tu o bei şi să vedem la primăvară cu ce te mai duci după porumb şi ce mai dai de băut cositorilor, ca tu aşa faci, însă nu se mai auzi ce face Năiţă Lucean, căci femeia pitică şi cu părul roşu şi pistruiată ieşi pe uşă, trântind-o şi lăsându-i pe toţi destul de nedumeriţi.

— O vezi, zise Năiţă Lucean, luând sticla din mâna lui Gheorghe Oţăt, o vezi, şi când mă luaseră băieţii ăia astă-toamnă cu chestia cu puşca plângea de se rupea cămaşa pe ea, şi când m-a văzut că viu acasă făcea: „Bine că venişi,

Năiţă, bine că venişi, Năiţă, că era să mor, că eu fără tine era să mor", şi repede s-a dus în magazie şi mi-a adus o sticlă de ţuică şi a spart patru ouă şi stătea la masă la capul meu şi-mi turna şi le spunea la copii: „Lasă-l, mă, pe tac-to să se îmbete şi el, că de unde a scăpat el, vai de capul lui..." C-aşa e muierea, a dracului, când nu te are te jeleşte, şi când stai cu ea zice că n-are nevoie.

— Bine, zise socrul lui Năiţă Lucean, care asistase tăcut şi obiectiv la discuţie, cu aerul că el nu se amestecă, treaba lor, are şi femeia adică dreptate, nu că e fata lui, deşi ar fi băut şi el o ceşcuţă.

— Păi, dumneata ce zici? i se adresă Năiţă, obligându-l să iasă din neutralitate. Ce, faci ca Elveţia?

— Mă băiete, răspunse acesta, păcăind din trabucul de lemn de mesteacăn, tu eşti la tine acasă, tu hotărăşti.

— Dar de băut ai mai bea? îl întrebă iar Năiţă.

— Domnule, i se adresă atunci Pătru cel Scurt, problema care se pune, îl imita pe Năiţă Lucean când acesta făcea pe filosoful, problema care se pune este dacă nu este cazul să-i dea omul două palme, fiindcă nu execută ordinele, şi dumneata ca părinte ar trebui şi dumneata să-i dai, că aşa face un părinte cu copilul lui dacă nu ascultă.

— He-he-he, râse Gheorghe Oţăt, se încinge birjeria, îmi place, n-am ce zice, am panaramă!

— Ai pe moartea să te ia! intră femeia lui Năiţă brusc pe uşă, ca şi când ar fi ascultat tot ce vorbiseră ei până atunci, dar nu putea fi aşa, fiindcă în mână avea o sticluţă de o jumătate de chil plină cu ţuică, ceea ce însemna că fusese în magazie şi că nu aflase decât ce zisese Gheorghe Oţăt.

— Eee, se schimbă socoteala, ieşi din tăcerea lui şi Dumitru lui Dincă, văzând sticla de ţuică în mâna femeii.

— Se schimbă, sigur, dacă s-a schimbat şi sticla, şi acum bem dintr-una mai mică, observă Pătru cel Scurt.

— Mersi, zise Năiţă Lucean, şi să fie primit, iar în glasul care se voia intenţionat boieros şi fandosit, femeia intui şi

mulţumirea lui pentru chibzuiala ei, care ştiuse să schimbe sticla şi deci să mai apere butoiul pentru nevoile de la primăvară.

Iar umplură ceşcuţa, şi acum veni rândul lui Petru cel Scurt să dea noroc, dar acesta stătea cu ceşcuţa în mâna stângă, şi cu dreapta, cu mâneca mantalei, de care încă nu se dezbrăcase, cum nu se dezbrăcase nici unul dintre ei de laiberele de dimie săină cu care erau încotoşmănaţi, cu mâneca mantalei se ştergea la gură, mai mult se freca prelungind intenţionat momentul când avea să ducă ceaşca la gură şi să dea noroc.

— Hai, Pătrule, că ne apucă dimineaţa şi mai trebuie să plecăm şi pe acasă, se impacientă Dumitru lui Dincă, agitând proteza de lemn, la care meşterise ca să şi-o monteze la mâna ciungă, după ce îi încălzise cotorul la gura sobei. A intrat un frig în mine de atunci de pe front de când m-a rănit, se justifică el, şi frigul ăsta îl simt la moanta asta, parcă ar fi intrat gerul în mine prin locul ăla, şi câteodată mă mai trezesc şi că-mi degeră degetele şi eu n-am nici mână, dar degete, râse apoi, încântat de ceea ce putea să i se întâmple şi de ceea ce putea el să simtă de când rămăsese ciung.

— Ai răbdare, zise Pătru cel Scurt, ai răbdare să mă obişnuiesc, şi terminând, în sfârşit, de şters la gură ridică ceaşca şi se ridică chiar şi el în picioare, mai mult sărind din pat, căci nu ajungea cu picioarele până la duşumea.

— Noroc! zise el cu glasul acela şuierat, noroc şi să trăim o mie de ani, afară de sărbători, şi cu drept de apel...

— Şi să vedem ce facem cu colectivizarea! continuă Năiţă Lucean. Că aşa m-a întrebat pe mine la plecarea de la Secoritate maiurul ăla care zicea că „Ei, acum să te vedem, tovaroşe Lucean". „Cum să mă vedeţi, tovarăşe maiur?", mă fac eu că nu înţeleg, dar ieşisem de la ei, ieşisem pe poartă şi ieşise şi maiurul cu mine. El se ducea la treaba lui, eu mă duceam la a mea. „Păi să te vedem cum faceţi cu colectivizarea, cum ai vorbit cu tovarăşul prim". „Păi ce-am

vorbit?", mă fac eu iar către el. Nu mai eram în dreptul Secorităţii, ajunsesem cam în dreptul unde avea Coana Mariţa restaurant, de e acum nu-ş' ce dracu', un fel de birou, de stă la el guşatul ăla al lui Buduricä de la Cireşu.

— Care Budurică, dom'le? întrebă enervat din senin Gheorghe Oţăt, ăla de a fost cântăreţ la biserică?

— Ăla, domnule! confirmă Năiţă răstit, ăla, ăla, să-l vezi acum la birou în piaţă şi cu geantă de piele...

— De unde are el geantă, mă Năiţă, că era vai de mama lui, nu ştii tu că l-a prins popa Doară furând banii din căldăruşă, la Bobotează, în casă la una, cum dracu' o chema, de i-a spus popii:

„Părinte, botează-mă, că vreau să fac o faptă bună şi vreau să mă ştiu botezată". „Ce faptă, taică?", întrebă popa, el era şi cam surd niţel. „Păi, zise, vreau să-ţi arăt cum te fură cântăreţul, ia caută-l dumitale şi să vezi că toţi creiţarii îi are în buzunar".

— Ei, zise Năiţă Lucean, ăla are geantă de piele şi bonier şi taie la amenzi la ţărani în piaţă şi înjură, Cristosu mamei lui, de zici că el e Dumnezeu.

— Dar de unde are el geantă? insistă foarte mirat Pătru cel Scurt.

— Le-a dat, domnule, le-a dat: la toţi, tu n-ai văzut că şi Ciclop are geantă? Le-a dat de la partid.

— Păi are partidul atâtea genţi? mai întrebă Pătru cel Scurt, preocupat în mod sincer de chestiunea asta cu genţile, care de altfel pe toţi îi preocupa, fiindcă într-adevăr cei care veneau cu genţi în sat erau destul de mulţi în ultima vreme, şi geanta asta era un fel de legitimaţie la vedere, un fel de act de autoritate, şi toţi care veneau cu geantă o puneau de fiecare dată cu mare grijă lângă ei şi o păzeau foarte atenţi cu privirile, sau, ca o dovadă de cea mai mare încredere, o dădeau în grija câte unuia de la primărie. „Tovaroşe, zicea acel cineva cu geantă, ai dumneata grijă niţel de geanta mea", şi zicea „geanta mea", de parcă ar fi zis „ai dumneata

grijă de casa de bani a statului", iar cel care avea această cinste devenea şi el brusc al dracului şi important, şi acesta nu putea fi decât ori Craina preşedintele, ori unul Geanovu, secretar de partid, ori chiar Ciclop, care era cel mai rău în acele momente şi nici la telefon nu mai voia să răspundă. Se uita la el cum zuruie de-ţi ţiuiau urechile şi ridica din umeri neputincios. Avea, adică, altă misiune, mai importantă.

— Şi ce mama dracului poate să aibă Buduricǎ ăsta în geantă? se interesă curios şi Gheorghe Oţăt.

— Pe mă-sa, ce să aibă? N-are nimic.

— Are el, n-avea tu nici o grijă că are el ceva!

— Păi are bonierul şi banii după amenzi.

— Păi ce e, dom'le, Budurică, ce a ajuns el, de taie amenzi în piaţă? Cine i-a dat lui bonierul şi cui îi dă el banii? Ori face cum făcea cu căldăruşa lui popa Doară.

— Domnule, el e la Arlos, preciză socrul lui Năiţă Lucean, care, fiind surd, abia se dumirise despre cine vorbeau ei, şi intervenţia lui făcu o oarecare linişte, căci locul acela unde se spunea că lucrează Budurică le impunea la toţi un fel de respect, dublat şi de o anume îngrijorare, aşa ca două-trei secunde se lăsă o linişte rea, şi Năiţă se grăbi să o spargă, căci precizarea nu mai suporta nici un fel de adaosuri.

— E şi la Arlos, dar e şi la piaţă, cu amenzile, însă vine el şi timpul lui, n-avea grijă! lăsă el un fel de nădejde în sufletele celor de faţă.

— Aşa, ceru continuarea poveştii Gheorghe Oţăt, ce zicea maiurul?

— Păi asta zicea, că ce am vorbit eu cu primul-secretar, cu Dumitru, că adică vine colectivizarea şi ar fi cazul să ne înscriem, şi eu să mă înscriu primul.

— Şi, sâsâi Pătru cel Scurt, care devenise foarte preocupat de ceea ce începuse să povestească Năiţă Lucean şi lui nu-i spusese când se întorsese de la Securitate şi acum auzea cu uimire că Năiţă ştia şi tăcuse o iarnă întreagă.

— Eu însă mă făceam către el că nu prea înţeleg, adică ce vorbisem eu cu primul-secretar era altă chestiune dar el

se ţinea după mine, ca şi când ne-am fi plimbat noi amândoi prin târg, şi mai la urma noastră venea moşul ăla de la Olteţ care ieşise cu mine o dată, că şi pe el îl chemase la Dumitru.

Se vedea însă că şi Năiţă ocoleşte această discuţie de care nu mai vorbise nimănui până atunci, sau dacă nu o ocoleşte, amână cu bună-ştiinţă finalul ei, iar prietenii săi uitaseră să-şi mai pună ţuică în ceaşcă, aceasta rămăsese în mână la Pătru cel Scurt, uitase şi el să mai bea din ea, o pusese pe genunchi şi o ocrotea cu palma stângă.

— Păi atunci înţeleg, lăsa socrul lui Năiţă Lucean să se vadă că pentru el lucrurile încep să se limpezească.

Nu-l întrebă însă nimeni ce înţelege, şi el continuă:

— Când am fost alaltăieri după tutun mă trage ăsta de la Mat, Difuzor, de mânecă şi zice: „Neică Truşule, să-i spui lui Năiţă să dea pe la mine, că am să-i spui eu ceva numai lui". „Ce, mă? îl întreb eu. Mie nu-mi spui, că sunt tatăl lui?". Îmi vine ca un copil, acum dacă mi-e ginere, şi mă dau cu el acolo în spate, unde iau masa tovaroşii care vin de la Raion şi joacă loz în plic. „Neică Truşule, se face colhoz, l-am auzit eu pe Craina vorbind cu unul de la Partid, şi ăla zicea că să stea Craina de vorbă şi cu Năiţă Lucean, că nu-ş' ce zicea că s-a înţeles Năiţă cu primul-secretar, cu Dumitru".

— Păi ce m-am înţeles? întrebă ars Năiţă Lucean, şi toţi întoarseră capetele spre el, şi muierea se ridică repede de la gura sobei şi veni mai aproape de ei.

— Când ţi-a spus Difuzor? întrebă în liniştea rea care se lăsă Dumitru lui Dincă.

Iar îşi scosese proteza de lemn şi o încălzea la gura sobei, ţinând-o cu mâna bună de departe, căci focul dogorea zdravăn.

— Alaltăieri, răspunse socrul lui Năiţă.

— Ce i-ai spus tu, mă, lui Dumitru ăsta de la Raion? întrebarea o pusese acum Gheorghe Oţăt şi părea niţel cam iritat de ceea ce auzea şi chiar îngrijorat. În mintea tuturor, de altfel, încolţise o bănuială rea, pe care nu ştiau însă cum să o limpezească, nu ştiau adică nici ceea ce bănuiau cu

adevărat, mai mult le era frică să nu bănuiască, şi fulgerător alungau toţi din inima lor bănuiala, şi totuşi ea îi rodea acum şi le cam pierise cheful. Însă Năiţă era al lor, ţăran ca şi ei, suferise cu ei, făcuse cu ei războiul şi îl simţeau al lor, nu-l puteau bănui de nimic, dar acest nimic îi sâcâia şi aşteptau o dezlegare.

— Bă Dumitre, strigă şuierat Pătru cel Scurt, ce mama dracului faci? Adormişi, nu vezi că-ţi luă mâna foc?

— Băă! strigă şi Năiţă Lucean, şi Dumitru trase repede proteza, care de apropierea jarului începuse să fumege.

— Domnule, începu Năiţă tacticos, şi din felul cum zise domnule, toţi cei de faţă înţeleseră, cu un simţ al lor ţărănesc greu de lămurit pentru alţii, că Năiţă Lucean nu putea fi bănuit de nimic. Domnule, la plecare de la Dumitru ăsta, care mie mi s-a părut om ca lumea, dar asta e situaţia, a fost pus acolo şi trebuie să slujească, el mi-a zis: „Moşule, eu aş vrea să mai stăm de vorbă“. „Stăm, zic eu, dar să ştii că eu nu sunt moş“. „Păi câţi ani ai?“, mă întrebă el, şi când se ridică de la biroul lui rămase cât Pătru ăsta cel Scurt. Nu trecea mult cu capul de birou.

— O fi pitic, îl bufni râsul pe Gheorghe Oţăt, care îl şi văzuse pe acest Dumitru rezemat cu bărbia de tabla biroului. Am mai văzut eu unul la Craiova tot aşa, vindea lubeniţă, un hoţ al dracului, striga „la lubeniţa pe încercate!“, şi băga cuţitul în ea, şi cum îi scotea dopul, ţi-o punea în braţe. „Am tăiat-o, ai luat-o“.

— Lasă-l, Gheorghe, interveni Pătru cel Scurt, încă nesigur de evoluţia acestei discuţii dintre primul secretar al raionului şi Năiţă Lucean, discuţie de care în sinea lui lega soarta tuturor celor de faţă, şi nu numai a lor, a satului lor, a satului întreg, dar mai ales soarta lui, care abia se ridicase niţel şi începuse să prindă cheag, cum îi plăcea lui să creadă atunci când ieşea în săliţa din spatele casei între stâlpii înfloraţi şi îşi închipuia cum va arăta curtea lui peste câţiva ani, şi cum va pune el viţă-de-vie, şi cum va pune el şi duzi, să crească

viermi de mătase, să-şi facă odată şi-odată o cămaşă de borangic, visată întreaga lui copilărie şi anii aceia puţini când îndrăznise să iasă la horă, dar era prea sărac ca să joace în capul horei, cum făceau alţii care ţineau şi lăutarii lângă ei şi le flutura pe mână în sus mâneca de borangic a cămăşii, cusută cu şebace.

— Lasă-l, mă Gheorghe, să vedem care este chestia, că mie mi se pare că nu scăpăm.

Şi iar se făcu liniştea aceea pustie, încât se auzi focul răbufnind în sobă, şi nevasta lui Năiţă se aplecă iar asupra lui, răscolind jarul şi potolindu-l.

— Mai pune la oameni, zise Năiţă în loc de continuare. Pătrule, mai pune la oameni, şi îi luă ceaşca de pe genunchi şi dădu el mai întâi peste cap ce mai era pe fundul ceşcuţei, apoi o umplu din sticla nouă de o jumătate şi întinse ceaşca spre mâna dreaptă a lui Dumitru lui Dincă. Ia, şi să zici noroc când bei.

— Omul, continuă Năiţă, căci liniştea stătea între ei ca o piatră, şi ei o simţeau pe umeri şi pe piept şi mai ales o simţeau ca pe o durere nelămurită şi ca pe o nelinişte care le făcea inimile să le bată parcă mai repede, omul s-a uitat la mine de după birou cam mirat şi iar m-a întrebat: „Câţi ani ai, tovarăşe, spune. „Treizeci şi şase, zic eu, exact ca mama băiatului ăsta de lucrează la dumneavoastră, de m-a luat pe mine aicea, a lui Turbatu, femeia aia care a murit alaltăieri, ne-am născut amândoi într-o zi, însă ea, săraca, n-a mai avut zile“.

— N-a mai avut zile, dar nici n-a vrut să trăiască, îi luă vorba din gură Gheorghe Oţăt. N-a mai vrut ea, terminase, se săturase. Dumnezeu s-o ştie, se topise detot de cu primăvară, şi se topea mereu, n-o durea nimic şi ea se topea şi se înnegrea, şi de ce era ea mică de-aia se topea şi mai mult, şi atunci, înainte să moară, nici nu mai putea merge bine.

— Zice că s-a dus la Turbatu al ei, interveni şi muierea lui Năiţă Lucean, şi i-a spus că el era în bătătură: „Tu să ştii

că eu am să mor, mai am un ceas, două, şi să ai grijă de copii, şi să nu te însori, şi să-i spui lui Alisandru că eu i-am păstrat lui un galben din salba mumii bătrâne, şi când s-o însura el să-l dea nevestei lui, şi tu să ai grijă de casă şi să te mai laşi de băutură“.

— Ştia ea că moare? întrebă Pătru cel Scurt.

— Cum să nu, răspunse muierea lui Năiţă, cum să nu ştie? Păi n-a trecut nici un ceas şi s-a aşezat în pat, şi-a pus mâinile pe piept şi a murit. Turbatu se uita la ea, şi el mai credea că glumeşte, că erau cam supăraţi după urma amărâtului ăsta de s-a dus la Secoritate. Dar ea îl iubea, pe el îl iubea mai mult, era copilul ei de suflet. În ochii femeii erau lacrimi, şi ea le şterse cu colţul baticului.

— Da, îi trezi Năiţă din amintiri, atâţia ani am eu, tovaroşe, sunt mai mic ca dumneavoastră, dar am fost mai necăjit, că noi, ţăranii, ne trecem repede, şi cum a fost soarta noastră, cu războiul nici n-am băgat de seamă cum a trecut şi viaţa. „Vezi, tovarăşe maior, cum arată duşmanul nostru de clasă?“, a zis atunci Dumitru, ăsta de e prim-secretar la Raion. — „Văd, tovarăşe prim, a zis maiurul, se mai fac şi...“ nu-ş' ce dracu' se mai fac, adică recunoştea că greşise, şi ăsta, Dumitru, de după birou: „Nu e bine, tovarăşe maior, nu e bine, fiindcă noi cu ei construim socialismul, nu cu alţii... Nu-i aşa, tovarăşe Lucean?“ „Construim, tovaroşe prim, construim, că noi ştim să construim, care e meseria noastră? Să construim“, zic eu.

— Vezi? zise atunci iar Dumitru.

— Adică să construieşti tu, socialismul? întrebă înveselit pe neaşteptate Gheorghe Oţăt. Băi, fire-ai tu al dracului, uite cine construieşte socialismul! muri el de râs, dar în acelaşi timp se simţea în râsul lui, mai mult forţat, şi o undă de reproş. Uite, domnule, adică, de ce e în stare Năiţă Lucean, construieşte socialismul!

— Domnule, replică destul de scurt şi de înfipt Năiţă Lucean, nu era cazul să-i vorbesc omului în vorbă, ce, mă

durea gura, mă punea el atunci să construiesc socialismul? Eu veneam aici acasă şi-mi vedeam de-ale mele, el rămânea la Raion cu socialismul lui, ce-aveam eu cu el?

— Eee, păi nu e aşa, se înfipse în discuţie Pătru cel Scurt. Nu e aşa, fiindcă el a rămas cu înţelegerea că tu construieşti socialismul, şi acum ai să vezi că te caută şi te pune să-l construieşti.

— Vezi, domnule, de treabă, noi discutam teorie, nu se punea problema practic, fiindcă el vrea să-i dea peste nas maiorului, însă şi maiorul, după câte am băgat eu de seamă, era la locul lui, nu era fitiligiu.

— Nu era pe dracu'! ăştia sunt hoţi mari, îţi vorbesc în vorbă şi o dată te înhaţă de nu mai vezi lumina soarelui.

— Da, se justifică mai departe Năiţă Lucean, însă eu discutam cu Dumitru, şi ăsta e mai mare, şi la plecare, când l-a adus şi pe moşul ăla de la Olteţ de l-a pus să spuie ce a făcut...

— Şi ăsta ce mama dracului mai făcuse? se interesă Dumitru lui Dincă?

— Ăsta s-a pilit niţel într-o sâmbătă, la târg, şi s-a urcat pe o tarabă în piaţă, şi a strigat: „Trăiască regele!"

— Şi l-a luat? îi veni în întâmpinare Pătru cel Scurt.

— L-a luat, l-a ţinut în beci, unde l-am găsit eu, l-a descusut şi laptele de l-a supt de la mama lui când era mic, în fine, ce să mai spui, vai de sufletul lui. Şi ăsta, Dumitru, primul-secretar, zice: „Păi bine, moşule, când te-ai suit dumneata pe tarabă nu puteai să strigi ceva mai ca lumea?" „De, taică, zise moşul, puteam, dar de, mintea mea de beţiv, nu ştii dumneata cum e omul beat? Ce-i trece prin cap, aia spune". „Atunci, zice ăsta, Dumitru, să faci dumneata aşa cum te învăţ eu, adică dacă te mai îmbeţi, cum te sui pe tarabă, să strigi Trăiască partidul!" „Aşa fac, taică, că pe mine nu mă doare gura, dacă e mai bine aşa, aşa strig". „Aşa e mai bine", a mai zis Dumitru, şi salut! ne-a dat drumul acasă.

— Şi cu colectivizarea cum a fost? întrebă din nou Pătru cel Scurt, pe care întâmplarea moşului de la Olteţ nu-l mai

putea reţine într-un astfel de moment, când Năiţă nu reuşea să facă destul de clară povestea cu colectivizarea.

— Cu colectivizarea, oftă Năiţă obosit, a zis că noi, ţăranii, ar cam fi cazul să începem să ne colectivizăm.

— Şi tu să te înscrii primul, interveni şi socru-său căruia i se stinsese de mult trabucul de mesteacăn. Tu să te înscrii primul, şi noi după tine, însă tu să te înscrii pe pământul tău, nu pe-al meu, de ţi l-am dat.

Năiţă se uită la el surprins de ceea ce spunea, ca şi când i-ar fi anunţat pe toţi că s-a înscris şi a şi plecat, singur, să construiască socialismul.

— Păi nu vorbeam, domnule, cu omul, nu trebuia să-i vorbesc în vorbă?

— Îi vorbeai tu în vorbă, dar să vezi că el te apucă de ce-aţi vorbit, nu ţi-am spus eu că te caută Craina exact în chestia asta?

— Năiţă, vorbi şi muierea lui, i-ai spus tu lui Dumitru ăsta că te înscrii?

— Unde dracu' să mă înscriu, domnule? se enervă Năiţă. Unde să mă înscriu, mai bine pune la oameni să bea, nu vezi că stau cu ceaşca goală?

Dar nimeni dintre ei nu mai avea chef să bea şi se feriră cu toţii cu aceeaşi ipocrită smerenie de invitaţia lui Năiţă, care se văzu astfel nevoit să-şi pună singur ţuică şi să bea două ceşti.

Pe urmă plecară destul de repede, strângându-şi laiberele pe ei şi încheindu-le la nişte nasturi mari cu cheutori necusute. Petrecerea se spărsese şi erau trişti, ca şi când atunci ar fi aflat ceea ce aflaseră, deşi ei tocmai de-aceea veniseră la Năiţă, afară de Pătru, care încă nu auzise nimic, pentru că la urechile lor ajunsese cum că Năiţă s-ar fi înţeles la Raion cu primul-secretar să facă colectivizarea, şi acum chiar îl căuta de la acest Raion, ca să facă şi la ei colhoz.

Afară, ninsoarea se potolise, era parcă mai cald, sau lor le era cald, pentru că stătuseră lângă sobă şi băuseră ţuică,

ieşeau aburi când răsuflau şi se înşirară unul după altul pe o potecă imaginară, căci zăpada acoperise totul şi nu se mai vedea nici urmă de drum. Năiţă îi condusese cu o lampă în mână până la poartă, apoi se întorsese în casă şi se dezbrăcase de haină şi de un jerseu de lână şi se aşezase cu picioarele la gura sobei. N-avea somn, avea mintea limpede ca dimineaţa şi se uita cum dorm copiii lui, şase, unul lângă altul, ultimul lângă foc fiind Vasilică. Acesta pusese palmele împreunate sub obraz şi parcă nici nu răsufla. Femeia se apropie de pat şi trase peste toţi şase o pătură subţirică de lână flocoasă.

— Tu nu te culci? îl întrebă ea pe Năiţă.

— Nu, zise Năiţă, nu mi-e somn.

— Te gândeşti cum să te înscrii în colectivizare?

Năiţă nu-i răspunse, şi ea îşi făcu dugoasă de lucru pe lângă o masă pe care tot aşeza, şi iar aşeza şi pe urmă schimba ce aşezase, o strachină cu nişte pere coapte, date cu miere.

Cântară cocoşii, era miezul nopţii, liniştea se lăsa peste ei ca nişte gheare de uliu şi le pătrundea în gât şi le tăia răsuflarea. Năiţă se ridică şi bău apă dintr-o vadră de brad pusă lângă fereastră.

— ...mama lui, înjură Vasilică prin somn, pui eu mâna pe el, că boul ăsta eu l-am crescut şi eu l-am adăpat şi eu l-am învăţat la jug.

— Lasă, că-l înscrie tac-to la colectivizare, îi răspunse mamă-sa şoptit, trăgând pătura şi mai mult peste el, căci se dezvelise.

Dar nici atunci Năiţă nu-i răspunse, şi într-un târziu se culcară şi ei, el la capătul dinspre fereastră al patului, ea la picioarele copiilor, cocârjată pe o margine de scândură de pe care fugise cerga, şi simţea cum îi intră os prin os. Era însă pe de o parte fericită că e cu copiii ei, toţi şase şi toţi sănătoşi, dar pe de altă parte, în sufletul ei pătrunsese frica, şi se strângea lângă picioarele copiilor, de parcă pe aceştia urma să-i pască o mare nenorocire. Ofta în somn, şi Năiţă o auzi până târziu în noapte oftând, însă nu o întrebă nimic.

Dimineaţa, ea se sculă pe întuneric şi întemeie focul şi puse pe plita mică a sobei de mămăligă, şi o ulcică cu fasole o vârî în gura sobei, iar când se sculară toţi, ea lua de după uşă măsuţa cu trei picioare, o rostogoli până în mijlocul încăperii şi răsturnă pe ea mămăliga fierbinte. Nu vorbea nici unul, nici copiii între ei nu vorbeau, erau toţi încruntaţi, şi fiecare îşi luă scăunelul şi se aşeză lângă măsuţă, trăgând pe nări, pe furiş aburul fierbinte şi gustos al mămăligii. Avea fiecare în mână câte-o lingură de lemn şi o tot freca cu palma şi o tot ştergea. Nu îndrăznea însă nici unul să se atingă de mămăligă, fiindcă Năiţă încă nu se aşezase la masă, ieşise pe sală şi îşi făcea de lucru nu se ştia cu ce. Femeia veni apoi cu o strachină adâncă şi răsturnă ulcica cu fasole în ea şi iar se ridicară aburi fierbinţi, dar nimeni nu se atinse nici de fasole. Pe plită sfârâia o tigaie, şi în mijlocul ei se prăjea un ou cu un gălbenuş ca un ban sângeriu. Când se prăji bine, şi marginea albuşului se roşi, femeia luă tigaia şi o puse şi pe aceasta pe masă. Atunci intră şi Năiţă, şi Vasilică nu mai răbdă.

— Hai, mă tată, că se răceşte!

Dar nu întinse lingura nici spre mămăligă, nici spre fasole, nici spre oul prăjit din tigaie.

Năiţă se aşeză şi el pe un scăunel, şi când femeia se rezema de sobă, ostenită de trebăluiala iute, se uită la ea, fără să-i zică nimic, numai aşa, ca să se vadă că n-a uitat-o, apoi dădu să se închine. Vasilică nu fu însă atent la gestul lui Năiţă şi, simţind că frate-său din dreapta îl împinge încet ca să apuce el mai înainte cu lingura în strachina cu fasole, se răsti la el.

— Stăi, mă, n-ai mai avea ce mânca! şi Năiţă rămase cu mâna dusă la frunte.

Nu se mai închinară. Năiţă atinse cu buza lingurii marginea străchinii şi, ştergând-o apoi cu grijă, gustă niţel din ciorba fierbinte. Cu stânga făcea cocoloş o bucată de mămăligă. În clipa aceea, şase linguri se întâlniră în strachină şi şase guri se deschiseră odată, fericite. Năiţă însă nu mai mânca fasole.

Cu boţul de mămăligă, desfăcea tacticos pieliţa de pe gălbenuşul însângerat al oului.

Oul era pentru el, untura pentru ceilalţi, şi nimeni nu făcea altceva decât să urmărească hipnotizat cum se mânjea cocoloşul de mămăligă din mâna lui Năiţă, cu gălbenuşul de ou.

— Apă proaspătă ai? îşi întrebă Năiţă femeia, care-i urmărea rezemată de sobă.

În curte se auzi câinele dându-se rău ca la un om străin şi nemaivăzut de el. Femeia sări la fereastră. Se lumina încet şi tot încet începea iar să ningă.

CAPITOLUL V
VALEA CU PIETRELE

— Oameni buni, zise Craina, răspunzând se pare unei întrebări puse de nevasta lui Năiţă Lucean, care ieşise în pridvor şi gonise câinele, iar Năiţă avu o tresărire, căci glasul îi părea cunoscut. Era un glas de om căruia îi lipsea ceva din ceea ce nu trebuia să-i lipsească unui bărbat. Un glas uscat şi subţiratic, cum au unele văduve când trec de cincizeci de ani, dar tot le mai dă în gând câte ceva şi se uită la copilandri la horă cu baticul la gură.

— Ăsta, zicea Pătru cel Scurt, seamănă la glas cu Veta lui Haralambie din pripor, aia de semăna cu maimuţa noastră. Vorbeşte ca Veta, niţel pe nas şi parcă îi curge mereu ceva din gură, că mereu se şterge cu o batistă, de unde mama dracului o fi luat-o, că, dacă te uiţi mai bine la el, e clar că nu s-a încălţat cu bocanci de mai mult de un an, doi.

— Om şi el, necăjit, zicea Dumitru lui Dincă, ce să-i faci, crezi ca de bine a plecat el de unde dracu' o fi plecat ca să vie primar aici, la noi, la Cornu Caprei?

— Da, dar e al dracului de felul lui, nu se arată amărât, omul amărât mai dă şi el bună ziua, mai întreabă de sănătate, nu trece ca vulpea cu botul în pământ pe după gard şi cu ochii furişi prin casele oamenilor. Nu era chiar atât de rău cum credeau ei, care îl socoteau venetic şi pus pe capul lor să-i iscodească şi să-i jumulească de cote, însă niţică dreptate aveau şi ei, fiindcă acest Craina nu-i privea cu încredere şi chiar nu avea încredere în ei, aşa fusese el învăţat, să nu aibă mare încredere, căci ţăranul e şovăitor, nu se poate pune cine ştie ce bază pe el atâta timp cât el este proprietar, oricât de mic proprietar ar fi, mentalitatea tot aia este. Fusese, în

urmă cu numai doi ani, lucrător la o moară cu valţuri, undeva prin lunca Dunării, în acele locuri mirifice pentru ţăranii de aici de la poalele Măgurii, pentru care raiul se confunda cu ceea ce ei numeau „La vale“, adică acele şesuri nemaipomenite unde câmpul nu se mai termină şi unde porumbul creşte până la cer, iar grâul e ca aurul. Şi de câte ori povesteau ei ceva care să arate că sunt umblaţi, spuneau că au fost cu carul „La vale“.

— Am plecat odată, spunea Năiţă Lucean, cu carul „La vale“ şi m-am dus până dincolo de Corabia şi eram şi cu Pătru cel Scurt, că şi el zicea „Unde dracu' ne mai ducem, Năiţă, că se termină pământul“, şi atunci eu, care eram cam făcut, am zis: „Mă Pătrule, am ambiţie să văd şi eu Dunărea, să mă uit la ea“. Şi ne-am dus, domnule, până la Dunăre, în marginea ei, am dejugat lângă o moară cu valţuri unde slujea unul ţigănos, unul Craina.

— Ăsta de e primar la noi, te pomeneşti? întrebaseră oamenii din Mat, unde povestea Năiţă.

— Ăsta, zicea Năiţă, ăsta de e acum primar la noi şi atunci am vorbit eu cu el prima dată, însă cine putea să ştie că ajunge el, tocmai de la Corabia, primar aici la noi?

— Şi tot aşa al dracului era? întrebă cineva dintre cei de faţă.

— Nu, zise Năiţă, nu, fiindcă era şi mai tânăr, şi atunci era şi slugă, că nu era el proprietarul morii. Însă din nimic nu se văzuse până atunci că Năiţă l-ar fi cunoscut, cum se lăuda el, pe acest Craina, iar acum, auzindu-i glasul şi recunoscându-l, avu chiar şi el o îndoială cu privire la cunoştinţa lor de demult.

— Oameni buni, se mai auzi apoi şi fonfăiala lui Ciclop, şi Năiţă nu se putu stăpâni şi-i răspunse dinăuntru, fireşte, din casă, încât nu-l auziră decât copiii, care şi ei uitaseră să mai mănânce şi stăteau cuminţi cu lingurile în mâini şi cu mămăliga făcută cocoloş lângă strachina cu ciorbă golită de mult. Oameni buni, ai, fire-ai tu al dracului să fii, oameni buni după cote, ai?

— Bărbatul e-acasă? se strecură glasul de văduvă al lui Craina, căci cu tovarăşul am vrea noi să vorbim.

Femeia nu răspundea, însă continua să vorbească şoptit cu câinele, care se mai potolise, dar se pare că nu detot, fiindcă din când în când se auzea mârâitul lui rău şi gros ca un hârâit de om înecat.

— Tovaroşul, se înveseli Năiţă, eu sunt tovaroşul, zise el cu glas tare, şi Vasilică îl apucă de mână cu degetele lui vinete şi crăpate de ger.

— Păi, te-ai înscris?

— Măi, se răsti Năiţă la el, tu să-ţi vezi de treaba ta, că de politică are cine să se ocupe, mai bine du-te şi potoleşte tu câinele ăla!

Copilul ieşi repede pe prispă, şi cum ieşi, cum dădu cu ochii de Craina, şi Năiţă îl auzi cum îl pofteşte pe acesta înăuntru.

— Poftiţi, zise el, poftiţi că „tovaroşul" e la masă şi,... futú-ţi mama ta de câine, nu mai stai la un loc, continuă el în aşa fel, încât Craina avu impresia că pe el îl înjură copilul acela pistruiat şi cu părul roşu ca focul.

— Vasilicăăă, strigă mamă-sa, uimită de ceea ce auzea şi ruşinată de parcă atunci îl auzea pe Vasilică înjurând prima dată, Vasilicăă, lua-te-ar moartea, cine te-a învăţat pe tine să înjuri?

— Poftiţi, se umili ea apoi, ca să dreagă încurcătura, poftiţi şi dumneavoastră, domnule Ion.

Îi zicea lui Ciclop „domnule", şi nu numai ea, de când acesta se angajase la primărie şi mai ales de când venea cu echipele la strânsul cotelor şi se urca în pod la oameni şi cotrobăia peste tot şi nu se lăsa până nu lua ceva din casa omului.

— Acasă-i boierul? făcu pe vicleanul Ion al lui Ciclop, şi femeii nu-i conveni gluma, căci însemna că aşa îi judecau pe ei cei de la primărie, adică boieri, buni de dări şi buni de impozite şi buni de cote mari.

— Vai de capul nostru de boieri! ripostă ea cu un glas cam moale, dar poftiţi.

Se mira că Năiţă nu iese din casă, fiindcă era imposibil să nu fi auzit ce se vorbea în pridvor şi se mira de ce nu deschide el uşa şi de ce nu zice el nimic.

— Doamne, Năiţă, strigă el cu un glas stins, adormişi de nu ieşi niţel?

Îi poftea înăuntru, dar nici ea nu se grăbea să le deschidă uşa casei. Stătea dinaintea lor în faţa scărilor de la intrare şi păzea câinele, care se resemnase şi se lăsa mângâiat de Vasilică.

— Păi, zise Craina, atunci, să intrăm.

Dar femeia tot nu se dădea la o parte din faţa portiţei pridvorului. Aştepta să vadă ce face Năiţă. Acesta stătea la masă şi asculta ce se petrece afară, cu copiii roată lângă el.

— Măi Genico, nu mai răbdă Ciclop situaţia, Năiţă e acasă, sau nu e?

— Este, zise ea, poftiţi niţel, că mă duc eu să-l chem, şi trântind uşa de la pridvor ca ei să nu intre, se strecură în celar la Năiţă.

— Ce faci, mă, nu vorbeşti cu oamenii, tu n-auzi că te caută Craina şi cu Ciclop?

— Aud, răspunse el şi se ridică, în sfârşit, de la masă. Pofteşte-i în casă, dar să mai stea niţel, că mai bine ies eu afară.

Şi, fără să mai aştepte, se ridică în capul oaselor şi ieşi afară, cu lingura în mână.

— Aaa?! începu el cu glas vesel şi mirat în acelaşi timp, de parcă atunci, în clipa aceea, ba chiar în secunda aceea afla de existenţa oaspeţilor săi. Lume nouă, continuă el să se mire cu veselie, lume nouă şi bogată. Şi arătând lingura de lemn: Noi, ca ţăranul, cum ne sculăm, cum ne apărăm de moarte. Eram niţel la masă, dar nu face nimic, continuă el fără să-i lase pe cei doi să spună ceva.

— Mă Ioane, tu n-ai mai degerat, mă? Că eu era să deger azi-noapte, mai rău ca pe front. Ieşisem şi eu ca omul şi gata-gata să rămân lipit cu mâna pe daravelă.

— Tovarăşe Năiţă, începu Craina, care pricepea că Năiţă nu prea are de gând să-i poftească totuşi în casă. Venisem să discutăm nişte probleme şi...

— Cum să nu, răspunse Năiţă, cum să nu, dar n-ar fi cazul să poftiţi niţel şi pe la noi? că nu mâncăm oameni. Ia să vedem ce face muierea aia de nu mai iese din casă, că la noi ştiţi cum e, numai niţel şi dispăru şi el în casă fără să mai aştepte ceea ce se pregătea Craina să spună.

Şi cum intră, cum nu se mai auzi nimic, şi după câteva minute, câinele, care se băgase sub scară, se repezi din nou la ei, şi Ciclop nici nu băgă de seamă când se trezi cu pantalonul în gura potaiei.

— Lasă, mă, câinele! sări Năiţă din casă. Mă Ioane, mă, lasă câinele, muri el de râs, alungând javra, care se potoli iar ca din senin.

— Păi să intrăm, îi făcu el semn lui Craina, uitându-l pe Ciclop aplecat deasupra pantalonului, din care câinele sfâşiase binişor.

— Plăteşti, fonfăi el. Plăteşti, frate Năiţă, ca popa.

— Păi bine, mă omule, se topea Năiţă de râs, se poate să te pui tu, om serios, cu câinele? Păi ce minte are el? Animal nenorocit...

— Hai în casă, că e cazul să bem o ţuică fiartă şi să dăm noroc.

— Plăteşti pantalonul, Năiţă, fonfănea Ciclop mai departe, uitându-se rău la Năiţă cu ochiul acela vânăt şi cu albeaţă.

Intrară în casă, şi Craina văzu masa rotundă întinsă dar goală, şi în prima clipă crezu că muierea lui Năiţă are de gând să pună ceva pe ea, dar ea se lipise de sobă şi se vedea bine că n-are nici un gând de aşa ceva.

— Genico, i se adresă Năiţă acesteia, păi să cinstim şi noi oamenii ăştia cu ceva, că ştii bine de unde vin şi ce greu e drumul acum, pe zăpadă, că şi boala când vine, şi tot dai cu niţică ţuică fiartă. Femeia continua să stea nemişcată lângă

sobă şi parcă era surdă, nu se clintea, nici ochii nu i se mişcau, nici nu clipeau.

— Ia luaţi loc dumneavoastră, le făcu Năiţă semn celor doi să se aşeze pe pat, căci scăunelele din jurul mesei fuseseră strânse.

— Şi cum ziseşi, mă, Ioane, se înveseli iar Năiţă, te luaşi în gură cu câinele, ai?

— Lasă-lasă, făcu Ciclop într-un fel ameninţător, lasă, că-ţi vine ea amenda acasă, fiindcă nu legi câinele în timpul zilei!

— Tovarăşe Ciclop, interveni Craina cu blândeţe, nu este cazul să ameninţăm omul la el în casă.

— Nu, zise Năiţă, nu este, mai ales că noi ne cunoaştem şi ar fi cazul să ne avem bine cât putem.

— Da, confirmă Craina, fiindcă tocmai de asta am şi venit noi pe nămeţii ăştia până la dumneata, aici în vârful Măgurii.

— Ce să facem, tovarăşe Craina? se scuză Năiţă. Aici am moştenit noi sărăcia, că altfel am fi stat şi noi mai la drum, însă nu e nici o supărare, ne-am învăţat şi aici.

— Aduci, fa Genico, ceva din butoiul ăla de ţuică, să mai dezgheţăm oamenii ăştia, tu n-auzişi că dumnealor au venit espre?

— De unde să aduc, mă Năiţă? se miră femeia, uimită de ceea ce putea să-i spună ei acest Năiţă, care parcă vorbea gura fără el. Unde ai tu ţuică în butoi? se miră ea acum cu un glas din care se înţelegea că se pregăteşte o ceartă adevărată. Şi tu crezi că dumnealor sunt ca tine, pe unde apucă, să bea ţuică? Păi dumnealor sunt beţâi ca tine?

— Nu mă ascultă, n-am ce-i face, am şase copii cu ea, nu mai pot s-o las, se dezvinovăţi de situaţie Năiţă, dar cu o credinţă atât de sinceră, încât cine nu l-ar fi cunoscut, aşa credea că stau lucrurile şi că bietul Năiţă nu face decât să pătimească cu această muiere rea şi zgârcită. Mă duc eu, tovaroşe Craina, se arătă el în sfârşit hotărât să dea de capăt acestei neînţelegeri în faţa unor străini, mă duc eu, acuşi mă

duc, adăugă el, dar firește, nici el nu se mișcă de unde se așezase, pe un scăunel mic la gura sobei.

— Să vedem însă cu ce ocazie pe la noi, se adresă el lui Craina.

— Tovarăşe Lucean, începu preşedintele, frecându-şi palmele negre una de alta şi frângându-şi degetele, care pocneau de parcă ar fi fost de lemn.

„Să fie el ţigan?“, se întreba Năiţă în sinea lui, uitându-se la mâinile negre şi cu unghii vinete ale acestuia. „Nu se poate, se liniştea tot singur, nu se poate, că e trimis de la Partid“. Şi cu toate acestea, i se păreau suspecte şi mâinile şi unghiile vinete ale acestui Craina. Faţa însă nu era chiar atât de neagră, avea o faţă ascuţită, mai mult vânătă, cu un nas ca un cioc şi cu o mustăcioară muscă, exact sub nările care astfel nici nu se mai vedeau. Hârâia înfundat pe nas şi poate că tocmai din cauza mustăcioarei, mereu făcea ch, ch, ca şi când şi-ar fi suflat nasul, dar fără să ducă nici măcar mâna la el, căci batista o ţinea ca să se şteargă la gură. Îşi ştergea colţul gurii, apăsat, şi mototolea batista de fiecare dată, pentru ca apoi să o desfacă şi să o netezească pe genunchi.

Ciclop se potolise şi el, căci până atunci fonfăise de unul singur, tot încercând să strecoare pantalonul rupt în ciorapul de lână albă care ieşea din bocancul uriaş cu talpă de roată de maşină şi se ridica până sub genunchi, ca o jambieră. Acum Ciclop îşi pusese mâinile în poală şi părea resemnat, dar şi cu aerul că nu se poate să nu plătească el această suferinţă.

— Da nu te-a apucat de picior, se trezi femeia de lângă sobă, ghicindu-i gândurile.

— Nu se ştie, răspunse Ciclop, văz eu acasă, acum avem altă treabă...

— Vezi de treabă, se înveseli femeia, vezi de treabă, că altfel ar trebui să turbeze câinele, tu nu te gândeşti?

— Aşa, se făcu Năiţă că nu aude ce spunea femeia, îngândurat totuşi de prelungirea de către Craina a scopului venirii până la el prin această zăpadă cât casa.

— Aşaa, ia să vedem noi cine v-a supărat pe dumneavoastră de aţi ajuns să luaţi nămeţii în piept până aici la mama dracului, că dacă ştiam şi aveam un telefon, cum are băiatul ăsta, şi îl arătă pe Ciclop, care simţi ironia lui Năiţă, însă cum acesta vorbea ca şi când altceva nici nu putea să-i treacă prin gând, adică nu se putea ca el totuşi să nu fi regretat că n-avea telefon într-o astfel de situaţie, vorbea deci întărit de o credinţă în cuvintele lui, dacă aveam şi telefon, mă suna ăsta, Ciclop, învârtea la manivelă ceva mai mult, că până ajunge soneria aici e mai greu, că e coastă, învârtea ceva mai mult şi auzeam unul din noi, fiindcă stăm pe acasă, iarna nu mergem la servici prea departe, cel mult până-n grajd, să dăm la vaci fân, şi răspundeam unul din noi, Vasilică, fin'că el e mai iute de picior: „Alo, alo, cine e?“ „Vasilică“. „E, mă, tac-to acasă?“ „E.“ Aia, şi vorbeam ce şi cum şi ori veneam eu până la primărie, ori stăteam fiecare la el acasă. Da dacă nu e telefon, nu e, futu-i mama ei de burghezie, că ne-a lăsat cum îmi spunea mie cineva, zicea „cineva“ cu o anume undă de mister în glas, din care să se înţeleagă că mai discută şi el cu cineva, iar acel cineva poate să fie chiar „cineva“, ne-a lăsat cum ne vedeţi, ce să mai discutăm? Păi uite, cazul muierii ăştia ale mele, uite cazul ei, care n-a văzut tren! Ai văzut tu, Genico, tren? întrebă el tot foarte serios, deşi acum, chiar şi Craina, care nu îl cunoştea pe Năiţă, cum îl cunoştea Ciclop, şi Craina îşi dădu seama că toată pologhia lui Năiţă e cu un plan subţire, un fel de bătaie de joc la adresa lor.

— Vezi, mă Năiţă de treabă, răspunse muierea de după sobă, vezi-ţi de treabă, ce îi interesează pe dumnealor ce am văzut eu. Am văzut şi eu ce-am putut, că eu n-am făcut războiul, ca tine, se scuză ea cu convingerea transformată într-un argument categoric pentru ea, că numai războiul putea să dea o astfel de ocazie, să vezi trenul şi câte mai sunt pe lume de văzut, şi ei nu le pot vedea aici în vârful Măgurii, la mama dracului adică, unde n-ai cum să vezi altceva decât vaca şi porcul şi câteodată, cum se întâmplă acum, pe primar.

— Tovarăşe Năiţă, începu pentru a doua oară Craina, şi în glasul său se simţea o fierbere stăpânită, iar Năiţă, care se pregătea să-i răspundă muierii cu o altă drăcie, cum se citea în ochii lui, înveseliţi din nou de ideea care îi venise şi care îl distra, căci el se distra mereu improvizând şi ascultându-se cum inventează, Năiţă întoarse capul spre primar, pierzând de pe faţă şi zâmbetul, şi buna dispoziţie. Însă Craina tot nu păru convins de înfăţişarea plină de luare-aminte a lui Năiţă şi repetă apăsat, „Tovarăşe Năiţă", şi cu o intonaţie ca atunci când deschidea el câte-o şedinţă la primărie, şi în încăperea unde ţineau ei şedinţele nu se putea face linişte. Tovarăşe Năiţă, continuă el, dar cu acelaşi glas de şedinţă cu care se făcuse cunoscut în sat ca un om al dracului şi ameninţător. Noi am venit până aici nu să-ţi punem dumitale telefon, ci să stăm niţel de vorbă, fiindcă dumneata ştii ce probleme ai avut astă-toamnă şi n-ar cam fi cazul să râdem toată ziua.

— La dispoziţie, zise Năiţă cu o falsă smereală în glas şi întinzând mâinile în lături, ca să arate şi mai bine cât e el de supus.

— Păi nu e bine aşa, continuă Craina, nu e bine, că noi avem şi alte metode, şi dumneata ştii şi n-ar fi cazul.

— Nu, sări iar Năiţă, nu, dar nici acum, când o oarecare teamă pătrunsese în sufletul lui de când Craina îi amintise ce întâmplări avusese el astă-toamnă şi ce metode au ei şi el le cunoştea, nici acum Craina nu putu să nu observe că Năiţă nu prea îi lua, totuşi, în serios.

— Şi să legaţi câinele, intră şi Ciclop în această discuţie nouă, să-l legaţi, că nu e bine, făcu el ameninţând şi cu un deget şi lăsându-i să înţeleagă şi din cum da el din cap că chestiunea cu câinele nu e nici ea încheiată.

— Îl legăm, dă-l morţii, interveni iute şi muierea lui Năiţă, văzând că povestea lua o înfăţişare cam neaşteptată, îl legăm, fii dumneata sigur, domnule Ion, adaugă ea cu umilinţă şi făcându-i plăcere vătăşelului, căruia când i se spunea

„domnule“ mai ales de către muieri, se mai muia şi mai trecea cu vederea câte ceva de la cote.

— Tovarăşe Năiţă, dumneata ai discutat o anume chestiune cu tovarăşul prim astă-toamnă, şi tovarăşul prim se interesează de ea, cum v-aţi înţeles.

Pe faţa lui Năiţă se lăsă o umbră vânătă, ca atunci când vine câte-un nor şi ia faţa soarelui şi te trezeşti din senin pe întuneric.

— Păi eu cu dânsul, zise Năiţă Lucean, încercând să mai amâne parcă ceea ce bănuia el că avea să-i spună Craina ca fiind înţelegerea lui cu primul-secretar, păi eu cu dânsul am vorbit multe atunci, fiindcă ne-am găsit şi tovaroşi, minţi el, descoperind în ultimul moment o portiţă prin care să strecoare în mintea celor doi ideea că nici el nu e chiar singur pe lumea asta, îl mai cunoaşte şi pe el cineva, acelaşi cineva de care mai pomenise înainte şi care cineva putea fi chiar primul-secretar, cu care simţea el că este ameninţat subţire de cei doi.

— Unde v-aţi găsit tovaroşi? se interesă repede Ciclop, fiindcă împrejurarea îi apărea atât de nouă, încât aproape că schimba discuţia.

— Păi unde să ne găsim? prinse Năiţă un fir de curaj, şi glasul său se schimbă, prinse şi el putere, se întări, iar Craina simţi schimbarea şi, deşi iarăşi nu prea credea în cele ce spunea Năiţă, când reluă firul întrerupt al discuţiei, mai muie şi el din cuvinte şi începu să le caute cu o altă grijă. Păi unde să ne găsim? La război, însă nu e cazul acum... lăsă el să se înţeleagă că e vorba de un secret al lui cu tovarăşul prim.

— Măi Năiţă, începu iar Craina, şi Năiţă observă că primarul se uită cu alţi ochi, şi atunci şi el luă un aer mai înţelegător, parcă se făcuse o pace între ei, şi acum mai taifăsuiau şi ei ca oamenii, iar Ciclop, care până atunci îşi tot pipăise piciorul, îşi puse iar mâinile în poală, cuminte.

— Nu te mai doare? se interesă muierea lui Năiţă.

— Nu ne mai doare chiar aşa, făcu Ciclop, şi cu un gest lăsă să se înţeleagă că „dă-l naibii de picior, că nu e un cap de ţară, iar ei au alte discuţii".

— Măi Năiţă, dumneata ai vorbit cu tovarăşul prim, să vedem cum am face, ca să facem şi noi ca oamenii cu minte şi să punem la cale...

Însă nu mai fu nevoie să termine ce începuse, căutându-şi cuvintele, pentru că Năiţă nu avu răbdare să-l lase să termine şi-i luă vorba din gură. Toată străduinţa lui de a amâna această discuţie fusese — vedea bine — inutilă, şi acum nu vrea, îi era frică să nu fie cumva obligat să dea un răspuns categoric.

— E bine ce spunea tovaroşul prim, reteză el cuvintele lui Craina, însă, e bine, sigur că e bine, se mai întoarse el o dată să confirme judecata primului secretar, însă depinde şi de situaţia omului, cum ar fi de exemplu cazu' meu, care am şase copii şi toţi băieţi.

— Şi toţi cer, fir-ar ai morţii, se vârî şi muierea lui Năiţă în vorbă, arsă şi ea de această discuţie, la care se aştepta, dar pe care nu şi-o închipuise totuşi atât de apropiată.

— Lasă că cer, zise Năiţă, da ăştia te apucă mai târziu, când s-or mări, te apucă şi te întreabă: „Unde e, mă, averea mea?" Că sunt şase, nu e unu-doi, să mai discuţi cu ei, că „mă băiatule, asta a fost situaţia, aşa a fost nevoia". Ăştia te omoară, că la noi sărăcia e mare, şi oamenii răi de nevoie, şi ia pune-te dumneata cu şase care pun parul pe tine, că unde e averea lor, cine le-a înstrăinat-o?

— Este, mă Ioane, că tu cunoşti, ştii câte bătăi ai mâncat tu şi de la copil, şi de la muiere că ai băut pământul la popice, vezi? adăugă el, dar argumentul îl lovi pe Ciclop, şi acesta vru să răspundă furios, dar Craina nu-i lăsă timp, intervenind să readucă lucrurile în matca lor.

— Aici nu e vorba să ne înstrăinăm averea, tovarăşe Năiţă, nici să o bem la popice, aici e vorba de o politică.

— Păi de politică te apucă copiii, nu ştii dumneata? De politică te apucă ei? Ei te apucă de avere, unde e?

Discuţia se prelungi niţeluş, şi Craina încercă să se lămurească dacă Năiţă discutase sau nu clar cu primul-secretar şi cam ce anume discutase, pentru că acela, la o şedinţă la Raion, îi atrăsese atenţia asupra lui Năiţă Lucean, un om care ar putea fi atras şi folosit mai ales acum, când a păţit ce a păţit. Mare lucru nu reuşi totuşi să afle de la acesta, singura noutate ar fi fost că Năiţă Lucean ar fi făcut armata cu primul-secretar, şi Craina crezu că astfel se explică şi faptul că Năiţă venise atât de repede acasă de la Securitate şi mai ales faptul că nu primise încă nici o indicaţie, nici el, nici şeful postului de miliţie, ca să-l supravegheze pe Năiţă să vadă ce e cu el, cum primeau în legătură cu Boncu, de pildă, şi cu unul Simion Popescu, un om bătrân, de vreo şaptezeci de ani, fost el înstărit pe timpuri, acum însă vai de capul lui, fiindcă şi ăsta avusese patima beţiei şi o mai avea şi acum, dar de vândut nu mai avea ce vinde, rămăsese cu o ogradă de pruni şi cu casa, singurele pe care nu le înstrăinase. Era un om înalt şi deşirat şi cânta în fiecare duminică în strană la biserică cu un glas de cap şi tremurat, dar cânta mai mult de capul lui, nu prea ţinea regula slujbei, şi când ţi-era lumea mai dragă şi mătuşile se închinau mai cu foc, Simion Popescu uita unde se află şi zicea *Prea sfântă născătoare de Dumnezeu* — cu „măi“ la sfârşit şi pe melodia *Foaie verde de dudău, măi,* dintr-un cântec vechi, bătrânesc, pe care îl cânta el la cazanul cu ţuică împreună cu popa Sofronie, scos la pensie de episcop mai mult forţat, iar cântecul începea aşa: „Foaie verde de dudău, mă suii într-un podeu, să vorbesc cu Dumnezeu“, de unde şi confuzia pe care o făcea Simion Popescu, furat el însuşi de mersul slujbei şi de isonul cântăreţilor.

— Toată ziua ne întreabă de Boncu şi de Simion Popescu, vorbea Craina într-o zi cu miliţianul, numai de Năiţă Lucean, care a fost şi luat, nu.

Acum însă părea să se fi luminat lucrurile, dacă Năiţă Lucean făcuse armata cu primul-secretar, iar acesta se interesa de el şi zicea că trebuie atras.

— Păi mai stăm noi de vorbă, încheiase Craina discuţia, fără un rezultat anume, fiindcă deocamdată la ei în acea comună nu se pusese încă problema colectivizării, ca în alte părţi, unde se şi făcuse colectivizarea.

— Mai vorbim, zise şi Năiţă, dar să mai lăsăm niţel să mai crească şi copiii ăştia ai mei, să putem sta de vorbă cu ei ca proprietari, să facă ei cum vor ei, să mă scap eu de răspundere dinaintea lor, cum v-am spus.

— Păi până cresc ei mari, intrăm în anul 2000, se înveseli Craina, ne-apucă sfârşitul pământului.

— Intrăm şi în anul două mii, se arătă Năiţă Lucean convins, dacă aşa e ordinul, intrăm în anul 2000! Tu intri, mă Ioane? se adresă el lui Ciclop, care se ridicase de pe pat şi se încheia la vestonul militar.

— Lasă, domnule, anul două mii, că acum se pune problema!

— Păi cu problema zic şi eu să intrăm în anul două mii, poate că atunci se mai cuminţeşte lumea şi e altă judecată.

Năiţă rămase pe prispa de lemn, singur, numai în cămaşă, cu capul gol, rezemat de jugul carului său vechi, adus de copii pe săliţa de la intrare şi lipit de peretele alb, încât părea, aşa cum sta, răstignit ca o pasăre. Năiţă simţea în spatele său lemnul noduros al jugului, dar îl simţea ca pe-o bucurie greu de înţeles şi de explicat, pentru el asprimea fagului din care fusese tăiat jugul şi nodurile acelea ocolite cu grijă şi cu ştiinţă de bardă aveau o căldură şi o omenie, şi ele încălzeau parcă umerii săi, iar el nu simţea gerul care se lăsase. Deasupra măgurii, pornind chiar din poarta casei sale şi urcând până nu se mai vedea cerul, încremenise un cer vânăt. Din când în când, din senin, zăpada cădea scuturată de pe crengile câte unui fag şi o pulbere subţire se ridica de jos ca un fum de cădelniţă. Altfel, totul părea şi era încremenit şi vânăt, ca şi cerul, şi gerul se ascuţea iute, acum tăia şi lipea nările lui Năiţă şi-l făcea să lăcrimeze, se pusese pe ochii săi o ceaţă de lacrimi fără de voie, şi el nu mai vedea bine ce se petrece

dinaintea lui. Dar nu simţea nici gerul, nici ceaţa lacrimilor, stătea nemişcat şi pustiu, se înfigea cu umărul în lemnul noduros al jugului, şi nu auzi nici când Genica deschise uşa şi îl strigă să intre în casă, că „îngheaţă de frig", cum stă el numai în cămaşă şi cu capul gol. Nu-l auzi şi nu-l văzu nici pe Vasilică, ieşit de asemenea după el, iar copilul avu impresia că taică-său e supărat pe el şi se strecură înapoi în casă, după ce luă chiar de lângă Năiţă, de pe săliţă, un braţ zdravăn de lemne puse acolo cu grijă la scuteală. Privirile lui Năiţă ţineau în faţa lor doar chipul lui Craina, ţigănos şi ascuţit, cum şedea el pe pat şi se uita la Năiţă parcă neîncrezător, şi când plecase se oprise în mijlocul curţii şi îl întrebase cu un glas care lui nu-i plăcu, avea ceva uscat, cu o răutate în el.

— Cam cât pământ ai dumneata, Năiţă? se interesă el, dar fără să se uite la Năiţă, ci la Ciclop, ca să vadă dacă răspunsul lui Năiţă e adevărat.

— N-am cine ştie ce, zice Năiţă nesigur, nu înţelegea rostul întrebării sau nu îl înţelesese de la început şi mai ales nu înţelesese de ce fusese pusă această întrebare tocmai atunci, când discuţia lor se părea încheiată şi amânată pentru altă dată.

— Bine, bine, zise Craina, nu cine ştie ce, dar cât?

— Păi n-aveţi trecut la fonciere? ocoli Năiţă iar răspunsul, tot încercând să se dumirească unde bate acest Craina, cu care crezuse că se înţelesese, dăduse mâna prieteneşte cu el la plecare, mai şi râsese, Năiţă mai sigur pe el şi răsuflând că nu se pusese „chestiunea" cum credea el şi mai ales mai liniştit cu privire la viitorul pe care el chiar credea că îl amânase pentru anul două mii, adică pentru cine o mai trăi până atunci: — Tu nu ştii, măi Ioane? adăugă Năiţă văzând că preşedintele aşteaptă răspunsul, tu nu ştii, că tu le coteleşti pe toate şi mai şi pui de la tine, că dacă ar fi după tine, după cât pământ pui tu pentru cote la fiecare în plus, ar trebui ca satul ăsta să fie dublu.

— Ce vorbeşti, se înnegri la faţă Ciclop, încarc eu oamenii la pământ?

— Păi cum dracu' să nu-i încarci, dacă şi Veta lui Haralambie a trebuit să dea un porc la cote, şi ea n-a avut în viaţa ei toată un porc de Crăciun?

— Tovarăşe Năiţă, interveni Craina, care ştia povestea cu această femeie săracă şi neajutorată la minte pe care Ciclop şi cu Sandu Florică, agentul agricol, o încărcaseră la dări, şi biata nenorocită chiar dăduse la cote un porc întreg, vânzând o ogradă cu pruni din spatele casei unde stătea.

Trecea pe drum cu porcul de sfoară şi jelea în gura mare ca la o înmormântare, iar lumea se luase după ea şi tot încerca să o potolească „Lasă, Veto, nu te mai omorî, Veto, nu te mai jeli, că se uită tot satul la tine, Veto!" Dar femeia nu se putea opri şi jelea exact ca la o înmormântare, nu blestema, nu ameninţa, jelea doar cât o ţinea gura şi pomenea de „tătuţul" ei, cum s-a dus el şi cum a lăsat-o el şi ce să facă ea acum, şi unde să se ducă ea acum şi cum a vândut ea pământul din spatele casei unde vrea el, tătuţul ei, să facă fânarul şi el s-a dus şi n-a mai pus fânarul. Se jelea şi trăgea de sfoara porcului, care se încăpăţâna să meargă mai mult târâş şi să grohăie sugrumat de sfoara care îl tăia la gât. Lumea se luase după Veta şi încerca zadarnic să o potolească, şi dacă nu ştiai bine ce e, mai la început, când auzeai jelitul, chiar credeai că e o înmormântare, fiindcă se vedea lume multă, femei şi copii şi Simion Popescu, bătrânul, beat mort, călare pe iapa lui fumurie şi scundă încât picioarele lui Simion atârnau mereu pe pământ şi se târau prin praful şoselei, de parcă n-ar fi fost ale lui. Simion călărea pe deşelate, iar iapa lui fumurie era beteagă, sau avea ea o pedeapsă, fiindcă atunci când mergea cu capul ei mare atârnând şi el cu botul în praful şoselei, mereu bubuia ceva la spatele ei. Aşa trecea Veta pe pripor la vale spre primărie, într-un vaiet sfâşietor, fiindcă avea şi un glas buhos, parcă ar fi strigat dintr-o putină pusă toamna la umflat cu gura înfiptă pe jumătate în apa Cernei. Veta se Jelea şi se zbuciuma şi se părea că chiar şi ea uitase de ce se jeleşte şi chiar şi lumea care se ţinea după ea, pentru că nişte muieri

care se rugaseră de ea să nu mai jelească şi să se liniştească, fiindcă „dă-l focului de porc, nu moare omul dintr-o lighioană care poate să ţi-o mănânce şi lupul şi să piară la fel şi să rămâi fără ea, aşa mai bine ştii că ai scăpat de o dare“, până şi acele femei începuseră să plângă de părere de rău pentru Veta, şi cum curgea această lume la vale, se putea crede foarte bine că este o înmormântare, şi unii oameni se urcau pe gard să vadă ce e şi vedeau la mijloc porcul tras de Veta, dar nu se mirau, li se părea foarte firesc.

— Tovarăşe Năiţă, cu Veta s-a lămurit, anul acesta nu mai dă cote, i s-a trecut de anul trecut.

— Sigur că da, confirmă Ciclop, dar cu gândul în altă parte, căci cum stătea el mai la o parte, ochiul său bun văzu sub scară botul câinelui lui Năiţă şi i se păru că acesta se strâmbă la el. Mă Năiţă, tu nu vrei să legi câinele, ori vrei să te amendez eu frumuşel?

— Dă-l, domnule, dracu' de câine, ce ai tu cu el? S-a terminat, gata, crezi că el n-aude ce vorbim noi?

— Ei, Năiţă, îl luă Craina mai prieteneşte, nu ne spui cât pământ ai?

— Cum să nu, că nu e secret, dacă îl aveţi înscris la fonciere. Şase bucăţi, pentru fiecare copil câte una, în afară de cureaua din Valea cu pietrele, da acolo, cum ştiţi, e un fel de izlaz, avem mai mulţi.

— De acolo, făcu Craina gânditor, ar cam trebui să începem şi noi, fiindcă terenul e bun şi neted, cum scrie la carte.

— Ai dumneata o carte unde scrie aşa ceva? întrebă Năiţă sec, mirat şi neîncrezător în acelaşi timp, cu privire la posibilitatea existenţei unei cărţi în care să se scrie cum trebuie să fie pământul lor pentru a se putea pune la cale ceea ce zicea Craina, dar şi el fără să-i spună pe nume.

— Am, zise Craina, am să ţi-o dau să citeşti.

— O citesc, se îndatoră Năiţă, o citesc. Să mai terminăm niţel cu ale casei, şi o citesc.

Să vii să ţi-o dau, râse Craina, să vezi cum scrie tot în ea.

— Se poate, se supuse Năiţă înţelegător, deşi glasul său nu arăta că el ar crede totuşi că există o astfel de carte.

Acum stătea pe prispă, niţel răsucit de toată această discuţie de la urmă şi mai ales înecat de ideea cu pământul din Valea cu pietrele, pentru care el se zbătuse câţiva ani buni şi înainte de război până să-l cumpere şi să-l plătească, tot de la un frate al lui taică-său care se îmbolnăvise şi bolise mai bine de zece ani şi vânduse tot ce avea ca să plătească doctorii şi doctoriile, şi până la urmă tot murise cu zile, exact când se făcuse mai bine şi se pusese pe picioare, căzând dintr-un car cu fân chiar în cap, şi acolo rămăsese. Iar muierea lui, veselă că în sfârşit, după atâta cheltuială are şi ea un bărbat „în posibilităţi", nici nu băgase de seamă când alunecase el din car şi căzuse jos şi murise. Ea mâna carul ţanţoşă şi striga mereu la un bou porumbac care fugea cu carul după nişte iarbă de pe marginea şanţului.

Când ajunsese acasă, dejugase boii şi aştepta să se dea omul ei jos din car, însă omul — nimic!

— Mă! se făcuse ea către el supărată, cum povestea după câţiva ani, când i se mai potolise durerea şi putea să povestească fără să plângă, mă, tu adormişi în vârful carului, fire-ai tu al morţii, nu eşti învăţat la greu, căci în ziua aceea el ajutase la încărcatul carului, iar ea credea că el, neînvăţat cu munca, de care se cam ferise, fiind bolnav, acum adormise şi se bucura biata femeie că el doarme în fân, ostenit, dar sănătos. Adormişi, mă, nu te-ai mai sculat, făcea ea pe supărata, adormişi, ia să te dau eu jos cu furca.

Însă în car, pe fân, nu dormea nimeni, şi tocmai atunci veni un copil într-o fugă şi zise:

— Aoleo, muri neica, vino iute, că muri!

Iar femeia, deşi nu pricepea nimic din ce-i spunea copilul sau nu putea să priceapă nimic, din chipul copilului înţelese totuşi că el nu putea minţi şi nici n-apucase acest copil să termine şi ea de spaimă se şi strâmbase. Îi fugise gura spre stânga, cu obraz cu tot, şi strâmbă rămăsese, iar când vorbea, vorbea pocit.

Năiţă cumpărase pământul de la ei cam cu un an înainte de a muri acest unchi al său, dar fără acte, numai aşa, pe vorbe, cu mare greutate reuşise să facă după aceea înscrisul şi să-l treacă pe numele lui. Era o bucată dintr-un izlaz vechi, de moşneni, care ţineau locul în devălmăşie, dar cu timpul, urmaşii se împărţiseră între ei şi fărâmiţaseră bucata, aşezată într-o vale frumoasă, la marginea unei păduri bătrâne, de fag. Aici ieşea primăvara, întâi, floarea-paştelui, la capătul dinspre pădure al bucăţii, şi ei, proprietarii de azi ai acestui pământ din Valea cu pietrele, puneau porumb pe el şi aşteptau să se coacă până la sfârşitul lui octombrie, după Sfântul Dumitru, iar câteodată da şi bruma peste el tot aşteptând să se coacă, era pădurea care îl cam ferea de soare şi era şi muntele aproape, ploua des toamna, dar era porumbul lor, chiar dacă nu apucau să mănânce mămăligă din el, iar cine avea aici o bucată, se considera mai răsărit şi mai înstărit.

Bucata lui Năiţă nu era mare, cam o jumătate de pogon, şi era aşezată chiar la marginea drumului, şi cum sta el aşa gânditor şi trist, nu vedea acum decât pe Craina măsurând pământul din Valea cu pietrele, cu Ciclop după el, care şi el avusese o fâşteică bună aici, dar o băuse la popice, şi acum era duşmănos pe cei care aveau aici pământ. Craina ţinea de un capăt al lanţului de măsurat, Ciclop de altul — şi Ciclop vorbea tare. Năiţă îl auzea limpede cum fonfăia acesta şi-i spunea lui Craina că de aici să înceapă, de aici să pună ei baza, şi cine nu vrea să-i ia pământul şi să-i dea în schimb în vârful Măgurii, şi ochii lui Năiţă furară în sfârşit Măgura, în vârful căreia nişte amărâţi puseseră cartofi, printre nişte tăieturi de pădure, şi nu se făcuse nimic. Vara, cartofii înfloriseră ca o grădină, iar toamna, la tulpina cartofilor nu se afla nimic.

— Năiţă! îl strigă muierea a doua oară, şi acum el auzi şi se trase în casă, simţind cum îi intrase jugul în umăr.

În casă era cald, pe sobă fierbea un tuci cu apă pentru o altă mămăligă, şi deasupra lui se făcuse un abur care mirosea dulce.

— Ce zise, mă, Craina acum, la sfârşit? se interesă femeia când Năiţă puse mâinile pe soba de cărămidă să se încălzească. Nu-i răspunse imediat, şi femeia crezu că se fereşte de ea. Spune, mă, că eu tot am auzit, îl provocă ea, minţind, căci nu auzise nimic.

— Unde sunt copiii? o întrebă Năiţă, uitându-se la ea cam negru şi numai cu un ochi, căci îi intrase aburul în celălalt, şi el nu vrea să se dea la o parte din faţa tuciului.

— Unde să fie, la sanie! Ce să facă, ai tu ceva de lucru cu ei?

— Am, zise Năiţă. Să meargă unul cu mine până în Valea cu pietrele.

— Acum, pe zăpada asta, după ce?

— Acum, confirmă Năiţă, şi se duse să-şi ia laibărul din cuiul care ţinea loc de cuier pe uşă.

Femeia ieşi repede afară pe o uşă care da în spatele casei, şi de acolo se auzi glasul ei strigându-l pe Gheorghe, copilul cel mare, care împlinise optsprezece ani, şi din iarna aceea se considera flăcău.

Gerul se iuţea mereu, cerul se învineţise detot, ardea obrazul şi mâinile, usca nările şi le lipea, punea promoroacă pe sprâncene şi pe gene, întărea dimia din laibăre şi o făcea de tablă.

Năiţă cu fiu-său Gheorghe tăiau nămeţii pe sub nişte pruneturi, iar zăpada se scutura peste ei din crengile negre. Nu simţeau gerul.

CUPRINS

CAPITOLUL VI
SOMNUL

Pătru cel Scurt intră în casă ferit, cu o grijă pe care altădată nu o mai arătase, închizând uşa de la săliţă cu frică parcă şi răsucind cheia în broască încet, apoi la fel de ferit şi de grijuliu să nu facă vreun zgomot, din săliţă pătrunse în camera unde dormeau şi unde de fapt trăiau, şi la fel şi aici răsuci cheia în broască încet şi cu o grijă nouă. Femeia lui dormea, ca de obicei, cu mâinile împreunate sub obraz şi abia se auzea cum respira, doar buzele ei subţiri şi vineţii se dezlipeau şi tremurau uşor şi nările tremurau şi ele ca o foiţă, altfel nimic n-ar fi lăsat să se înţeleagă că somnul ei nu era adevărat şi că ea nu făcea decât să aştepte astfel întoarcerea bărbatului ei, dar fără să se bage de seamă că ar fi neliniştită şi că inima ei bătea înfricoşată, mai repede, de când se auzise cheia în broasca uşii de la săliţă şi glasul lui Pătru şoptit, şuierat, mângâind câinele, care nu vrea să rămână afară.

Pătru îşi scoase mantaua şi şi-o aşeză cu mişcări precaute în cuiul de pe uşă, potrivind mânecile şi netezind fără nici un rost postavul rărit de atâta purtare. Călcând pe lângă marginea unui fel de preş colorat, ţesut din rămăşiţe, de cârpe de tot felul, şi întins pe jos de-a lungul patului, se duse şi luă de lângă masă unul din cele două scaune şi îl puse în dreptul sobei cu plită. Ostenit, se aşeză apoi, rezemându-şi palmele pe genunchi, şi rămase aşa pierdut, cu privirile furate de jocul jarului din gura sobei, care arunca pe pereţii albi, ascunşi în întuneric, umbre ciudate ca nişte cai de foc sărind în galopuri fantastice. Jarul se topea în răstimpuri, cărbunii se înnegreau şi păreau că mor, dar repede se reaprindea focul în ei când sufla vântul, soba bubuia, şi atunci jarul cuprindea vatra

întreagă şi frigea ochii lui Pătru, iar acesta se freca cu podul palmei, ştergându-şi înlăcrimarea. La picioarele femeii torcea stins pisica aceea neagră ca un drac, şi într-un răstimp se auzi căscatul ei leneş în somn. Pătru întoarse capul spre ea, dar nu o văzu, căci ochii lui căzură mai repede pe chipul femeii, şi i se păru că ea nu mai este atât de străină sau nu mai este atât de fără pecete, încât să nu ştii dacă este frumoasă sau urâtă. Acum, somnul ei era adevărat, căci el venise, şi ea îşi încetase aşteptarea, şi neliniştea ei luase sfârşit. Se scufundase într-un somn adânc şi se visa când era ea tânără şi se ducea la clacă, la desfăcut porumb, şi venise şi Pătru cel Scurt, iar ele, fetele, se uitau la el nu ca la un băiat care le putea lua de nevastă şi le putea face mireasă, ci cu o milă înţelegătoare, fiindcă nici cel mai sărac om din acel sat nu putea fi mai sărac decât acest Pătru cel Scurt, şi în felul ăsta el nu conta pentru ele, nu se fereau de el, nu se făceau că le e frică de el să nu le ia batista şi nici nu râdeau viclean, ca şi când ar fi avut un secret, atunci când venea şi el la câte-o clacă. Nu jucau cu el, nu glumeau cu el, nu se aveau cu el în nici un fel, el era doar Pătru cel Scurt şi nici el nu era băgăreţ, stătea mai mult deoparte şi se ţinea mereu de Năiţă Lucean, care era un drăcos, întotdeauna punea câte ceva la cale şi încăiera pe câte cineva şi pe urmă tot el îi împăca şi se topea de râs, iar Pătru cel Scurt tăcea, căci el nu era prea vesel, însă îi plăcea să se ştie că e prieten cu Năiţă şi că ei amândoi sunt acolo unde erau şi unde intrau, Năiţă înainte, înalt, deşirat, cu mâinile noduroase şi numai pielea şi osul pe ele, dar mari ca nişte lopeţi, încât, atunci când da mâna cu cineva, mâna aceluia se pierdea în palmele lui Năiţă. Mergea drept şi cu capul sus, dar nu îngâmfat, avea el un fel de-a fi care îi dădea o înfăţişare făloasă, şi privea lumea cam de sus, cu nişte ochi albaştri uşor spălăciţi, care se aprindeau şi parcă îşi schimbau şi culoarea când Năiţă intra în vorbă şi mai ales când începea el să judece o situaţie şi să socotească el acea situaţie, cu o viclenie drăcească şi mereu ascunsă de veselia

lui batjocoritoare. Avea faţa niţeluş cam strâmbă, căci nasul lui ascuţit şi cocârjat de la o bătaie din copilărie se întorcea cu vârful pe deasupra gurii spre stânga, şi când el privea pe cineva, acela putea să creadă că Năiţă se uită la el dintr-o parte, al dracului, zeflemitor, şi cum deschidea Năiţă gura cu felul lui neostenit în a găsi fiecăruia câte-un petic necusut sau descusut, acela nu mai avea nici o îndoială că Lucean e pus să-l batjocorească. Cei care îl cunoşteau şi îl ştiau cât este de rău de gură îl iertau însă de tot şi de toate şi le era drag, fiindcă veselia lui trecea repede de la unul la altul, iar o petrecere cu el era căutată.

La claca aceea pe care o visa acum femeia lui Pătru cel Scurt, numai ea se făcea că este nemăritată şi se ţinea lângă muierea lui Năiţă Lucean, aşezată pe un pat de lemn cu căpătâie cu flori, cum văzuse la târg la Hurezu, în casa unui avocat, Băcescu, unde fusese cu taică-său să deschidă un proces de partaj pierdut repede, căci avocatul le ceruse cât nu făcea pământul pe care se judecau cu un frate vitreg, iar acesta ştiuse să se descurce şi câştigase.

— A pierdut tata procestu, îi spunea ea muierii lui Năiţă Lucean, cu o suferinţă plină de înţeles pentru femeia aceea, care aci era şi ea fată, aci se arăta cu cârpă pe cap, ca nevestele. Pierduseră, adică, o bucată de pământ mai bună, lângă pământul lui Dumitru lui Dincă, un băiat petrecăreţ şi iubăreţ care şi ei i-ar fi plăcut şi la care ar fi sperat dacă ar fi câştigat „procestu" şi se făcea vecină cu el.

— Lasă, zicea Genica lui Năiţă, tu nu vezi că a ajuns ciung Dumitru ăsta, nu mai e el ce era, cum o să te ia el pe după umeri cu moanta de lemn? Dar Dumitru ăsta nu era ciung atunci, era întreg şi tânăr, nu albise, ca acum, şi ea nu înţelegea cum de îl vedea muierea lui Năiţă ciung. Îl iei şi tu pe Pătru, că şi el e om şi e cu pălărie pe cap şi cu ce-i trebuie.

— Doamne fereşte, răspundea ea speriată, Doamne fereşte, păi ăsta n-are nimic, e sărac, n-are decât ce i-or lăsa ăi bătrâni de l-au crescut.

— N-are, se întărea în credinţa ei femeia lui Năiţă Lucean, n-are, dar are pălărie pe cap, şi — cum e situaţia acum — pălăria face mult.

Dar pe ea o scutură o frică de ceea ce îi spunea Genica asta şi mai zise o dată „Doamne fereşte, Genico, se poate să-mi spui tu mie una ca asta?“

— Ce e? întrebă Pătru cel Scurt văzând-o cum tresare şi cum strigă speriată în somn „Doamne fereşte!“

Ea deschise ochii uşor, căci se auzi strigată şi îl văzu pe Pătru cum stătea el pe scaun în faţa sobei cu uşa deschisă şi i se păru că toată faţa lui e plină de sânge.

— Pătrule, şopti ea, eşti supărat? şi se ridică şi se aşeză şi ea pe marginea patului.

— Nu, îi răspunse Pătru, nu prea sunt. Cu un vătrai de fier, scormoni cărbunii în sobă, şi pe uşa de fier răbufniră o puzderie de scântei, pocnind ca praful de puşcă.

— Cât o fi ceasul? se interesă ea după o aşteptare în care Pătru ar fi trebuit să mai spună ceva, căci lăsase vorba cu dunga în sus, nu încheiase ce vrea el să zică.

Nu prea era supărat, dar tot era niţel şi ea credea că are să-i spună de ce.

— Când zicea el că ne dă oile? întrebă Pătru în loc de răspuns.

— La primăvară, se grăbi ea să-l liniştească pe Pătru, crezând că de aici îi vine supărarea şi de aici se trage muţenia lui.

— La primăvară! repetă el pe gânduri, la primăvară nu mai tundem noi oile…

Ea nu pricepu unde bătea el şi de ce credea el că nu mai tund oile, dar nu avu curajul să-l mai descoase şi se retrase în sinea ei fără să mai încerce să dezlege motivul supărării lui Pătru.

Pătru rămase cu ochii pe jarul din sobă, şi văzându-l cum stă neclintit, pierdut în gândurile lui de bărbat şi în grijile lui, femeia se lăsă moale în pat şi se strecură iar în somnul acela adânc, dar visele pe care le visă nu şi le mai putu aminti.

Atâta doar o nedumerise mai târziu: cum putuse ea visa prezicerea Genicăi şi cum această prezicere se împlinise de fapt, deşi ea niciodată atunci, când era fată, nu se gândise la acest Pătru cel Scurt.

Şi în mintea ei încolţi ideea că aşa fusese sortit: ca ea să se mărite cu Pătru nu pentru că trecuse timpul măritişului ei când acesta venise în peţit cu Năiţă Lucean şi nici că bucata lor cu nucul era vecină cu moştenirea săracă a lui Pătru, ci că aşa trebuia să se petreacă toate câte se petrecuseră, şi ea crezu că soarta ei era să fie a lui Pătru şi se trezi că se uită la el cu alţi ochi decât până atunci. Începu să-l aştepte cu nerăbdare când el pleca undeva, să se îngrijească de el cu o grijă aprinsă, să-i iasă înainte cu ce credea ea că el ar fi vrut şi ar fi dorit, să-l înveselească noaptea şi să-l vegheze şi să se scoale înaintea lui şi să-l ferească de treburi pe care până atunci el le făcea. Pătru băga de seamă schimbarea femeii, dar gândurile lui erau chemate în altă parte şi se întorceau mereu la seara aceea când fusese pe la Năiţă şi când se întorsese nu pusese geană pe geană, noaptea întreagă şezuse pe scaun şi aţâţase jarul din sobă şi îşi fripsese lumina ochilor privind la jarul cum moare şi cum el îl înviază.

Se uita în jar, şi când parcă vedea cerul înroşit ca atunci când erau el şi Năiţă pe front şi băteau catiuşele, iar ei credeau că aceste catiuşe sunt mânuite de fete şi de femei şi chiar spuneau şi acum „Domnule — când trăgeau catiuşele, era prăpădul cel mare, băteau la metru pătrat, femeile alea nu aveau nici o milă, curgeau puzderii din cine cădea sub focul lor", când vedea cum ardea un sat de undeva din pusta maghiară şi ei veniţi pe urma nemţilor săriseră să-l stingă şi Năiţă găsise într-o încăpere pe cineva, un bătrân care vorbea binişor româneşte şi nu mai termina cu mulţumitul, şi după ce Năiţă i-a dat şi de mâncare, acesta, care avea pesemne un pistol ascuns, a tras după Năiţă, însă nu l-a nimerit, şi atunci Pătru s-a dus la el şi i-a spus: „Nu era mai bine să te

lase el să arzi de viu şi să scape el cu zile? fiindcă dacă îl nimereai, trei copii îi lăsai pe drumuri", iar bătrânul acela râdea prosteşte — nu-l interesa — zicea „sunteţi norocoşi, dar deocamdată, căci războiul nu s-a terminat".

Pe urmă, din cărbunii aprinşi se făcea chipul unui locotenent de rezervă, învăţător de felul lui, care le spunea:

— Băieţi, acum, când ne întoarcem, ţara e a noastră, războiul ăsta ne-a dat ce-a visat ţăranul român toată istoria lui. Cum ajungem acasă, cum luăm pământul în stăpânire.

Erau nişte soldaţi din Romanaţi, nişte băieţi înalţi şi cam zăluzi, cântau nişte cântece mălăieţe, şi băieţii ăştia mereu întrebau:

— Dom' locotinent, şi cu Surdunoaica ce rămâne, că pământul e al ei.

— Îl luăm, zicea locotenentul, când ne întoarcem îl luăm.

— Şi acum ni-l iau ei, ofta Pătru cel Scurt dinaintea jarului, din care acum se făcea faţa lui Năiţă Lucean, şi Pătru se uita la el, de parca era viu dinaintea lui, însă nu-l întreba nimic. Îl vedea cu şase copii după el, fuior, şi cu nevasta la urmă cu batic negru, bocind pe înfundate, cum cobora priporul la vale spre primărie, unde se judeca procesul lui cu cotele. Şi Năiţă nu mai era aşa de înalt, mergea adus de spate, şi se înnegrise la faţă, iar el, Pătru, mergea în dreapta lui, repede-repede, căci nu se putea ţine de pasul lui Năiţă, mare şi grăbit, iar Năiţă îi spunea:

— Pătrule, pe mine ăştia mă ia, aşa că copiii de i-am făcut rămân vai de capul lor, şi tu eşti sterp, şi de însurat văd că nu te prea însori, aşa că dai pe la mine şi mai vezi ce fac, care moare întâi de foame, să ai tu grijă de el.

— Vezi de treabă, Năiţă, am scăpat noi de la dracu-n praznic, scăpam şi acum.

— Nu scăpăm, Pătrule, ascultă-mă tu pe mine, şi nu mi-e necaz decât că n-am murit eu când trebuia, să vie copiii de Ziua eroilor la monument, de înălţare, şi să strige unul: „Năiţă D. Lucean" şi ălălalt să-i răspundă: „Mort pentru patrie!"

Îl vedea cum intrase el în primărie, în săliţa unde se judecau procesele la faţa locului, şi la o masă cu pânză roşie stătea judecătorul, un băieţaş scund şi negru şi păros ca o maimuţă bătrână, căruia i se puneau sub şezut două-trei dosare mai groase, ca să treacă cu capul de faţa mesei. Băiatul acesta, care era judecător adevărat, atunci ieşit din şcoală, avea o motocicletă rusească şi toată ziua bubuia cu ea pe la poarta unui popă care ţinea acasă o fată de vreo şaptesprezece ani, frumoasă ca un mărgăritar, dată afară de la şcoala unde fusese ea, ca fiind fată de popă, iar judecătorului acolo, la poarta popii, i se strica motocicleta, şi el o repara, şi ea iar se strica, iar fata îi aducea apă şi îi ţinea de urât.

În sală venise lume destulă, cu treabă şi fără, cu judecăţi serioase — cum era Năiţă Lucean, dar şi cu poveşti muiereşti, cum venise de pe valea Sacoţului o mătrăcucă, aproape douăzeci de kilometri pe jos, ca să i se facă dreptate cu un cocoş mâncat de „o vecină“ cu cine ştia ea, dar asta nu vrea să spună că ea nu strică, Doamne fereşte, casele oamenilor. Şi mătrăcuca se judeca de o vară întreagă şi de o vară întreagă venea pe jos douăzeci de kilometri ca să se judece, iar acum venise şi cu un martor, un bătrânel care se topea de râs din orişice, deşi era surd ca un stâlp de telegraf.

Năiţă cobora la vale priporul cu copiii fuior după el, iar el mergea cu capul gol, ca şi când i-ar fi murit cineva şi el purta doliu, şi în urmă venea Genica, roşcată şi pistruiată şi pitică, şi cu un batic negru şi bocind înfundat. Iar Năiţă mergea ca un flăcău la o clacă unde avea el să se întâlnească cu cine ştia el, dar se cam cocârjase, şi din când în când se întorcea să-i numere pe toţi şapte, care veneau după el unul după altul.

Lângă judecător, în dreapta acestuia, stătea o femeie, o amărâtă, văduvă de război, însă bună de gură şi înfigăreaţă, cu un glas piţigăiat, care se şi cam fandosea când vorbea, ca să se vadă că nu e proastă aşa, niţeluş, ci bine detot, însă la răutăţi o ducea mintea aceea puţină câtă avea, şi într-un rând

cineva-i dăduse de cheltuială, căci fusese cooptată în comisia cu cotele şi cutreiera satul de la un capăt la altul şi cotrobăia prin casele oamenilor mai râu decât alţii străini şi decât locotenentul acela străin care venise să întărească comisia şi să mai dumnezeiască ţăranii obişnuiţi de la armată şi de la război să zică „Să trăiţi“ şi „Am înţeles“ când vorbeau cu un ofiţer. Pe femeia aceasta o chema Evdochia, un nume ciudat pentru ţăranii acelui sat de la poalele munţilor, dar existenţa numelui se justifica, fiindcă Evdochia era fiica unei călugăriţe care părăsise mănăstirea sau fusese dată afară de acolo, lucrurile nu le ştia nimeni cum erau, şi călugăriţa a făcut cât a făcut ea pe sfânta umblând prin sat cu nişte mătănii de chihlimbar în mână şi cântând în strană la biserică, îndemnând pe unii şi certând pe alţii în numele Domnului şi al maicii sale, până într-o toamnă, când oamenii au început să vadă că se umflă anteriul ei în dreptul burţii, şi cum a dat spre primăvară, maica Sabina, cum se numea ea cu numele de hirotonisire, s-a dezumflat, şi pe lume a apărut Evdochia, căreia ţăranii îi ziceau însă Dochia. Dochia se înfiinţa prima la judecată, după ce lua de la Ciclop vreo două dosare şi le punea pe banca de lemn în dreptul judecătorului, să poată ajunge acesta la masă. În stânga stătea un învăţător trecut bine de şaptezeci de ani şi care pe unii îi învăţase să scrie pe o tablă de nisip înaintea războiului de la 1916. Învăţătorul avea darul fumatului şi nu putea scoate ţigara din gură, că simţea cum piere, şi de fiecare dată, pe la mijlocul judecăţii, după ce răbda ce răbda, se apleca smerit către judecător şi întreba cu o voce groasă, hodorogită, care oricât s-ar fi ferit el să nu se audă, ea răsuna ca şi când cineva ar fi vorbit prin ţeava unui cazan de ţuică:

— Se poate?

— Se poate, zicea judecătorul, şi repede, pe deasupra mesei de judecată, se ridica un fum gros şi înecăcios, iar Evdochia se îneca şi tuşea şi, dând cu mâna fumul la o parte, se apleca pe după spatele judecătorului şi-i şoptea

învăţătorului ei, care o lăsase de câteva ori repetentă până se plictisise şi el:

— Fire-ai al morţii, domne Costică, ne afumaşi detot! iar învăţătorul clipea către ea fericit, dând drumul la altă trâmbă de fum, care o lua spre sala de judecată pe deasupra capetelor atâtor păcătoşi aduşi acolo de nevoi sau veniţi singuri să-şi facă de lucru.

— Ce ştii dumneata în chestiunea cu cocoşul? întrebase judecătorul, care în ziua aceea se arăta cam nervos fiindcă motocicleta se stricase de-a binelea, şi un tăntălău, unul Horia, mecanic de moară pe undeva pe la Drăgăşani, se apucase s-o dreagă, şi praful se alesese.

Femeia de la Sacoţ se înfipse în faţă, subţire şi cu un tulpan alb, cu părul făcut numai colţuri pe lângă ureche, şi la urechea stângă cu un fir roşu de muşcată creaţă, ca să miroasă şi frumos. Era o femeie spilcuită şi se legăna uşurel de la mijloc, pe care şi-l strânsese cu nişte bete înflorate de puteai să crezi că îşi va da duhul acolo, dar ea era veselă şi fericită şi mototolea o batistuţă în mână, şi din ochi clipea mereu către judecător când acesta punea întrebări pârâtei, care şi ea venise ca la o petrecere, zugrăvită şi sulemenită, cu cămaşă de borangic şi cu nişte şcoarţe cu bujori mari, roşii, cusuţi pe ele şi cu o vestuţă gorjenească strânsă pe ea şi încopciată cu forţa peste sânii cât pumnul.

Cel întrebat se ridicase abia atunci de pe scaunul pe care stătea, fiindcă neauzind bine, nu pricepuse că despre el este vorba, altfel râzăreţ moşul şi numai bunăvoinţă, fugea cu ochii de la una la alta şi iar murea de râs, un râs hârâit în pieptul lui, ca şi când cineva ar fi cerut nisip.

— Ce ştii dumneata în chestiunea cocoşului? repetă judecătorul întrebarea, enervat de veselia moşului, un fel de caraghios, o mână de om firav, şi pierit altfel, cu nişte cioareci de dimie albă, care abia urcau pe picioarele lui crăcănate şi stăteau agăţaţi ca printr-o minune, cu o cămaşă albă peticită de cineva cu petice îngrijite, şi peste cămaşă cu o vestă de

oaie, ca un pieptar, iar din pieptar ieşea un gât subţire ca o frânghie răsucită, susţinând capul rotund-rotund ca bila mică de la popicele lui Boncu şi tuns scurt şi căprit de cine avusese o maşină, care pesemne că îl şi ciupise pe moş la tunsoare, din loc în loc văzându-se nişte semne cu coajă vineţie.

— Păi, zise moşul, cu o veselie vicleană, eu îl ştiu pe acest cocoş de când era pui mic, şi iar muri de râs cu râsul lui de nisip cernut printr-o sită rară.

În sală se lăţi un val de râs, şi Pătru cel Scurt, care venise cu Năiţă, uită unde se află şi, înghesuindu-se printre oameni, veni iute în faţă, să vadă „panarama“ mai de aproape.

— Stai, mă, zise cineva împins şi înghesuit de Pătru, unde te duci?

— Să văd şi eu panarama, răspunse Pătru şuierat şi vesel de ce se petrecea în judecătoria lor la faţa locului.

— Ce panoramă? îi sări judecătorului ţandăra, căci vedea bine că se afla într-o lume atât de bizară cum nu mai văzuse până atunci şi nu putea să-şi dea seama cât fac ţăranii aceştia pe proştii cu viclenie şi din viclenie şi cât sunt într-adevăr de înapoiaţi, dar măsura se dovedea greu de aflat.

— Ce panoramă? se răsti el din nou la Pătru cel Scurt, care ajunsese înaintea mesei judecătoreşti cam în rând cu mătrăcuca proprietară a cocoşului.

Pătru ridică din umeri — adică ce să spună, ce să răspundă, greşise, însă figura lui bondoacă nu putea exprima — cum ar fi vrut el — spăşirea, şi judecătorul crezu că Pătru poate fi copilul acelui moş, fiindcă i se păru că semănau între ei, faţa lui Pătru rămânând veselă ca şi a moşului surd şi niţel nedumerit de intervenţia lui Pătru, despre care nu pricepea cum intrase în proces lângă el, aşa, din senin, şi nemaiavând răbdare se întoarse către cineva care i se păru lui mai aproape şi îl întrebă:

— Mai au un martor, ai?

— Cine? îl întrebă acel cineva.

— Fetele mele, zise moşul.

— Păi cum fetele dumitale? se miră acel cineva, şi judecătorul prinse şi această discuţie şi o secundă, două, rămase trăsnit, uitând de Pătru.

Ceea ce auzea era de-a dreptul nemaipomenit.

— Păi, părţile sunt rude? întrebă el moşul, dar acesta, fireşte, nu auzi întrebarea.

— Părţile, întări judecătorul întrebarea sa, părţile sunt rude?

— Fetele, zise moşul, fetele? Păi sunt fetele mele. Şi sala se zgudui iar de râs, şi bietul judecător nu o mai putu stăpâni şi îşi prinse capul cu mâinile. Simţea că se învârteşte pământul cu el. De trei luni încheiate judeca acest proces între două mătrăcuci, pe care nu le chema la fel, deşi semănau între ele, iar el crezuse că e o potriveală în această asemănare, iar acum afla că sunt surori şi că martorul adus de cea vătămată era chiar tatăl lor, pe care şi pe el în chema altfel, încât într-adevăr nu mai era nimic de înţeles.

— Pot să plec? întrebă Pătru, care nu se putu înveseli odată cu sala, speriat fiind că judecătorul s-ar putea să-l pedepsească pentru cuvintele lui.

— Unde? întrebă judecătorul, însă Pătru nu ştiu să răspundă, şi judecătorul îi făcu semn să stea unde se află, şi Pătru crezu că îl bagă şi pe el în proces.

— Eu nu cunosc „cauza", ţinu el să precizeze cu un termen de specialitate auzit pe front.

— Linişte! strigă judecătorul, şi simţea bine că îl ia ameţeala, căci într-o sală ca asta judecata devenea din ce în ce mai greu de stăpânit.

— Cine eşti dumneata? întrebă el, adresându-se moşului, care nu-şi mai lua de pe faţă încântarea şi veselia.

Se vedea că întâmplarea aceasta cu procesul unde fusese adus ca martor îi dădea cea mai mare bucurie din viaţa lui şi cea mai mare satisfacţie, simţindu-se băgat în seamă şi crezând sincer că în sfârşit devenise şi el om important, fără de care nu se putea.

— Sunt tatăl lor, şi cocoşul eu l-am crescut, fiindcă era bun de sămânţă, de mic călca găinile.

Lumea se sufocă într-un hohot uriaş, iar Dochia, de lângă judecător, plesni ca proasta din palme, izbucnind într-un râs piţigăiat ca un măcăit de raţă.

— Linişte! strigă iar judecătorul. Linişte, că evacuez sala!

Şi lumea se potoli repede şi se întristă la comandă.

— Şi, continuă moşul, acum neîntrebat, dar mai sigur pe el, căci credea că veselia pe care o producea îi dădea dreptul să discute chestiunea mai puţin speriat, şi, zise el, cocoşul l-am dat dumneaei, şi o arătă pe cea care intentase procesul, însă dumneaei, şi o arată pe pârâtă, a avut şi dumneaei parte, fiindcă i-am dat o puicuţă outoare, ca să fie la fel, cu toate că dumneaei, şi o arătă mai departe pe pârâtă, e înfiată şi n-ar mai avea dreptul la moştenire.

— Ce moştenire? întrebă judecătorul, surprins de aşezarea cu care moşul vorbea acum, ca şi când ar fi explicat împărţirea dreaptă a unei averi.

— Găina, zise moşul, partea ei, de unde să le dau eu mai mult? se scuză el cu un aer mieros.

Mătrăcucile se legănau din şolduri şi fugeau amândouă cu ochii de la el la judecător şi amândouă credeau că judecătorul nu poate judeca procesul lor, era prea tânăr şi nici nu prea înţelegea bine povestea lor, iar ele aveau chef să se judece serios şi cea care deschisese procesul nu mai răbdă şi spuse repede, dintr-o răsuflare:

— Eu vreau să merg mai departe, mie să-mi daţi să mă duc mai departe, eu mă duc până la regiune, nu mă las, mă duc şi la regiune, numai să se facă dreptate.

Iar sala, care uitase repede motivul acestei judecăţi, părea să fie şi ea de aceeaşi părere, adică era cazul să se meargă mai departe, dacă era vorba de dreptate, că n-o să se facă dreptate cu Dochia judecătoare, căci de judecător nu mai putea fi vorba, acesta fiind tânăr detot şi neştiutor. Cum dracu' nu ştia el că acestea sunt fetele acelui om din Sacoţ şi că ele sunt surori? Lor li se părea foarte limpede.

Când grefierul strigă pe Năiţă Lucean, lumea din sală nu mai părea să participe cu interes la desfăşurarea judecăţii, iar

cele două surori din Sacoţ, cărora li se dăduse un termen nou, de împăcare, înainte de a merge mai departe, acum vorbeau între ele, ca şi când nici nu fuseseră în proces.

Năiţă îşi făcu loc printre oameni şi veni în faţă, cu căciula de care nu se despărţea nici iarna, nici vara — pusă la subţioară şi ţinută cu cotul mâinii stângi. În urma lui, fuior, cei şase copii şi muierea cu batic negru şi plângând înfundat.

Judecătorul se întoarse întrebător către bătrânul învăţător, şi acesta îi explica mai şoptit, dar tot se auzi câte ceva din ce spune:

— Sunt oameni ai dracului, însă destul de săraci, Lucean ăsta ar avea ceva pământ, însă are şi şase copii, aşa că nu le prea ajunge cine ştie ce.

Fusese dat în judecată, cum rezulta din actul de acuzare citit de un procuror, aşezat la o măsuţă mai departe, un procuror cu o înfăţişare de contabil pensionar, dar din cum citea se vedea că este destul de al dracului, şi când ajungea la punct ridica ochii din hârtie pe deasupra ochelarilor.

„Şi pârâtul, care tăiase scara cu ferăstrăul în trei locuri mai mult pe jumătate, stătea în pridvor şi aştepta să coboare comisia din pod, unde pârâtul ţinea ascuns porumbul nepredat la cote“. Ridicând ochii din hârtiile din care citea, procurorul trecu cu privirile peste sala scufundată într-o linişte nefirească faţă de tot ce se petrecuse până atunci şi o clipă amână continuarea. I se părea ceva în neregulă cu această linişte şi i se părea că şi lumea se înmulţise dintr-odată.

— Da, se întoarse spre el judecătorul, continuaţi. Năiţă stătea umilit, înconjurat de copii şi de muiere, şi asculta cu capul în pământ şi cu ochii închişi.

Când comisia coborâse din pod, câte doi, şi sacul de porumb după ei, scara — care fusese retezată cu ferăstrăul — se frânsese în trei locuri, şi cei doi din comisie care se aflau pe ea căzuseră jos, cu sacul peste ei.

— „Vătămare corporală“, citea procurorul, şi cerem despăgubiri şi conform articolului, cerem pedeapsa cu închisoarea, şase luni.

Năiţă Lucean auzea cuvintele procurorului, amestecate unele peste altele, numerele articolelor de lege se legau unele de altele, şi procurorul punea mereu lângă ele alte numere, încât nu mai încercă să le ţină minte şi nu-i rămase în cap decât că avea să facă şase luni de închisoare, şi se bucura, căci el se aştepta la mai mult, după cum alcătuise procurorul rechizitoriul acela, şi chiar se miră în sinea lui cât a trebuit să înşire acest procuror ca să-i ceară numai şase luni de închisoare. Procurorul continua să rostogolească cuvintele, fiindcă nu terminase de spus ce avea de spus, dar pe Năiţă nu-l mai interesa ce spunea, şi căutându-l pe furiş cu ochii pe Pătru cel Scurt, făcea în gând socoteala că dacă sunt în primăvară, în martie, însemna că cel mai târziu pe la începutul lui noiembrie avea să vină acasă.

Pătru cel Scurt se strecurase în spatele muierii lui Năiţă şi, nefiind mai înalt decât ea, Năiţă nu putea să-l vadă.

— Unde e Pătru? se auzi şoptit glasul lui Năiţă Lucean către Vasilică.

Acesta se lipise de taică-său şi se ţinea strâns de pantalonii acestuia, iar Năiţă îl luase cu mâna dreaptă pe după umăr.

Copilul se întoarse ca şi când l-ar fi curentat cineva, şi când să se repeadă la urechea maică-si s-o întrebe de Pătru, ochii îi căzură pe acesta şi, trăgându-l de mâneca laibărului, îi şopti scurt:

— Te caută tata, ieşi în faţă.

Pătru se foi niţel, ca şi când l-ar fi înghesuit cineva cu forţa şi el vrea să respire şi să stea mai omeneşte, apoi îşi făcu loc printre copiii lui Năiţă şi, încet, ajunse în faţă, iar Năiţă îl văzu şi parcă se mai linişti.

Procurorul terminase ce avea de spus şi se aşezase jos. Lângă el — şeful postului de miliţie şi un alt militar, ofiţer de securitate.

— Părţile vătămate, întrebă judecătorul, sunt prezente?

— Prezent, ieşi mai în faţă unul Velcu, un olar, om tânăr, roşu la faţă şi burduhănos.

Se vedea pe el că-i place să trăiască bine şi că mai ales are cu ce să trăiască bine. Avea nişte ochi mici, abia deschişi, care parcă fuseseră cârpiţi şi se rupsese cusătura lor şi el vedea rău. Era agent agricol de vreo doi-trei ani şi se învăţase să măsoare pământurile şi să numere lighioanele prin curţile oamenilor şi să le treacă în catastife după cum îi venea lui la socoteală şi după cum se avea el cu câte cineva. Nu prea îi plăcuse lui să muncească, şi o bucată de vreme îl ajutase pe un prieten să vândă la o cooperativă înfiinţată atunci şi de unde îl scoseseră pe un mutilat de război. La cooperativa asta puseseră ei în vânzare şi ţuica unui alt prieten, şi toată ziua şedeau toţi trei şi toţi trei vindeau şi toţi trei beau cu cine le intra în prăvălie, şi în câteva luni se alesese praful. Velcu se aranjase la primărie agent agricol, şi toţi se mirau de curajul lui, fiindcă îl cunoşteau bine cât de neputincios fusese el la şcoală şi se gândeau cum o număra el ce avea de numărat şi cum o ţine el socotelile dărilor şi ale cotelor. Dar se vede că se descurca, după cum îi mergea şi după cum se îngrăşase şi după cum îi ziceau şi lui, acum, muierile şi unii bărbaţi mai sperioşi, „domnu Velcu", şi el ridica un deget scurt la pălăria de vânător, în betelia căreia cususe o coadă zburlită de veveriţă.

— Numai dumneata ai fost vătămat? întrebă judecătorul.

— A mai fost un tovaroş de la Raion, dar tovaroşul n-a putut să vie, căci e în deplasare, informă Velcu, şi dădu să se apropie de masa judecătorului ca să-i spună acestuia mai de aproape şi să nu audă toată lumea cine era tovaroşul şi unde era el în deplasare.

— Stai unde eşti şi răspunde la întrebările mele, îi făcu judecătorul semn să stea acolo unde se află.

Îl enervase de la început sănătatea prostească a agentului agricol şi felul legănat cum venise el în faţă şi cum pusese apoi o mână în şold şi se uitase rău la cei de faţă — cu aerul că „O să vedeţi voi, fire-aţi voi ai dracului, ce urmează!"

— În cel fel aţi fost vătămat? se interesează judecătorul.

Năiţă Lucean se uită la Velcu cu coada ochiului, aşteptând să vadă cum înfloreşte acesta povestea, însă judecătorul nu vru să afle povestea în amănunt, ci numai în ce fel a fost el vătămat în curtea casei lui Năiţă şi din vina acestuia.

— Am căzut cu scara şi mi-am rupt mâna, preciză Velcu, iar în sală se auzi din nou cum veselia pune stăpânire pe asistenţă.

— Şi mâna cum ţi-ai rupt-o? ceru judecătorul amânunte.

I se părea ceva în neregulă, fiindcă omul acesta din faţa lui era cât un munte, şi mâinile lui întregi nu arătau a fi fost cândva betegite.

— De unde veneai dumneata când ai căzut cu scara? mai întrebă judecătorul, şi Velcu nu avu timp să se gândească la răspuns.

— Din pod, zise el, şi sala izbucni în râsete. Ceva se rupsese iarăşi în atmosfera sălii de judecată, improvizată în primărie.

Judecătorul înţelese că povestea nu era chiar atât de simplă şi ceru mereu lămuriri, făcându-se că nu pricepe ce căutau ei în podul lui Năiţă Lucean, căci şi actele de trimitere în judecată nu făceau decât să ocolească întrebarea aceasta.

Procurorul mai ceru şi el o dată cuvântul şi, ocolind şi el rostul coborârii comisiei din podul lui Năiţă cu sacul de porumb în spate, repetă articolele de lege după care lui Năiţă urma să i se dea şase luni de închisoare, afară de despăgubiri.

Ofiţerul de securitate îi trimisese şi el un bileţel judecătorului şi-i ceru să ridice niţel şedinţa şi să mai discute ei doi chestiunea, care, zicea el, „are alt caracter, politic, şi trebuie luate măsuri, şi era cazul să fie luat şi Năiţă, pentru că el venise espre cu un jeep ce se afla jos în curtea primăriei. Faceţi cum ştiţi, încheie el, însă noi, şi scrise Noi cu N mare, tot îl luăm."

— Ce părere are pârâtul? zise judecătorul fără să dea vreun răspuns biletului pe care îl primise şi pe care îl

împăturise cu grijă şi îl prinsese cu un ac cu gămălie de coperta dosarului lui Năiţă.

— Năiţă Lucean! strigă ca un aprod şeful postului de miliţie şi Năiţă veni mai lângă masa judecătorului.

— N-am nici o pretenţie, începu Năiţă apărarea sa, fiindcă el înţelesese că este întrebat ce pretenţii are. N-am nici o pretenţie. Dumnealor, zise el, au venit la mine acasă şi s-au suit în pod fără să mă întrebe dacă scara e bună, căci le-aş fi spus să-şi vadă de treabă. Scara era veche, nu mai era de trebuinţă, tăiaseră copiii la ea să facă de lemne, şi dumnealor au pus-o la pod şi s-au urcat, şi când au coborât, eu le-am spus: „Staţi, măi oameni buni, că se rupe scara cu voi“, da dacă ei nu m-au ascultat…

Iar se făcuse linişte, o linişte tristă, rece, afară se cam întunecase, începuse să bată vântul, se pregătea de ploaie. Cineva se ridicase de pe banca unde se afla şi închisese geamul care da în curtea primăriei, de unde se auzeau vocile celor ce nu putuseră intra în sala de judecată şi se înghesuiseră în curte, aşteptând să vadă ce se va întâmpla cu Năiţă.

Povestea pe care o ocoleau toţi şi pe care şi Năiţă Lucean o înflorea, dând vina pe copii, era mult mai complicată, însă nici lui Velcu, nici lui Năiţă nu le convenea adevărul ei, deşi până la urmă, se gândea judecătorul, dreptatea era de partea lui Năiţă.

Comisia — cum numeau ei pe cei trei care veniseră să scotocească podul lui Năiţă Lucean, căci acesta nu-şi predase cotele de porumb — stătuse mai întâi de vorbă cu Năiţă.

— Năiţă, începuse Velcu, ai rămas în urmă cu cotele şi nu te mai putem aştepta.

— Se poate, zise Năiţă, fiindcă aşa cum a fost anul ăsta, am rămas eu în urmă şi cu demâncarea copiilor, şi nici ei nu mai pot aştepta.

— Copiii te privesc, continuase Velcu, însă cotele sunt ale statului, şi statul nu te mai poate aştepta.

— Păi noi ai cui suntem? se mirase Năiţă. Noi nu suntem ai statului, ai cui dracului suntem noi?

— Tovaroşe, dumneata să nu dai dracului statul, fiindcă statul e poporul şi nu permitem! se răsti la Năiţă un locotenent care venise cu comisia, încins cu centură şi cu diagonală şi cu pistol în toc de piele la brâu.

— Eu nu drăcui statul, eu drăcui soarta care m-a adus pe mine să veniţi dumneavoastră la mine în curte şi să mă ameninţaţi, după ce am făcut eu războiul şapte ani şi am scăpat cum numai eu ştiu — că dacă aş avea eu porumb, aş da statului, dacă a ajuns el, statul — să se bucure la mămăliga copiilor mei. Dar n-am, ce am avut am mâncat şi să vedem de-acum încolo ce mai mâncăm.

— Dacă n-ai avut de lucru şi n-ai somn, şi te înmulţeşti ca iepurele, ce să-ţi fac? intră în vorbă şi Craina, care venise cu comisia, căci făcea parte din ea.

Acum lipsea de la proces, era la un instructaj la Raion, însă atunci el îi pusese pe Velcu şi pe ofiţer să se urce în pod şi să vadă dacă n-are el, Năiţă, porumbul ascuns.

Apoi se urcaseră toţi trei şi începuseră să scotocească peste tot, făcând casa să bubuie de tropăitul bocancilor lor. Atunci, Năiţă îl trimisese pe Vasilică să-i aducă ferăstrăul de mână şi — repede-repede — tăiase trei trepte până la jumătate, şi când comisia coborâse, „Ca la codrii Cosminului, mama lor!“, povestea Năiţă lui Pătru cel Scurt.

— N-am nici o pretenţie, continuă Năiţă, însă, tovaroşe judecător, să ştiţi că aici vă las copiii până mă întorc şi aici vă las şi muierea, le daţi să mănânce, îi omorâţi, faceţi ce ştiţi cu ei, că eu nu mai am nici o putere. Ori ne luaţi pe toţi şi ne daţi la toţi să mâncăm, altfel, ei de aici nu mai pleacă, n-au unde se duce şi după ce. Şapte sunt, şapte vi-i las.

Când judecătorul suspendase şedinţa pentru deliberare, Năiţă se aşezase cu copiii şi cu nevasta pe scaune, lângă masa judecătorului, şi intraseră toţi într-o muţenie de pământ. Oamenii se strânseseră în jurul lor şi tăceau şi ei, încremeniţi în aşteptarea sentinţei, care întârzia.

— Pătrule, zise Năiţă într-un târziu, simţindu-l pe acesta aproape, căci altfel ţinea ochii închişi, nu vrea să vadă pe

nimeni. Când te duci acasă, să dai tu apă câinelui ăluia, că el nu e vinovat cu nimic, şi să-l dezlegi, să se ducă şi el unde-o vedea cu ochii, fiindcă ăştia nu ne iartă.

— Vezi de treabă! se făcu Pătru că nu poate crede aşa ceva, deşi nu avea nici o îndoială că pe Năiţă aveau să-l ia, cum se auzise că se petrecuseră lucrurile cu un băiat de la Greci, care tot aşa bătuse bine pe un cotelaş de la ei şi îl legase în grajd cu lanţul porcului cu care acesta se pregătea să îi ia animalul din curte în timp ce el pândea de după o perdea la o fereastră din casă. Lăsase pe prispă un copil de vreo cinci ani să spuie că el nu e acasă, iar cotelaşul se dusese în grajd, desfăcuse lanţul din iesle şi legase porcul cu el, iar copilul nu mai avusese răbdare şi începuse să strige: „Tată, tată, ne ia porcu'!"

„Nu se poate, îşi zise Pătru cel Scurt, care amorţise pe scaun în faţa jerăgaiului din sobă. Nu se poate să ne vândă el pe noi. Nu e el omul ăla, după câte a păţit el şi după câte a plătit el".

— Nu dormi? se ridică femeia din pat, căci se luminase de ziuă, şi prin fereastră se vedea cum ninge la fel de furios.

— Ba cred c-am adormit, răspunse Pătru cel Scurt, şi chiar era încredinţat că îl furase somnul şi dormise adânc şi visase iar procesul lui Năiţă Lucean cu cotele.

Judecătorul venise negru în sala de judecată şi citise sentinţa în care se spunea că, ţinându-se seama de situaţia lui Năiţă cu mulţi copii şi mulţi mici, acesta se pedepseşte doar cu amendă, şi Năiţă trebuise să vândă boii ca să se plătească.

— Nu mai scăpăm de iarna asta, se miră uitându-se pe geam muierea lui Pătru cel Scurt. Dacă mai ninge aşa, ne îngroapă de vii.

— Vezi de treabă, făcu Pătru cel Scurt, nu ăsta e necazul cel mare.

CAPITOLUL VII
PRIMĂVARĂ DULCE

Se desprimăvăra greu, pe deasupra măgurii treceau nori vineţi, ca nişte zdrenţe dintr-un coviltir de căruţă ţigănească, vântul se repezea dinspre Dunăre arţăgos şi cu spic de zăpadă, dar nu mai avea putere. Cerna venise tulbure şi rupsese un pod de lemn vechi, pe care nimeni nu mai avea de gând să-l repare, puseseră în locul lui o punte de anine crud şi o plimbă de salcie moale, noaptea mai cădea câte-o brumă subţire, albind până da soarele, nişte coaste pleşuve unde fusese o tăiere de pădure, iar acum lăstăreau făguţi buni de armindeni, se apropia Paştele, şi prin curţi ardeau, seara, focuri de putregaie şi de frunze de anul trecut.

Simion Popescu întemeiase în spatele casei, care da într-un pârău secat tot anul, afară de primăvară, un fel de cazan de ţuică ascuns într-o povarnă de pe timpuri, şi cum se întuneca niţel, pe coşul povernei ieşea un fuior de fum subţire şi albăstrui şi câţiva vecini şi prieteni care ştiau rostul se strecurau pe din dos, pe sub uluci şi pe portiţe ascunse şi veneau în povarna veche şi afumată de lemnele ude, aşteptând să curgă pe ţeava de aramă primele picături de ţuică nouă pe anul acela.

Simion Popescu, înalt cum era, şi când sta jos părea că stă în picioare, dacă lângă el se nimerea Pătru cel Scurt — şi acesta se nimerea mai mereu — Simion Popescu îşi făcuse dintr-un trunchi de gorun un fel de pat dinaintea vetrei şi, rezemat într-un cot răsucea cu stânga lemnele lungi şi ude sub cazan, trăgând pe nări aburii dulci ai ţuicii de prună.

Cânta uşurel, fericit, un cântec al lui din tinereţe, când dăduse foc la clăile de fân ale unei boieroaice, şi clăile

ardeau sub ochii lui, iar el cânta cu un taraf de ţigani tocmiţi anume „Foaie verde de cicoare / Cine nu mă lasă, moare". Era o poveste cam necurată, se petrecuse înainte cu un an sau doi de 1907, Simion Popescu se încurcase, ca orice flăcău, cu o fată de la curtea acelei boieroaice şi o ceruse de nevastă, căci fata fiind orfană, altfel nu se putea. Dar fata a fost dusă la curtea de la oraş a acelei boieroaice, iar el a dat foc clăilor şi a fugit la munte, unde a stat — până în primăvara anului 1907, când a scoborât şi a ajuns capul răzmeriţei din părţile acelea.

Prin 1922, scăpase din puşcărie, venise în sat, se însurase, se pusese pe muncă, strânsese niţică avere, care nu însemna mai mult de două ogrăzi cu pruni şi un cazan cu ţuică de două vedre, iar acum, când se apropia de şaptezeci de ani — unul îi mai lipsea — se trezise chiabur. Cazanul îi fusese confiscat, dările îi fuseseră umflate zdravăn, cotele la fel, dar el era prea bătrân şi se şi cam subţiase la minte, mai de bătrâneţe, mai de băutură, dăduse în darul bisericii şi vorbea în parabole, pe care le inventa chiar el, uitându-le pe drum învăţătura.

— Are să vie vremea Vierului, zicea el, şi neapărat se găseau doi-trei care să se uite în gura lui şi să-l asculte cu luare-aminte, deşi până la urmă rămâneau destul de nedumeriţi, fiindcă el nu izbutea să termine mai niciodată ce avea de spus. Are să vină vremea Vierului, începea el, şi Vierul o să vie şi o să plivească via şi o să întrebe. Aici ridica sprâncenele lui albe şi stufoase ca două mustăţi şi rămânea cu ele ridicate, căci pierdea firul celor începute şi, fireşte, nu ştia ce o să întrebe Vierul. O să vie Vierul şi o să te întrebe pe tine, Pătrule, iar Pătru cel Scurt se uita la el speriat, gândindu-se ce ar putea să-l întrebe pe el Vierul, care în mintea lui şi în momentul acela se confunda mai mult decât şi-ar fi imaginat Simion Popescu, care inventa parabole, cu Craina, preşedintele comitetului provizoriu, care într-o zi, la Mat, i se adresase destul de întunecat la faţă, pentru ca Pătru

să-şi poată închipui cine ştie ce nenorocire: „Pătrule, când mai vii pe vale — adică atunci când o mai coborî el pe la primărie — să dai pe la mine, ca am să te întreb ceva.“ O să vie Vierul, o lua de la început Simion Popescu, care mai totdeauna era niţeluş afumat, lui netrebuindu-i mai mult de o cinzeacă, două ca să devină înţelept, o să vie Vierul, şi atunci să vedem, uita el că Vierul, după cum începuse, avea să-l întrebe ceva anume.

De fapt, cam asta era toată parabola, însă pe ei îi înfricoşa, fiindcă întrebarea misterioasă era ce o să-i întrebe pe ei Vierul.

Atunci rămâneau toţi pe gânduri, aşa cum rămăseseră acum, la gura cazanului lui Simion Popescu, Năiţă Lucean şi Pătru cel Scurt şi Petre al lui Toma, acesta râzând bucuros din orice, ca să i se vadă doi dinţi de aur, puşi într-o margine de gură, de vreo două săptămâni, de către un fel de şarlatan evreu venit nu se ştie de unde cu o motocicletă cu ataş unde îşi ţinea şi un fel de atelier de dentist şi le luase banii, la mulţi punându-le repede nişte dinţi ca de aur, deşi nimeni nu ştia dacă într-adevăr sunt de aur şi nici nu aveau curajul să se ducă la târg, la Hurezu, să întrebe pe cineva care se pricepea dacă dinţii sunt într-adevăr de aur sau dacă evreul acela îi înşelase, cu toate că în sinea lor cea mai ascunsă ei nu puteau sau nu voiau sau le era frică să creadă că dinţii lor puşi atât de iute sunt de aur. Petre al lui Toma râdea acum din orice, ca să i se vadă dinţii de aur, doi câţi se îndurase el să-i plătească evreului, urmând să vadă dacă sunt buni, şi atunci, dacă şi dentistul s-o mai întoarce cum promisese, îşi mai punea doi, în marginea cealaltă a gurii lui ştirbe ca a unui copil de ţâţă.

— Mă, Petre mă, tu dacă vrei să nu mori de foame, dacă o da sărăcia şi s-o scoroji şi mămăliga, să te aranjezi cu o lehuză să-ţi dea să sugi, murea de râs Dumitru lui Dincă văzându-l cum îi scăpau cei doi dinţi afară din gură, fiindcă evreul îi pusese cu căutătura în afară şi nu prea aveau loc sub buza de sus. Şi el, Dumitru, fusese la dentistul acela

aşezat, trei-patru zile cât stătuse, la una Gena lui Ionel, o femeie grasă şi scundă ca o putinică de murături, însă o femeie frumoasă în tinereţile ei, iute la gură şi iute la minte, care cum scăpa de ochiul de viezure al lui bărba-so, cum se lipea de poartă la drum şi nu trebuia să treacă mai mult de trei muieri, ca ea să-ţi spună ce s-a mai întâmplat, care cu care, cine moare sau cine înviază, cine vinde, cine cumpără, tot ştia şi numai Difuzor mai putea fi aşa de informat ca ea.

— Acasă eşti, Geno? întrebase Dumitru lui Dincă ciungul, într-o seară, aflând că la ea stă evreul cu motocicleta despre care se dusese vestea că are o cutiuţă cu dinţi de toate felurile, se uită în gura omului, ia un dinte din cutiuţă, îl potriveşte niţel, îl mai subţiază sau îl mai scurtează, după cum e cazul, şi în două zile ţi-l lipeşte de crezi că ţi-a crescut el în locul acela.

— Acasă, ieşise Gena la poartă.

— Acasă e şi dentistul? întrebase şoptit Dumitru, fiindcă aşa se cădea.

— Acasă. Îţi pui vreun dinte?

— Unde dracu' să-mi pui eu un dinte? se mirase Dumitru. Poate-n cur, hârâi el bătând cu proteza de lemn în dinţii ca nişte pietre albe şi strălucitoare. Altă chestiune aş avea eu cu el. Domnule, zisese el când ajunsese în cămăruţă unde „dentistul" chinuia o femeie să-i scoată o măsea de minte tocmai din fundul capului şi femeia gemea înăbuşit, căci dentistul îi pusese un genunchi în piept şi trăgea din răsputeri cu un cleşte de măsea, iar aceasta, a dracului, nu ieşea neam, povestea Dumitru la cazanul lui Simion Popescu. — Domnule, eu aş avea o problemă mai specială…

— Cu plăcere, se întoarse evreul spre el cu un fel de a fi mieros şi îndatoritor, scoţând cleştele din gura femeii şi lăsând-o pe aceasta ţinându-se cu mâinile la cap.

— Eu am fost la război, zise Dumitru lui Dincă, şi am păţit de am rămas fără o mână din cot, şi îi arătă proteza scoasă din cot atunci, şi cotul ca un ciot înnegrit de frecătura protezei.

— Aşa, se interesă foarte cumsecade dentistul.

— Ei, asta e, încheie Dumitru rostul venirii sale acolo. Aş vrea să schimb proteza şi nu mai am cum. Asta s-a uzat şi îmi scapă din cot. N-ai dumneata vreo pricepere, că dumneata mai umbli, mai vezi, mai cunoşti, îl flată Dumitru cu destulă convingere, pentru ca dentistul, căruia la început prezenţa lui Dumitru i se păruse suspectă, să prindă curaj şi să tragă nădejdea într-o afacere.

— Cum să nu? prinse el curaj. Am un cumnat care tocmai aşa ceva lucrează. Dacă vii dumneata la Craiova, mă cauţi pe mine şi rezolvăm.

— Unde la Craiova? întrebă Dumitru.

— La Craiova, la Regiune, zise dentistul, întrebi dumneata de tovarăşul Simion de la Cadre, şi el te pune repede în legătură cu mine. Ia să iei dumneata adresa asta, şi îi scrise pe o hârtie cu un creion roşu numele unui Simion, tovarăşul Simion, la Regiunea de partid Craiova.

— Năiţă, se interesă Dumitru lui Dincă în seara de la cazanul lui Simion Popescu, mi se pare că tu ai de gând să te duci la vale, la Craiova, cu carul după porumb, primăvara asta.

— Ar cam trebui, confirmă Năiţă Lucean, care şi el venise la cazan pe dindos, prin nişte grădini şi strecurat, să nu-l vadă cineva.

— Ei, atunci să ştii că merg şi eu la Craiova, că am o adresă la Regiune ca să-mi pui o moantă nouă, că asta şi-a cam făcut datoria.

— Păi parcă ai mai schimbat-o o dată, se arătă Năiţă surprins.

— O am acasă, preciză Dumitru, o am pusă într-un cui, fiindcă vreau să văd câte mâini de lemn îmi trebuie mie într-o viaţă. Cum se uzează, le pui într-un cui şi le ţiu de amintire.

— Şi când o veni Vierul o să te întrebe, Pătrule, şi tu ai să stai drept, reîncepu cântat ca în strană, la biserică, Simion Popescu, care tocmai ridicase de la gura cazanului o cănuţă de pământ umplută ochi cu ţuică fiartă, o să te întrebe,

Pătrule, dacă ai plivit via şi dacă ai săpat via şi dacă ai binecuvântat via.

Pătru se gândea tot la Craina, care îi spusese că are ceva să-l întrebe, şi îl vedea atunci în faţa ochilor, sfrijit şi negru şi ţinând mereu la gură batista aia mototolită cu care îşi ştergea buzele vinete.

— Dumneata, îi spusese ultima dată Craina, ca om sărac ce te afli, ca proletar, ar trebui să vii mai aproape de noi...

— Ei, se scuza Pătru, căruia nu-i plăcea să fie considerat om sărac, ne-am mai ridicat şi noi, am făcut casă, am mai pus şi noi un prun, doi, nu mai suntem chiar aşa...

— Tovarăşe, insista Craina, azi nu mai e ruşine să fii om sărac, fiindcă pentru săraci am făcut noi revoluţia asta, pentru săraci am luat noi puterea.

Dar Pătru nu-l putea urmări până la capăt, gândul lui fugea repede-repede, ca mersul lui grăbit şi rostogolit, la casa nouă, ridicată toamna trecută, şi la curtea cu ulucă de fag bătută atunci de curând, şi la prunii pe care îi pusese el cu mâna lui, şi la pietrele pe care le cărase el din vârful Măgurii cu spinarea, să zidească pe ele scara, şi la cele două oi pe care socru-său i le dăduse până la urmă şi pe care el se gândea să le tundă când s-o mai încălzi şi când s-o mai zbici câmpul şi o da iarba ca să-l vadă şi pe el lumea că nu e chiar nimeni.

În povarna lui Simion Popescu se făcuse un fum înecăcios, dar nu se gândea nimeni să deschidă uşa de lemn greu de gorun, să intre aerul. Simion Popescu se afumase bine detot şi într-o vreme îl furase somnul, însă iute se trezise şi trăsese pe o scândură albă de brad, ştearsă mereu cu o cârpă muiată în putina cu apă a cazanului, liniile ceştilor băute de cei de faţă. Toate le uita el — şi parabolele, şi cum îl cheamă — când se făcea mai binişor, însă niciodată nu uita să tragă cu cărbunele liniile ceştilor băute la el la povarnă.

Năiţă şedea mai retras, mai smerit şi nu prea băuse, în dreptul lui pe scândura de brad, albă, erau doar două linii. Venise şi cam târziu, cam tuşea şi simţea el că ceva nu merge

cum trebuie, îl dureau oasele, îl dureau încheieturile, ceafa parcă îi înţepenise, nu prea avea chef.

Fusese iar — cum fusese toată iarna aceea şi toată primăvara, de când începuse această primăvară, o dată pe zi, seara sau dimineaţa — să vadă locul lui din Valea cu pietrele, şi acum în Valea cu pietrele înflorise floarea paştilor, iar Vasilică se apucase şi culesese un buchet întreg. Locul acela i se păruse frumos şi întins cum nu i se păruse niciodată până atunci, parcă era o vatră de casă şi el şi vedea în mijlocul lui o temelie de casă, şi vedea cum s-ar ridica zidăria şi cum ar arăta ea o casă acolo şi curte cu ulucă de fag.

— Faci casă, Năiţă, se interesă Petre al lui Toma, dar Năiţă nu-i răspunse dintr-o dată, deşi el la Petre se gândise să-i zidească temelia şi zidăria, însă nu se făcea să deschidă vorba aşa de uşor.

— Să vedem, zise Năiţă, să mai vedem cum sunt vremurile, ce se mai întâmplă, să mai vedem. Apoi, ca şi când ar fi fost o legătură foarte strânsă între ceea ce vorbise până atunci şi ce întreba el, se interesă foarte serios cât l-au costat pe Petre cei doi dinţi. De aur sunt? mai întrebă el.

— Dracu' ştie, zise Petre fericit. Să vedem!

Toţi ziceau „să vedem“, iar în această expresie era nu o amânare a unei decizii sau a unei constatări, ci mărturia vie a unei filosofii care ar fi putut fi numită a îndoielii. Toate puteau fi aşa cum se spunea şi cum se vedeau, începea o zi nouă, cu soare, cu un soare orbitor şi cerul senin, şi tu spuneai „Ce zi frumoasă!“, iar ei îţi răspundeau „Să vedem!“, adică mai e până deseară, timpul se poate strica, se poate înnora, poate ploua chiar. Ei treceau cu carul plin de fân şi se vedea bine că se făcuse fân în anul acela, şi carul crăpa plin de fân, şi boii gemeau trăgând carul; şi pe faţa celui care mâna boii strălucea bucuria, iar tu ziceai: „Ei, anul ăsta s-a făcut fân, anul ăsta v-ajunge“, iar ei ziceau „Să vedem!“, adică mai este până la sfârşitul iernii, care poate fi mai lungă ca de obicei, care poate fi atât de lungă încât fânul s-ar putea în

acest caz să nu ajungă. Stăteau la masă, la nuntă, şi era o nuntă bogată şi erau toţi veseli şi petreceau, şi mirii aveau ce le trebuie şi se vedea bine că se întemeia o casă mai ca lumea şi tu ziceai către părinţii mirilor: „Ei, ştiu că se aşează bine la casa lor copiii dumneavoastră“, iar ei ziceau sceptici şi dintr-o dată pe gânduri: „Să vedem“, adică viaţa lor, a copiilor, abia a început, cine ştie cum se va petrece ea şi ce ar putea da peste ei, ce necazuri, ce întâmplări, încât ei să nu le poată întâmpina cu destulă tărie, şi atunci era greu de spus dacă se aşezau ei bine la casa lor. Cine ştia?! Să mai vedem, să vedem, adică, desfăşurarea vieţii lor. „Să vedem!“, zicea şi Petre de dinţii săi, pentru că, deşi pe faţa lui se citea într-adevăr fericirea ca poate arăta lumii doi dinţi de aur, adică două mărturii că şi el începuse să se mai înciorchineze, nu mai era aşa de lipit în sărăcia lui, încât să nu se poată gândi şi el la un lux, pentru că aşa socotea el acei doi dinţi de aur, şi într-un fel chiar lux erau, de vreme ce el de câţiva ani buni se putuse lipsi de dinţi, ca şi cum nu i-ar fi avut niciodată, iar acum nu îşi pusese nişte dinţi oarecare, „de tablă“, cum zicea el, ci de aur, deşi pe faţa lui se citea fericirea pentru toate acestea, el, Petre, încă nu era sigur — întâi dacă dinţii erau chiar de aur, dacă, deci, nu îl înşelase evreul şi, al doilea, dacă aceşti dinţi aveau să-l ţină, avea norocul să mănânce, să mestece cu ei o viaţă întreagă.

Năiţă se uita totuşi la Petre cu alţi ochi de când acest Petre a lui Toma îşi pusese doi dinţi de aur, cu toate că gura lui tot ştirbă rămăsese, ba parcă ea arăta şi mai ştirbă acum, şi mai găunoasă şi mai întunecoasă, căci dinţii de aur, aşezaţi într-o parte, cu strălucirea lor nefirească şi căutând cu tăietura în afară, dădeau gurii lui o întunecime şi mai mare, însă lumea nu mai vedea decât aurul din gura lui Petre şi puterea lui bănească de a-şi pune doi dinţi de aur.

— Să mai vezi, să mai vezi, înţelese Năiţă Lucean îndoiala sau nevoia de îndoială a lui Petre, însă dinţii îi ai în gură, sunt ai tăi, ai o bază, ăştia nu se pierd.

— Nu, zise Petre, dar să vedem cum mă obişnuiesc cu ei şi dacă mai vine evreul ăla să mai pui doi, şi în partea ailaltă.

Năiţă clătină din cap cu înţelegere şi acum, însă şi cu o oarecare uimire, fiindcă asta însemna că Petre are el nişte bani puşi deoparte pentru dinţi, afară de banii de mămăligă şi de gaz pentru lampă, şi de banii pentru ce mai trebuie pe lângă casa omului. „Al dracu' Petre, se gândi el, a dat înainte, te pomeneşti că şi Pătru ăsta cel Scurt a pus bani deoparte de când lucrează cu Petre!"

Pătru cel Scurt, care luase o ţuică, două mai mult şi care de la o vreme se făcuse mai vorbăreţ, se apucase să înşire cum are el acum grija oilor, cum adică se scoală el şi mai de noapte, ca să vadă ce fac oile şi cum are el de gând, când s-o mai încălzi, să le tundă şi se interesa la Simion Popescu dacă are o foarfecă pentru aşa ceva. Însă Simion Popescu n-avea, toţi ceruseră de la el câte ceva, şi el dăduse, iar ei nu mai aduseseră înapoi, ba cineva îi luase şi iapa aceea vânătă şi scundă pe care călărea el şi de care nu se despărţea niciodată şi nu i-o mai adusese. Acum istorisea cum fusese el cu popa Sofronie, când acesta era popă, la o înmormântare la Sacoţ, unde plasau ei toate drăciile, fiindcă era un cătun aruncat pe nişte coaste şi pe sub nişte râpe unde înţărcase dracul copiii, şi acolo se putea petrece orice întâmplare, cât ar fi fost ea de neînchipuită, şi nici o lege şi nici o regulă nu te putea apăra de nimic, fiindcă ce lege putea să ajungă până la Sacoţ?

Murise un fel de cântăreţ la biserica din Sacoţ şi îl chemaseră pe popa Sofronie, care nu mai avusese de mult nici un mort, iar acum se bucura că mortul era într-un fel faţă bisericească şi se gândea că se face o pomană mai omenoasă. Când ajunsese, cum ajunsese, cu Simion Popescu, amândoi călare pe iapa vânătă şi cu picioarele atârnându-le pe jos, căci iapa le fusese norocul, altfel ei, cine ştie unde ar fi dormit, afumaţi cum erau, mortul fusese pus de rude în car şi scos în drum, trecuse de prânzul cel mare, şi bieţii oameni nu mai

aveau nădejde că vine popa. Cum l-au văzut, s-au repezit la el şi l-au dat jos de pe iapa vânătă şi i-au pus patrafirul de gât şi l-au aşezat înaintea boilor care trăgeau carul cu mortul. Până la cimitir nu era cine ştie ce depărtare, dar drumul trecea numai prin soare, şi după vreun kilometru, popa a simţit un fel de sfârşeală şi s-a-ntors către rudele mortului care îl păzeau să nu cadă, văzându-se bine starea lui în care venise.

— Măi taică, zise popa, pe mine mă încearcă o sfârşeală şi aş zice să stăm niţel şi să mă dau şi eu un minut, două deoparte, aici, la umbra asta de măr.

— De, părinte, cum zice sfinţia-ta, înţeleseseră bieţii oameni situaţia — însă aveţi de grijă să nu întârziem prea mult, că acuşi apune soarele şi rămânem cu răposatul neînmormântat.

— Nu se poate, copiii mei, numai niţel, că mă prăpădesc şi eu altfel. Pe răposatul să-l mai bocească niţel cineva dintr-ai casei care l-a iubit mai mult, că şi mortului îi place să se ştie bocit, îi linişti popa Sofronie şi, uitându-se după Simion Popescu, care venea înalt în urma lui şi cu iapa după el legată cu frânghia căpăstrului de brâu, îi făcu semn să se dea şi el la umbră. Niţeluş, îi explică popa, până mai trece năduful ăsta, că slujba e lungă, şi mortul are răbdare să aştepte, n-are unde se grăbi.

Şi din două cuvinte se înţeleseră bine şi se culcară în şanţ, la umbra unui măr creţesc. Trecu soarele culmea Măgurii, se întunecă binişor, ieşiră şi stelele, dracu-i mai putea scula pe cei doi prieteni obosiţi cum erau şi sforăind în şanţ de nu se mai puteau auzi nici glasurile bocitoarelor. Să fi tăiat lemne pe ei, şi ei tot nu simţeau, aşa că bietele rude nu avuseseră încotro şi plecaseră acasă, lăsând lângă mort, să-l privegheze, pe un moşneag de un leat cu mortul, pe care îl tocmiseră cu o sticlă de ţuică. Moşneagul băuse sticla de ţuică şi se culcase şi el, aşa că pe la jumătatea nopţii, când se treziseră popa şi Simion Popescu, priveghetorul dormea şi el demult, şi fiind un întuneric de smoală, popa nu mai văzu mortul în car şi

nici nu mai ţineau ei minte cum ajunseseră acolo să doarmă, luaseră iapa, încălecaseră iar amândoi pe ea şi se duseseră acasă. Fireşte, nu i-au mai chemat a doua zi, la înmormântare, au adus alt popă, iar pe Sofronie l-au reclamat la episcopie.

— Şi o să vie Vierul, începuse Simion Popescu să cânte ameninţarea lui, o să vie Vierul şi o să vă întrebeeee, ridica el glasul sus detot, pentru că, altfel, avea un glas frumos şi era bun la câte-o petrecere, numai că nu se putea ţine mult treaz.

— Nene Simioane, mi-ai putea face şi mie o vadră, două de ţuică? se interesă Năiţă Lucean, şi cei de faţă înţeleseră că Năiţă pune ceva la cale, dacă face asemenea pregătiri.

Se auzise, de altfel, că el s-ar fi gândit să ridice o casă în Valea cu pietrele şi toţi aşteptau să afle care e motivul acestei hotărâri şi cui anume din copii îi face el casa aceea într-un loc atât de frumos.

— Faci casă? îl întrebase şi Simion Popescu, dar el se ferise iar să dea un răspuns drept. Şi zisese şi el:

— Să mai vedem, cum ieşim din primăvara asta, şi făcea din deşte, ca şi când ar fi prefirat ceva printre ele, timpul, nevoile, greutăţile, anume socoteli... câte nu se socotesc când se ia o astfel de hotărâre!

— Locu-i frumos, intrase în vorbă viclean şi Dumitru lui Dincă, cu gândul să-l facă pe Năiţă să mai descoase cusătura secretului său. E bine pus, la drumul mare, are faţă de vatră, cui i-l dai, adică, de fapt, cui îi face el casa? se interesă Dumitru, urmând astfel să afle dacă într-adevăr hotărârea lui Năiţă e adevărată şi sigură.

Se gândea şi el, ca şi ceilalţi, că acest Năiţă Lucean ştie el ceva, dacă a hotărât să facă o casă, e ceva la mijloc, căci copiii lui erau încă mici, nu se punea problema să se mute vreunul dintre ei la casa lui.

Dar Năiţă se făcuse mut dintr-odată, şi ei nu-l mai întrebară nimic şi schimbară vorba. Târziu, când se pregăteau să plece acasă, fiecare mai cu chef şi mai vesel, Năiţă îl întrebase pe Petre al lui Toma cum stă el cu lucrul, dacă are ceva tocmit,

dacă are vreo angajare pe undeva şi pe unde, dar acesta nu avea, şi atunci Năiţă îi spuse că ar fi cazul să mai stea de vorbă cu el zilele acestea, că s-ar putea să aranjeze cu el ceva, dar mai vorbesc ei, el însă, Petre, să nu se angajeze la alţii şi să-l mai aştepte o zi, două.

Norii se răriseră, printre ei scăpase la lumină o lună nouă ca o seceră sfrijită de atâta secerat, şi Năiţă înţelese că vine un timp de secetă numai bun pentru ce avea el de făcut.

Plecaseră din povarna lui Simion Popescu pe rând, ultimii Năiţă şi Pătru cel Scurt, iar acum ei mergeau unul lângă altul, Năiţă, iute, cu pieptul înainte, de parcă ar fi împins pe cineva cu el, Pătru gâfâind şi rostogolindu-se într-o parte, ca un arici dat de-a dura de cineva.

— Mă, Năiţă, deschisese Pătru cel Scurt vorba, când nu mai aveau mult până la poarta acestuia. Se vedea zidul roşu, netencuit, al casei sale, şi din spatele casei, cum veneau ei către ea, se ridica un gorun retezat pe care fusese pusă o roată de car bună să-şi facă berzele cuib. Însă până atunci berzele nu veniseră, şi roata aştepta, străină şi nelalocul ei, în vârful gorunului. Mă Năiţă, e adevărat că ai vorbit tu la Raion cu primul-secretar ceva?

Nu spunea ce, nu-i convenea să spună ce anume, însă ştia bine că Năiţă înţelege unde bate el, şi cum erau ei numai amândoi, socotise că poate să-l întrebe, iar Năiţă să-i spună că nu, asta era speranţa lui, iar el, Pătru, să-şi iasă din păreri şi să-şi vadă de-ale lui, câte şi le închipuise el în cap, toată iarna, cu privire la gospodăria pe care şi-o întemeiase.

Năiţă mergea înainte, împingând cu pieptul, ca şi când i s-ar fi opus cineva. Mergea mai repede acum, şi Pătru cel Scurt gâfâia şi mai tare ca să se ţină după el dintr-o parte, încercând să-i prindă cu privirile faţa şi să citească pe ea răspunsul înainte de a deschide acesta gura.

Nu mai aveau mult până să ajungă la poarta casei lui Pătru cel Scurt, şi mersul lui Năiţă era iute, tot grăbit, ca şi când l-ar fi mânat cineva din urmă.

Când ajunseră în dreptul casei, Năiţă se opri şi îl aşteptă niţel pe Pătru, care rămăsese în urmă câţiva paşi. Cerul se limpezise, şi luna se împlinise şi strălucea argintie. Se uitau unul la altul, Pătru aşteptând un răspuns, Năiţă gândindu-se cum să înceapă vorba, ca să nu pară chiar în nevoie, şi meşterii, dintre care unul era de faţă — şi era chiar prietenul lui — să nu-i ceară prea mult.

— Cât o fi dat Petre pe dinţii ăia? se interesă el ca din senin, dar Pătru cel Scurt înţelese unde avea de gând să bată Năiţă şi chiar prinse un fel de nădejde că astfel va veni răspunsul pe care îl aştepta el, şi de care el lega viitorul întreprinderilor sale din această primăvară şi din această vară cu privire la casa lui şi la ce avea el de gând să mai facă pe lângă ea.

— Dracu' ştie, răspunse el, eu însă nu cred că sunt de aur, se îndoi Pătru de cele ce credeau toţi că ar fi dinţii puşi de acel evreu la atâţia oameni şi la atâtea muieri în acel sat.

— Păi de unde putea avea el atâta aur făcut gata dinţi? se miră Pătru. Însă lui Petre îi trebuia un dinte, doi, că îl cam lăsaseră şi gingiile, nu mai putea roade numai cu ele.

— M-aş apuca de casă, continuă Năiţă Lucean cu aerul că până atunci numai de casă vorbiseră, şi ce rămăsese era când să se apuce el de ea.

— Acum, pe primăvară? zise Pătru, şi el, ca şi când până atunci numai despre asta vorbiseră.

Fiecare spunea alte cuvinte şi alte înţelesuri lua fiecare din ele, însă se înţelegeau, căci fiecare se gândea la acelaşi lucru, şi în felul acesta îşi răspundeau unul altuia, dar fără să se angajeze în vreun fel, rămânându-le libertatea să hotărască aşa cum îl va tăia pe fiecare capul.

— Da, zise Năiţă Lucean, mă gândeam să încep să le fac copiilor ăştia partea, că acum se măresc, trece timpul, şi ei vin la tine şi te apucă, ăştia nu ştiu multe.

— Mde, întări Pătru cel Scurt îngrijorarea lui Năiţă, fără să pară câtuşi de puţin interesat, ca şi când ar fi vorbit despre

planurile cuiva din altă parte, care pe el, Pătru, nu aveau cum să-l intereseze şi de ce să-l intereseze.

Întrebă, căutând însă cu privirea nu la Năiţă, fiindcă nu se făcea să te uiţi în ochii omului, când acesta avea să-ţi spună un gând al lui mai secret, ci la cuibarul berzei alcătuit de el cu vreo două săptămâni în urmă şi care acum stătea pustiu şi trist.

— Şi când ai vrea tu să începi lucrul? Dar nu aşteptă ca Năiţă să-i răspundă, şi adăugă ca din senin: Vatra de casă nu se ia?

Năiţă înţelese întrebarea şi înţelese că Pătru bănuise grija lui şi graba lui de a începe zidirea unei case în Valea cu pietrele.

— Măcar să pun temelia, închise Năiţă amândouă întrebările, şi Pătru pricepu că nu mai are rost să-l întrebe nimic.

Năiţă îi dădu mâna repede şi, grăbit şi strecurându-se pe lângă gardul de fag verde încă, al curţii lui Pătru, ieşi în drumul carelor care îl ducea acasă.

Femeia lui Pătru stătea în săliţa din spatele casei şi se făcea că are de lucru, deşi de fapt nu făcea nimic, se sforţa doar să prindă ceva din vorbele celor doi bărbaţi.

— Păi nu te culcaşi? se miră Pătru cel Scurt, arătând cu ochii la luna care se pregătea să treacă Măgura, să mai lumineze şi la Sacoţ.

— Nu, zise ea, că până le termini pe toate, până le potriveşti, cum e la noi şi cu oile astea, fir-ar ele ale morţii, te apucă miezul nopţii.

Fireşte, Pătru nu putea crede că treburile casei lor de cu seară erau aşa de multe şi de grele, fiindcă mare lucru nu aveau ei pe lângă casă, afară de cele două oi, dar îi plăceau cuvintele muierii şi falsa ei supărare că nu le mai termină, fiindcă asta însemna că au şi ei câte ceva, că nu închid porţile ca să ascundă pustiul, iar femeia vicleană ştia ce bucurie îi face lui dacă i se pomeneşte de existenţa celor două oi.

— Mâine le tund, se hotărî Pătru, ca şi când s-ar fi răzbunat pe ele, şi în felul acesta le pedepsea. Le tund, se înfurie el,

urcând treptele scării din spatele casei, iar femeia îl aprobă cu aerul că astfel, tunzându-le, ele, oile se mai potolesc şi se mai uşurează şi viaţa lor.

A doua zi, soarele trecu peste pădurile de la Cornu Caprei ca o vatră de jar rostogolită de cineva în poala cerului, şi Pătru înţelesese că primăvara începea secetoasă, iar către prânzul cel mic, când iarba abia răsărită se zbicise bine, şi pământul răsufla cald, ieşi în poieniţa din faţa casei, puse o pătură pe jos şi trânti peste ea una din cele două oi, punând zdravăn genunchiul drept peste picioarele firave ale bietului animal, care se zbătu ce se zbătu, apoi se linişti şi întinse capul cuminte, lăcrimând din ochii vineţi şi clipind des. Femeia lui Pătru se aplecase şi ea peste oaie şi-i ţinea cu mâinile picioarele de dinainte, în timp ce Pătru cel Scurt, făcând pe supăratul, adică de asta îi ardea lui acum, de tunsul oilor, înjura mestecând cuvintele cu glasul lui şuierat şi înfigea zdravăn în blana oii o foarfecă uriaşă, găsită în podul lui Năiţă Lucean şi ascuţită de el pe gresia coasei.

Se făcuse cald, Pătru asudase tunzând lâna mare, încurcată şi unsuroasă, dar mulţumirea lui se cam topise, fiindcă, deşi lucrul său începuse în mijlocul zilei, iar ziua se nimerise cum nu se putea mai bună pentru lucrul acesta, şi soarele cuprinsese pământul cu focul lui, nimeni nu trecea pe drumul din faţa casei lui Pătru să vadă îndeletnicirea acestuia şi cum se chinuia el cu tunsul oilor, pentru care se pregătise toată toamna şi toată iarna şi primăvara. Lâna bogată se strânsese maldăr şi fusese pusă de femeia lui Pătru pe o altă pătură, şi ea la vedere, dar nu trecea nimeni, şi Pătru simţea că oboseşte, iar mâna începuse să-i amorţească, deşi nu tunsese decât o jumătate din lâna oii întinse pe pătură.

Nu vorbeau între ei, cum nu vorbiseră mereu, cu toate că în vremea din urma simţeau şi unul, şi altul că e ceva care pare să-i lege. Era mai ales grija lui Pătru de când fusese la Năiţă Lucean, şi acolo aflase că acesta vorbise ceva cu primul-secretar al raionului, şi cu toate că nu izbutise să afle de la Năiţă cine ştie ce şi cu toate că nici nu puteau crede

că Năiţă ar fi pus ceva la cale fără ştirea lor şi împotriva lor, numai să scape el din ce scăpase, o grijă se strecurase în sufletul lor şi se strecurase în sufletul lui Pătru cel Scurt, mai ales de când aflase că Năiţă vrea să-şi zidească o casă în Valea cu pietrele. Ostenind, Pătru cel Scurt se ridică în capul oaselor şi se întinse pârâindu-şi oasele, iar oaia se sculă şi ea repede de ios, pocită cum era, şi începu să rumege liniştită.

— Cam prăpădite, observă Pătru cel Scurt, uitându-se la cât mai rămăsese din biata oaie după tunsoare, iar femeia clătina din cap făcându-se că înţelege, dar nu are nici o putere.

Ceea ce spunea Pătru acum însemna că oile acelea care-i fuseseră date de zestre nu prea erau cum trebuie şi că socru-său îl cam înşelase, şi acum se vedea înşelăciunea.

Când termină de tuns şi când termină şi de strâns şi lâna, şi păturile, la poarta din spatele casei se auzi cineva bătând în uluca gardului, însă fără să strige. Nici câinele nu se dădea, nu se auzea decât bătaia în ulucă, rar, ca şi când acel cineva nu se grăbea, avea răbdare.

Femeia lui Pătru era în casă, nu auzea bătaia în uluca gardului, şi Pătru cel Scurt întâi rămase uimit de liniştea în care se auzeau bătăile acelui om negrăbit, apoi, mirându-se că nici câinele nu simţise şi nu auzise nimic, se dădu uşurel pe după gard, ocolind casa pentru a ajunge pe nesimţite în spate, unde se afla musafirul acela.

La colţul casei se opri şi, ca şi când s-ar fi ferit să fie văzut că e acasă, întinse gâtul şi trase cu ochiul, să prindă poarta în care se auzea iar bătând rar cineva.

Stâlpul porţii era însă înalt şi gros, acoperea pe cel care bătea, şi Pătru se văzu nevoit să treacă de colţul casei. Dar nici aşa nu izbuti să vadă şi, neavând încotro, întrebă cu un glas de om supărat, însă cam piţigăiat, căci sforţându-se să fie şi să pară supărat, întrebarea lui mai mult şuieră răguşit.

— Cine e, mă, acolo, ai? iar acest „ai" se auzi răstit, şi Pătru chiar se înfurie şi se desprinse de gard pentru a-i vedea, în sfârşit, bine faţa.

La poartă, stătea Craina, singur, şi lovea în ulucă cu un fel de baston de corn cu care umbla el când pleca prin sat de unul singur.

— Păi, dumneata erai? se minună Pătru cel Scurt, dar glasul său nu mai părea supărat, de uimire se subţiase detot, şi în sinea lui îl şi înjură pe Craina, cum putuse el veni tocmai în ziua asta frumoasă, când tunsese oile şi când încercase să se bucure şi el de visul lui vechi de a avea oi şi de a le tunde în bătătura casei şi în văzul tuturor.

— Sunteţi acasă? întrebă Craina fără nici un rost, fiindcă vedea bine că Pătru este acasă, de vreme ce se afla acolo, dinaintea lui.

„Nu mă vezi, îi răspunse Pătru în gând, ori eşti şi chior, că numai la tine nu mă gândeam eu acum“, adăugă el tot în sinea lui în timp ce deschise poarta şi îl poftea pe Craina în casă.

— Intraţi, zise el, dacă tot aţi venit până aici la noi, intraţi, să şedem niţel la umbră, că văz că s-a pus soarele ăsta pe noi, nu ne mai iartă.

— Nu e nevoie, se opuse mai mult de formă Craina, nu e nevoie, putem sta şi pe iarbă, astfel nici n-am avea aşa mult de vorbit…

— Mult-puţin, se iuţi Pătru cel Scurt, şi mai mirat de venirea la el acasă a acestui Craina, mult-puţin, să poftim înăuntru, că e răcoare, dar tot poftindu-l se oprise dinaintea scării, căci pe uşa deschisă se vedea în săliţa, pusă pe jos, pe pătură, lâna oilor şi nu-i convenea să dea Craina cu ochii de ea.

— Atunci, să stăm, aici, pe lemnele astea, se lăsă Pătru cel Scurt cu viclenie, convins de slaba împotrivire a primarului care şi ochise lâna de pe pătură.

Şi când vru Pătru să se repeadă să închidă uşa săliţei, Craina se făcu că întreabă aşa, într-o doară:

— Păi aveţi şi oi, parcă nu v-aţi trecut cu ele la cote?

Pătru cel Scurt văzu dinaintea ochilor ca o fulgerare de parcă atunci, pe căldura aceea nefirească şi sub soarele acela de foc, ar fi fulgerat din senin şi nu se mai putu stăpâni şi se

repezi la Craina cu glasul lui şuierat, acum înrăit şi uscat de parcă s-ar fi înecat cu fum de făină de porumb arsă pe tăciuni.

— Acum, dumneata venişi cu cotele, ori venişi, ca omul, pe la noi?

— Nu cu cotele, îi întoarse Craina vorba, dar văd că ai oi şi nu le-ai declarat.

Sufla iar în batista aia mototolită din mână şi făcea iar „câh, cââàh“, de parcă s-ar fi sugrumat ca un câine în juvăţ sau aşa i se păru lui Pătru cel Scurt, care îşi aduse aminte de câinele său şi de faptul că nu-l înştiinţase de venirea acestui Craina.

Câinele dormea dus, la umbra unui coteţ, şi pe spinarea lui se întinsese leneşă pisica aceea neagră ca un drac, iar Pătru avu impresia că cele două animale, care nu se ştia cum se împrieteniseră, dorm numai aşa, de-ale dracului, ca să-l apuce pe el nebunia, şi se şi aplecă şi luă de jos un pietroi, lovind în acelaşi timp şi câinele şi pisica.

— Au, fire-aţi voi ale dracului! şuieră el, dormiţi ziua-n amiaza mare şi vine dracul peste voi şi o să vă ia. Niee! strigă el la câine, care sărise în picioare, şi acum schelălăia.

Şi Pătru iar se aplecă să ia un pietroi, să mai lovească o dată câinele, dar acesta se smulse de frică din lanţ şi, scăpat, sări peste curtea înaltă, şi în câteva clipe se auzi lătratul lui în faţa casei, un lătrat îndârjit şi hârâit, şi Pătru nici n-apucă să se dumirească bine la cine latră câinele şi pe cine goneşte el, că după colţul casei apărură cele două oi tunse căpreşte de el şi câinele după ele, lătrând rău, fiindcă aşa tunse nu le mai cunoştea.

— Niee!, se repezi Pătru la câine, lovindu-l iar cu pietroiul şi alergând să potolească fuga speriată a celor două oi, pocite de tunsoarea lui neîndemânatică.

— Astea sunt oile?, întrebă Craina când Pătru cel Scurt reuşi cu chiu cu vai să le bage în curte şi să potolească şi câinele care, părăsind oile, se apucase să-l latre pe Craina, descoperindu-l în sfârşit cu o spaimă nemaipomenită, căci în

primele momente, când dăduse cu ochii de el, rămăsese ca hipnotizat, după care se îndreptase spre el ca o vijelie, cu botul întins gata să-l sfâşie.

— Acum le-am primit şi eu de la socru-meu, datorie de la zestre, se explică Pătru. Nu e nimic de capul lor, nişte prăpădituri, dar aşa e când iei zestrea muierii cu ţârâita, adăugă el uitându-se spre săliţa casei, să vadă dacă îl aude, cum ar fi vrut el, muierea, şi tot în gând o înjură şi pe ea, pentru prima data de când se însurase, pentru că era o mototoală şi lăsase uşa săliţei deschisă, şi acest Craina văzuse lâna şi acum dracu' ştia ce-şi mai putea închipui el şi la ce datorii avea să-l mai bage, pentru nedeclararea oilor.

— Să stăm jos, atunci, îl îndemnă iar Pătru pe primar, şi-i făcu semn să se aşeze pe o stivă de lemne nu prea mare, dar lemnele erau bune, de fag sănătos, şi Craina, aşezându-se, nu putu să nu observe că lemnele erau bune şi curate şi chiar întrebă de unde are Pătru asemenea lemne bune, pentru că el nu-şi aduce aminte ca Pătru să-i fi cerut vreun bon de tăiere din Măgura.

Şi Pătru iar se simţi ars de întrebarea lui Craina şi, scărpinându-se cu mâna pe sub pălărioara de ungurean rotundă ca o crăticioară şi neagră, dată cu smoală, ca să ţină la ploaie, răspunse cu aerul unui om necăjit, vai de capul lui câte a pătimit, iar lemnele acestea nu făceau altceva decât să arate câte a pătimit el.

— Mi-au rămas de la casă, minţi el cu un gest de lehamite, adică vai de mama lor de lemne, nişte rămăşiţe.

Însă Craina nu-l crezu, şi Pătru înţelese, dar se feri să mai adauge ceva, schimbând vorba şi arătând o curiozitate aprinsă, adevărată însă, căci prezenţa lui Craina aici, la el în curte, şi calmul acestuia şi hârâitul pe nas şi iscodeala îl cam scoseseră din sărite.

— Care ar fi însă rostul? zise el fără să termine ce avea de spus, dar se înţelese destul de clar că se referea la rostul venirii lui Craina până la el în vârful Măgurii.

— Rostul ar fi, începu Craina, ca să stăm de vorbă, că eu te-am cam aşteptat, şi dumneata n-ai venit, şi atunci am venit eu.

— Păi noi suntem cu treburile, mai ales acum, primăvara, că dacă nu te apuci serios de treabă înseamnă că n-ai, şi dumneata vii şi ceri, la cote iar se cere, la fonciere iar se cere, făcu Pătru socoteala, numărând pe degetele scurte şi butucănoase felurile dărilor şi ale datoriilor. La impunere se cere, mai închise el un deget în podul palmei rotunde ca un cuib, mai ni se cere şi nouă să mâncăm, fiindcă am apucat aşa, de mai mâncăm şi noi de două-trei ori pe zi, şi dacă stai pe la Mat nu ai nici de unde da, nici de unde mânca.

Craina se simţi atins de Pătru, şi cum era el vânăt la faţă, se întunecă şi mai mult, şi cu mâna în care ţinea mereu o batistă mototolită se şterse bine pe buze. „Dar se şterse degeaba, că n-avea nimic", povestea Pătru peste câteva zile lui Năiţă Lucean această vizită neaşteptată.

— Stătea, domnule, pe lemnele mele, după ce le măsurase bine, şi nu se grăbea deloc. Zicea că să mai stăm şi noi de vorbă, să mai tăinuim, să ne mai înţelegem cu unele, cu altele şi să vedem cum să facem, că ar fi cazul ca să mă aleg eu deputat, fiindcă la toamnă ar fi cazul să se facă nişte alegeri.

Năiţă se uita la Pătru, ca şi când atunci l-ar fi văzut prima dată după război, şi el îl crezuse mort, şi acum înviase şi stătea mortul de vorbă cu el. Dar Pătru cel Scurt vorbea serios, nu se arăta deloc glumeţ, ba chiar părea îngrijorat de perspectiva aceasta de a se alege el deputat. Năiţă venise la el să discute chestiunea cu casa, adică să vadă dacă poate el, Pătru cel Scurt, şi cu Petre al lui Toma să se angajeze la lucru la el, dar de când acesta îi spusese că e vorba să se aleagă deputat nu ştia dacă e cazul să mai deschidă gura cu casa, însă inima nu-l răbdă şi, niţel mai smerit în glas, tot îl întrebă:

— Şi de unde până unde i-a venit lui Craina ăsta să te facă el pe tine deputat?

întrebarea l-ar fi făcut şi pe Năiţă să râdă, cum râdea el ori de câte ori punea câte-o întrebare, ca să facă el pe prostul şi să se mire el de anume întâmplări care i se păreau lui nefireşti şi fără noimă. Dar acum nu-i prea venea să râdă, deşi ideea cu Pătru cel Scurt deputat i se părea absolut de neînţeles, şi dacă stătea bine să se gândească, o asemenea idee nici nu prea avea ceva vesel în ea. Se uita la Pătru cel Scurt şi la înfăţişarea acestuia şi i se părea că nimic în fiinţa lui Pătru cel Scurt nu se arăta demn de a-l recomanda pe acesta pentru a fi ales deputat. Pipernicit şi rotogol cum era Pătru, bondoc şi cu capul lui rotund şi tuns mereu ca la şcoală şi cu pălăriuţa aceea neagră şi rotundă, ungurenească, Pătru cel Scurt numai a deputat nu arăta, se gândea Năiţă Lucean, însă nici chiar aşa de mirare nu i se părea pe măsură ce se gândea mai bine şi pe măsură ce se gândea că nici primul-secretar al raionului, care îi dăduse lui drumul acasă, nu era mai breaz la înfăţişare ca Pătru cel Scurt.

— Şi ce ţi-a mai spus? îl întrebă Năiţă pe Pătru cel Scurt, văzându-l dus pe gânduri şi parcă trist.

— Ce să-mi mai spună? răspunse acesta. Să mă duc mâine şi să mă trec cu oile pe rol şi să dau lâna de cote, că altfel mă amendează.

— Păi, ori te face deputat, ori te amendează! se înveseli pe neaşteptate Năiţă Lucean, prinzând un fir din care se înţelegea că povestea cu deputăţia lui Pătru nu prea e adevărată.

— Întâi mă amendează, zise Pătru oftând, însă să văz eu de unde iau eu lână să duc la cote, fiindcă asta pe care am tuns-o nu ajunge şi nu mi-a primit-o, ar mai trebui să le dau un kilogram şi nu se găseşte şi nici bani nu prea am.

— Atunci nu te mai face deputat? se interesă totuşi Năiţă Lucean, care încă nu era sigur de adevărul poveştii lui Pătru cel Scurt.

— Cum dracu' să m-aleagă, domnule, pe mine deputat? se răsti el la Năiţă, păi el a venit la mine să mă aleagă deputat, ori să mă cheme să dau lâna oilor la cote?

— He-he-he! râse Năiţă Lucean uşurat. Atunci, dacă nu te mai face deputat şi eşti mai liber, vii la mine la lucru la casă, cu Petre al lui Toma, dar să nu-mi luaţi pielea după mine, că atunci mă fac eu deputat, că pe mine chiar m-a rugat.

— Când te-a rugat? tresări Pătru cel Scurt, care acum se gândea că dacă se duce la Năiţă la lucru, acesta e cazul să le dea şi lor o arvună, şi cu arvuna ar putea el să plătească chilul de lână diferenţă la ce nu ajungea lâna oilor lui.

— M-a rugat el cine m-a rugat, râse Năiţă Lucean, dar Craina de unde ştia el că tu ai două oi şi că le tunzi?

— Păi, m-a văzut când le tundeam, futu-i mama lui, m-a văzut cum trecea el la vale pe drumul ăsta, şi eu tundeam oile în faţa casei, pe poiană.

Şi, răspunzând, Pătru înţelese că tot îl văzuse cineva cum ar fi vrut el să fie văzut, cum tunde oile şi cum are şi el ceva în curtea casei lui şi cum a prins şi el niţel cheag, nu e chiar lipit, aşa, ca nimeni pe lume.

Soarele asfinţise şi se topise într-o baltă de sânge, undeva deasupra văilor Olteţului, spre Polovraci, şi stâncile care închideau peştera se limpezeau ca şi când ar fi fost văzute printr-un binoclu. Era cald, şi primăvara se trecuse înainte de vreme, cădeau florile de prun singure, parcă ningea, fără să bată vântul, fără să adie măcar. Un cuc netrebnic se omora într-un vişin, care şi el se scutura singur deasupra pământului ars de secetă, şi din când în când, de sub poalele Măgurii îi răspundea alt cuc, unul bătrân sau bolnav, că era răguşit parcă, şi cântecul lui huruia.

De undeva, din săliţa casei lui Pătru, se auzea glasul certăreţ al muierii acestuia, însă nu se înţelegea cu cine vorbea ea şi pe cine pedepsea ea cu gura.

— Când vrei să începi? întrebă Pătru într-un târziu, când cucii tăcuseră şi nu se mai îngânau, şi cerul se lăsase jos peste ei, negru şi greu.

— Păi după Paşti, răspunse Năiţă.

Şi Pătru cel Scurt făcu socoteala că până la Paşti mai erau două zile şi că se topise şi bucuria, şi visul lui de când era

mic şi se ducea la denii şi cântau ei, toţi, prohodul. Lângă biserică stătea una Bădoaica, o văduvă de la primul război, şi cum făcea ea, cum dregea, în săptămâna mare tundea oile, iar ei treceau seara pe lângă casa ei şi furau flori din grădina ei ca un rai şi se duceau cu ele la biserică.

Treceau şi acum pe drumul din faţa casei lui Pătru nişte copii cu flori în mână şi nişte muieri, ai cui or fi fost nu se putea vedea, căci se întunecase bine detot. Unii dintre ei cântau încetişor, ca la o repetiţie, prohodul, dar nu de la început, ci sfârşitul, şi Năiţă zise: „Ăştia cântă starea a treia".

— Da, zise Pătru cel Scurt, şi gândul lui fugi la ziua când tunsese oile şi când aşteptase el să-l vadă cineva şi să-i dea bună ziua, şi el să se vaite că nu mai poate de treabă şi acum stă şi de tunsul oilor, fir-ar ele ale morţii, cum zicea nevastă-sa.

„Primăvară duulceeee", se auzi glasul copiilor care se duceau pe drum la vale, nişte glasuri curate şi parcă triste. „Primăvară duulceeee, fiul tău prea dulce, cum..."

Însă nu se mai putu desluşi cântecul, şi Năiţă se ridică, fiindcă stăteau în curte, pe aceeaşi stivă de lemne.

— Cât să vă dau arvună? întrebă el scotocind cu mâna în buzunarul de la spatele pantalonilor, unde ţinea un portofel cusut de mâna lui cu aţă de cânepă, dintr-un chimir mai vechi.

Dar Pătru nu răspunse la această întrebare.

— Şi lemnele mi le-a măsurat şi m-a întrebat dacă am bon pe ele, zise el.

— Dar parcă spunea ca să te duci tu pe la el, să staţi de vorbă, se arătă Năiţă surprins că totuşi povestea cu Craina nu se limpezea detot.

— Nu mi-a spus nimic. Dracu' ştie, se arătă şi Pătru nedumerit.

CUPRINS

CAPITOLUL VIII
TEMELIA

Lucrul începu repede după Paşti, într-o miercuri, şi două săptămâni încheiate, Năiţă Lucean cu nevasta şi copiii, de dimineaţă până seara nu se dezlipiseră de Valea cu pietrele. Mutaseră acolo şi vitele, făceau de mâncare acolo, mâncau cu lucrătorii, ajutau toţi la ce era de ajutat, săpaseră şanţurile pentru temelie, căraseră piatra, făcuseră mortarul, cernuseră nisipul, căraseră apă cu cărătoarea de prune, cât era bucata aceea de pământ de mare ei o înşiraseră toată cu de toate, iar Năiţă Lucean era cu planul şi cu socotelile şi cu măsurătorile, lua mereu din mâna lui Pătru cel Scurt mistria şi mai netezea el o dată ce netezise acesta, sau se mai uita el o dată la ce măsurase acesta şi mai întindea o dată sfoara întinsă de acesta, să vadă el dacă toate sunt cum trebuie şi cum le vrea el.

Seara, când lucrătorii plecau acasă, şi Genica strângea şi ea ce se mai putea strânge din vraiştea aceea, iar Vasilică înjuga boii de la car, şi copiii, toţi, se urcau în car, morţi de oboseală şi de somn, Năiţă Lucean ieşea în drum, şi de acolo privea încă o dată ce zidiseră în ziua aceea şi cum arată temelia şi vedea cu ochii aievea cum creşteau zidurile de cărămidă şi cum se albeau ele cu var şi vedea şi ferestrele şi scara din faţă.

— De, zicea el apoi, vorbind de unul singur, să vedem, să vedem, până acum ar fi, dar nu spunea ce ar fi şi nici Genica nu-l întreba, ea striga la Vasilică să mâne boii, că-i apucă noaptea pe drum şi mai au şi „dincolo“ atâtea de făcut, „că lui tac-to nu i-a ajuns casa bătrână şi să văd eu cum o să facem acum, cu două case?“

Spunea „dincolo“ cu o bucurie ascunsă şi tot drumul făcea pe necăjita, mai ales când ajungea în dreptul caselor unde se vedeau oamenii prin curţi şi puteau auzi glasul ei supărat certându-l pe Vasilică.

— Ce e, Genico? Cine te-a supărat, întreba câte cineva curios, văzându-i cum veneau cu carul plin ciucure de copii şi de crătiţi şi de oale de pământ, şi peste toate — masa cu trei picioare răsturnată, şi pe picioarele ei agăţate geacuri de lână burduşite. Boii trăgeau greu carul, cu toate că acum nu era greutate în el, dar erau şi ei osteniţi, întindeau botul să smulgă din mers vreo buruiană de la marginea drumului, dar Vasilică îi atingea cu biciul, în timp ce Năiţă, care venea în urmă, cu pasul lui mare şi cu pieptul împins înainte, fălos că încheie acest adevărat pluton al războiului său din totdeauna cu viaţa, striga la el de departe:

— Mă Vasilică mă, nu mai bate, mă, animalul, că e şi el suflet şi mâine pe tine te pui să cari apă cu cărătoarea!

Îi plăcea şi lui să fie auzit şi văzut că se întoarce acasă de la lucrul casei sale noi, şi când muierea nu răspundea cui o întrebase de supărare, o îndemna şi pe ea să dea bună seara şi să vorbească cu lumea, că nu e mută şi de aia i-a dat Dumnezeu darul vorbirii.

— Eei, făcea Genica oftând, numai Dumnezeu, adică, mai putea înţelege soarta ei şi greul ei şi ce avea ea de pătimit.

— Parcă dumneata nu vezi ce e pe capul nostru, cu zidăria asta şi cu oameni la lucru şi cu demâncare acum, înainte de sapă, şi cu Năiţă ăsta al meu, care nu ştie decât să îndemne din urmă, „hai-hai“, parcă nu i-ar mai ajunge ziua.

Carul mergea greu şi încet, şi ea vorbea din şuşletele carului cu cine se nimerea şi spunea ce avea de spus dintr-o răsuflare şi făcând pe blestemata să nu mai termine niciodată, ca şi când nu ei vruseseră această casă, ci îi pusese cineva cu forţa să o ridice, şi acum nu mai puteau scăpa de ea şi de grijile ei.

— Mână, mă Vasilică, mai cu inimă! încheia jelania asta ipocrită, aşteptând să vadă şi să audă cum se miră oamenii

de greutăţíle eí, adícă de fapt de ce erau eí în stare, să rídíce o casă nouă, ceea ce însemna că sunt în putere şí au cu ce şí vor să lase şí eí o urmă pe acest pământ, şí în gândul eí se gândea la zíua când aveau să termíne casa şí să o aranjeze níţel, íar sărbătoríle să se ducă pe la ea, pe la casa nouă.

Dímíneaţa coborau íar, cu carul încărcat cu de toate, pe întuneríc aproape, şí vorbínd tot tare şí certându-se ca să audă íar ceí prín faţa caselor cărora treceau, íar eí să lase să se înţeleagă câte maí au de făcut şí de dres şí în zíua aceea.

Petre al luí Toma şí cu Pătru cel Scurt veneau şí eí cum se lumína de zíuă, dar nu se maí făceau că sunt príetení cu Năíţă Lucean, acum eí erau la lucru la el şí vorbeau cu el altfel decât de obícei, maí cu respect şí maí cu gríjă, făceau pe sfíoşíí şí pe ascultătoríí.

— Domnule Năíţă, zícea Petre al luí Toma, cum facem, dom'le, aící, cum zíceaí dumneata că punem scara la becí, ca să vedem cum îí lăsăm loc?

Iar Năíţă Lucean venea încet şí tactícos către eí, scărpínându-se cu o mână sub cămaşa albă de ín odată cusută cu şebace şí râurí, acum însă maí mult ferfeníţă pe el. Petre al luí Toma şí cu Pătru cel Scurt aşteptau smeríţí şí făcând pe neştíutoríí să le arate ce aveau de făcut şí cum aveau să facă, şí Petre al luí Toma fluíera uşurel, fără nící o grabă, ca lucrătorul care ştíe că nu are de ce să se grăbească, fííndcă zíua curgea pentru el, nu pentru cíne plătea.

— Fluíerí, aí? întreba Năíţă vesel şí ímportant, văzându-se aşteptat de eí.

— Păí ce dracu' să facem? întreba Petre. La temelía asta e cazul să maí cântăm şí noí, să íntre cântecul în íníma caseí, şí cíne o stăpâní-o să ne pomenească. Cuí í-o fací? se íntereşă el, căcí deşí se apropíau de sfârşít cu zídítul temelíeí şí cu al becíuluí, încă nu aflaseră de la Năíţă pe cíne avea el să înzestreze cu casa asta pusă în Valea cu píetrele, la margínea drumuluí care ducea şí care venea de la Hurezu.

— Să ne maí gândím, lăsă Năíţă să se înţeleagă că nu e hotărât deocamdată şí că maí e tímp până să ía o astfel de

hotărâre, să ne mai gândim, mai zise el, să vedem cine ne ascultă mai mult şi are drag de muncă, şi cu coada ochiului trăgea la cei şase băieţi, iar ei nu ştiau pentru care dintre ei ridica Năiţă casa asta şi cum îl auzeau se îndemnau la treabă, deşi ei toţi bănuiau şi chiar credeau că dintre ei, cel mai în drept ar fi Gheorghe cel mare, un băiat mai posac şi mai duşmănos, nu prea vorbea, muncea încruntat şi pătimaş, pe ce punea mâna se cunoştea şi niciodată nu întreba de ce e pus să facă ce era pus. Era mai scund decât ar fi trebuit să fie la vârsta lui, dar şi mai butucănos şi avea, ca şi Năiţă, ochii albaştri spălăciţi, aprinşi dintr-odată când intra în vorbă cu cineva, şi un glas gros, aproape răguşit.

— Mă gândesc să-l însor pe Gheorghe aici, mai la drum, să am şi eu unde trage când viu de la târg, dar să vedem cum ne ascultă el pe noi, se îndoia iar Năiţă de posibila lui hotărâre.

Atunci, Vasilică lăsa boii de lanţ şi se făcea că uită ce are de făcut, se ducea la un geac agăţat de un puiandru de tei în marginea drumului şi scotea de acolo o citire mototolită şi cu foile lipite de miscărăi de mămăligă şi se apuca să citească cu glas tare.

— Nu prea-i convine cu munca, observa Petre al lui Toma, seamănă cu al meu, mai mult cu cartea îl uită Dumnezeu, şi vitele intră în lucernă şi se umflă şi crapă.

— E bună şi cartea, trase o concluzie mai sceptică Pătru cel Scurt, e bună şi ea pentru cine are dare de mână, fiindcă altfel, cum e pe aici pe la noi, dacă nu te scoli de dimineaţă să pui mâna pe treabă, rămâi de căruţă.

Era ultima zi a lucrului la temelie, către seară, mai aveau de zidit o fereastră la beci şi se îndemnau să termine pe lumină şi să bea şi ei o ţuică pe îndelete după atâta treabă şi după atâta nevoie cu bolovani grei şi cu câte şi mai câte se ivesc la punerea unei temelii de casă. Se lăsase niţică răcoare, adia un vânt dinspre Cornu Caprei şi parcă s-ar fi strâns nişte nori tot dintr-acolo, însă nu era semn de ploaie, pe drumul Hurezului nu trecea nimeni. Femeia lui Năiţă începuse să strângă lucrurile unei gospodării înşirate, pe când Năiţă căra cu o

căldăruşă de tablă var dintr-o tainiţă făcută anume, Pătru cel Scurt îi dădea lui Petre ultimii bolovani de zidit, era linişte, nu mai vorbeau, se vedea bine că se apropiau de sfârşitul lucrului şi că obosiseră.

Atunci se auzi huruitul unei maşini coborând repede coasta lui Cizmaru şi nu trecu mult, şi peste podul care tăia Valea cu pietrele se văzu un Gaz militar trecând ca un fulger, iar în urma lui, praful se ridica în valuri şi se făcea vârtej, înecând totul şi albind totul, parcă cineva ar fi văruit şi iarba, şi pomii, şi stâlpii de telegraf. Gazul venea spre ei pe drumul desfundat de apele primăverii, acum însă uscat şi bolovănos, şi sălta peste gropi şi bubuia, ajuns din urmă de valul de praf care se răsucea în spatele lui, aşezându-se în straturi pe marginea şanţului.

Nu se vedea nici ţipenie pe drum, însă şoferul Gazului claxona lung şi ascuţit, şi de dincolo de păduri ecoul se întorcea şi se ţinea ca praful pe urma maşinii.

Pătru cel Scurt dădu drumul din braţe bolovanului pe care se pregătea să-l aşeze unde-i arătase Petre al lui Toma şi întoarse capul să privească iureşul acelei maşini militare care trecuse podul într-un huruit asurzitor, şi acum venea claxonând către ei, înghiţind parcă drumul şi abia avu timp să spună:

— Mă, cum trec ăştia când vin de la Raion, ca fulgerul, iar Petre râse cu subînţeles. „Vine vulpea partidului, Năiţă, fereşte…"

Fiindcă aşa venise şi maşina cu care fusese luat bietul Gore Miuţă când fusese el luat. Ca fulgerul trecea prin sat, de la un capăt la altul al lui, de ziceai că nu va mai opri niciodată în Cornu Caprei şi odată oprise exact în dreptul porţilor lui Gore. Până să se dumirească cei din primărie care toţi ieşiseră afară, pe trepte, cu căciulile în mână, ca la boier, pe timpuri, maşina o şi pornise scârţâind din roţi mai rău ca la oprire.

— Ca vulpea, când ia cocoşul, futu-le mama lor, aşa l-a luat pe Gore, zicea Năiţă, nici ai lui din casă, fratele meu, nu băgaseră bine de seamă. Biata muiere, de rătăcită cum era, în

loc să strige şi ea „Hoţii, oameni buni, fraţilor, hoţii!“, când a ajuns în fugă pe podişcă, după maşină, s-a trezit strigând:

— Nea hea, hea, ca la vulpe, noaptea, când cârâie orătăniile înnebunite.

— Vulpea partidului, Năiţă, fereşte, zise iar Pătru cel Scurt, dar nu mai avu timp să termine ce începuse...

Maşina ajunsese în dreptul lor ca o săgeată, şi când ei credeau că se duce înainte, tot ca fulgerul se auzi frâna pusă pe neaşteptate, ţipând, şi roţile patinară în praful drumului, şi botul maşinii dădu să intre în şanţ.

— Hooo! strigă vesel Petre al lui Toma, care nu mai văzuse o astfel de oprire.

Din maşină sări repede cineva jos, poate şoferul, şi se repezi la capotă ridicând-o, iar de sub ea năvăliră valuri de aburi fierbinţi, ca şi când ar fi dat în fiert un cazan.

Şoferul începu să înjure pe cine a făcut maşina asta şi pe cine a cumpărat-o şi pe cine mai ştia el. Se scutura pe haina de piele, pe care sărise apă fierbinte, şi sufla apoi în degetele fripte şi scuipa în buricele lor.

— Aici stăm, răspunse el cuiva din maşină, care nu se dăduse jos şi care acum se aplecase pe marginea portierei, să vadă mai bine despre ce e vorba.

Apoi, acel cineva se dădu jos, şi Pătru cel Scurt ramase uimit când văzu cât de bine semăna acel cineva cu el.

— Mă Pătrule, observă şi Petre al lui Toma, mă, ăsta parcă ar fi un frate al tău geamăn.

— N-are de unde să fie, îl linişti Pătru cel Scurt, deşi nu-şi putea lua ochii de la acel bărbat, la care se uita ca într-o oglindă şi se vedea pe el.

Numai că acela era îmbrăcat bine şi cu o haină de piele scurtă ca şi şoferul, dar mai nouă ca a acestuia, şi pe cap tot cu o şapcă de piele, însă acum îşi scoase şapca, şi Petre iar observă cum seamănă capetele celor doi şi vru iar să se mire în gura mare de această asemănare, dar se auzi glasul lui Năiţă Lucean, care scoborâse de unde erau ei, în marginea drumului,

ca omul căruia i se opreşte cineva la gard, deşi el nu avea gard, numai gropile pentru stâlpii unei porţi înalte se vedeau.

— Să trăiţi, tovarăşe, şi Năiţă îşi luă de pe cap căciula veche de miel, de care încă nu se despărţise în primăvara aceea.

Omul cu haina de piele răspunse cu un gest moale şi indiferent, fără să se uite atent la Năiţă, care şi el când zisese „Să trăiţi, tovarăşe...“, se cam muiase şi îi cam pierise glasul, căci de fapt la orice se putuse el aştepta, numai să dea ochii cu primul-secretar al raionului nu, atunci şi tocmai acolo unde el zidise temelia unei case noi.

Acum stătea în marginea şanţului şi nu ştia ce să facă: să se ducă mai aproape de primul-secretar şi să se intereseze de ce ar putea avea acesta nevoie, sau să se ferească binişor, căci nu fusese observat şi recunoscut, şi să se retragă dinaintea lui. Dar nu mai avu timp, căci acesta se întoarse spre el şi, văzându-l, avu o tresărire.

— Păi nu eşti dumneata... zise primul-secretar, încercând să-şi amintească unde îl mai văzuse pe acest ţăran sau de unde îl cunoaşte, căci într-adevăr figura lui îi părea foarte cunoscută şi, străduindu-se să-i ghicească numele, pocnea nervos din degetele mâinii drepte.

— Nu eşti dumneata... repetă el întrebător, aşteptând din partea lui Năiţă Lucean un semn cu care acesta să-l ajute să-i poată ghici numele, dar Năiţă stătea prostit înaintea lui, parcă l-ar fi hipnotizat acesta şi nu mai putea vorbi, îi luase glasul, şi chiar se gândi fulgerător în acele minute că nu poate deschide gura, i se încleştaseră fălcile, i se lipiseră buzele, ca şi când i le-ar fi cusut cineva, iar el rămăsese mut pentru totdeauna.

— Ia zi, mă băiete, se enervă niţel primul-secretar, cum te cheamă, că ne cunoaştem...

Şi Năiţă Lucean simţi cum i se dezlipesc buzele, căci acest „ne cunoaştem“ îl apropia într-un fel de primul-secretar şi arăta celor doi prieteni şi lucrători ai lui cum se cunoaşte el, într-adevăr, cu primul-secretar, însă tot nu putea vorbi, şi atunci

se auzi glasul şoptit-şuierat al lui Pătru cel Scurt, vorbind în numele lui.

— Năiţă Lucean îl cheamă, răspunse acesta râzând sec, cu râsul lui de cenuşă, hârâit şi înecat, şi Năiţă îl văzu hlizindu-se şi pe Petre al lui Toma, cu gura lui ştirbă, cu cei doi dinţi de aur într-o margine, sus.

Nu râdeau de Năiţă, care rămăsese din senin mut în faţa acelui bărbat cu haină de piele nouă şi cu pantaloni cu cizme la fel de noi, pătrăţos şi butucănos şi care semăna uimitor cu Pătru cel Scurt. Râsul lor era unul prietenos şi de împrietenire, adică în felul acesta ei păreau să se bucure că se află de faţă la această întâlnire şi că astfel fac şi ei cunoştinţă cu primul-secretar, care, la rândul lui, se află cunoscut bine cu prietenul lor, însă adevărul adevărat era că în sufletul lor se strecurase pe nesimţite un fior rece, căci la orice se puteau ei aştepta, numai la această întâlnire nu — ca şi Năiţă Lucean de altfel, a cărui muţenie ei o înţelegeau foarte bine, căci toţi trei se gândiseră în aceeaşi clipă la ce ar putea să zică primul-secretar văzându-i că ridică temelia unei case aici, în Valea cu pietrele, unde se zvonise că ar fi fost ales locul pentru o viitoare întemeiere a gospodăriei colective.

Stăteau încremeniţi în acea hlizeală veselă care între timp se cam stinsese, şi Năiţă văzu chiar cum coboară încet pe obrazul rotund al lui Pătru cel Scurt o lumină străină, şi faţa acestuia se întunecă binişor, dar nu mai avu timp să urmărească ce se întâmplă cu Petre al lui Toma, căci primul-secretar îşi aminti de numele lui şi păru că se bucură de această amintire. Sări şanţul care-i despărţea şi veni la el, cu mâna întinsă.

— Năiţă Lucean, zise el, şi se vedea că e bucuros la auzul acestui nume, păi sigur că ne cunoaştem, să trăieşti!

Şi Năiţă simţi cum îngrijorarea îl cuprinde cu alte gheare decât până acum, fiindcă nu-i convenea deloc această vizită care dezvăluia şi mai limpede exact cui nu trebuia lucrul său la temelia acelei case pe care îşi închipuise că o va ridica

pe neştiute, măcar până la temelii, iar acum secretul său se isprăvise şi nu se gândea decât la întrebarea primului-secretar: „Ce faci aici tu, măi Năiţă Lucean?"

— Să trăieşti! zise şi Năiţă Lucean cu un glas cam muiat, dar destul de nesperiat, cum povestea mai târziu Pătru cel Scurt. Să trăieşti!

Şi dăduse mâna cu primul-secretar ca şi când nu trecuse mai mult de o zi, două de când se despărţiseră unul de altul.

— Să-l fi văzut, domnule, cum vorbea el cu primul-secretar, parcă vorbea cu frate-său Vasile. „Şi o să facem aşa, şi o să facem pe dincolo, uite aici o să punem noi chestia asta..."

— Care chestie? întrebase repezit Ciclop, care şi el ascultase cu gura căscată, la Mat, ce povestea Pătru cel Scurt, confirmat mereu de Petre al lui Toma cu râsul lui pocit şi ştirb.

— Aşa vorbea, domnule, mai adăuga şi Petre, şi...

— Care chestie? insistă însă Ciclop, curios să ştie ce anume stabilise el, Năiţă Lucean, cu primul-secretar.

— Cum care chestie? se arăta Pătru cel Scurt surprins că Ciclop nu înţelege substratul celor spuse de el.

— Chestia care ziceai că o pun ei, Năiţă şi cu tovarăşul prim, precizase Ciclop, care părea să nu priceapă în nici un fel de unde şi până unde se află Năiţă Lucean „în discuţii" cu primul-secretar al raionului, care cu el niciodată nu vorbise până atunci, nici măcar la telefon, când el răspundea cu glasul lui hodorogit şi tunător, de surd „Aici omul de serviciu", şi de la capătul celălalt se auzea „Nu e nimeni pe-acolo pe la voi?" „Cum să nu? zicea el. Suntem toţi". „Atunci, dă-mi pe cineva", ca şi când el, Ciclop, nu era nimeni.

— Domnule, se lăsa Pătru cel Scurt greu, chestia o ştiau ei amândoi, io nu mă puteam băga în vorba lor, şi ridica din umeri, clătinând capul lui mic şi rotund cu aerul că nu se făcea să te bagi în vorba oamenilor când ei, oamenii, au anume secrete.

— Păi eu sunt ca tine, să ascult la telefon ce vorbeşte lumea? adăugase el cu un glas mustrător, cum, adică, îşi putea închipui Ciclop aşa ceva?

Lui Ciclop nu-i conveni mustrarea şi îl înjură pe Pătru, dar numai din ochi, căci într-adevăr aşa făcea când nu avea treabă la primărie, ridica pâlnia telefonului şi o ţinea la urechea lui surdă, doar o auzi ceva, şi uneori chiar prindea câte-o frântură de discuţie, mai ales când Raionul vorbea cu Stroieştii, iar el le potrivea cum îi trecea lui prin cap.

— Aha, făcea el, îi ia şi pe ăştia în primire, îi caută de cote, nu scapă, şi se bucura rânjind la cine se afla de faţă.

— Ce spune? întreba acel cineva.

— Strigă la ei, fir-ar ai dracului! Zice: „Alo, tovaroşe!", dar ei nu răspund neam!

— Şi ce mai zicea? se interesă tot Ciclop, iscodindu-l pe Pătru cu singurul lui ochi bun. Ce mai zicea, că auz că a stat mult de vorbă.

— A stat, răspunse Pătru, însă noi ne-am dat mai deoparte.

— De mine n-a zis nimic? întrebase iar Ciclop, căci în afară de el, nimeni din cei aflaţi atunci de faţă, în Mat, nu punea întrebări, aşteptând să se limpezească ceva din povestea lui Pătru cel Scurt.

— Ce să zică, păi te cunoaşte el, primul-secretar, pe tine? Ei aveau chestiuni de politică...

— Păi n-a zis, mă Pătrule, la plecare că să-l dea afară pe surdul ăla de la telefon, că din cauza lui nu poate transmite politica la Cornu Caprei? se prăpădi de râs Petre al lui Toma, şi Matul se umplu dintr-odată de un hohot uriaş.

— Aoleo, fire-ai al dracului, Petre, cu dinţii tăi ăi doi de aur, dau eu pe la tine săptămâna asta! răspunse Ciclop ameninţător, şi ieşi din Mat înjurând, clar fără să se înţeleagă pe cine anume.

Pătru cel Scurt se muiase şi el de râs, însă când îl auzi pe Ciclop înjurând, se gândi că rău au făcut ei atunci că nu s-au plâns de acest netrebnic, mai ales când primul-secretar se aşezase cu ei jos, pe zidăria de piatră a temeliei, şi Năiţă putea să-i spună cum îi înjură şi îi ameninţă acest Ciclop şi cum îi trece el la cote cu ce n-au ei, şi ei trebuie să cumpere

din străini şi să se plătească de dări şi cum tot nu se mai termină cu dările, căci acest Ciclop şi cu Florea Sandu îi încarcă mereu, peste puterile lor.

Însă nici nu puteau şti dacă acel prim-secretar Dumitru nu era el înţeles cu Ciclop, ca să-i asuprească, şi prostul ăsta cum îi asuprea, fiindcă oricât ar fi fost el de neisprăvit altfel, la nemerniciі îl ducea gândul şi un spate avea el când punea la cale nemerniciile şi nu avea nici o frică şi nici o grijă că s-ar putea afla de către cineva toate câte le făcea.

Şi iute Pătru îşi aminti cum îl înjura dimpreună, Gheorghe Oţăt, şi pe cei de la Raion şi pe Ciclop.

„Sunt înţeleşi, fraţilor, zicea acesta, clătinând din cap deasupra ţoiului de ţuică, sunt înţeleşi bine detot. Păi nu e Ciclop omul lor? Nu e el prostul lor? Nu-l plătesc ei ca să le păzească pâlnia telefonului? Sunt înţeleşi, fratele meu, şi ne vând de la unul la altul mai rău ca hoţii de cai în târg la Polovraci, de Sfântul Ilie."

— N-ai cui să-i spui, oftă amărât Pătru cel Scurt, cu ochii lipiţi de uşa trântită zdravăn de Ciclop.

Se aşezară exact deasupra beciului, şi muierea lui Năiţă venise iute cu nişte ceşti de ţuică, însă el, primul-secretar, zicea că nu poate să bea, că e cam bolnav, şi ei atunci băgaseră de seamă nişte pete cafenii pe fruntea acestuia şi pe umerii obrajilor rotunzi, şi ceştile rămaseră nebăute.

— Vasăzică, faci casă nouă? întrebă primul-secretar, şi Năiţă înţelese că nu mai poate scăpa de acest răspuns şi se înnegri detot la faţă.

Vru să zică ceva, dar nu putu deschide gura, şi atunci desfăcu mâinile, ca şi când s-ar fi predat, cu aerul că ce mai poate el să spună acum?, dar ochii îi căzură pe copii, care toţi se strânseseră lângă carul cu boi şi îi urmăreau cu nişte figuri împietrite de o aşteptare a unei nenorociri.

— Nu vedeţi dumneavoastră soarta mea, cu şase copii, toţi băieţi? zise el, în sfârşit, cu o mare greutate în glas, de parcă atunci ar fi început să înveţe să vorbească. Cuvintele se

desfăceau greu din gura lui şi se legau între ele nefiresc, părând de neînţeles. Trebuie să le fac un rost, că sunt mulţi, şi pe urmă se încaieră. Nici acum, că sunt mici, şi nu prea mai au loc toţi cu lingurile în strachină, dar când s-or mări...

— Dar cu tovarăşul Craina n-ai discutat nimic? se interesă primul-secretar, şi Năiţă înţelese că acesta nu e de acord cu ce spusese el până atunci şi mai ales că nu aprobă ce începuse el în Valea cu pietrele şi, ferindu-se de privirile întrebătoare ale primului-secretar, fură cu coada ochiului temelia casei şi toată bucuria lui din urmă cu numai o jumătate de oră, când lucrul se apropia de sfârşit şi el şi vedea casa înălţată şi acoperită, se topi într-o amăreală ca de pelin şi chiar simţi în gură amarul pelinului şi înghiţi în sec, pentru că gura i se uscase brusc, şi o secundă crezu că de spaimă se îneacă.

— N-ai vorbit nimic cu tovarăşul Craina? se interesă iar primul-secretar.

— Nu, răspunse Năiţă, n-am vorbit.

Dar nu mai putea fi atent la întrebările aceluia. Ochii săi vedeau numai temelia casei, şi o vedeau prăbuşită, ca şi când ar fi trecut un cutremur peste ea.

Atunci se auzi glasul şoferului înjurând cu satisfacţia omului care a isprăvit un lucru greu şi neaşteptat.

— Gata? întrebă primul-secretar. S-a dres? Motorul Gazului sforăia liniştit şi rotund, iar şoferul arătă cu mâna spre el în semn că se vede, se aude că totul e în regulă.

— Atunci, să mergem, păru că întrerupe discuţia primul-secretar, şi Năiţă, ca şi cei doi prieteni ai lui, crezură că pot răsufla uşuraţi, deşi întrebarea cu privire la o discuţie pe care Năiţă ar fi trebuit s-o aibă cu Craina îi pusese pe gânduri şi-i lăsase nedumeriţi.

Nu prea înţeleseseră nimic din întrebările primului-secretar — nici de bine, nici de rău — iar acum acesta pleca, şi ei se bucurau într-un fel că pleacă, dar pe de altă parte ar fi vrut să stea, sperând să afle de la el ceva, deşi nici ei nu ştiau exact ce anume vreau să afle de la el.

— Păi, tovarăşe Lucean, zisese acesta, ridicându-se de jos şi periindu-şi cu mâna pantalonii, dacă tot aţi terminat ziua de lucru, hai să mergem niţel amândoi pe la Sfat.

— Acum? întrebă Năiţă pierit, şi ochii lui căutară nevasta şi copiii strânşi ciucure lângă carul cu boi şi încremeniţi de ceea ce auzeau.

„Iar îl ia“, îi fulgeră muierii prin minte, şi Pătru cel Scurt înţelese şi el acelaşi lucru. „Îl ia cu vulpea partidului acum“, se gândi el şi, privindu-l pe primul-secretar, rămase şi mai uimit de câtă linişte şi indiferenţă se puteau citi pe faţa acestuia. Şi iar avu impresia că se uită la primul-secretar ca într-o oglindă. Asemănarea dintre el era într-adevăr nemaipomenită. Petre al lui Toma se ridicase şi el de pe zidul de piatră pe care stătea şi rămăsese cu pălăria în mână. Se uita la Năiţă Lucean şi parcă atunci îl vedea pentru prima dată. Acesta se albise tot la faţă şi cum stătea înalt, în faţa uşii beciului, se subţiase dintr-odată şi se înnegrise tot, iar obrazul i se scofâlcise. Rămăsese cu gura deschisă, ca şi când ar fi vrut să spună ceva, dar îi pierise glasul.

— Păi cum să meargă el acum la Sfat? rupse acele lungi secunde de tăcere paralizantă femeia lui Năiţă Lucean, dar cu un glas care nu era al ei, pierit detot şi subţire şi caraghios, încât Petru cel Scurt se întoarse spre ea ca spre o străină.

— Nici n-am dat de mâncare la lucrători, nici n-am strâns... dar nu mai ştiu să spună ce n-a strâns, şi încheie cu o poruncă pe care i-o adresa de fapt lui Năiţă Lucean: Nu se poate!

— Păi vine repede! răspunse calm primul-secretar, care nu înţelesese nimic din tot ce se petrecea sub ochii lui, nici disperarea din glasul muierii, nici sticlirea din ochii lui Năiţă Lucean, care se şi vedea iar la Raion răspunzând întrebărilor acelui ofiţer tânăr: „Ce politică ai făcut dumneata în trecut?“

Petre al lui Toma se uita la primul-secretar cu pălăria în mână şi zâmbea trist, cu gura întredeschisă şi cei doi dinţi de aur scăpaţi de sub buza de sus lucind galben ca o pată ciudată pe obrazul lui pământiu şi pungit.

— Hai, tovarăşe Lucean, hai niţel pe la Sfat, şi întinse mâna după Năiţă, iar acesta se trezi mergând după el ca în somn, cu nişte picioare de plumb, fără să vadă pe unde calcă.

Primul-secretar dăduse mâna cu Pătru cel Scurt şi cu Petre al lui Toma, făcuse un semn de salut către muierea lui Năiţă, şi acum cobora spre drum cu Năiţă după el. Şoferul accelerase motorul, şi când Năiţă se sui în Gaz, ajutat de primul-secretar, căci picioarele nu-l mai ţineau şi nu putea face efortul de a se sprijini de scara înaltă a Gazului, femeia lui izbucni într-un hohot prelung şi ascuţit, ca şi când ar fi apucat-o din senin durerile facerii, dar maşina şi pornise, smucit, răsucind praful şoselei într-un nor alb şi înecăcios, aşa încât numai urechile lui Năiţă prinseră ţipătul disperat al femeii.

— Nu te-ai întâlnit deloc cu tovarăşul Craina? se interesă iar şi bine dispus primul-secretar.

Năiţă nu pricepu întrebarea, se ţinea cu amândouă mâinile de bara de metal a scaunului şoferului şi se uita ţintă înainte.

Maşina înghiţea drumul de ţară, care parcă venea spre el şi intra sub roţile din faţă.

— Nu te-ai întâlnit cu tovarăşul Craina? insistă primul-secretar.

— Nu, răspunse Năiţă Lucean, n-am făcut nici un fel de politică, afară de război, dar la război a fost toată lumea.

„ Ce zici? „ întrebă primul-secretar, pe care tocmai atunci maşina îl aruncase de pe scaun spre şofer.

— Ce faci, tovarăşe, mergi mai cu grijă, că ne răsturnăm! Ce zici? repetă el întrebarea, încercând să se reaşeze pe scaunul de fier, care hurduca îngrozitor.

Sub roţile maşinii intrase un cârd de gâşte albe, şi Năiţă le recunoscu ca fiind chiar ale lui Ciclop, care nu stătea prea departe de Sfat şi îşi ţinea gâştele mai mult prin curtea Matului şi a Sfatului.

„Bine vă face!", se gândi el cu o satisfacţie rea. „Să mai pătimiţi şi voi".

— Mă tovarăşe! strigă primul-secretar destul de speriat la şofer. Mergi cu grijă!

Dar şi ajunseră la Sfat, şi maşina frână brusc, după ce intră ca un bolid în curtea veche a primăriei, chiar în faţa treptelor de piatră de la intrare.

Pe uşa deschisă se repezi Ciclop, dar nu cu ochii la maşină, pe care nu o văzuse în prima clipă oprită chiar în faţa treptelor, ci la cele două gâşte care se zbăteau în praful drumului, mototolite de roţile Gazului.

— Măăă, strigă el, fu... dar nu mai apucă să termine ce începuse, căci se trezi în piept cu primul-secretar şi abia apucă să-şi ia pălăria din cap.

— Să trăiţi, tovarăşul prim, suntem prezenţi! schimbă el glasul, luând militäreşte poziţia de drepţi.

— Unde e Craina? întrebă acesta, intrând în primărie cu Năiţă Lucean după el.

— Acum a ieşit pe teren acum, nici n-a trecut bine drumul, îl strig eu acum, şi făcându-i loc primului-secretar să intre în biroul preşedintelui se întoarse către Năiţă Lucean. Du-te tu, măi Năiţă, şi taie iute gâştele alea, că mor netăiate.

— Păi noi suntem cu tovarăşul prim, zise Năiţă, nu putem, şi pătrunse şi el în biroul preşedintelui.

„Fire-ai tu al dracului cu gâştele tale!“, se gândi Năiţă, căruia de la intrarea în primărie îi mai venise niţel inima la loc.

— Ia să şedem, tovarăşe Năiţă, îl pofti primul-secretar pe Năiţă, arătându-i banca de lemn care se întindea de-a lungul peretelui.

El se aşezase pe singurul scaun din biroul acela, şi acum se uita atent la un grafic cu predarea cotelor găsit pe masă.

— Ia uite aici, Năiţă Lucean, restanţă la carne de porc. Păi cum vine asta?

— N-am avut deodată, tresări Năiţă, pe care îl furase gândul la gâştele lui Ciclop şi continuase să-l înjure pe acesta în gând. Facem şi dăm, însă mai către Crăciun, fiindcă deocamdată n-avem.

— Păi asta e restanţa de la Crăciunul trecut, zise primul-secretar.

— Se poate, răspunse Năiţă, că am cam rămas restanţă şi cu demâncarea copiilor, că i-aţi văzut, sunt numai şase, nu sunt mai puţini.

Primul-secretar nu mai zise nimic, citea tabelul în gând. De afară se auzi glasul lui Craina şi gâjâitul lui ca şi când s-ar fi înecat:

— Câh, câh, ia, măi tovarăşe Ciclop, mortăciunile alea din mijlocul drumului, că ne facem dracu' de râs.

— Să trăiţi, tovarăşe prim, se adresă şi el milităreşte oaspetelui său, şi aşteptă ca acesta să-i întindă mâna.

— Noroc! răspunse primul-secretar, dar fără să ridice capul din tabel şi să-i întindă mâna. Nu prea stai bine cu situaţia cotelor, observă el, bătând cu degetele scurte în tabelul de pe birou.

— Zilele acestea terminăm, se angajă precipitat Craina. De emoţie, se îneca mereu şi făcea şi mai des „Câh, câh", şi ducea batista mototolită la gură. Într-o zi, două, terminăm, am mai făcut o echipă şi luăm casă cu casă. Şi tu, Năiţă, stai rău, adăugă el, nepreaînţelegând bine cam care ar fi fost rostul acestuia în biroul lui împreună cu primul-secretar.

— Nu te-ai întâlnit cu tovarăşul, cum am vorbit, se interesă iar primul-secretar, dar tot fără să ridice capul din tabel şi să se uite la Craina, care rămăsese lângă uşă în poziţia de drepţi şi ţinând în mâna dreaptă o servietă neagră, mototolită şi şapca lui veche de postav vişiniu, cu care venise în sat de mai bine de trei ani şi de care nu se mai despărţise.

— Nu ne-am prea găsit, că de câte ori l-am căutat, era tot plecat. L-am căutat şi cu şeful de post. Pe urmă, zicea el că scoboară pe vale, pe la noi, însă n-a vrut să vie. Aşa că...

— Am fost ocupaţi, se scuză repede Năiţă Lucean. Am fost ocupaţi mereu, că la noi nu e ca la dumneavoastră... Noi n-avem de unde strânge cote, că ne-am plimba şi noi, altfel, că ne place... însă la noi plimbarea e cu pagubă...

— Cum adică? se întoarse repede spre Năiţă Lucean primul-secretar.

— Adică, se grăbi să dreagă lucrurile Năiţă, noi suntem datori cu munca toată săptămâna şi nici sărbătorile nu prea le mai ţinem, care suntem mai nevoiţi, cum sunt eu şi cu copii mulţi, că altfel veneam eu pe la tovarăşul Craina, da' dacă nu s-a putut...

— Apăi, de gură, zise Craina, pe tine nu te întrece nimeni.

— Se poate, confirmă spăsit Năiţă Lucean, se poate, că noi altă putere nu prea mai avem...

— Mda, tăie discuţia primul-secretar. Noi, tovarăşe Năiţă, am avut o vorbă la Raion.

— Da, sări iute de pe scaun Năiţă Lucean.

— Ei, continuă primul-secretar. A venit timpul să ne ţinem de cuvânt.

— Şi cum să facem? se interesă Năiţă, cu aerul că ce aude acum este o noutate demnă de tot interesul pentru el şi că de fapt nici nu aştepta altceva de la primul-secretar decât dezlegarea acestei noutăţi.

Seara când venise acasă, Genica şi cu copiii îl aşteptau tăcuţi, cu masa pusă în mijlocul bătăturii şi cu mămăliga învelită cu o cârpă de in. Nu credeau că mai vine, dar de aşteptat îl aşteptau, şi când intrase pe poartă, Genica se repezise la el, însă nu se apropiase de el, de ruşine, şi rămăsese dinaintea lui aşa cum se afla, cu o lingură mare de lemn în mână. Vasilică luă de jos o piatră şi plesni câinele, care şi el venise să se gudure pe lângă Năiţă.

— Mâncăm? întrebă muierea, fugind apoi dinaintea lui şi ridicând cârpa de pe mămăliga fierbinte.

Năiţă se aşeză pe scăunelul de lemn pe care stătea el de obicei şi luă din mămăliga fierbinte, cu degetele lui aspre şi bătătorite de muncă, o bucată de mămăligă frământând-o cu răutate în podul palmei. Genica aduse iute o tigaie cu ouă prăjite şi şase boţuri de mămăligă se repeziră în untura sfârâind în jurul ouălor. Năiţă mai frământa încă mămăliga în podul palmei, şi când se mai răci şi se mai întări, muie cu grijă vârful cocoloşului în gălbenuşul unuia din cele două ouă.

— Luaţi şi lapte, zise Genica, punând pe masă o strachină în care laptele fumega afumat.

— Îl nimerişi, râse Năiţă sec.

— Suflă, mă, că te frigi, îl îndemnă Gheorghe pe Vasilică, şi Năiţă se uită la ei scurt.

Şase linguri rămaseră în aer, apoi Vasilică sorbi ferit laptele fierbinte.

— Venişi, mă, Năiţă? se auzi dinspre spatele casei glasul şuierat al lui Pătru cel Scurt.

— Dăduşi mâncare la oameni? întrebă Năiţă muierea când Pătru veni lângă masa lor.

— Nu, zise ea, că n-au mai vrut. Cum ai plecat tu cu maşina, au plecat şi ei.

— Nu era cazul, se explică Pătru cel Scurt. Apoi către Năiţă, mai ferit, deşi nu era nevoie şi nici nu se putea, căci toţi de la masă erau numai ochi şi urechi! Cum rămâne?

— Cum să rămâie? clătină din cap Năiţă Lucean, ca şi când n-ar fi făcut altceva decât să confirme ceea ce el mereu îi spusese lui Pătru cel Scurt, iar acesta se mai îndoia de lucrul acesta.

— Aşa rămâne, şi Pătru înţelese că într-adevăr aşa rămâne, nu prea mai e nimic de făcut.

— Mai strâng nişte piatră şi mai pui o temelie în Potreş, unde am bucata aia de mesteceni.

— Păi se poate? întrebă Pătru cel Scurt, pe care îl trecuse apa de ce auzea, fiindcă înţelegea bine graba lui Năiţă Lucean de a mai pune temelia unei case.

— Se poate cât se mai poate, aşa că nu vă angajaţi la nimeni, fiindcă de luni încolo punem şi în Potreş o temelie.

— Dar el ce zicea? se mai interesă Pătru cel Scurt.

— El ar părea om cumsecade, însă are misiune, răspunse pe gânduri Năiţă Lucean. Politica lui asta e, mai făcu el o concesie în favoarea celuia care era primul-secretar. Ăştia au o politică şi se ţin de ea...

— Da, fu de acord cu Năiţă Pătru cel Scurt.

Stătea în picioare în faţa mesei lor şi parcă nu-i mai vedea.

— Am să-mi las mustaţă, continuă el într-un târziu. Se freca cu mâna deasupra gurii, în locul unde avea să-şi lase mustaţa, şi aştepta părerea lui Năiţă Lucean.

— Ca să nu mai semeni cu el, zâmbi acesta înţelegător. Şi văzu capul rotund al primului-secretar cu obrajii aceia ca o minge şi cu ochii mici de viezure, duşi în fundul capului de oboseală, exact ca ai lui Pătru cel Scurt. Numai hainele şi glasul îi mai deosebeau.

— Ei, tovarăşe Năiţă, ce zici? îl întrebase la plecare, când se urcase în Gazul cu motorul pornit de vreo jumătate de oră, de când tot nu se mai hotăra să plece.

— Ce să zic? încercase Năiţă un răspuns. Facem cum e mai bine.

— Dacă se pune problema?

— Dacă se pune problema, suntem prezenţi, că altundeva nu avem unde ne duce...

CAPITOLUL IX
VARA

Vara se scurse fără nici o altă întâmplare deosebită în afară de faptul ca Năiţă Lucean zidise trei temelii de casă în trei locuri pe care le avea străine şi care lui i se păruseră bune de scaun de casă.

Fusese o vară secetoasă, altfel nimerită pentru zidărit, şi Năiţă se bucura văzând cum se coace tencuiala sub soarele de foc, şi duminica se scula de cu noapte ca în orice zi de lucru, şi pleca cu muierea după el să dea ocol pe la cele trei temelii. Graba îl făcuse să lase peste tot locurile vraişte, o neorânduială ca după un potop stăpânea acele poieni unde el zidise temeliile, piatră spartă şi înşirată, lemne rămase de la tocurile uşilor de la beci, varul înşirat şi tencuiala arseseră iarba, pământul scos din locul temeliilor şi al beciurilor stătea muşuroi ca pe marginea unor tranşee săpate pe apucate, în tot era ceva de război, dar Năiţă nu vedea nimic din harababura asta, pentru el, ca şi pentru femeia aceea a lui, mică şi pistruiată şi cu o faţă chinuită de muncă fără preget şi de făcut copii unul după altul, încât nu mai ţinea minte de când nu mai dormise ea o noapte întreagă, aceasta petrecându-se cândva în copilăria ei, care se sfârşise brusc la mai puţin de şaisprezece ani, pentru el şi pentru muierea lui, care se apleca în neştire şi ridica de pe jos, fără nici un rost, câte-o piatră sau câte-o aşchie, aruncându-le mai încolo, pentru ei amândoi nu rămâneau în picioare decât cele trei temelii, pe care ei şi înălţaseră cu puterea minţii lor trei case şi le vedeau pe toate trei gata acoperite şi cu scară de piatră dinainte. Fusese o vară bună de muncă, şi ei munciseră într-adevăr mult, şi lor li se părea cu spor, cele trei temelii

stăteau dinaintea lor ca o dovadă parcă a puterii lor şi a muncii lor, şi ei se bucurau în sinea lor, iar Năiţă se simţea ca atunci când era el pe front şi cucerise cu plutonul lui mai mult de jumătate dintr-o cotă şi erau toţi întregi, nici un rănit, iar ofiţerul care îi comanda, un sublocotenent, învăţător pe undeva pe Valea Cernei, îi lăuda copilăreşte: „Bravo, băieţi, mai e niţel şi câştigăm şi bătălia asta, nu mai sunt decât două-trei sute de metri şi atingem cota 2“. Însă el nu mai atinsese cota, pierise chiar înainte cu un minut, două de a ajunge în vârful ei: se ridicase pentru ultima oară să strige: „înainte, băieţi!“, dar nu apucase să zică decât „înainte“, şi căzuse în braţele lui Năiţă Lucean.

— Da, se arăta mulţumit Năiţă Lucean în duminica aceea de la sfârşitul lui august, privind zidăria lui din Valea cu pietrele. Se aşezase pe marginea ei, îşi scosese pălăria şi o pusese lângă el şi se lăsase aproape fericit sub razele unui soare dogoritor. Cerul era senin şi curat, albăstreala lui se topea şi ea sub razele soarelui de foc, pădurile din jurul acelei bucăţi de pământ stăteau încremenite, nici o adiere nu clintea frunza fagilor uitaţi de vreme, pe drumul Hurezului nu trecea nimeni, liniştea era deplină, dar muierii lui Năiţă i se păru pustie. Se aşezase şi ea pe zidăria de piatră, în dreapta lui Năiţă, însă cum era scundă şi nu ajungea cu picioarele jos pe pământ, se scoborâse, şi acum stătea în picioare, lângă Năiţă, şi într-un timp ridicase mâna stângă şi se rezemase de umărul lui. De mult nu mai făcuse ea gestul acesta, de mai înainte de a naşte primul copil, şi cum stăteau ei acum, unul lângă altul, pe marginea zidăriei şi singuri în mijlocul acelui pustiu de la marginea satului, femeii i se păru că vede povestea hangioaicăi pictate pe zidul bisericii lor. Hangioaica şedea îmbrăcată gorjeneşte, cu mâna pe umărul drept al hangiului, şi el îmbrăcat gorjeneşte şi cu laibărul îmblănit cu blană de lup, singuri şi trişti, căci biserica pusă de ei la cale rămăsese neterminată, fiindcă hangiul murise la aşezarea temeliei, şi atunci Genica îşi retrase încet mâna de pe umărul

lui Năiţă şi se prefăcu că îşi găseşte de lucru adunând iar, fără nici un rost, nişte aşchii din atâtea câte umpluseră poiana.

— Da, se arătă Năiţă Lucean mulţumit de ceea ce vedea, aici îl însurăm pe Gheorghe şi ar fi cazul să vedem cum am face şi la anul, pe vremea asta, să tencuim casa şi să-l aşezăm, toamna, aici.

— Păi nu e prea mic? întrebă muierea, gândindu-se ce repede trecuse timpul, şi, iată, acum aveau un copil care se putea aşeza la casa lui şi se putea şi însura.

— Nu este, zise Năiţă Lucean, fiindcă atunci când te-am luat eu pe tine tot optsprezece ani aveam. De-abia-i împlinisem. Muierea roşi la amintirea acestei întâmplări din viaţa ei, care i se părea că se petrecuse atât de demult şi la care ea nu mai avusese curajul să se gândească sau nu mai avusese nici timp.

— Hai, zise ea, şi o luă înainte, scoborând uşurel, cu paşii ei mărunţi de femeie măruntă şi iute, hai, că ne-apucă prânzul aici şi trece şi dumineca asta...

Nu ştia de ce, dar nu-i plăcea liniştea acestui loc, deşi casa se arăta frumoasă în mintea ei, şi chiar se bucura închipuindu-şi-o terminată şi închipuindu-se şi pe ea în pridvor, sâmbăta, când se întorceau oamenii pe jos de la Hurezu, şi soarele bătea ca acum şi te făcea să te podidească sângele pe nas de atâta dogoare, şi ea stând la umbră şi privind.

Năiţă veni şi el iute, pe urmele ei, şi când ajunseră în drum, el o luă cu mâna pe după umeri, şi ea se topi sub greutatea mâinii lui, dar se ţinu tare şi se îndreptă pe nesimţite, căci mergea mai mult aplecată şi tot căutând în jos, apăsată de gânduri, iar Năiţă simţi umărul ei cum se rotunjeşte sub palma lui şi se văzu pe el flăcău în vara aceea dinaintea nunţii când pusese ochii pe ea şi se gândise să o ia de nevastă. Femeia mergea iute-iute lângă el, ţinându-se tare sub greutatea mâinii lui, iar el începuse să cânte încet, cu un glas nou, pe care ea nu i-l mai auzise parcă niciodată până atunci. „Creşti, pădure, şi te-ndeasă, numai loc de casă-mi lasă..."

— Doamne, Năiţă, zise ea uimită de glasul lui subţiratic, ce-ţi veni ţie să cânţi ziua-n amiaza mare? Te-aude lumea, Năiţă, şi el tăcu brusc şi îşi luă mâna de pe umărul ei şi iuţi niţel pasul, iar ea rămase mai în urmă.

Acum mergeau ca toată lumea, şi din când în când Năiţă se întorcea din mers, să vadă dacă ea vine după el, şi pornea iar, împingând cu pieptul înainte. În dreptul Potreşilor, se întâlniră cu Nicu lui Nae, beat mort în şuşletele carului, dar boii, cuminţi, ţineau drumul, din când în când, doar, mai trăgeau către marginea lui, să apuce câte-o gură de iarbă, însă atunci Nicu se trezea şi striga din şuşlete: „Ceaaa!“ Şi carul o pornea iar, pe firul drumului înainte.

— Uite, cu Nicu ar fi trebuit să vorbesc eu să mergem împreună la vale, să ducem merele alea văratece, care numai bine s-au copt şi s-au roşit, şi să luăm nişte mălai pe ele.

Dar cu Nicu nu se putea vorbi şi îndemnară mai departe către casa lor veche. Muierea venea iar tristă în urma lui, trecuse sărbătoarea, şi ea ar fi vrut să mai ţină, să-şi aducă aminte de când fusese ea tânără şi se luase cu acest Năiţă Lucean într-o vară la fel ca asta secetoasă, însă Năiţă mergea şi el prea repede, şi intrând pe drumul casei vechi, amintirile acelea frumoase nu se mai puteau ţine de pasul lor, şi ea vedea numai înainte acum, cum o aşteaptă copiii să le pună masa şi cum o aşteaptă vitele să le dea apă la fântână şi câte şi mai câte, care făceau ca duminica lor să nu se deosebească mult de zilele celelalte, atâta doar că după prânz dormeau şi ei mai fără grijă, la câte-o umbră.

— Te duci cu merele? întrebă ea când se apropiară de casă. Şi Năiţă îi răspunse din mers, fără să se întoarcă spre ea, că se duce şi că ar fi cazul să plece chiar săptămâna asta, pe joi sau pe vineri, ca să apuce târgul de sâmbătă de la Scoarţa. Apoi, Năiţă se opri la ştiubei, să bea apă rece, şi când se aplecă să strecoare oala de pământ în gura ştiubeiului se văzu ca într-o oglindă şi băgă de seamă că rămăsese neras de o săptămână încheiată.

— Mă, strigă el, ridicându-se de la gura fântânii, care sunteţi acasă, Vasilică, duceţi-vă unu până la Pătru cel Scurt, să vie să mă radă şi pe mine.

Ardea pământul ca o pedeapsă, şi Pătru cel Scurt se arăta îngrijorat de seceta asta care nu se mai termina şi, vorbind de secetă şi de cum vedea el nenorocirea ei, rămăsese cu briciul în aer plin de spumă albă, iar pe Năiţă îl uitase pe scaun spoit tot şi cu un peşchir înflorat la gât. Dumitru lui Dincă şi Petre al lui Toma, care veniseră pe la Năiţă, se trăseseră şi ei la umbră sub o polată pe nişte butuci de lemn, numai Năiţă fusese aşezat de Pătru în soare, pe un scăunel cu trei picioare, şi curgea apa de pe el parcă îi turnase cineva o găleată cu apă în cap.

— Hai, mă Pătrule, că mor dracu' de căldură până termini tu, mai lasă gura aia, şi dă-i cu briciu'! se supără Năiţă Lucean.

— Ai, domnule, răbdare, ce te grăbeşti aşa, că nu te mai însori acum... Acum avem alte politici...

— Păi o politică ar fi să plecăm cu merele alea la vale, răspunse Năiţă.

— Ar fi, zise Pătru cel Scurt, ne asociem şi plecăm. Mergi, mă, Petre? îşi întreba el tovarăşul de zidărie, dar acesta zise că nu poate deocamdată, că aşteaptă „dantistul" să-i mai puie vreo doi-trei dinţi, că a rămas dracu' de râsul lumii numai cu ăi doi de sus.

— Tu mergi, Dumitre? se interesă atunci Pătru cel Scurt, clar nici acesta nu mergea, şi el aştepta „dantistul" să mai vorbească o dată cu el despre chestiunea protezei.

— Mergem noi, închise discuţia Pătru cel Scurt, şi îl luăm şi pe Nicu lui Nae.

— Nicu lui Nae a început şi el să facă politică, zise Dumitru lui Dincă. Face şedinţă, al dracului, seara, cu boii. Să vezi cum le face planul de lucru, parcă ar fi Craina când pleacă cu Ciclop şi cu Sandu Florea după cote.

— Viu eu într-o seară, continuă povestea Pătru cel Scurt, lăsându-l iar pe Năiţă spoit şi neterminat sub flăcările soarelui,

dar pe acesta îl cam furase somnul, şi în toropeala aceea abia îl auzea pe Pătru. Viu eu, domnule, într-o seară, cum să spui, se-ntunecase bine detot, dracu' ştie de unde veneam, de mă apucase pe mine întunericul pe drumul mare, dar el ştia bine de unde venise în seara aceea şi tot aşa de bine ştiau şi ceilalţi, care ca şi el scoborau seara la Mat, să afle ce se mai aude cu colectivizarea, pentru că părea să se fi cam stins... iufa ei, şi se duceau la Mat să vadă dacă nu s-a mai schimbat ceva, însă nici Difuzor nu mai ştia nimic, Craina şi el o cam muiase, fusese o vară liniştită, şi ei strânseseră fânul şi prunele albe şi merele mai în voie, iar unii dintre ei se apucaseră de câte un fânar, care avea nevoie, numai Năiţă nu slăbise din graba lui de a zidi cele trei temelii de casă, pentru care se şi împrumutase vreo câteva mii de lei, şi acum era dator şi nu avea răbdare până nu se plătea.

— Păi ce faci, mă Năiţă, adormişi? strigă Pătru cel Scurt la el. Şi Năiţă tresări speriat, căci îl furase somnul şi visase niţel. Se făcea că era ginere şi tot aşa îl bărbierea, ca acum, Pătru cel Scurt, care era şi frate de ginere, şi tot aşa şi atunci adormise la bărbierit şi o visase pe Genica cum treceau ei doi de mână într-o noapte cu lună plină deasupra Măgurii şi cerul spuzit de stele, iar luna parcă avea o faţă de om, argintul ei curgea peste Măgură ca o beteală, şi ei treceau de mână pe sub poalele unor fagi, fugiseră de acasă, cum fugeau ei nopţile în vara aceea, şi el o trăsese într-o poiană cât faţa de lumină a lunii şi o trântise jos pe iarba aceea crudă, şi de sus, dintr-un gorun, căzuse peste ei o ploaie de ghindă, şi ea se înecase de râs. Era tot aşa de măruntă şi de firavă ca acum, numai faţa ei şi mâinile ei erau pline, şi pielea lor crudă, şi pe umerii obrajilor parcă avea un puf nevăzut, şi el o mângâia, şi ea se topea lângă el.

„Năiţă, şoptea ea, întârziem de la nuntă, ne aşteaptă lumea la masă", şi ea parcă avea voal de mireasă, iar Năiţă nu înţelegea cum de avea ea voal, fiindcă nu fuseseră la biserică, şi atunci băgase de seamă că voalul era o părere, cădeau

razele lunii pe chipul ei şi pe parul ei roşu despletit, şi el se plecase deasupra ei s-o sărute, cum făcea în toate nopţile din vara aceea, şi atunci îl strigase Pătru cel Scurt ca acum:

— Ce faci, mă Năiţă, adormişi?

— Nu, zise el, ridicându-se de pe scaun, mă fură niţel somnul, iar ceilalţi plesniră din palme de râs, căci Pătru nu terminase bărbieritul, şi Năiţă se ridicase spoit de spumă, ras numai pe o faţă.

— Unde pleci, mă Năiţă, aşa pocit? râse şi Genica, venind spre el cu o trochiţă de mălai în braţe pentru mămăligă.

Se pipernicise detot, şi Năiţă se uită la ea cu o milă străină, dar şi cu o părere de rău cum se trecuse ea de iute, nici râsul ei nu mai era vesel, gura ei se strâmbase cât să nu bagi de seamă, dar se strâmbase, buzele i se subţiaseră şi păreau vinete, şi când râdeau se strângeau şi se subţiau şi mai mult, parcă ar fi durut-o ceva.

— Ia zi, mă, cu politica lui Nicu lui Nae, se arătă curios Dumitru lui Dincă.

Iar îşi desfăcuse mâna de lemn din cot şi o pusese jos lângă piciorul drept, deasupra pălăriei, iar moanta o ţinea cu închizătura ranei spre soare.

— Bag căldură pentru la iarnă, că pe-aici îmi intră mie frigul întâi, când dă gerul, se explică el râzând. Spui, mă Pătrule, ce dracu' faci, că văz ca nici pe Năiţă nu-l bărbiereşti, nici de povestit nu povesteşti, hai că mă grăbesc, că mă aşteaptă şi pe mine muierea, că noi mâncăm la oră fixă, nu ca ăştia ai lui Năiţă Lucean, care nu mai au stare neam. Te făcuşi cu trei case, ai, Năiţă, te-nchiaburişi...

— Temeliile, temeliile, zise Năiţă. Să mai vedem, să mai vedem...

— Aşa, începu iar Pătru cel Scurt, aplecându-se deasupra obrazului lui Năiţă Lucean. Aveam un căpitan al dracului pe front, ţii minte, Năiţă?

Dar întrebarea lui nu avea nici un rost, pentru că toţi patru fuseseră pe front şi împreună, şi îl ştiau pe acel căpitan de

care pomenea Pătru cel Scurt, însă le plăcea cum povesteşte acesta cu glasul lui subţiratic şi şuierat şi mai era de faţă şi muierea lui Năiţă, care se oprise cu trochiţa cu mălai în braţe lângă ei, şi asculta.

— Şi ăsta al dracului, reluase Pătru firul povestirii, când îl bărbieream, că se bărbierea şi în tranşee, în fiecare zi, când îl bărbieream, nu mă lăsa să-l iau de nas. „Soldat, să nu pui mâna pe nas, că te omor...“ „Dom'le Năiţă, îmi daţi voie să vă iau niţel de nas“, se prosti Pătru cel Scurt, în timp ce spectatorii lui se prăpădeau de râs, deşi povestea aceasta o auziseră de sute de ori, dar simţeau nevoia să fie veseli într-o duminică frumoasă ca asta.

Măgura începuse să roşească, timpul bătea spre toamnă, se cam terminaseră treburile grele, mai erau de cules porumbii şi cartofii, dar până atunci mai era, se apropiau zilele cu sărbători şi cu praznice, şi cum lunile verii trecuseră liniştite, nu-i mai întrebase nimeni nimic, pe Năiţă nu-l mai căutase Craina, se mai potolise şi îngrijorarea lor cu privire la un viitor pe care nu şi-l puteau închipui.

Parcă se lăsase din senin asupra acelui sat o pace nouă, pe care numai ei, ţăranii, o simţeau şi o înţelegeau, şi chiar seceta ei o acceptau ca pe un semn al acestei păci tainice, numai de ei înţeleasă. Duminica aceasta şi Năiţă Lucean trăia din plin liniştea acelei păci şi chiar bucuria ei, căci ce avusese în gând se împlinise, cele trei temelii puseseră la scuteală scaunele de casă, nu i le mai putea lua nimeni acum, casa cu locul ei nu se putea colectiviza. „Într-un an mai fac o sforţare, se gândea el, şi ridic şi zidurile, copiii se mai măresc, Gheorghe poate fi mutat la casa lui chiar din primăvară“. Munciseră zdravăn, fără odihnă, zi şi noapte, dacă dormiseră două-trei ore, mâncaseră mai pe apucate şi mai din puţin, dar ce avusese de isprăvit se isprăvise, oftă el şi se întinse leneş pe scăunelul cu trei picioare pe care îl aşezase Pătru cel Scurt.

— Îmi daţi voie să va iau de nas, dom'le Lucean, se prosti acesta iar, însă nu mai avură timp să râdă, căci câinele lui

Năiţă se repezi de sub fânarul sub care se ascunsese şi se îndreptă spre poartă, lătrând ascuţit, ca şi când l-ar fi lovit cineva din senin cu o piatră în bot.

— Năiţă, se auzi glasul fonfăit al lui Ciclop, eşti acasă?

— Cine e? întrebă acesta, ridicându-se de jos şi luându-şi de la gât ştergarul, deşi cunoscuse bine glasul şi nu era nevoie să mai întrebe cine este.

— Sfatul, răspunse fonfăit Ciclop, şi leagă câinele, că m-a mai muşcat o dată, astă-iarnă.

— Faceţi şedinţă, ai? întrebă Ciclop când intră în curte. Faceţi şedinţă la Năiţă, de dimineaţă?

— Bă, tu la biserică ai fost? îl întrebă Dumitru al lui Dincă, în timp ce îşi punea mâna de lemn la loc. Ai fost azi la biserică?

— De ce să mă duc? se arătă supărat şi bănuitor de întrebare Ciclop, care rămăsese în picioare, fiindcă nimeni nu-l poftise să stea, în timp ce şi Năiţă se aşezase pe scăunelul lui, aşteptând să-l termine Pătru de bărbierit.

— Aşa, să te mai sfinţeşti şi tu, că vine o vreme a dracu' şi te găseşte negrijit, nespovedit, şi nu e bine.

— Nu duce tu grija străină şi unde mă duc eu, că eu pot să mă duc şi mai departe...

— Du-te, intră în vorbă Pătru cel Scurt, du-te, însă să nu te duci prea departe de casă, că te rătăceşti şi te pierzi...

— Lăsaţi, mă, omul în pace, interveni cu un glas moale şi împăciuitor Năiţă Lucean, lăsaţi-l în pace, că omul are şi el o misiune, n-a venit el degeaba până aici. Nu-i aşa, Ioane? se arătă el înţelegător.

— Sigur, zise Ciclop, să vii după prânz să vorbeşti cu tovaroşul Craina, că suntem supăraţi pe tine, ai să vezi tu... şi să iei cu tine şi actele unde scrie că ai tu dreptul unde ai pus temeliile fără autorizaţie, înţelegi?

Mâna lui Pătru cel Scurt se iuţi, şi în tăcerea care se lăsă după plecarea lui Ciclop, bărbieritul se scurse repede. Apoi Năiţă rămase singur cu muierea, care împietrise cu trochiţa de mălai în braţe. Vasilică deschise porţile larg şi mână în

curte cei doi boi şi oile — patru — pe care le mai aveau. Nu vorbea, nu înjura animalele, cum făcea el ca să se ştie că a venit şi că a fost cu treabă şi duminica, fiindcă altfel era un copil harnic şi iute la muncă, îi plăcea să lucreze mereu şi mai ales îi plăcea să umble cu carul cu boi şi să-i mâne el cu un glas îngroşat intenţionat, ca să pară un om mare.

Părea supărat şi parcă se ţinea să nu plângă, călca îndesat cu picioarele mici şi desculţe pe pământul bătăturii, tare ca piatra şi crăpat de atâta secetă. Avea faţa spoită de lacrimi uscate, şi Genica văzu şi întâi crezu că s-o fi bătut iar, cum făcea de la o vreme, cu copilul din urmă al Tudoriţei de la Sacoţ, care murise şi mai avea un băiat la „Secoritate" şi Vasilică, cum îl prindea pe copilul acela, cum se lua cu el la bătaie în numele lui taică-său, care fusese arestat şi dus de fratele acelui copil.

Dar Vasilică era supărat mai rău ca altă dată, şi Genica nu mai aşteptă ca el să-i spună ce s-a întâmplat şi îl întrebă cu un glas necăjit, adică de asta le mai arde lor acum, de supărarea şi de prostiile lui Vasilică?

— Ce, ai, mă, ce ţi-e, iar te-ai bătut cu copilul Tudorei?

— Nu, zise el, nu... şi nu mai putu să-şi stăpânească lacrimile, care şiroiră dintr-o dată pe obrajii lui mici şi pistruiaţi.

— Atunci, ce ai?! se răsti Năiţă la el.

— A fugit nenea, răspunse copilul printre sughiţuri, nenea Gheorghe a fugit la Craiova la şcoala de şoferi.

Din drum se auzi iar vocea înfundată a lui Ciclop, care se întorsese.

— Să nu uiţi şi să vii cu actele, că e nevoie de ele. Altfel, faci drumul îndărăt. Auzişi?

Năiţă nu înţelese bine fonfăiala Ciclopului, îl văzu numai cum se întorsese din drum şi cum se aplecase peste gard, gesticulând, dar ce zicea nu pricepu, şi aproape că nu pricepu nici ce caută Ciclop la poarta lui, ca şi când n-avusese de-a face cu el în ziua aceea, şi vătăşelul apăruse din senin. Se uita la el ca de departe şi ca şi când acesta nu stătea aplecat

peste poarta lui, şi nici muierea lui nu-l băgă în seamă, şedea împietrită cu trochiţa de mălai în braţe, şi pe obrajii ei la fel de mici şi de pistruiaţi ca ai lui Vasilică, obraji de copil — dar de copil îmbătrânit înainte de vreme, şi cu ochii parcă stinşi, fără lumină, spălăciţi, lacrimile şiroiau fără încetare şi se scurgeau pe sub bărbie în nodul baticului negru.

Năiţă se uită la ea şi o văzu în doliu şi nu se putu opri să n-o întrebe, fără nici un rost altfel, căci ştia de ce plânge ea şi pe cine jeleşte ea.

— Ce ai, muiere, pe cine jeleşti tu acum, că n-a murit nimeni, suntem toţi întregi şi sănătoşi, cui tragi tu rău? zise el mai răstit acum, în urmă.

Dar femeii atât îi trebui ca să izbucnească şi mai tare în plâns şi să blesteme ziua când a făcut-o pe ea Dumnezeu, să n-aibă ea parte de copiii ei, şi aceştia să fugă prin străini de răul lor şi să se piardă cine ştie pe unde, şi Năiţă simţi că blestemul acela îl loveşte şi pe el, care nu-l mai slăbise pe Gheorghe cu munca şi cu ridicatul la piatră şi la var şi la nisip şi cu sculatul din viul nopţii, şi băiatul ar fi zis într-un timp că el s-a săturat de omorât pământul, că se poate trăi şi fără să omori pământul de dimineaţă până seara, şi într-un rând chiar zisese că el n-are nevoie de casa lor din Valea cu pietrele, să stea el cuc în mijlocul pădurii şi să nu vadă oamenii decât când trec aceştia la târg sau când se întorc, însă ei crezuseră că vorbeşte şi el, aşa, ca să nu se zică în vreun fel că se bucură că are casă nouă şi că, astfel, se va da deoparte de ei.

Bocetul şi blestemul femeii păreau să nu se mai oprească, deşi aceasta intrase în curtea mică şi se apucase să amestece mămăliga cu o înverşunare plină de ură, şi Năiţă nu mai putea să audă bine ce mai scorneşte mintea înfierbântată a femeii lui. Nici el nu o mai ascultă, şi intră şi el în casă şi începu să răscolească într-o ladă veche unde ţineau ei de toate şi lumânările copiilor de la botez, şi lingurile de praznic, şi beteala ei de când fusese mireasă, şi chitanţe după dări şi cote,

şi decoraţiile lui de pe front, şi o baionetă cu care se întorsese el din prima parte a războiului, când îşi luase singur o permisie de două zile, şi baioneta o lăsase acasă să le-o arate Genica copiilor dacă el n-o mai veni, căci în sinea lui el considera că începuse alt război, şi dacă din primul scăpase, nu se putea şti dacă va mai scăpa şi dintr-al doilea, iar ea, Genica, să le spună copiilor cu ce baionetă făcuse tatăl lor un război întreg şi cum atacase el cu ea pusă în vârful armei până la dracu-n praznic — dacă nu s-o mai întoarce, bunînţeles. Se întorsese însă, şi nu mai fusese nevoie să le spună copiilor nimic, sau erau aceştia prea mici, şi el aştepta ca ei să mai crească şi să poată înţelege povestea lui şi cum îşi petrecuse el tinereţurile, dar nici timp n-avusese, căci de cum venise detot acasă, se apucase să cumpere pământ, fiindcă erau săraci şi pământul era şi el sărac şi copiii se înnădiseră unul după altul şi el crezuse că trebuie să le facă la toţi un rost şi cumpărase vreo două bucăţi cu chinuri mari şi cu palmele bătucite de nu se mai cunoştea podul palmei de ceafa boului.

Actele de cumpărare, pe care el le ţinea ca pe nişte dovezi ale puterii lui şi ale stabilităţii lui, fuseseră puse de muiere într-un peşchir nou şi vârâte în fundul lăzii cu firimitură de busuioc între ele, şi Năiţă trebui să scoată afară din ladă aproape tot ce se găsea în ea şi printre atâtea lucruri care nu mai aveau de mult nici o trebuinţă şi care nu erau nici măcar amintiri, găsi şi o oglindă cu marginile vârâte într-o ramă de scoici galbene. Scoicile se fărâmiţaseră şi nu mai rămăseseră decât vreo două întregi, parcă năpârlise rama, dar oglinda vedea bine şi, fără să vrea, Năiţă se văzu cu o faţă de om străin, bătrân rău, şi zbârcit şi ars de soare, ca şi când trecuse printr-un foc. Pe obrazul său ras proaspăt se încovrigau zbârciturile venind şi din sus şi din jos, şi el se pipăi speriat de ce vedea în oglindă. Nu se recunoştea, parcă îl tăiase cineva mărunt, mărunt pe obraz cu un brici şi el nu simţise, şl tăieturile se uscaseră, şi acum nu se mai putea îndrepta nimic.

Luă actele şi ieşi din casă în soarele ca un pojar, orbit de lumina ca o ploaie de foc şi întâi vru s-o strige pe Genica să-i spună că el pleacă la Sfat, dar pe urmă se răzgândi, fiindcă aceasta nu mai contenise din blestemat, acum blestema ziua când pusese ea de mămăligă cu acest om şi nu înţelesese că el o să-i bage pe toţi în pământ cu casele lui şi cu temeliile lui, de au ajuns ei să le fugă copiii din bătătură, şi ei să rămână pustii ca Iov.

— Doamne, făcea ea cu glasul ei slab şi subţiratic de copil, Doamne, cum ne mai rabzi tu, Doamne, cu răbdarea ta mare?

Năiţă nu vru s-o mai asculte şi plecă spre Sfat, urmărit de cei cinci copii strânşi care de pe unde fusese, căci era duminică şi erau şi ei mai liberi. Stăteau iar ciucure lângă carul vechi, şi Năiţă îşi aminti că toată vara şi toată toamna, până târziu, copiii lui cum se strângeau acasă se înşirau ciucure pe lângă carul acesta, ca şi când aşteptau un semn de la el să plece încotrova. Nu se jucau şi ei ca alţi copii, nu prea vorbeau între ei, stăteau posaci lângă carul de lemn şi îl urmăreau din ochi pe Năiţă, doar o zice: „înjugă, mă Vasilică, sau Dumitre sau Titule, boii că plecăm să aducem un car de piatră, sau să aducem apă de cărămidă cu cărătoarea, sau să luăm porumbii ăia din Sacoţ", unde mai aveau o bucată de pământ tot cât un loc de casă şi unde Năiţă se gândise ca mai spre toamnă să mai ridice o temelie.

Acum mergea urmărit de imaginea celor cinci copii, aşezaţi ca puii de rândunică pe oiştea carului, şi-i vedea, ca şi când se uita într-o fotografie, se uita la ei şi putea să-i numere şi să înţeleagă că Gheorghe lipsea, şi atunci simţi în piept o înecătură şi se opri să ofteze, căci parcă se îneca, nu-i mai ajungea aerul.

„Cum o fi plecat el şi unde s-o fi dus el? se întreba Năiţă, ieşind de sub nişte fagi bătrâni pe o potecă strecurată la umbra pădurii şi care scurta drumul lui. Cine putea să-i bage lui în cap chestia asta cu şcoala de şoferi?", se mai întreba el, şi nu putea în nici un fel înţelege ce-l făcuse pe acest copil tăcut

şi muncitor şi ascultător, care niciodată nu-i ieşise din cuvânt, să plece el în lume şi să lase casa pe care i-o pregătise în Valea cu pietrele, ca fiind cel mai mare, după ce se spetise la ea o primăvară întreagă.

Când poteca îl scoase în drumul mare şi iar în bătaia soarelui, dădu cu ochii de omul Tudorei din Sacoţ — prieten al lui bun, dar cu care nu mai vorbise de când fiul acestuia, ajuns ofiţer la Securitate, îl arestase pe el şi îl dusese cu duba la Raion. Nici omul Tudorei nu mai ieşise în lume de atunci şi mai ales de la moartea muierii lui. Stătea numai pe lângă casă şi se ferea de oameni, ca şi când i-ar fi fost ruşine de faptele copilului lui, şi lumea chiar aşa şi credea, şi în bună măsură cam acesta era adevărul, căci Alisandru fusese la viaţa lui, cum singur zicea, „un om potolit şi la locul lui", nu umblase după răutăţi, şi nici puiul de găină nu-l tăia, se ruga de vecini când Tudora lui, la câte-o sărbătoare, fura din propria ei curte o pasăre şi se îndura s-o taie.

De când îi murise nevasta, omul Tudorei, cum îi rămăsese numele şi cum îl pomeneau toţi când venea vorba despre el, umbla cu capul gol, ca şi când ar fi vrut să se pedepsească singur în felul acesta, căci el se credea vinovat că ea murise aşa de tânără şi el nu avusese mai multă grijă de ea. Şi acum era tot cu capul gol şi neras, îmbătrânit şi el şi cam cocârjat — i se păru lui Năiţă, iar în spatele lui, cum venea spre el omul Tudorei, Năiţă îl văzu mergând pe ofiţerul de Securitate şi fără să vrea simţi că îl trece pe frunte o năduşeală, dar ofiţerul era civil şi cu capul gol şi el nu prea cine ştie ce îmbrăcat. Când omul Tudorei ajunse dinaintea lui Năiţă, ofiţerul, cu o faţă nedormită şi parcă plânsă, cu ochii roşii de un nesomn lung, ca atunci când îl văzuse Năiţă la Securitate cu doliu pe rever, a doua zi după ce-l luase pe el şi aflase că murise mumă-sa, ofiţerul rămăsese mai în urmă şi pusese capul în pământ.

— Năiţă! se miră omul Tudorei când ajunse în faţa acestuia. Să trăieşti!

— Să trăieşti! zise şi Năiţă, întinzându-i mâna, căci omul Tudorei parcă nu îndrăznea şi chiar se arăta luat pe neaşteptate de această întâlnire pe care n-o bănuise. Să trăieşti! zise iar Năiţă fără nici o supărare în glas. Şi văzând că omul Tudorei pune şi el capul în pământ, ca fiu-său, adăugă, ca să mai îndulcească întâlnirea: Dumnezeu s-o ierte!

Omul Tudorei începu să plângă, auzind pomenirea făcută de Năiţă şi, ţinându-l pe acesta de mână, începu cu un glas înecat, cum făcea mereu de când murise Tudora şi el se întâlnea cu câte cineva, numai că acest cineva de azi era unul dintre cei mai buni prieteni ai lui, şi durerea din inima lui se năpusti iar afară, ca să audă şi acesta suferinţa pe care o îndura el.

— Am rămas singur, Năiţă, şi s-a ales praful de viaţa mea, şi ea m-a lăsat ca pe nimeni pe lume, şi acum uită-te la mine şi uită-te şi la amărâtul ăsta care e copilul meu şi tu îl ştii, nu l-ai mai fi ştiut, dar să ştii că eu n-am avut nici o vină şi să fi văzut tu suferinţa şi dorul Tudorei, ne-ai fi plâns şi tu de milă…

Năiţă nu prea înţelegea bine vorbirea cam fără şir a omului Tudorei, dar nici nu se îndura să-l întrebe pe acesta ce vrea el să zică, şi el nu înţelegea nimic. Se uita ferit la ofiţerul de Securitate civil şi cu capul gol şi nu-i venea să creadă că e tot ăla care îi scotocise lui casa cu câinele lup şi-l luase cu el cu Gazul la Raion şi îl ameninţase: „Lasă, cetăţene, că la noi spui tu tot, şi laptele care l-ai supt îl spui". Văzându-l cum stătea el acum, cu capul în pământ, scărmănând praful drumului cu nişte pantofi roşiatici şi noi, dar încolo cam ponosit, îmbrăcat cu nişte haine care parcă nu erau ale lui, îşi aduse aminte ce bine stăteau hainele de Securitate pe el şi cum se gândise el atunci la soarta acestui băiat pe care ei — Năiţă şi omul Tudorei, taică-său — îl trimiteau după ţigări şi el fugea ca un titirez şi zicea „Ţine, nene Năiţă", şi el îl mângâia pe cap şi-i spunea lui taică-său: „Faci om din el, frate-meu", iar Pătru cel Scurt, care şi el era de faţă, unde era Năiţă, îi confirma: „Face, face, nu vezi că e numai inimă

în el şi e ţanţoş? Ăsta ajunge departe, dacă te ţii niţel de el, ajunge departe...“

— L-a dat afară, zise omul Tudorei, arătându-l pe fostul ofiţer de Securitate, care tot nu se apropiase, şi Năiţă rămase trăsnit, auzindu-l pe omul Tudorei.

— L-a dat afară, continuă acesta, a făcut reduceri, dracu' ştie ce-a făcut, şi a prefirat la ei până pe-al meu l-a dat afară, şi acum a venit acasă, să aştepte „până la noi ordine“, ca şi când ar fi povestit o întâmplare din război, când ei erau lăsaţi să aştepte în tranşee până la noi ordine ori să se retragă, cum făcuseră un an şi jumătate, mereu, „până la noi ordine“, adică de înaintare, dar aceste noi ordine de înaintare de unde se retrăseseră ei nu mai veniseră niciodată şi începuseră alt război.

Năiţă se uită la fostul ofiţer de Securitate cu o tristeţe atât de mare şi cu o neîncredere în acelaşi timp în ceea ce spunea omul Tudorei, încât acesta nu putu să nu bănuiască faptul că Năiţă se îndoieşte de adevărul nenorocitei lor întâmplări şi că nu e departe, poate, de gândul că ei îl încearcă şi că poate că şi el, omul Tudorei, e acum băgat cu fiu-său şi pus să spioneze, şi se simţi dator să întărească spusele lui.

— L-a dat, zise el, l-a dat detot, s-a terminat, mă duc cu el acum la S.M.T.-ul de la Măldăreşti, ar fi acolo un post la cadrele lor, şi şeful lui care l-a avut, un maiur, i-a spus să dea pe acolo să vază ce şi cum, şi dacă e ceva, să le spuie şi lor să vază ce se poate face.

— Ce vorbeşti?! se miră Năiţă, prinzând curaj, căci părea ca acesta să fie adevărul, deşi ceea ce auzea i se părea nemaipomenit şi aproape de nepriceput, cum adică, să trăiască el ziua când ofiţerul de Securitate care îl arestase pe el să fie dat afară din Securitate şi să meargă, ca el, pe jos pe sub Măgură şi el să-i zică iar pe nume, cum îi zisese până mai acum doi ani?

— Ce vorbeşti? se miră el mai cu curaj, întorcându-se către fostul ofiţer, care civil nu mai avea nici o înfăţişare, semăna

cu Culiţă, cântăreţul de la biserică, fiindcă era scund, altfel şi cizmele, şi vestonul, şi chipiul, şi epoleţii galbeni ce mai erau de el şi îl mai înălţau, însă fără ele, cum era acum, şi civil, părea leit Culiţă cântăreţul, nici pe el nu stăteau hainele nemţeşti, şi când venea la câte-o sărbătoare mai îmbrăcat, parcă ar fi scoborât de-a-ndărătelea dintr-un autobuz în mers şi îl adunase cineva de pe jos şi îl aranjase în fugă.

— Ia uită-te, domnule, păru Năiţă încă neconvins, păi se poate aşa ceva?

— Se poate, răspunse omul Tudorei în locul fostului ofiţer, se poate şi nu se ştie ce va mai urma, lăsă el să se înţeleagă că se poate aştepta la orice de-acum înainte.

— Păi aţi făcut vreo prostie, Sandule? se interesă Năiţă cu aerul că e chiar îngrijorat de soarta fostului ofiţer care îl arestase pe el şi îl anchetase numai cu un an şi jumătate în urmă.

În sinea lui încolţise o bucurie rea şi vicleană şi simţea o mare satisfacţie să-i zică iar pe nume fostului ofiţer care îl împinsese pe el ca pe un animal în Gazul Securităţii, spunându-i mereu: „Vă cunosc eu pe voi, ţăranii ăştia, vă ştiu şi măselele din gură“, dar nici nu avea curajul să-l tutuiască, şi când îi mai zise o dată pe nume se trezi adăugând repede pe „dumneavoastră“.

— Aţi făcut, Sandule, dumneavoastră vreo prostie de v-a dat afară pe dumneavoastră tocmai acum, în mijlocul verii? şi zise „în mijlocul verii“ cu o mirare şi mai apăsată în glas, ca şi când „în mijlocul verii“ ar fi însemnat o nenorocire în plus şi ar fi putut şi cei care îl dăduseră afara să mai aştepte o lună, două, să vină toamna, când ar fi fost mai bine să te afli pe drumuri.

Dar ofiţerul nu răspunse nimic şi nici nu se apropie de ei, ridică doar din umeri, ce să facă, adică, asta era situaţia. Omul Tudorei înţelese însă unde bate Năiţă şi se grăbi să răspundă iar în locul lui fiu-său.

— N-a făcut prostii, dar n-a mai avut loc pentru el, dacă s-a redus, că nu l-a dat numai pe el, a mai dat şi pe alţii afară.

Năiţă nu-l ascultase însă şi, întorcându-se din nou către fostul ofiţer, îl întrebă cu o spăşeală vicleană în glas, făcându-se că nu-şi mai aduce el bine aminte şi de aceea se interesează de ce se interesează.

— Păi parcă dumneavoastră, Sandule, făceaţi oale mai înainte, aţi aruncat roata, sau cum? Apoi către omul Tudorei, mustrător, însă tot pentru fiul acestuia, care nu se dezlipise de la locul unde se oprise şi nici capul în pământ nu şi-l ridicase. Vezi cum bate Dumnezeu, fratele meu, când bate, şi cum m-a săpat el pe mine şi cum nu mă ştia el pe mine şi zicea că nu mă cunoaşte?

— De, clătină din cap supus şi smerit omul Tudorei, aşa a fost, că nici cu noi nu mai vorbea, şi mumă-sa a murit strigându-l pe el şi io i-am trimis vorbă să vie, că ea se duce şi vrea să-l mai vadă că l-a iubit, amărâta, şi numai de amarul lui s-a stins şi el n-a venit…

Năiţă îi întinse mâna omului Tudorei şi se despărţi de ei repede şi fără să se mai uite la fostul ofiţer, altfel un băieţandru, nu împlinise douăzeci şi trei de ani, şi se pierduse detot în hainele civile, care nu-i veneau deloc, erau ori prea mari, ori prea mici, făcute de gata şi parcă puse pe el cu furca.

„E ceva", îşi zise în sinea sa Năiţă Lucean, care schimbase drumul, îndreptându-se spre casa lui Pătru cel Scurt, să-i spună şi lui ce păţise şi ce văzuse. Uitase şi de copilul care-i fugise, se gândea că s-a întâmplat el ceva, dacă a început să-i dea afară de la Securitate şi chiar pe copilul Tudorei, care se înfipsese bine, i se părea lui, nu se putea crede că o să ajungă el să caute serviciu la S.M.T. la Măldăreşti. „E ceva", îşi zicea el, înseamnă că şi pe Craina ăsta poate să-l dea afară şi să mai răsuflăm şi noi, nu să mă cheme ei, ca acum, cu actele pământului meu, şi să-mi trimită el vorbă că n-am autorizaţie să fac pe pământul meu ce vreau eu, temelie de casă sau de fânar, sau ce am eu nevoie pentru mine sau pentru copiii mei. „E ceva", se încuraja el, scoborând poteca îngustă şi întortocheată care ducea la casa lui Pătru cel Scurt.

În spatele casei acestuia, pe iarbă, la umbra unui cireş mai bătrân care roşise înaintea toamnei şi de departe părea că luase foc cu frunzele lui lunguieţe ca nişte flăcări, Pătru cel Scurt pusese o pătură şi dormea păzit de muierea lui, aşezată la capul lui şi cu mâna prefirându-i părul tuns scurt.

„Al dracului Pătru! îi veni lui Năiţă să râdă. Doarme, şi muierea-l scarpină-n cap, aşa e cu omul sterp, el se iubeşte cu muierea până moare, nu ca mine, care unde pun capul jos, acolo adorm, el nu poate decât scărpinat..."

— Pătrule! strigă el de departe, şi muierea aceluia sări iute în picioare, ruşinată şi netezindu-şi şoarţele negre, mototolite de statul pe ele.

— Naşule, făcu ea pe speriata, matale eşti, ne găsişi dormind, mai mare ruşinea! Pătrule, se aplecă ea deasupra acestuia, mişcându-l cu grijă, Pătrule, Doamne, ia, mă, scoală-te, că a venit naşu' şi ne-a găsit aşa...

— Domnule, începu Năiţă pe nerăsuflate, l-a dat afară pe copilul lui Turbatu, şi acum umblă cu tac-so la Măldăreşti să-şi caute servici!

Dar Pătru nu păru deloc mirat că l-a dat afară pe copilul lui Turbatu, ca şi când era normal să fie aşa. Ceea ce părea să-l mire pe el era că acesta umbla să-şi caute servici.

— Ce servici? întrebă el nedumerit. Păi ce ştie să facă el, afară de oale, care a şi uitat, că dacă nu faci în fiecare zi, nu ţi se mai dă mâna după gâtul oalei.

— A mai făcut şi şoferie, zise Năiţă gânditor, poate vrea să se angajeze şofer.

„A făcut pe dracu'! îl contrazise Pătru cu seriozitate. El a fost mai mult ajutor de şofer, ce, l-ai văzut tu conducând maşina?

„Nu", se gândi Năiţă, nu l-a văzut, dar toţi ştiau că el plecase la şcoala de şoferi când plecase, şi de-acolo s-au trezit cu el ofiţer, şi în aceeaşi clipă îşi aminti că şi Gheorghe al lui fugise la şcoala de şoferi.

Scoborau priporul la vale amândoi. Năiţă mergând mai înainte şi cu pieptul parcă ar fi împuns pe cineva, cu paşii

lui mari şi legănaţi. Pătru cel Scurt venind iute-iute în urma lui şi mai dintr-o parte, ca să audă ce spune Năiţă şi să-i poată răspunde, deşi, de fapt, mai mult el vorbea, şi Năiţă doar din când în când îl întreba câte ceva ce nu înţelegea el din vorbirea repezită şi şuierată a lui Pătru, care, alergând cu mersul lui mărunt ca şi când ar fi călcat de două ori într-un loc, se mai îneca şi îi mai pierea şi glasul.

— Poate să fie ceva, dacă a început să-i dea afară chiar din Securitate, se gândea Pătru cu voce tare, ca să vadă ce va zice şi Năiţă, însă acesta nu-i răspundea şi, rostogolindu-se după el la vale, Pătru continuase, ca şi când ar fi vorbit el singur prin curtea casei lui, cum avea obiceiul, mai ales când făcea el planuri şi vrea să-şi audă planul său: Nu se poate, domnule, să-i dea afară fără nici o socoteală, aici nu e vorba ca s-a săturat ei de copilul Tudorei şi i-a spus: „Du-te, neică, atât am avut noi nevoie de tine, acum eşti liber, salutare!“, fiindcă şi ăsta îi are şi el cu ceva la mână că au arestat şi au bătut toţi, ca la clacă, nu s-a ferit unul de altul.

— Pe tine nu te-au bătut? întrebă el dintr-o dată cu o curiozitate care pe Năiţă îl făcu să tresară şi să-i aducă aminte brusc de ziua aceea când începuse interogatoriul, şi el stătea dinaintea unei mese, şi un ofiţer tot aşa de tânăr cum era copilul Tudorei îi împingea declaraţia s-o semneze, şi el nu vrea.

— Ăsta al Tudorei nu m-a bătut!

— Da alţii? se interesă Pătru pentru prima dată de când Năiţă se întorsese de la raion.

— Nu m-a bătut, răspunse Năiţă după un timp, urmărit îndeaproape de Pătru cel Scurt, care se rostogolise spre el şi i se uita drept în gură, cum era el mic şi scund faţă de Năiţă.

— Nu m-a bătut, însă unul dintre ei care striga mereu la mine şi mă cam înjura s-a făcut o dată spre mine cu pumnul.

— Şi? zise Pătru cel Scurt, care acum ajunsese înaintea lui Năiţă Lucean şi se oprise întinzând mâna lui scurtă spre pieptul lui Năiţă, adică să stea niţel şi să-i povestească mai pe îndelete.

— Şi aia. Deasupra biroului era tabloul, şi eu i l-am arătat atunci şi am spus: „Păi bine, măi tovaroşe, aşa vă învaţă dumnealui, că ziceţi că dânsul e tatăl poporului, şi eu atunci cine dracu sunt, nu sunt eu poporul, adică?“, însă el atunci a lăsat mâna în jos şi a început să se uite la mine ca nărodu.

— „Mă“, zice, tu nu eşti poporul, tu să semnezi declaraţia, că dacă e să te bat, atunci să ştii că poporul te bate.

Însă, ce e drept, nici ăsta nu m-a bătut.

„Nici ăsta“, se gândi Pătru cel Scurt, văzând că lui Năiţă nu-i prea convine să-l descoase el, cum îl descosea, cu povestea lui de la Securitate. Nici ăsta, dar alţii? întrebă Pătru, însă fără glas, rostogolindu-se în urma lui Năiţă, care părea să se fi şi supărat şi acum mai mult alerga decât mergea şi făcea nişte paşi cât stânjenul, încât Pătru începuse să gâfâie şi nu mai nimerea cum avea obiceiul cu tălpile bocancilor în urma picioarelor lui Năiţă.

— Stai, domnule, şuieră Pătru cel Scurt, stai cuminte, că deocamdată nu ne fugăreşte nimeni şi nici nu pleacă trenul fără noi din faţa primăriei lui Craina...

Însă Năiţă nu-l auzea şi treiera din picioare mai rău ca la început, parcă ar fi scăpărat cu blacheurile pe pietrişul mărunt al potecii şi vrea să ştie tot satul cum scoate el scântei pe drumul mare până la primărie.

Nici ăsta, zicea şi el în sinea lui, nici ăsta, dar după el a venit ofiţerul ăla ca un copil la faţă, cu părul şi cu genele şi cu sprâncenele galbene şi cu ochii cârpiţi rău de nesomn şi roşii, parcă i-ar fi dat cineva cu praf de ardei, fiindcă şi lăcrima şi el se tot ştergea cu palma făcută pumn şi trăgea şi de nas, ca şi când ar fi plâns înainte de a fi intrat în încăperea unde îl anchetau.

— N-a semnat? a întrebat şi el fără să se uite la Năiţă şi cu ochii ăia pieriţi îi căuta iscălitura pe declaraţia de pe masa de lemn.

— N-ai semnat? l-a întrebat pe urmă repede şi pe Năiţă şi avea un glas smiorcăit şi cu mâna făcută pumn s-a şters iar

la ochi şi atunci a băgat Năiţă de seamă că pumnul lui era mai mare decât faţa zbârcită de copil, cu monturile degetelor ca dinţii butucănoşi de curmănitor după ce ai tăiat un car bun de lemne şi s-a stricat rău gura ferăstrăului.

Şi monturile erau vinete şi zdrelite, iar pe unul dintre ele se făcuse şi o coajă groasă ca de sânge închegat

— Măă! strigase, cu glasul lui smiorcăit şi trăgând de nas, măăă, cum să-ţi spun eu ţie acum, repetase el ca şi când ar fi căutat un nume şi nu-l găsea; îl uitase: Măă...!

— Năiţă Lucean, se trezise Năiţă răspunzând, ca să-l ajute să nu se mai frământe. Năiţă... vrusese el să repete, căci ofiţerul rămăsese cu ochii pironiţi pe el şi ochii podidiţi de lăcrămarea aia de praf de ardei şi el uitase să şi-i mai şteargă, dar pumnul nu uitase să şi-l desfacă. Dar nu mai apucase să adauge şi „Lucean", cum ar fi vrut, căci pumnul îl izbise drept în tâmplă şi dacă n-ar fi fost masa de care s-a agăţat cu amândouă mâinile, ar fi căzut jos.

— Mă, nenorocitule, mai auzise Năiţă Lucean glasul smiorcăit care acum dintr-o dată se îngroşase şi semăna cu pumnul cu moante vinete, glasul unui om care nu putea să aibă o faţă de copil şi nici acum, când trecuse atâta timp, nu se putea dumiri cum scosese el, acel ofiţer, dintr-odată, un glas atât de gros.

— Mă, nenorocitule, crezi că nu ştiu eu cum te cheamă? şi când Năiţă, cu mâna întinsă ca să se apere vrusese să spună şi el „Tovaroşe, se poate să dai dumneata cu pumnul în mine, să mă omori?", ofiţerul se şi repezise spre el şi acum cu pumnul stâng îl izbise în capul pieptului, făcându-l să-şi piardă respiraţia şi nici n-apucase bine să ducă mâna în dreptul loviturii căci şi venise alt pumn, dreptul, şi i se întunecase dinaintea ochilor şi genunchii se muiaseră şi ştiuse că va cădea. Ce îl uimea era faptul că ştia că va cădea, că simţise că va cădea exact ca un sac cu făină de porumb lăsat de cineva, cu grijă, din braţe, ca nu cumva să se spargă şi să se împrăştie făina pe jos. Când ajunsese pe podea, însă, nu mai

ştia, cu toate că ameţeala nu durase mult; se trezise repede cu acelaşi glas smiorcăit în urechi. Ofiţerul îl ţinea cu pumnul de gulerul laibărului de dimie săină, ceea ce însemna că îl ridicase chiar el de jos şi striga, repetând ca o mitralieră:

— Semnezi?! Semnezi?! Semnezi?!

Năiţă se uita la el, dar nu-l înţelegea. Încăperea începuse să se învârtă înaintea lui cu tot ce era în ea, cu masa, cu scaunele cu tabloul tovarăşului zâmbind, iar acum i se părea că rămăsese pe perete cu capul în jos, cu telefonul care zbârnâia fără sfârşit şi-l ameţea mai rău şi i se părea că şi ei doi se învârtesc şi mereu ajung cu capul în jos şi atunci îi venea şi sângele în cap şi parcă i-ar fi năvălit prin ochi afară, dar de fapt el năpădise pe nări şi se trezise cu el curgându-i pe bărbie, fierbinte, şi când era cu capul în jos izbucnea şi mai tare şi îl îneca...

— Semnezi?! Semnezi?! întreba ofiţerul cu glasul lui dintâi, smiorcăit, şi trăgea de nas, parcă şi el se îneca, însă Năiţă Lucean simţi că acum el se va îneca cu adevărat căci sângele năvălise şi în gură şi nu ştia dacă din nas îi venea sau din capul pieptului, căci şi acolo simţea o durere ca o spintecătură subţire şi odată cu gustul sângelui îi pătrunse în gură şi o amărăciune cum mai păţise demult, când se chinuia să scoată burdihanul mielului la un Paşte şi ca să se ajute, apucase cu dinţii, din repezeală, chiar fierea bietului animal.

Atunci intrase pe uşă grăbit băiatul Tudorei lui Turbatu şi îl chemase pe ofiţerul cu cap de copil care se ştergea de sânge pe moantele vinete chiar pe coala cu declaraţia lui Năiţă Lucean şi acesta se gândise că iar vor trebui să o ia de la început cu toate întrebările ca să scrie la loc ce scriseseră până atunci şi el nu vrusese să semneze.

— La comandant! zisese scurt băiatul Tudorei. Urgent! Şi ieşiseră amândoi trântind uşa şi lăsându-l singur în încăperea care se întunecase şi ea dintr-odată, parcă ar fi năvălit noaptea din senin, de fapt, iar îl cuprinsese sfârşeala aceea care îl făcuse să-şi simtă genunchii moi şi să-şi dea seama

că se va prăbuşi ca un sac cu făină de porumb ţinut de cineva cu grijă în braţe, însă acum şi pe acela, cine o fi fost, îl părăsiseră puterile...

Soarele stătea să scapete deasupra Gurguiului, când Năiţă Lucean ieşi din Sfat, urmat de Pătru cel Scurt, care îl aşteptase nemişcat pe o bancă de lemn pusă în săliţa ce da spre uşa lui Craina. În săliţă mai aşteptau nişte ţărani, şi printre ei şi Gheorghe Oţăt, şi Pătru cel Scurt cum îl văzu, cum îl luă în primire, interesându-se dacă ştie el, Oţăt, ce sfânt e în ziua aceea, şi cei care mai erau pe săliţă se şi strânseră lângă el, fiindcă erau vestiţi pentru veselia lor drăcească şi pentru felul lor de a găsi din nimic un motiv de făcut haz.

Oţăt însă nu prea avea chef, şi Pătru înţelese repede şi, aplecându-se spre el, îi şopti la ureche:

— Te-a chemat ăştia, Craina, careva dintre ei? Oţăt se uită la el trist şi, cu aerul că nu mai vrea el să descoasă acum tot ce e de descusut şi fără să-i răspundă, începu să se caute prin buzunarul laibărului după tutun. Pătru cel Scurt nu avea însă răbdarea să stea fără să vorbească şi-l luă în primire pe Nicu lui Nae, care şi el venise tot chemat. Urcase scările primăriei şchiopătând, cu piciorul lui şoldit de când căzuse în copilărie de pe o claie de fân căreia mai rămăsese să-i pună moţul, şi el, întinzând furca să ia o ultimă pală de fân, trecuse dincolo de vârful clăii şi alunecase, oprindu-se într-un gard. Acum, însă, se vedea că nu numai piciorul şoldit îl face să urce scările greu, căci pe la jumătatea lor fusese nevoit să se ajute şi cu mâinile, spre marele haz al lui Pătru cel Scurt, care se repezi înaintea lui.

— Ce faci, mă Nicule, pornişi cu mătăniile, păi aici eşti la primărie, mă, nu la biserică, ori rămăseşi afumat de azi-dimineaţă, de cădelniţa lui Sofronie?

— Nu huli, zise Nicu, ridicându-se binişor de jos când ajunse în capătul scărilor, nu huli, ştii cum zice Simion Popescu, nu huli şi zi Doamne fereşte!

Se făcuseră patru pe banca de lemn de la uşa lui Craina, unde intrase Năiţă, şi când acesta ieşi, Pătru înţelese că a stat

mai bine de două ceasuri înăuntru şi că ei nu băgaseră de seamă timpul, ţinându-se de ale lor.

Dinăuntru, şi Năiţă îi auzise într-un timp, şi mai ales auzise glasul lui Nicu lui Nae, care se lăuda cu copilul lui ofiţer, însă era ofiţer de infanterie, se gândise Năiţă, n-are nici o putere.

— Am copil ofiţer, zicea Nicu lui Nae, ofiţer şi deştept. Nu e prost copilul meu, adăuga el, auzi mă Pătrule, ori n-auzi? Nu e prost, ai auzit tu de ofiţer prost? că tu ai făcut şi războiul, ai auzit, putea el să se facă ofiţer, dacă era prost, Pătrule, putea?

— Nu putea, răspunse Pătru cel Scurt, dar Năiţă nu mai auzi restul răspunsului, acoperit de râsul celor de pe sală, şi tocmai atunci intrase în discuţie şi maiorul acela de Securitate de la Raion, care îl dusese la primul-secretar, când îi dăduse acesta drumul, după ce îl întrebase dacă el credea că Năiţă Lucean este duşman de clasă şi aşa arată un duşman de clasă.

Pe urmă iar se auzea glasul împleticit al lui Nicu lui Nae, care se văita acum de muierea lui, cum făcea întotdeauna când se pilea niţel, şi lui nici nu-i trebuia prea mult ca să nu se mai înţeleagă biata femeie cu el.

— Auzi dumneata, Pătrule, mă Pătrule, auzi dumneata, muierea mea e specială, auzi dumneata, ea ziua doarme, şi noaptea se hodineşte, însă copiii mi i-a făcut deştepţi, nu mai am nevoie de ea.

Năiţă se uitase pe fereastră şi văzuse cum trece soarele culmile spre Oarba, unde şi el avea nişte pruni pe o faţă de pământ îngustă şi de unde mai niciodată nu apucase să culeagă roadele lor, fiindcă erau pe marginea unei poteci, şi care trecea, nu putea să nu întindă mâna, prunii fiind bătrâni şi căzuţi, însă faţa de loc era bună pentru vie şi el se gândise să pună nişte araci cu viţă nouă, dar timpul nu-i mai ajunsese, iar acum se dovedea prea târziu.

Craina stătea dincolo de birou, câhâia şi-şi ducea batista la gură şi se uita la Năiţă, aşteptând un răspuns din partea lui. Auzea şi el discuţia de la uşa încăperii, de pe săliţă, şi

se gândea că în seara asta n-o să scape prea devreme, deşi era duminică şi ar fi avut tot dreptul să se odihnească şi el.

— Eu, rupsese, într-un târziu, Năiţă Lucean aşteptarea celor doi pe care-i ascultase la început mai speriat, căci nu se aşteptase să-l găsească în birou la Craina şi pe maiorul de securitate, mai ales că în curtea Sfatului nu se afla nici o maşină care să-i dea de bănuit, apoi mai destins, însă nu detot, fiindcă nu prea înţelegea ce se leagă şi care ar fi exact legătura dintre motivul chemării lui Craina cu actele pe pământurile unde zidise el temeliile şi prezenţa acolo a maiorului care părea că mai mult îl sfătuieşte pe Năiţă, fiindcă tot se află acolo, decât că a venit „espre" pentru el.

— Eu, răspunse Năiţă în sfârşit, am, cum ştiţi şi dumneavoastră, o situaţie mai grea, că eu am şi mulţi copii şi nu mai poci eu să fac cum făceam când eram mai tânăr şi n-aveam copiii ăştia, sunt legat de ei de mâini, sunt legat să lucrez pentru ei şi să le fac lor şi să le dau lor socoteală.

Explicând astfel situaţia lui grea — cum o socotea el — Năiţă Lucean îşi dădu seama că el de fapt nu fusese niciodată tânăr şi de capul lui şi în putere să facă el cum vrea el, căci tinereţea lui se trecuse în război, şi copiii veniseră sfoară, unul după altul, şi el nu mai avusese când să fie tânăr şi să facă el cum i-ar fi trecut lui prin cap şi că de fapt niciodată nu se gândise la nimic altceva decât cum să încherbe sărăcia şi s-o lege la gură, ca să poată dormi şi el o noapte fără s-o audă strigându-l să se scoale şi să se apuce de treabă.

— Şi când ar fi? mai întrebă el strecurând fără să vrea o scânteie de speranţă în mintea celor doi care-l ascultau. Când s-ar pune ea problema, fiindcă dacă am apucat să vorbesc eu cu tovarăşul prim cum am apucat... dar aceste din urmă cuvinte le adăugă din viclenie, ca să le amintească celor doi de faptul că el se cunoaşte cu tovarăşul prim şi că el n-ar trebui să piardă din vedere împrejurarea.

— Păi toamna asta, la iarnă, cel mai târziu în primăvară, ar cam fi cazul, răspunse Craina, aşa că...

— Aşa repede? mai întrebă Năiţă, surprins de ceea ce auzea, pentru că într-o vreme i se păruse că discuţia e făcută ca să-l sperie pe el şi să nu mai ridice zidurile peste temelii, să se ia şi alţii după el şi să nu se mai poată face colhozul când o fi cazul, însă acum înţelegea că acest caz se apropiase, era vorba de toamna asta, de iarna asta, de...

— În primăvară trebuie să ieşim şi noi la lumină, zise Craina, şi maiorul îl întări:

— Cel mai târziu!

Şi Năiţă ştiu că maiorul nu vorbeşte el degeaba, pentru că nu întâmplător împânziseră ei satele de câteva luni bune cu fel de fel de ofiţeri şi mai ales de la securitate, care opreau Gaz-urile când te aşteptai mai puţin dinaintea câte unei porţi, cu primarul după el, şi-l scotoceau pe acesta cu glas tare, făcându-se că nu cred ei că îi poate auzi cineva, dar altfel intenţionat:

— Şi zici că e băiat bun cutare — adică ţăranul, proprietarul casei unde opriseră Gaz-ul, dinaintea podiriştii aceluia. E de-al nostru sau e reacţionar, întreba altul, tot ofiţer, fiindcă după cum observase Pătru cel Scurt, şi-i spusese lui Năiţă Lucean: — Domnule, ăştia de la Securitate numai din gradaţi sunt făcuţi, n-au şi ei un sergent, un plutonier, ceva mai mic, toţi s-au făcut ofiţeri, dintr-odată, ca al lui Turbatu, de la oale, direct gradaţi.

— Păi altfel ar fi trebuit să-i ţie prin şcoli până să ajungă ei ofiţeri şi n-avea timp, că sunt grăbiţi, şi şcolile mai şi costă, e cheltuială. Până să faci dintr-unu ca Turbatu om cu şcoală îţi trebuie ani de zile şi ei se grăbesc, n-ai văzut? răspunse Năiţă Lucean care şi el se gândise, mai demult, cât de repede se-nmulţiseră ofiţerii de securitate. Întâi îi face ofiţeri şi pe urmă, care trebuie şi se vede că e ceva de capul lui, îi mai dă şi la şcoală, fiindcă acuma, n-ai văzut, ce le trebuie lor e să ştie niţică bătaie, nu e cazul de şcoală multă. Fac cu ei două, trei săptămâni, hai o lună acolo, o şcoală de bătaie şi le pune galonul pe umăr, restul se descurcă cu ce mai ştiu dupe-acasă.

— Păi au ei şcoli de bătaie? Şcoli în regulă? întrebase uimit Pătru cel Scurt.

— Altfel nu se poate, domnule, zisese înţelept Năiţă Lucean. Fiindcă dacă e ofiţer de securitate, nu te poate bate ca la tine la Cornu Caprei, cu furca, cu coada hârleţului, cu reteveiul, cum apucă Gheorghe Oţăt cu nevastă-sa când se îmbată. Ăştia când te bat au o tactică a lor. Ca să spui şi laptele care l-ai supt — cum zicea nemernicul ăla al lui Turbatu, trebuie să te bată cum trebuie. Altfel, după câte bătăi a mâncat Veta lui Haralambie de la bietul bărbat-so, când trăia ăsta, ar fi spus amărâta tot satul cu care s-a iubit; aşa a murit omul împăcat sufleteşte şi ea cântă în strană şi spune crezul în mijlocul bisericii de zici că e copil mic şi altceva decât cu ţâţa mume-sii nu s-a mai jucat cu nimic în viaţa ei... Ăştia au ştiinţă, domnule; aici au ştiinţă, aici sunt învăţaţi ai dracului, oricât de proşti ar fi ei.

Când cobora scările cu Pătru cel Scurt după el, îl auzi pe Craina strigându-l pe Gheorghe Oţăt, în timp ce maiorul trecuse dincolo, la telefon, şi striga în pâlnie să-i trimită o maşină la Cornu Caprei.

Măgura se scufundase într-o ceaţă albăstrie, parcă ar fi tras cineva deasupra ei o pânză de borangic. Era cald, o căldură grea, însă începuse să se simtă şi răsuflarea Cernei, mai răcoroasă, şi mirosea a mirişte arsă de secetă. Deasupra podului Cernei, în văzduhul vioriu scânceau nişte cocori, şi vreo două muieri care se duceau spre sat se opriseră să-i caute pe cer, cu mâinile streaşină la ochi.

— Bem şi noi o ţuică? întrebă Pătru cel Scurt, care văzuse pe faţa lui Năiţă semnul unei nelinişti necunoscute până atunci. Ochii lui albaştri, ca spălaţi de lacrimi mereu, căpătaseră iar lumina aceea cu care se întorsese când îi dăduseră drumul de la Raion.

Matul gemea de lume, şi Difuzor striga mereu, cu glasul lui măcăit de raţă:

— Vineee, vineee, şi gata, am făcut şi plata!

Năiţă intră pe uşa dată de perete, făcându-şi loc printre oamenii care se înghesuiau unul într-altul, fiecare cu câte un ţoi sau cu câte un pahar în mână, şi se duse lângă tejghea, dar când vru să comande şi Difuzor se apropiase de el, aplecându-se peste tejghea, băgă de seamă că Pătru cel Scurt se pierduse prin lume.

— Pătrule! strigă el tare, dar nimeni nu-l auzi, căci toţi vorbeau tare şi atunci strigă şi Difuzor — ca să-l ajute, chipurile:

— Atenţiuneee! şi se făcu linişte. S-a pierdut domnul Pătru cel Scurt.

— Nu s-a pierdut, răspunse acesta, ieşind pe după umărul lui Năiţă. Suntem aici, prezent!

— Două ţuici mari, comandă Năiţă Lucean, tot tare şi supărat, dându-i lui Difuzor să înţeleagă că n-are nici timp, nici chef să stea cu el de poveşti.

Rezemat de tejghea, se afla şi Dumitru lui Dincă, făcut şi el niţeluş, îi povestea unuia, Lazăr al lui Costorache al lui Gagă, un om mic şi negricios şi părând mereu prăpădit, chiar şi când râdea, parcă îl durea ceva şi se strâmba de durere, nu râdea, care lucra la un Mat pe valea Cernei, dar care cum venea acasă se ducea iute la Mat, să ceară o cinzeacă să se răcorească şi el în linişte, „fiindcă unde e ţuică multă nu-mi vine să beau".

— Să vezi, domnule, ovreiul dracului, le-a pus la nenorociţii ăştia câte un dinte, doi, în locul unde mestecă ei mai tare, şi a dispărut, adică acum să se ducă ei după el tocmai la Craiova, că a lăsat adresa espre, când o vedea ăştia cum se mestecă de bine mămăliga cu dinţii ovreiului să se ducă prin lume după el, să le pună şi restul de dinţi, şi m-a încurcat şi pe mine că mi-a promis că-mi face el rost de o proteză nouă la mână, da să mă duc şi eu după el la Craiova...

— Mi-a pus şi mie un dinte de aur, zise Lazăr al lui Costorache al lui Gagă.

— Unde? întrebă iute Dumitru lui Dincă.

— În gură, unde dracu' să mi-l pună? Însă mie mi-a căzut la o săptămână, mi-a căzut în mână, când îl pipăiam, puteam să-l şi înghit, mai zise el, îngrijorat de ceea ce ar fi putut să i se întâmple, dacă ar fi înghiţit dintele.

— Şi te-ai uitat la el, mai întrebă Dumitru lui Dincă, era de aur?

— De, răspunse dezamăgit Lazăr, alte materiale, atâta că sclipeşte. Însă eu n-am timp să mă duc după ei, că deocamdată la noi nu se dă concediu.

Dumitru nu-l mai ascultase până la sfârşit, căci dăduse cu ochii de Năiţă şi de Pătru cel Scurt, şi se întorsese spre el, lăsându-l pe Lazăr uitat, cu ţoiul lui în mână.

Lazăr căută un timp din ochi pe cineva lângă care să se ducă şi cu care să intre şi el în vorbă, ca bărbaţii la cârciumă, apoi se lăsă păgubaş şi se lipi de tejghea singur în atâta lume, nebăgat în seamă şi nevăzut cum era întotdeauna şi cum de fapt se şi obişnuise. Nici măcar faptul că el se afla în servici nu-i impresiona pe cei din satul lui, şi el trecea printre ei ca nimeni.

— Aici eraţi, măi fraţilor? se înveseli Dumitru lui Dincă, văzându-i pe Năiţă şi pe Pătru cel Scurt. Atunci, s-o luăm de la început. Ce vrea mă, Craina, de te cheamă cu actele?

— Ca să nu mai lucrez, că mă amendează, zise Năiţă sec, ciocnind cu Pătru cel Scurt, care atunci auzea şi el de ce îl chemase Craina pe Năiţă.

— Şi ce să faci cu temeliile?

— Nimic, zise Năiţă. Să nu mai zidesc.

— Şi? strigă la el din senin Dumitru lui Dincă, pe care ţuica îl luase binişor în primire. Uitându-se la Năiţă şi auzind ce spunea acesta, el îl vedea pe Craina şi la el striga acum: — Şi? strigă iar, înfigându-se în Năiţă şi ridicând ţoiul ameninţător către el.

— Şi gata! Vine colectivizarea, zise Năiţă, iar Dumitru rămase încremenit, cu ţoiul ridicat în sus deasupra capului şi ameninţător spre Năiţă.

— Te faci monament, Dumitre? întrebă cu glasul lui măcăit, de raţă, Difuzor, pe care gestul lui Dumitru îl distra teribil. Rămâi aşa, că te face monament, adăugă el, repezindu-se peste tejghea şi apucându-l pe Dumitru de mâna cu ţoiul.

Ieşise luna, o lună de pomină, cât gura unei fântâni, şi Măgura stătea sub lumina ei ca spinarea unui urs bătrân şi obosit, ieşeau aburi parcă din spinarea ei, care de secetă şi începuse să roşească spre vârfete, acolo unde creşteau mestecenii, şi chiar fagii se cam opăriseră, şi frunza lor începuse şi ea să bată spre toamnă.

Fusese ultima zi dintr-o vară caldă şi secetoasă, şi dintr-odată toamna se coborâse deasupra Cornului Caprei, cu o blândeţe dulce şi cu un miros ascuţit de izmă creaţă. Cineva, o fată sau o nevastă fugită de-acasă, cânta pe sub poalele Măgurii în drumul ei spre unde o chema sufletul şi glasul ei sfâşia liniştea nopţii, legănat şi stingându-se de dor: „Cum trecui, vară, prin tine, cu arşiţa după mine...“

— A cui o fi asta? întrebă Năiţă Lucean, dar Pătru nu răspunse, se gândea în altă parte, şi nici glasul acela nu-l auzise bine, trecuse de miezul nopţii, cântau cocoşii în răstimpuri, dinspre Cerna suia venind pe urma lor susurul apei ca un vânt uşor şi chiar simţiră o adiere rece pe măsură ce urcau sub poalele Măgurii. În dreptul casei lui Pătru se despărţiră, şi Pătru se strecură repede în curte. Câinele nu era acasă şi nici lampa nu era aprinsă în aşteptarea lui. Pe treptele scării, femeia lui Pătru şedea ca o umbră, cu coatele sprijinite pe genunchi şi bărbia în palmele ei mari, de bărbat.

Pătru se aşeză lângă ea fără să zică nimic, uitându-se în lumina lunii la ce agonisise el în curtea aceea şi la cele două oi care dormeau lângă o stivă de lemne pregătită de el pentru iarnă. Mai erau multe de făcut pe lângă această casă nouă, şi Pătru le vedea pe toate, însă nu mai aveau puterea visului de mai înainte, le vedea ca şi când n-ar fi fost visele lui, nu mai aveau sufletul şi viaţa de mai înainte, erau seci şi mohorâte, şi cum le ridica în picioare, cu puterea minţii lui,

nişte coteţe şi nişte adăposturi pentru lemne şi pentru un car pe care vrea el să şi-l întocmească şi o cuhnie de vară şi o magazioară pentru câte nu se strâng la casa omului, toate se surpau şi se făceau muşuroaie de pământ şi rămânea curtea aşa cum era ea de fapt şi cum i se părea şi lui că este, golaşă şi cu cele două amărâte de oi ascunse de stiva de lemne de fag.

Şedeau amândoi pe treptele scării neterminate, din spatele casei, şi nu-şi vorbeau — femeia ghemuită spre umărul lui de când se aşezase lângă ea şi el îi simţise răsuflarea încălzindu-i spatele, dar iar i se părea străină, cum îi fusese de la început, fără să vrea el ea se rupsese iar de fiinţa lui, şi când încercă să-i spună şi ei ce se apropia de gospodăria lor şi ce i se întâmplase lui Năiţă Lucean şi cum îi fugise acestuia şi copilul pe care îl iubise acesta şi pentru care se spetise să-i facă o casă, Pătru cel Scurt înţelese că nu poate să se întâlnească cu ea în necazurile şi suferinţa lui, aşa cum ar fi vrut el.

În ochi îi săreau mereu cele două oi, care, nu ştia de ce, îi apăreau chinuite şi pipernicite şi mereu nemâncate şi slabe, şi două, cum erau, se înfăţişau dinaintea lui ca o imagine a sărăciei şi propriei lui neputinţe de a mai da înainte, în viitor. Îl şi vedea pe socru-său cum îl amânase cu ele o toamnă întreagă şi cum se certase cu el, şi acesta sta mut şi-l asculta, nu zicea nici măcar „Ai răbdare, mă Pătrule, să mai încherg şi eu nişte bani şi cumpăr dracu' oile alea şi scăpăm de ruşine". Nu. El tăcea şi fuma şi numai muierea lui, rea de gură, toca mereu ca o meliţă şi fără cânepă, pe uscat, că „Nu te gândeşti şi tu, Pătrule, că nu mai suntem străini acum şi tu ne vii ca şi un copil şi nu suntem departe, ca să zici că nu ne mai întâlnim", dar de oi nici ea nu pomenea nimic.

— Nu te culci, Pătrule? întrebă sfioasă muierea lui Pătru cel Scurt, ridicându-se de pe treptele de piatră şi aşteptându-l să se ridice şi el să meargă împreună în casă.

„Câinele, care până atunci bântuise prin sat cine ştie pe unde, ca un pârlit, nici în el nu mai poţi avea încredere, se

gândi Pătru, cât e el de câine, şi îţi mănâncă mămăliga din mână", câinele lor mare, cât un viţel, sări gardul înalt ca o furtună şi dând cu ochii de Pătru în capul scărilor se sperie şi scânci ca şi când l-ar fi lovit, apoi se strecură spăşit în coteţul lui de la capătul stivei de lemne, ridicând oile de unde şedeau ele şi dormeau şi gonindu-le prin curte.

— Nu te culci, Pătrule? mai întrebă ea o dată, însă el nu o băgă în seamă.

După un timp se ridică şi el, înjurând şi scuipând în locul unde şezuse.

— S-a dus dracu' şi vara asta. Vine toamna…

CUPRINS

CAPITOLUL X
POMANA

Trecuse o săptămână, cumpăna timpului începuse să încline spre toamnă, se răcorise noaptea bine detot, dimineţile cădea o rouă argintie şi tăind ca un brici în tălpile goale ale ţăranilor de la Cornu Caprei, frunza prunilor şi a merilor se pătase, mestecenii ruginiseră şi ardeau ca nişte făclii pe vârful Măgurii, şi vulpea începuse şi ea să bată coteţele şi să jefuiască, însă cu alegere, căci nu lua deocamdată decât pui din vara aceea, numai într-un rând greşise şi luase şi un căţălandru de vreo lună de zile care dormea, aiurit de joaca de peste zi, chiar în coteţul găinilor lui Gheorghe Oţăt.

— Domnule, aşa ceva nu s-a mai văzut, povestea acesta. Anafura mamii prea cuvioasei Ciripoaia care s-a încurcat în tinereţele ei cu mucenicul Mucălău de la pod! Nu s-a mai văzut să ajungă ea vulpea să ia şi câinele din coteţ — înseamnă că vine o sărăcie de ne ia mama dracului pe toţi.

— Da asta, Ciripoaia, de unde ai mai scos-o, e şi asta în calendar? se interesă Pătru cel Scurt, care ţinea zdravăn de picioarele unui berbec gras pe care îl belea Gheorghe Oţăt, asistat de Dumitru lui Dincă.

Îl spânzuraseră de gard, şi acum Gheorghe Oţăt îl „ferchezuia“, cum zicea el, pregătindu-l pentru pomana de Sfânta Mărie mică, de care îi mai despărţeau două zile. Era visul lui Pătru cel Scurt să se aşeze la casa lui, şi când s-o mai încherba niţel să facă şi el de Sfânta Mărie mică un praznic şi o pomană în amintirea bătrânilor la uşa cărora crescuse el, deşi acesta era numai pretextul, ambiţia lui din copilărie fiind să ajungă să facă şi el un praznic cum făceau mai toţi oamenii mai avuţi şi să cheme şi el lume să se vadă

că a ieşit şi el la lumină, are niţică dare de mână, şi la un sfânt poate întinde şi el o masă cu peşchire albe pe ea şi poate aprinde şi el focul sub nişte oale de pământ cu ciorbă dulce şi ciorbă acră, cu varză dulce şi varză acră şi într-o vatră cu berbecul pus la fript în ţăst şi cu ce mai trebuie pentru un praznic şi când e masa pusă şi lumea aşezată către prânzişor să vie şi popa şi să-şi puie patrafirul să sfinţească pomana şi să-i pomenească pe-ai lui morţi, să se vadă adică bine că se trage şi el de undeva, ca are şi el un mort al lui, ca un părinte, şi că nu e numai Pătru cel Scurt săracul de el, ăsta n-are pe nimeni pe lume şi mai este şi sterp.

— De unde zici, mă Gheorghe, că ai scos-o pe Ciripoaia asta, că asta nu mai crez eu că e în călindar, dacă a apucat ea să se încurce cu al lui Mucălău de la pod.

— Acum să nu crezi tu, zise Gheorghe Oţăt, că mucenicele astea n-au avut şi ele ce le-a trebuit, că am citit eu într-o carte de una nu-ş' cum dracu' îi zicea, dar nu era de pe la noi, muiere frumoasă, şi a păcătuit ea cât a păcătuit, că astea din Asia Mică stau câte cinci-şase la un bărbat, altă treabă n-au, stau la umbră, şi când el are nevoie face din deşte şi o arată pe una, şi aia vine.

— Cum face Dumitru, râse Pătru cel Scurt, face din deştele mâinii bune şi vine Victoriţa. Vine mă? se prăpădiră ei de râs.

— Nu mai vine, făcu un gest de netrebuinţă Dumitru, care cu singura lui mână bună se chinuise să ascută un cuţit pe o gresie de coasă.

— Nu mai vine ea sau nu mai are la ce, se întoarse Gheorghe Oţăt către Dumitru.

Ajunsese la capul berbecului şi se chinuia să-i scoată coarnele mici prin găurile pe care le făcuse în blană în jurul lor.

— Ţine, mă Pătrule, dracu' de cornul ăsta, că nu mai terminăm şi ne-apucă Sfânta Mărie cu berbecul netăiat!

— Şi cu Mucălău cum e, mă? se întoarse Dumitru lui Dincă către Gheorghe Oţăt, la masa de Sfânta Mărie pe care Pătru cel Scurt o întinsese în poiana din faţa casei, aşa cum şi-o

visase el, cu peşchire albe şi plină de străchini aburinde şi cu mămăligile cât baniţa întinse pe cârpătoare noi de fag şi în faţa fiecărui om cu muierea lui o sticlă de o jumătate de chil de ţuică de zarzăre şi talerele cu berbec copt şi ardei iute pe lângă fiecare lingură de lemn şi el alergând de la unul la altul, adică ce-i mai pofteşte acestuia inima, că se găseşte, au făcut şi ei, nu sunt chiar detot, n-o fi chiar ca la alţii, care sunt mai avuţi şi mai situaţi, dar şi la noi se mai găseşte, mai iei, naşule, o ţuică, să mai aducem, ajunse Pătru în dreptul lui Năiţă Lucean, aşezat cu Genica lui în capul mesei, însă el nu prea mânca cine ştie ce, mai mult se făcea că bagă lingura în ciorba acră şi de fapt mai mult îşi muia buzele decât sorbea fiertura cu miros de leuştean, din care ieşeau aburi gustoşi cu miros de slănină fiartă şi din care nişte mătrăcuci aşezate mai la coada mesei răseseră vreo două străchini, iar acum o femeie le-o aducea pe-a treia.

— Luaţi, Aurico, luaţi, că mai este, avem şi pentru rândul doi, le îndemna ea.

Dar rândul doi nu era, că n-avea cine mai veni la masa lor, toţi se împărţiseră în ziua aceea, care se nimerise şi frumoasă, pe la mesele întinse prin jurul bisericii. Numai Pătru făcuse pomana dinaintea casei lui, căci de acolo se vedea bine şi biserica, şi se vedeau bine şi celelalte mese, ca la cinematograf.

— Cum e, mă, cu Mucălău? se interesă iar tare Dumitru lui Dincă, umplându-şi cu mâna bună ceşcuţa de pământ ars şi smălţuit pe care se mai vedea scris: „Hurezu".

— Al dracului Dumitru lui Dincă ăsta! intră în vorbă Nicu lui Nae. Cum a avut el noroc de i-a retezat mâna stângă, că astfel trebuia să-i pui eu ţuica în ceaşcă.

— Nu mai apucam eu de la tine, se îndoi Dumitru lui Dincă de sufletul bun al vecinului său de masă. Acesta se aşezase cam cu spatele la muierea lui, Ioana, care nici nu bea, nici nu mânca, muşcase dintr-un ardei şi pesemne că o arsese zdravăn, căci o trecuseră lacrimile şi îndesase iute după el

vreo doi dumicaţi de mămăligă, iar acum sufla uşurel şi ruşinată când spre buza de sus, când spre buza de jos.

— Naşule, să-ţi mai pui, mă, o ţuică, se îndemna Pătru cel Scurt pe lângă Năiţă Lucean.

— Lasă, că-mi pui eu, îi făcu un semn de linişte Năiţă, vezi de ăilalţi, să fie lumea mulţumită.

— Este, răspunse de lângă Năiţă o mătuşă care se roşise la faţă de atâta ţuică şi de atâta varză acră de câtă mâncase şi mereu se afla cu gura plină şi cu un obraz umflat de cocoloşul de mămăligă, pe care-l înghiţea mai mult nemestecat, căci nu mai avea dinţi nici pentru atâta. La anul, Năiţă, zise ea ca o scuză parcă, nu mai apuc Sfânta Mărie, Doamne iartă-mă, faceţi praznicul fără mine, şi mai băgă în gură, şi aşa plină, o lingură cu vârf cu varză dulce acum.

— Păi unde te duci? se interesă Simion Popescu care şi el venise la Pătru cel Scurt cum se terminase slujba la biserică, unde iar cântase afumat cântecul lui cu „Foaie verde de dudău, mă suii într-un podeu, să vorbesc cu Dumnezeu", şi popa ieşise repede din altar, deşi nu era rândul acestei ieşiri, şi-i făcuse un semn cu degetul, adică „nene Simioane, se poate, tocmai la ziua asta mare, la hramul sfintei biserici?", şi Simion şi dăduse drumul glasului lui frumos şi cam pe nas, „Miluieşte, Doamne, pe robul tău şi...", iar popa n-avusese încotro şi, retrăgându-se în altar şi trăgând perdeaua de un şnur ca pe o cortină deasupra uşilor împărăteşti, îl pedepsise cu un verset — „şi iartă păcătoşilor cele cu voia şi fără voia lor...", apoi către Culiţă cântăreţul, destul de tare, căci era supărat şi se auzi şi în biserica mică, de lemn, plină cu mătuşi şi cu colive de orez mai mult decât de grâu:

— Să-i spui lui nenea Simion că, decât să mai vie el beat la slujbă, mai bine să nu mai vie... şi Simion cum se terminase slujba, cum plecase la Pătru la masă, nu mai stătuse nici la împărţirea colivelor, ca altă dată...

— Unde te duci, Veto, la anul, de facem noi pomana fără tine?

— Păi unde să mă duc? răspunse mătuşa, râzând înfundat şi iar cu gura plină de varză. Unde-o să te duci şi dumneata, că n-o să împărăţim noi pământul, ne mai ia şi pe noi popa Sofronie.

— Ce vorbeşti? se enervă pe neaşteptate Simion Popescu, pe care nu ipostaza retragerii lui din această lume îl supărase, ci posibilitatea de a se retrage el cu această Vetă, care înfuleca pe nerăsuflate ca proasta de se şi mira unde dracu' bagă ea atâta varză, şi mai ales împrejurarea ca popa Sofronie să aibă şansa de a-l strânge pe el de pe lume.

— Cred că te duci singură, Veto, zise el, pe mine să nu contezi. Ia uită-te, domnule, vine omul la o masă ca la o petrecere, şi mătrăcuca dracului îmi face ea mie socoteala când mă duc eu şi cu cine mă duc...

— Pune, mă Pătrule, la mine, dacă Năiţă nu vrea, şi întinse ceaşca de pământ către Pătru, care stătea lângă ei cu o sticlă într-o mână şi cu o ceaşcă într-alta ca să mai dea şi el noroc.

— Da la tine nu vine, mă, popa să sfinţească şi el masa asta? se făcu întrebător un moşneag de peste Măgură, care se rătăcise intenţionat la hramul bisericii din Cornu Caprei, doar o apuca şi el o masă, şi, uitându-se mai atent la el, Năiţă îl recunoscu pe moşul surd cu cele două fete care se judecaseră înaintea lui când cu procesul cu cotele.

Vorbea cu acelaşi glas piţigăiat şi murea la fel de râs din orice, deşi era limpede că mare lucru nu auzea el din ce se vorbea, fiind surd şi niţeluş şi cam năuc.

— Nu vine popa? mai strigă el către Pătru, aflat lângă Năiţă Lucean la capul mesei.

— Lasă, mă neică, popa şi mănâncă matale liniştit, că cu popa e altă socoteală, ori nu poţi băga în gură de grija popii? îl apăsă mustrător Gheorghe Oţăt pe mână cu lingura întinsă înainte, şi cum scăpă din apăsare, cum se repezi cu ea în ciorba fierbinte, alegând cu grijă bucatele şi strecurându-le ca să găsească una mai mare, dar ele, bucăţile de carne, fuseseră tăiate cu mare grijă de muierea lui Pătru cel Scurt, toate cam la fel, să nu fie vreo supărare.

Dar nici Gheorghe Oţăt nu se putu opri să nu reia întrebarea moşului cu popa, care nu venise la masa lui Pătru să o sfinţească, şi la sfârşitul slujbei, când muierea lui Pătru se dusese cu coliva să ia Culiţă şi de la ea măcar două linguri pentru ai lor, ai bisericii, cum făcea cu toate colivele, popa intervenise cu „mulţumesc", nu mai e nevoie, că s-a strâns destul, adică n-are nevoie de coliva lor, şi muierea înţelese că el este încă supărat pe Pătru şi că nu va veni să le sfinţească nici masa, îl trimisese pe un cântăreţ mai bătrân cu cădelniţa şi îi afumase acesta niţel şi plecase.

— Sfinţia sa e ocupat, că sunt mese multe, iar dumneata, Pătrule, n-ai vrut să pui masa lângă biserică la fel cu toată lumea, aşa că numai când o termina acolo vine şi pe la dumneata, mâncaţi până atunci, că de tămâiat tămâiez eu...

— Domnule, zise Pătru cel Scurt ca să audă acum toată lumea, eu am fost săptămâna trecută la târg să mai iau nişte talere pentru ziua de azi, şi popa nu, că să-i iau şi lui un sac de porumb şi să îl aduc la protoierie, unde se află el, şi eu, binevoitor, i-l iau, domnule, din obor, i-l duc cu spatele la birou unde şade protopopul şi mă interesez unde e popa-l nostru, şi un contabil, nu-ş' ce dracu' era, zice că e cu preacucernicul în şedinţă cu toţi popii.

Mă dau eu binişor pe lângă o uşă deschisă unde mi-arătase omul şi-l văd pe popa-l nostru băgat mai în fund. Erau pe bănci toţi popii din raion, negri toţi şi cu pălăriile în braţe şi supăraţi, şi înaintea lor o maică, stareţa de la mănăstire, plângea cu lacrămile pe obraz, şi de după masă protopopul certa la ei, tot în picioare.

— Se poate, sfinţi părinţi, să ne facem dracului de râs să vie miliţia cu câinele, Doamne fereşte, să se ducă vestea de sfânta noastră protoierie, daţi ochelarii preacucernicei, că nu vede muierea neam şi i-a avut în şedinţă, se poate să păţim noi ruşinea asta? Lasă, preacucernico, nu blestema, se întorsese protopopul spre stareţă, care mărunţea din buze iute şi începuse să facă şi din mână semnul mătaniei, lasă, nu blestemaţi, c-a făcut careva o gluma şi vi-i dă, nu cumva

dumneata, părinte Sofronie, care, cum ţi-e obiceiul, te ţii de drăcii, hai, nu e cu supărare, e omenească gluma, hai.

— „Doamne fereşte! tună popa Sofronie, cu un glas gros şi dogit. Doamne fereşte, sfinţia voastră, păi cu preacucernica să glumim noi!?"

— „Hai, sfinţilor", se cam supără protopopul, uitându-se pe fereastră şi văzând cum pleacă lumea de la târg.

Pătru cel Scurt rămăsese cu gura căscată de ce auzea şi, fără să vrea, furat de şedinţa popilor, se trezise înăuntru lângă peretele din spatele băncii pe care stătea protopopul şi, uitându-se detot şi fiind şi obosit, se aşezase amărât pe bancă lângă acesta, încât când se treziră niţel din încurcătura în care se aflau, căci maica stareţă îşi aduse aminte că are ochelarii legaţi cu un şnur de gât şi că-i alunecaseră pe sub anteriu, sfinţii părinţi văzură în prezidiul şedinţei lor alături de protopop pe Pătru cel Scurt, care pusese coatele pe masă şi mai şedea şi cu pălăria pe cap.

— Ce e cu tine, mă, aici? sări protopopul la Pătru cel Scurt. Al cui eşti tu?

Pătru se trase uşurel de la masă spre uşă, uimit şi el de ce se petrecuse cu el încât ajunsese cu protopopul la masă şi, neputându-şi lua ochii nici de la sfinţii părinţi, răspunse cu sfiiciune întrebării, căutând un sprijin la bietul popa Sofronie, care se roşise tot de ruşinea păţită cu acest om din satul lui şi ridicase mâinile ca la biserică atunci când ieşea din altar să binecuvânteze şi să ierte păcătoşii. În acest moment, cât o veşnicie, popa Sofronie îşi dădu iar seama ce parohie nenorocită nimerise el la Cornu Caprei cu nişte necredincioşi ai dracului cum nu se mai puteau vedea alţii, nici la biserică nu se omorau, nici cu colivele nu se înghesuiau şi nici de murit nu prea mureau, numai răutatea şi păcatele îi mai ţineau. Glasul protopopului îi sunase în urechi ca o poruncă:

— Al cui eşti tu? şi el încremenise, aşteptând să vadă ce va răspunde Pătru, iar acesta îi şi dăduse drumul, facându-l să leşine de supărare.

— Al părintelui Sofronie, înotă cu cuvintele până la protopop Pătru cel Scurt şi, răsuflând de uşurarea răspunsului, simţi cum îi curge sudoarea pe sub pălăriuţa rotundă şi se trase şi mai mult către ieşire, dar nu detot, încât îi vedea pe sfinţii părinţi şi pe maica stareţă care, uitându-se la capul lui rotund ca o bilă şi la mustăcioara neagră înflorită sub nas, i se păru foarte caraghios:

„Doamne, ce copil urât mai are şi părintele Sofronie!"

— E copilul dumitale? întrebă protopopul, nedumerit.

— Doamne fereşte, zise Sofronie, cum se poate aşa ceva? E de pe la noi, enoriaş.

— Oiţă, se bucură pentru Sofronie maica stareţă, auzind că nu e copilul Sfinţiei sale, dar Pătru înţelesese ceva din gestul cu care se scuturase popa de el şi nici el nu-l iertă, făcând sfinţii părinţi să se tăvălească de râs.

— Atunci, să faci dumneata, părinte, pe măgaru' şi să-ţi duci singur acasă samarul cu făină de porumb, că oiţa nu mai poate.

Şi plecă înjurând destul de pe înţeles, „mama voastră de hoţi, că dacă nu găsea stareţa ochelarii, aducea câinele să va miroase şi vedeaţi voi pe dracu".

— Ei, continuă Pătru cel Scurt povestea lui în râsetele mesenilor, şi popa s-a supărat, şi acum mă ameninţă că nu mă mai grijeşte el pe mine, şi-mi trimite el paracliserul să-mi cădelniţe masa, hai, mă naşule, Năiţăă! strigă Pătru, ajuns în capul mesei iar cu sticla lui cu care îndemna oamenii, păi ce faci, nu mănânci, nu bei, ia dă ceaşca aia încoa, să nu ne supărăm.

Năiţă Lucean era posomorât, muierea lui la fel, ţinea capul în pământ şi din când în când miorlăia pe lângă umărul lui Năiţă, lăcrimând pe furiş că „unde o fi, Doamne, copilul nostru, Gheorghe, şi noi stăm la masă şi ne veselim, şi el cine ştie pe unde o fi?", însă Năiţă se făcea că n-o aude, o împingea cu umărul să stea la locul ei şi să nu vadă lumea cum sunt ei de supăraţi. Soarele ajunsese deasupra capului lor, dar nu mai

avea putere, şi Năiţă înţelegea că se va strica şi timpul dacă mai ţinea aşa senin o săptămână, două şi se gândea că dacă tot se hotărâse să mai ridice o temelie, a patra, pe faţa aceea de loc din dealul Oarbei, ar cam fi fost cazul să o ridice. „Daca vine, îşi zicea el ca să-şi mai dea curaj — dar nu spunea şi ce vine, deşi gândul lui era la colectivizare şi pe ea o viza el fără să o numească — dacă vine, vine, dar cel puţin să mă apuce cu patru temelii puse, temelia e temelie, rămâne cu locul de casă, nu se colectivizează, n-o mai fac pe asta aşa mare, în trei-patru zile o termin."

— Ţine, mă naşule, ceaşca aşa cum trebuie! se răsti la el cu o falsă supărare Pătru cel Scurt, căci aşa se făcea la o masă ca asta dacă erai gazdă, să te arăţi supărat că nu mănâncă lumea şi nu bea destul şi că te faci să strigi la meseni şi îi ameninţi, adică ai de toate şi vrei să-i vezi pe toţi sătui, să se ducă vestea, să spună fiecare când o pleca de la tine: „Domnule, am fost la praznicul de Sfânta Maria mică la Pătru cel Scurt şi a avut de mâncare şi băutură, să mai fi fost, adică să mai fi fost lume pre atât, şi tot nu se termina. A făcut, săracii, de toate, nu s-a putut plânge nimeni."

— Pune, mă Pătrule, să nu zici, îşi dezlegă în sfârşit Năiţă Lucean limba, şi îi întinse acestuia ceaşca până sub nas.

Se mai desfăcuse din mohoreala lui, din moment ce se hotărâse să mai puie şi temelia din Dealul Oarbei, ce rămânea era să o pună mai ferit să nu se bage de seamă, căci pe urmă, se gândea el, „nu mai au ce-mi face, salut. Poate să vie, am patru locuri de casă, şi cu cea bătrână, i-am aranjat pe toţi, dacă ăsta, Gheorghe, a fugit, să fie sănătos, lui să nu-i pară rău."

— Ia, muiere, mai zise Năiţă, împingând-o şi pe ea să întindă ceaşca. Ia cât stă finul lângă noi, că pe urmă ajunge pe la Nicu lui Nae şi nu-i mai rămâne nimic în sticlă.

Vorbise tare şi se auzise glasul lui până în celălalt capăt al mesei, de care se apropiase strecurat Gogu al lui Turică, un fel de flăcău de nevoie, rămas el de mic mai în urmă — cum zicea

mama lui, Anica, o femeie frumoasă şi deşteaptă, care făcuse doi copii frumoşi şi deştepţi, numai cu ăsta care ieşise primul pe lume nu se ştia cum greşise ea. Însă era la locul lui şi muncitor, dacă stăteai lângă el şi-i arătai ce să facă, altfel iute îşi lua tălpăşiţa şi nu se oprea decât la Mat, unde nu scăpa să nu se îmbete, fiindcă nici lui nu-i trebuia mult.

— Ce faci, Gogule, păi venişi fără decoraţii?

— De Sfânta Mărie? întreba Gogu vesel şi că e băgat în seamă, şi că se pomeneşte de ce-i era lui mai drag pe lumea asta, decoraţiile pe care le primise cu vreo doi ani în urmă ca veteran de război.

— De Sfânta Mărie, de orice sărbătoare, interveni Gheorghe Oţăt, dacă e sărbătoare, şi de Sfânta Cucuruiţa, se înecă el singur de râs, le iei din cui şi le pui în piept...

— Cum dracu' i-o fi dat, domnule, decoraţiile astea, io nici acum nu pot să înţeleg! se amestecă şi Pătru cel Scurt în povestea lui Gogu.

Venise lângă el şi-i umpluse ceaşca, şi Gogu surâdea cu fericirea lui tâmpă, însă nu îndrăznea să dea noroc cu glas tare.

— Din doi în doi, cum să-i dea? explică Năiţă Lucean.

Gogu plecase şi el la război, când îi strânseseră pe toţi, în partea a doua, cum povestea Pătru cel Scurt, căci se pomeniseră cu el în companie, şi Gogu râdea mereu văzându-se îmbrăcat militar. Îi dăduseră o căruţă în primire să mâie caii, şi la trecerea Tisei, într-o noapte, adormise cu hăţurile-n mână, şi către ziuă căzuse jos, alunecând pe lângă coşul căruţei şi printre copitele cailor bătrâni şi obosiţi de război, care îl feriseră şi merseseră singuri mai departe după coloana pe care o încheiau. Şi Gogu când se trezise, nu ştia nimeni unde şi cum, nu se mai luase după căruţa din care căzuse, se întoarse pe drumul pe care venise şi după multe săptămâni, iar nu ştia nimeni câte şi cum se petrecuse acest drum al lui, căci el nu putea să spună şi nici nu ţinea minte, şi dacă îngăima ceva, tot nu era crezut, căci ce spunea nu se lega, aşadar, după un timp — cât o fi fost el acel timp — venise acasă, terminase războiu-naintea

tuturor şi fusese trimis la munte cioban la nişte oi sterpe. Nu se interesase nimeni de el, nu fusese dat dezertor, nimic, dar în controalele armatei rămăsese, şi când fuseseră decoraţi veteranii, îl chemaseră şi pe el.

— Din doi în doi, explică foarte convins Năiţă Lucean, din doi în doi, i-a luat după catastife din doi în doi. Însă dacă era să ne împuşte din doi în doi, să vezi că Gogu scăpa, nu cădea numărul pe el.

— Precis! confirmă Dumitru lui Dincă.

Se cam afumase şi începuse să-i povestească lui Simion Popescu întâmplarea lui cu ovreiul care-i promisese că-i face rost de o proteză nouă.

— Şi, continuă el tras de mâneca hainei de Simion Popescu, care nu putea să rămână cu povestea la jumătate, m-am dus săptămâna asta la Craiova după el. La Craiova, lume multă, umblă oltenii ăştia de Dolj toată ziua prin târg, eu mă mir când mai lucrează ei şi când mai stau ei acasă să se înmulţească, fiindcă de înmulţit s-au înmulţit, uite-aşa mişună şi, cu care vorbeşti, nimic nu înţelegi, zice: „Da adresa o ai?" „Pai de unde dracu' să am eu adresa, a zis să mă duc la Regiune, unde are el un cumnat. Unde e Regiunea?" „Uite-o colo."

Văz eu, mă duc, mă dau în vorbă cu unul de la poartă cu o bandirolă roşie la mână. Că una, că alta, că de unde sunt eu, că de unde e el, ce mai? îi spun povestea. Aaa, zice, ăsta, păi nu mai e la noi, cum aşa, întreb eu, dar unde e? a plecat, zice acesta, a plecat, cu cumnatu-său cu tot, s-a dus, s-a terminat. Unde a plecat, domnule? întreb eu şi mă gândeam, să vezi cum mă pune ăsta pe drumuri, să umblu după el la dracu-n praznic. Unde e plecat, domnule? A plecat din ţară, spune omul. A plecat, toţi, şi dantistul. S-a dus, s-a terminat. Ce vorbeşti, domnule? Şi m-a încurcat el pe mine, să viu eu la Craiova degeaba după el, nu se poate. Nu se poate, nu se poate, zice omul meu, uite că se poate. Şi-am venit şi eu acasă cu banii cheltuiţi degeaba.

— Ha-ha-ha! râse Simion Popescu, înseamnă că pe Lazăr al lui Costorache al lui Gagă l-a lăsat cu dintele-n palmă...

— Sigur, se grăbi Dumitru să-l confirme. Pe Lazăr ca pe Lazăr, da să-l vezi pe Petru al lui Toma, care i-a pus numai doi dinţi sus şi pe ăia strâmbi de ies afară din gură. Pe ăsta l-a pocit detot.

Mătuşa de lângă Năiţă Lucean se potolise, nu mai mânca, o fura somnul acum şi picotea sub razele plăpânde ale soarelui de septembrie.

— O vezi, zise Simion Popescu, şi mă ameninţă ea pe mine că plecăm amândoi pe lumea ailaltă... Te duci, Veto, te duci singură, o mişcă el zdravăn pe umăr. Te duci, mai iei o lingură, două de varză şi de hramul lui Sfântu' Dumitru şi ne laşi... Auzi?...

— Aud, răspunse ea, căci numai aţipise. Dar să vezi că nici dumneata nu mai stai mult. De Bobotează, cel mai târziu, te retează şi pe dumneata.

— Doamne fereşte! cântă Simion Popescu uşurel. Doamne fereşteee!

Pătru cel Scurt dispăruse în bucătăria din casă, unde se afla socru-său şi soacră-sa, ajutându-i muierea să împartă bucatele şi să le care.

La mesele de pe deal din jurul bisericii se întinsese veselia şi se auzea şi un fel de cântec. Cineva îşi acorda un ţambal.

Gheorghe Oţăt se trăsese cu scaunul lângă Năiţă Lucean în capul mesei şi, aplecându-se către acesta, îi torcea la ureche un secret:

— Şi ţie ţi-a spus că ar fi momentul să facem cerere?

— Cam aşa ceva, răspunse Năiţă, dar fără să întoarcă privirea către el.

În capătul celălalt al mesei, Gogu lui Turică îşi scosese decoraţiile dintr-un portofel vechi, cine i l-o fi dat, şi i le arăta lui Nicu lui Nae.

— Şi? îl iscodi Gheorghe Oţăt.

Gogu lui Turică îi pusese o decoraţie în piept lui Nicu lui Nae şi se topiseră toţi de râs.

— Şi nimic, se întoarse Năiţă spre Gheorghe Oţăt. Să vedem când o fi, la iarnă, la primăvară, să vedem ce mai zic şi alţii, ce mai fac, să vedem care o mai trăi până atunci.

— Da... rămase Gheorghe Oţăt pe gânduri, eu am zis că mă scriu.

Dar Năiţă nu-l crezu şi iar se îndreptă cu privirile spre Gogu, care acum îşi strângea decoraţiile şi le îmbetea cu grijă ca să le pună în portofel.

Pătru cel Scurt scoborî scările cu două talere aburinde cu berbec copt şi le puse dinaintea lui Năiţă în capul mesei.

— Ia, că frige! strigă el. Ia, că frigeee...

Berbecul sfârâia încă pe talerul de pământ şi împrăştia un miros dulceag de seu încins, dar şi de leuştean, şi Năiţă simţi cum i se usucă cerul gurii de poftă şi i se umezesc buzele în acelaşi timp şi nu mai aşteptă să fie invitat, se apucă să rupă coastele rumenite şi să le despartă cu mâinile lui noduroase şi negre cu degete fără unghii, ca şi când i le-ar fi pilit cineva cu o pilă uriaşă. Pe boantele degetelor se întinsese seul fierbinte şi le unsese, şi acum sclipea negreala lor, iar el lingea iute şi apoi se ştergea pe furiş pe colţul feţei de masă din in albit şi înflorat cu arnici. Tacticos, făcuse porţii şi le aşezase cumva la rând pe talerul de pământ, ca să poată lua fiecare mai uşor, însă înainte îşi făcuse lui şi muierii parte, şi când terminase în liniştea cu care fusese urmărit şi mai ales cum îşi lingea degetele, făcându-i pe ceilalţi să înghită în sec sau să mototolească mai iute pe podul palmei cocoloaşele de mămăligă fierbinte, se frecase pe mâini mulţumit.

— Luaţi, zise el, luaţi, că e făcut bine, Pătru se pricepe, nu-şi bate joc de animal.

Iar Pătru, care stătuse tot timpul lângă el, făcându-se mereu că e gata să-i sară în ajutor şi să-i uşureze osânda asta, se smeri cu ipocrizie, încercând să mascheze bucuria şi îngâmfarea pe care o sădiseră în sufletul lui cuvintele lui Năiţă.

— După puteri, răspunse el, după puteri şi după cunoştinţe, că dacă timpurile ar fi fost altele, poate că şi noi aveam altă

faţă, însă din inimă este şi după puteri cât ne-a ajutat, dar să luaţi şi niţel must.

Luase din mâna lui socru-său, care venise uşurel în spatele lui, un ulcior de pământ smălţuit şi-i trăsese iute dopul de cocean învineţit de culoarea ca de cerneală a băuturii şi-l aplecase cu buza deasupra paharului din faţa lui Năiţă Lucean.

Acesta nu se uită la Pătru, nici la mustul care curgea în pahar ca o cerneală, şi sforăia, şi făcea spume.

— Să nu te uiţi cu ulciorul la naşul, sări din capătul celălalt al mesei Nicu lui Nae, părând nerăbdător, dar Pătru îi făcu un semn să n-aibă grijă adică, fiindcă este, şi bătu cu palma în burta ulciorului.

Muierea lui Pătru veni şi ea cu un ulcior şi i-l dădu lui taică-său, iar acesta se apucase să toarne şi el din celălalt capăt al mesei, ca să se întâlnească cu Pătru şi să poată da toţi o dată noroc.

— Atunci, zise Pătru cel Scurt, când toţi se aflau cu paharele sau cu cănile pline, atunci, zise el, ridicând ulciorul deasupra capului în semn că a venit timpul să spună şi el nişte cuvinte la casa lui de acest praznic, atunci să dăm noroc şi să fim sănătoşi şi... dar nu reuşi să termine, căci ochii îi căzură pe poteca uscată de secetă care scobora de la biserică la casa lui, şi pe potecă venea popa Sofronie cu Culiţă cântăreţul după el. Popa avea patrafirul pus la gât şi mergea niţeluş cam greu, răsufla îndesat şi se întorcea să vadă dacă în urma lui venea Culiţă, şi cum îl vedea, parcă se liniştea, făcea: „Aşa, fiule, aşa, noi slujim Domnului, nu norodului şi nu păcătosului, sângele Domnului trebuie sfinţit, şi trupul Domnului trebuie miruit..."

— Vine popa Sofronie, se auzi glasul ascuţit al moşului de la Sacoţ, vine popa Sofronie, se bucura el, stăi, stăi, îi făcu semn lui Pătru cel Scurt, nu bea că vine popa şi ne sfinţeşte...

— Stai, mă neică, la locul matale! îl înfruntă Gheorghe Oţăt. Stai cuminte, că şi până acum ai îndesat de mă mir că n-ai crăpat, şi nu te-a mai sfinţit nimeni...

— Ai? întrebă moşul, care îşi vârâse în gură un hartan de berbec şi părea că abia scăpase să nu se înece dintr-atâta grabă, căci zicând „Ai“, îi şi pierise glasul, şi ochii i se umflaseră în cap, încât Gheorghe Oţăt îi şi repezi un pumn după ceafă.

— Stai, mă neică, la locul matale, că am mai văzut oameni morţi înghesuiţi la pomană, stai jos dacă vrei să mai apuci sfinţirea...

— Apă, strigă moşul cu un glas piţigăiat şi înecat, apă, apă!, dar Gheorghe Oţăt nu-l slăbi şi iar îi dădu un pumn după ceafă, şi moşul se trezi în braţele lui Gogu lui Turică.

— Ce ţi-e, mă, se supără acesta, împingându-l la loc pe scaun, ce ai? însă moşul nu-şi revenise şi striga stins:

— Apă, apă!

— Adu, domnule, nişte apă, strigă Simion Popescu, că moare dracu' omul şi moare cu zile, Pătrule, adu, domnule, nişte apă!

— Ce face, mă, moare? se interesă şi Năiţă Lucean.

„În Iordan botezându-te tu, Doamne“, se auzi glasul răguşit al popii Sofronie, care îşi pregătise intrarea în curtea lui Pătru cel Scurt, însă greşise cântarea.

— Părinte, se strecură din urmă Culiţă lângă popă, părinte, suntem la Sfânta Maria, nu la Bobotează, vedeţi cum o retezaţi, însă popa îl împinse cu mâna şi porni spre masa întinsă cu anteriul desfăcut şi cu patrafirul aruncat peste umăr ca un fular.

— Apă! făcea moşul de la Sacoţ, care se muiase detot şi se lăsase în braţele lui Gogu lui Turică.

— Puneţi-l, domnule, pe iarbă, zise Năiţă Lucean, văzând că moşul nu-şi mai revine. Puneţi-l pe iarbă, să se liniştească niţel.

— Ce să se mai liniştească? răspunse Simion Popescu. Mi se pare că se linişteşte detot. Părinte, mai zise el, lasă sfeştania şi vino iute, că mi se pare că avem altă belea.

Pătru cel Scurt venise cu o cană de apă şi îl stropea pe moşul întins pe iarbă. Se ridicaseră toţi de la masă şi se repeziseră la coada mesei unde moşul fusese pus jos.

— Apă, striga acesta, apă! cu un glas din ce în ce mai stins, apoi ochii lui se închiseră uşor, şi capul se lăsă şi el uşor cu obrazul stâng pe iarba arsă şi îngălbenită.

Pe faţa lui mică şi mototolită, tăiată mărunt de o mie de zbârcituri, se întinsese o linişte senină, şi din nările lui se prelinse ca un fir tors cu grijă un sforăit împăcat de om fericit. Buzele i se umflau şi ele uşor şi printre ele răbufnea un şuierat subţirel, de parcă ar fi cântat din frunză.

— Muri, mă? se interesă mătrăcuca aceea care îi ameninţase cu retragerea ei din lume până la Bobotează. Muri, sau se face?

— Muri pe dracu'! se auzi răspunsul lui Năiţă Lucean, doarme, futu-i mama lui, parcă l-a scăldat mă-sa şi i-a dat să sugă...

— La masă! strigă uşurat Pătru cel Scurt, la masă, că se răceşte berbecul... şi lumea se trase iar în jurul mesei cu o poftă nouă.

— Părinte, interveni atunci Dumitru lui Dincă. Luaţi loc aici şi daţi binecuvântarea.

— Domnul..., se arătă dintr-o dată supus popa Sofronie care uitase cu ce cântare începuse.

Se aşezase lângă Dumitru lui Dincă în locul unei muieri care se strecurase pe după casă şi, arătând către talerul pe care i-l împinse în faţă muierea lui Pătru cel Scurt, se prefăcu urgisit de soarta lui într-o zi ca asta.

— Noi, Dumitre, ştii cum e la sfintele sărbători: mai mult ne îndemnăm decât luăm, dar să nu ne supărăm gazdele...

— Dar cum a fost, părinte, cu Pătru la protoierie? se făcu Nicu lui Nae că nu ştie povestea.

— Nu este cazul, interveni repede Pătru cel Scurt, cu altă ocazie.

Gheorghe Oţăt se aşezase iar lângă Năiţă Lucean în capul mesei, dar mai în spatele acestuia.

— Eu am zis că mă-nscriu, se aplecă el iar la urechea lui Năiţă Lucean.

Năiţă despicase o nouă coastă de berbec şi, întorcându-se către Gheorghe Oţăt, îi întinse şi lui o bucată.

— Atunci, începu iar Pătru cel Scurt, ridicând ulciorul şi atrăgând atenţia că are de spus nişte cuvinte la acest praznic de Sfântă Maria mică, atunci din partea noastră, continuă el, să ridicăm un pahar şi să cinstim moşii şi să dăm noroc, la mulţi ani!

— Noroc! se auziră glasurile de răspuns ale mesenilor. Noroc! şi popa se ridică şi el în picioare şi îşi luă patrafirul de pe genunchi şi şi-l atârnă iar de gât.

— Miluieşte, Doamne, această masă, începu el pe nas, uitând că are în mână paharul, nu cădelniţa, şi binecuvântează... şi cu paharul stropi masa ca pe un mormânt proaspăt la care fusese chemat pentru un parastas.

— Părinte, se apropie Culiţă de el, nu e de pomenire, e praznic, dar popa stropea masa, şi oamenii se închinară cuminţi şi băură paharele cu must înlăcrimaţi.

Simion Popescu începu şi el cântecul lui dintotdeauna, sâsâit uşurel şi apoi din ce în ce mai tare, dar nu detot, iar glasul îl ajuta, şi la masă se făcu linişte, nu se auzea decât viersul lui Simion şi clefăială gurilor care rodeau costiţele berbecului.

— Şi Petre al lui Toma mi se pare că a zis că se înscrie, adăugă Gheorghe Oţăt, iar Năiţă se întoarse spre el, căutând pe faţa lui semnul adevărului.

— Am fost mai mulţi la primărie, zise Gheorghe Oţăt, şi a rămas că ne înscriem.

— Şi Petre al lui Toma? întrebă scurt Năiţă Lucean.

— Păi Petre a fost până la urmă cu ideea...

— Petre al lui Toma? mai întrebă o dată Năiţă Lucean cu un glas din care Gheorghe Oţăt înţelese că i se cerea să se gândească bine la ce spune, adică într-adevăr ştie el că Petre al lui Toma a zis că se înscrie?

În capătul celălalt al mesei se auzi veselia moşului de la Sacoţ, care se trezise şi se minuna cum se afla el acolo pe iarbă cu o vadră de apă la cap.

— Ce facem aici? întrebă el. Avem praznic? Era iar vesel şi se uita la toată lumea cu o bucurie nemaipomenită, însă ochii îi fugeau mai ales la masa întinsă şi la bucatele de pe ea.

— Ba era să avem pomană, dacă nu-ţi dădeam eu vreo doi pumni după cap, se lăudă Nicu al lui Nae.

— Pomană? se arătă moşul nedumerit. Păi nu e praznic, Doamne iartă-mă...

— Păi ar cam trebui să te ierte, se înveseli şi Simion Popescu. Însă moşul nu mai auzi restul discuţiei, căci somnul îl fură din nou, şi capul îi căzu greu pe iarbă.

— Petre al lui Toma? mai întrebă o dată Năiţă Lucean. Genica, de lângă el, rămăsese cu mâna la gură, uitată de Dumnezeu, nu-i venea nici ei să creadă ce auzea.

Petre fusese la ei la lucru la temelii şi nu spusese nimic, şi Oţăt fusese la ei cu numai două duminici în urmă şi nici el nu spusese nimic.

Năiţă puse jos bucata de berbec, se şterse pe mâini şi se uita mut la Gheorghe Oţăt.

După un timp, adăugă încet şi pe gânduri:

— Cu cine aţi vorbit?

— Cu Geanovu, răspunse Gheorghe Oţăt oftând, cu Geanovu, care e secretar, şi cu Craina. Dar noi am vorbit numai cu Geanovu, care e de la noi şi ne cunoaşte şi cunoaşte şi el niţică politică.

— Geanovu? întrebă iar surprins Năiţă Lucean.

— Ce e? zise Pătru cel Scurt, apropiindu-se şi înţelegând că între cei doi se află o poveste care nu poate să nu-l intereseze şi pe el.

Dând ocol mesei, de ei se apropia acum şi popa Sofronie, care îl căuta pe Pătru cel Scurt.

— Pătrule, începu popa de departe, ridicând degetul către el, Pătrule, noi am avut o supărare şi n-ar mai fi cazul, fiindcă suntem la sfânta sărbătoare şi Dumnezeu stă deasupra noastră la toţi şi vede, şi el iartă greşalele...

— Lasă, părinte, că nu suntem noi dintr-atâta, sări cu gura muierea lui Pătru, care, văzându-l din pridvor că se clatină şi

nu prea pune bine piciorul pe pământul tare, se repezi pe scări, ieşindu-i înainte ca să nu i se întâmple vreun pocinog.

Năiţă pusese capul în pământ şi se rezemase cu bărbia în podul palmei. Genica împinsese talerul de pământ mai spre mijlocul mesei şi netezea faţa de masă, curăţind miscărăile de mămăligă, pe care le strângea apoi şi le scutura sub masă.

— Ce e, mă? insistă Pătru cel Scurt. Lipseşte ceva, e vreo nevoie?

— Nu, răspunse Gheorghe Oţăt. Vorbeam de înscriere.

— Cine se înscrie? întrebă răstit Pătru.

— Păi şi eu, şi Petre al lui Toma...

— Când? mai întrebă Pătru cel Scurt.

— Când s-o pune problema, fiindcă dacă asta e politica, e musai să jucăm şi noi.

— Şi tu ştii să joci? îl înfruntă negru la fată Năiţă Lucean. Cu ochii vedea faţa de loc din Culmea-Oarbei şi vedea cum se topeşte planul lui de a mai ridica acolo o temelie de casă, şi locul se pierdea şi parcă îl şi vedea pe Geanovu măsurând Oarba toată şi cureaua lui.

— Ştii tu să joci, mă Gheorghe?

— Domnule, îşi luă inima în dinţi Gheorghe Oţăt, la asuprirea cu care ne asupresc ei şi la sărăcia noastră, şi la nevoile noastre, cu ce avem noi, tot nu ne mai putem ajunge, aşa că, vorba lui Petre: „Decât să tot omor eu pământul, să dau la dări, mai bine salutare şi să vedem cine ne dă şi nouă de acum încolo, că trebuie să ne ia şi dările, dacă nu mai avem pământ".

— Da, se făcu înţelegător Năiţă Lucean, însă pământul tot trebuie să-l sape cineva, şi boii tot trebuie să-i mâie cineva.

Boii îi dăm şi pe ei la colhoz, stau la grajd şi ei, păru Gheorghe Oţăt să epuizeze argumentele.

— Şi nu mănâncă? îl iscodi Năiţă Lucean.

— Patrule, se apropie în sfârşit popa Sofronie de ei, Patrule, să fim iertaţi.

— Să fim, părinte, dar să vedem cine ne iartă...

Simion Popescu adormise şi el cu capul pe masă, iar mătrăcuca aceea de lângă el nu mai putea de bucurie, văzându-l adormit. Îl mângâia pe părul alb şi încâlcit şi vorbea tare, ca s-o audă toată lumea.

— Uită-te la nenea Simion, şi zice că mă duc eu înaintea lui!

— Păi eu mai stau la două mese dacă vreau, şi el, ca puiul de curcă pirăie-n somn... Uită-te, Năiţă, la nenea Simion, cine zicea, el, că eu mă duc înaintea lui? Părinte Sofronie, Doamne iartă-mă, când îl iei, să nu uiţi matale să mă anunţi, că vreau să-i cânt eu cântecele lui care i-au plăcut...

— Ştii tu să joci, mă Gheorghe? mai întrebă o data Năiţă Lucean, furat de gândurile lui.

Gheorghe Oţăt ăsta era într-adevăr şi el un om sărac, mai mult din făcutul sobelor trăia decât de pe urma unei fâşteci de pământ cu care se împlinise o amărâtă de moştenire la împroprietărire, când ieşiseră ei toţi cu plugurile la marginea satului şi intraseră în moşia Surdănoaicăi şi îşi împrăştiaseră şi ei cum crezuseră o luncă a Cernei. Gheorghe Oţăt atunci venise din război, era tot îmbrăcat militar şi umbla aşa, că alte haine nici nu avea, şi tot militar umbla şi Geanovu, un băiat subţire care fusese luat pe front numai cu câteva luni înainte de termen, avea numai nouăsprezece ani când plecase, şi ei se treziseră cu el în companie aproape de Banska-Bistriţa, şi Ioniţă, cum îi ziceau ei, se ţinea mai ales după Năiţă Lucean şi se ruga.

— Să nu ne pierdem, neică Năiţă, se ruga el când începea atacul.

Însă când luaseră ei o biserică pusă pe un deal, şi Pătru se urcase cu steagul românesc sus, se arătase săritor, trăsese cu încredere şi, nu se sfiise. Pe urmă, Năiţă fusese rănit şi se pierduseră unii de alţii, iar Ioniţă Geanovu când se întorsese se şi băgase în politică, făcuseră o celulă, punea manifeste pe garduri şi pe stâlpii de telegraf cu soarele vopsit roşu ca sângele şi mâncase şi o bătaie de la ai lui Mucălău

de la pod, care — cum ziceau ei — se ştiau din tată-n fiu liberali. Nu prea avea nici el cine ştie ce situaţie, se mai înnădise cu ce primise la împroprietărire, însă nici greutăţi mari nu prea avea, căci nu se însurase decât de curând şi n-avea copii, doar o mamă bătrână mai stătea afară de muiere pe mâncare la uşa lui.

Era însă un om judecat şi nu era rău, iar cât despre cote, mereu se ferea să se bage în ceartă cu oamenii şi chiar îi mai păsuise pe câte unii, însă nu el avea cuvântul, căci peste tot Craina hotăra, şi acesta dacă nu era din sat nu simţea durerea lor.

— Da Petre de ce n-a venit, măi Pătrule? se lumină dintr-o dată Năiţă la faţă. Nu l-ai chemat, ori v-aţi certat? mai stărui el, şi se vedea bine că este foarte curios să afle răspunsul la întrebarea aceasta.

— Păi nu ştii? se arătă Pătru cel Scurt surprins de întrebarea lui Năiţă tocmai acum, la spartul târgului. Nu ştii?

— Nu! ridică din umeri şi mai uimit Năiţă Lucean.

CAPITOLUL XI
TOAMNA

Începuseră iar ploile, şi dimineaţa când se lumina şi se mai potolea ţârâiala aceea infernală şi de pe culmi se ridicau zdrenţele ceţurilor albicioase, Măgura răsufla ca un câine, o răsuflare umedă şi cu un miros de frunze putrezite şi de bălegar încins.

Pe unele coşuri începuseră să se ridice fuioare de fum albăstrui, iar curţile rămâneau pustii toată ziua, vitele stăteau în grajduri sau sub polate la scuteală, nici pe drum nu mai trecea nimeni, oamenii îşi făceau de lucru prin curţile afumate şi prin beciuri pe unde, cine avea, pregătea iernatul unor bucate puţine.

Vreo câteva zile bătuse un clopot de mort la o biserică din Vioreşti şi sunetul lui dogit venea până sub poalele Măgurii pe zbiceala ploii. Murise o mătuşă despre care nimeni nu ştia a cui este şi de câţi ani face umbră pământului şi aproape că nu se gândise nimeni să se ducă cu popa la înmormântare. Ploua mărunt şi fără nici un spor, pisa cu rare întreruperi şi ziua, şi noaptea, „nu e de murit pe o vreme ca asta, zicea Simion Popescu, ţi-e şi urât dracu' să rămâi singur în cimitir după ce pleacă toţi, mai ales când te gândeşti că toţi se duc şi se bagă la o scuteală, şi dacă mai ai şi rude bune, alea nu se poate să nu dea niţică ţuică fiartă, şi tu să stai să înnoptezi cu pământul pe tine şi cu ploaia."

— Când ajungi la faza asta, răspunse Năiţă Lucean, nu te mai interesează cine bea ţuică fiartă, însă nici mie nu mi-ar plăcea să mor pe un timp ca ăsta, aş mai putea să rabd până se mai împrimăvărează.

— Doamne fereşte! se opuse ideii Simion Popescu.

— Primăvara e păcat mare să mori, nu se poate.

— Apăi, păcat e mereu, crezu că ar fi cazul să intre în discuţie şi Pătru cel Scurt.

Stăteau în povarna lui Simion Popescu şi se încălzeau la gura cazanului cu ţuică al acestuia.

Năiţă Lucean venise din viul nopţii să nu-l vadă careva din cei care nu trebuia cu o cărătoare de prune, pentru că se pregătea să se ducă la vale, după porumb, şi vrea să facă niţică ţuică din prunele vinete care dăduseră în fiert.

Trecuse de Sfântul Dumitru, venea noiembrie şi nu ştia dacă timpul nu se strică şi mai rău şi nu se pune pe iarnă. Pătru cel Scurt venise şi el să-i ajute şi chiar adăugase şi el în cărătoarea lui Năiţă vreo două-trei baniţe pentru nişte nevoi ale casei. Băgaseră sub cazanul improvizat două margini de fag uscat şi se încinsese un foc zdravăn, în povarnă se încălzise, iar Simion Popescu se întinsese pe trunchiul de gorun afumat de dogoreala jarului de sub cazan. Într-un butoiaş de două vedre, negru şi slinos pe dinafară de atâta folosire, puneau ţuica, şi pe burta butoiului odihnea un ţoi de pe timpuri, legat la gură cu o sfoară ca să poată fi strecurat în butoi când avea cineva nevoie să guste felul ţuicii, schimbat de la un cazan la altul.

Trecuseră doi ani de la praznicul de Sfânta Mărie mică de la casa lui Pătru cel Scurt, şi timpul se dovedise foarte grăbit şi mai ales nesimţitor la zbaterile ţăranilor de la Cornu Caprei.

Cu un simţ al lor greu de priceput şi de înţeles de către cineva care nu trăise pe valea apei aceleia care se numea Cerna, simţeau că timpul trece vijelios pe lângă ei, iar ei rămân în urmă, undeva în afara acestui timp, şi simţeau destul de nelămurit, dar totuşi simţeau că mai nimic din ceea ce ştiau despre viaţă şi de sute de mii de ani, poate, izbuteau să potrivească, oricât ar fi fost vremurile de vitrege, acum nu se mai potrivea şi nu se mai lega şi simţeau şi măcinarea lor în gol şi îşi dădeau seama că şi încercarea lor de a se ţine cu încăpăţânare de vechile rânduieli nu mai are rost, dar nu

credeau că pot face altfel şi nici nu puteau, unii dintre ei, face altfel.

De la o vreme, pe unii dintre ei îi pocnise o toropeală ca o boală a neputinţei şi a nevredniciei, oameni cu tragere de inimă şi cu bucuria lucrului din inima nopţii până-n inima nopţii se trăseseră într-o stare de aşteptare fără motiv şi nu-i mai vedea nimeni ca mai înainte trecând sub lumina luceafărului la aratul unei fâşteci de pământ şi mânând boii în gura mare să fie auziţi şi strigând la poarta câte cuiva care nu se spălase încă pe ochi.

Nu-i mai trăgea inima şi nici ei nu ştiau de ce şi câte unii stăteau pe prispa caselor şi se uitau cu ochii cum cade uluca la gard şi nu mai simţeau nici un îndemn să ia un ciocan şi să bată cuiul lipsă sau să îndrepte lănteţul desprins. Lui Nicu lui Nae îi căzuse o polată peste o claie dărâmată, şi acum ploua peste jumătate din fân, iar el vânduse vaca.

— La anul, făcea el când îl întreba cineva ce are de gând cu polata, la anul să mai vedem dacă se mai pune cazul să ai polata, deocamdată ne cârpim cum putem, dar nu cârpea nimic, şi fânul se încinsese şi fumega.

Nu înţelegeau mare lucru din timpurile pe care le apucaseră şi stăteau retraşi şi neîncrezători, unii nici la Mat nu mai scoborau, trimiteau muierile după tutun şi pe urmă le iscodeau ca să afle de la ele ce mai e pe la centru.

Năiţă Lucean se abonase la un ziar, şi în câte-o seară se apuca să-l citească împreună cu Pătru cel Scurt şi atunci veneau pe la el alţi vecini, curioşi să afle „ce spune“, nu despre lumea largă şi despre cine ştie ce ţări, mari sau mici, din câte închipuiau ei că are pământul, ci mai ales „ce spune“ despre nişte sate nu prea îndepărtate de ale lor sau din Câmpia Dunării, de la vale, despre care ziarul pomenea desfăşurând istoria lor nouă, şi lor li se părea că se vorbeşte despre lucruri care se petrec foarte departe, mult mai departe decât se aflau acele ţări mari sau mici despre care, de asemenea, se pomenea atunci destul de des în ziare.

— Au pus vii în nisipurile alea de la Dunăre, unde am fost noi cu carul, Pătrule, când ai venit tu de pe front, mai ţii minte, de ne-a apucat pe noi zăpada şl viscolul şi a trebuit să înnoptam în Câmpul Mare.

Pătru cel Scurt auzea, dar nu putea să-şi închipuie acele nisipuri cu vii, el vedea numai postaţa lui de vie din spatele casei, pe care o sădise toamna trecută, şi primăvara lăstărise şi vara înflorise şi se gândea dacă mai avea el timp să o vadă cu struguri, căci într-un an intra pe rod. Sădise şi nişte coacăz roşu, adus de la un târg de la Hurezu, şi îl pusese pe lângă gardul din spatele casei şi toată vara îl udase şi se prinsese şi acesta.

Lui i se părea că pe ce pune mâna se prinde, şi chiar aşa şi era, însă tot ce făcea şi tot ce stăruia şi tot ce punea la cale se petrecea şi în sufletul lui cu o frică nelămurită şi cu o neîncredere că va ajunge el să se bucure de vreun rod.

— Să vedem, mâncăm noi coacăze, zicea el muierii, mângâind la începutul primăverii floarea măruntă a coacăzului.

Muierea, tot cu capul în pământ şi cu fruntea întunecată, se îndoia şi ea de posibilitatea ca ei să ajungă să mănânce coacăze, ca şi când cineva le-ar fi spus că s-ar putea ca ei să nu aibă până la urmă voie să mănânce fructele coacăzului de la ei din curte.

— Am fost pe la locul din Valea cu pietrele, zise într-un târziu Năiţă Lucean, văzându-l pe Simion Popescu picotind la gura cazanului, întins cum sta pe trunchiul afumat de gorun.

Pătru cel Scurt, care potrivea focul, se întoarse spre el să-l asculte. Ploaia se pornise din nou şi zuruia mărunt pe acoperişul de şindrile al povernei. Din când în când se auzea şi câte-o răbufnire a vântului, care repezea ploaia în valuri.

— Auzi cum bate traistă-goală ăsta, mi se pare mie că dă spre iarnă şi nu mai apucăm să mai mergem la vale.

— Dacă ninge la munte, se mai îndreaptă, răspunse încrezător în planul lor Năiţă Lucean…

— Şi? întrebă Pătru cel Scurt.

— Veneam de la Hurezu, de la târg, sâmbătă. Ce suntem azi? se încruntă el dintr-odată, pentru că nu ştia de ce, dar avea impresia că se află la începutul săptămânii.

— Ce să fim? se arătă mirat Pătru. Joi suntem.

— Aşa, se dumiri Năiţă, şi sâmbătă am fost eu la târg să iau pozele.

— Care poze? păru surprins Pătru cel Scurt. Ce auzea de la Năiţă era chiar de mirare pentru el. Te-ai pozat, tu?

— M-am pozat cu Genica, zise Năiţă Lucean, fiindcă la nuntă nu s-a putut, era timp de război, cine dracu' era să ne pozeze? Şi am zis să avem şi noi o amintire pentru urmaşi. Ai văzut ce poză au pus ai lui Smântână pe monumentul lui tac-so când a murit. Dacă s-a pozat omul, a avut de unde să-l ia şi dacă vrei să-ţi aduci aminte de el te duci la monument şi îl vezi viu.

— Şi te-ai pozat cu Genica ginere? se interesă şi mai uimit Pătru cel Scurt.

— Numai cu lămâiţa, care a păstrat-o Genica, şi cu geanta lui Ciclop, care era şi el prin târg. I-am luat-o să mă pozez şi eu cu o geantă, să vedem cum îmi stă.

— Şi ai luat pozele?

— Numai două, fiindcă pozarul lucrează numai la opt zile câte două şi i-am spus şi eu să nu se grăbească, să le lase dracu' acolo unde le lasă, ca să iasă bine.

Pătru cel Scurt părea destul de nedumerit de ce se apucase Năiţă Lucean să facă, i se părea ceva în neregulă în toată povestea asta, însă nici nu-i venea să-l iscodească mai mult. Îi încolţise şi lui ideea că ar fi cazul să se pozeze. Nu-i prea venea la socoteală să se pozeze cu muierea, n-avea nici un motiv să nu se pozeze cu ea, şi nici nu-l trăgea inima să se aşeze cu ea la un loc într-o fotografie.

— Şi în Valea cu pietrele ce era? schimbă el vorba, revenind la ce începuse să-i spună Năiţă Lucean.

— Se cam topesc temeliile alea, răspunse Năiţă cu un glas moale şi trist.

Venise de la târg către seară, şi când ajunsese în dreptul locului său cu casa lui Gheorghe, Genica îl trăsese să vadă cum mai stau temeliile. Ploaia măcina varul şi măcinase şi rândul de cărămidă de deasupra tocului uşii de la beci. Crescuse iarba printre zidăria de piatră şi buruienile care cresc pe lângă zidurile părăsite, bozii înalţi cu boabele lor negre şi otrăvitoare şi pălămida ţepoasă şi urzicile.

Plecaseră amândoi trişti, şi Genica îl trăsese şi pe la temelia pusă al doilea, sub Măgură. Ploaia mărunţea şi aici varul şi se strecura printre pietrele zidului, crăpând tencuiala.

— Năiţă, zicea ea, mi se pare că am muncit degeaba, că dacă nu putem ridica şi cărămida, să punem acoperişul, nu mai trebuie mult şi se topeşte zidăria.

Năiţă se uita cum se lăsase pământul de ploaie şi parcă temelia se mai îngropase, iar într-un loc, tot de ploaie, pământul fugise niţel, şi între tocul beciului şi zidăria de piatră se căscase o spărtură cât să bagi un bocanc.

— Aici trebuie dres neapărat, arătă Genica spărtura. Dacă mai plouă, se cască şi mai rău.

— Ar trebui, se gândi Năiţă Lucean, dar să vedem cine mai vine la lucru pe ploile astea. La primăvară, cine o mai apuca.

— Dar de Gheorghe ce mai ştii? se făcu întrebător Pătru cel Scurt, care avea impresia ca Năiţă ar fi spus ce văzuse în Valea cu pietrele dintr-o nemulţumire faţă de munca şi de lucrul lui şi al lui Petre al lui Toma.

— Ce să mai ştiu? De când a venit cu maşina, de i-am dat atunci două palme, şi el s-a supărat, n-a mai scris. Însă mi-e că l-a momit şi pe Vasilică.

Gheorghe venise în primăvară cu un camion, în trecere, „la interesele serviciului“, cum povestea Năiţă, care într-un fel se bucura că poate să spună ca are un copil „în servici“, dar pe de altă parte nu putea să uite că acest copil îi fugise de acasă şi îl lăsase cu inima şi cu buza fripte şi-l făcuse de râs.

Urcase cu camionul până sub Măgură, unde stătea Năiţă şi unde niciodată nu mal urcase vreo maşină, şi muma bătrână

a unuia Băran, care trecuse binişor de nouăzeci de ani, dar ea nu mai ştia, nu mai ştia nici câţi ani are şi se părea că nu mai ştia nici dacă mai trăieşte, stătea toată ziua la soare — când era soare — şi singurele vorbe pe care le mai ţinea minte erau cele cu care povestea o întâmplare cu turcii, însă nimeni, de asemenea, nu putea să spună dacă povestea cu turcii o trăise ea, ori o auzise şi ea de la cineva ajuns la aceeaşi vârstă la care ajunsese ea acum, şi această mumă bătrână a lui Băran se nimerise să fie atunci singurul martor al sosirii camionului şi, deşi nu fusese niciodată bolnavă, văzând camionul, se strâmbase de spaimă şi strâmbă rămăsese, altfel, cum zicea un nepot al ei, „poftă de mâncare avea“, şi mereu arăta cu mâna ca să nu cumva să i se ia strachina din faţă, că ea mai are de mâncat.

Camionul era al unui Gostat unde Gheorghe fusese repartizat după terminarea şcolii, şi într-o sâmbătă, către seară, se repezise cu el acasă să-l vadă lumea şi să vadă şi Năiţă că nu s-a ales praful de el.

Însă Năiţă nu era acasă şi nici Genica, nu se simţea nici ţipenie prin jurul casei, fraţii lui nu se vedeau nici ei pe nicăieri, numai câinele dormea în juvăţ sub o putină de prune uitată la soare şi cu doagele crăpate. Gheorghe se aşezase pe prispa casei şi îşi scoase bocancii din picioare, să mai răsufle şi ele niţel, şi pe nesimţite, cum se răcorea, pe măsură ce soarele pierea dincolo de Gurgui, oboseala pusese stăpânire pe el şi adormise.

Cam pe întuneric se întorsese şi Năiţă, însă Gheorghe nu băgase bine de seamă cine îl trezise, înjurăturile lui Năiţă, care, nevăzând camionul, lovise carul de el şi rupsese o loitre, ori bocetele de la casa Băranilor care, găsind mătuşa strâmbă, strigau cât îi luau gura: „Săriţi, că se prăpădeşte muica bătrână!”

— O fi călcat-o, cu camionul, auzi un glas mai tânăr pe care Gheorghe nu-l cunoscu, o fi călcat-o cu camionul al dumitale, Gheorghe.

— Care Gheorghe, întrebă Năiţă răstit, care Gheorghe? Văzuse şi el, în sfârşit, camionul şi nu se putea dumiri cum ajunsese acest camion în dreptul curţii lui.

Genica presimţi, însă, că s-ar putea să fie Gheorghe al ei şi se repezi în curte, strigând cât o ţinea glasul ei mărunt şi fără vlagă:

— Gheorghe, Gheorghe, tu eşti mamă? şi băiatul coborî încet treptele scării, venind înaintea ei, dar mult mai repede ajunse la el Năiţă, şi fără nici un rost îi plesni două palme zdravene.

— Păi tu tragi camionul în dreptul porţilor, să rup eu loitrea la car?

Băiatul rămase trăsnit în mijlocul curţii şi o secundă, două nu se dezmetici, apoi simţi cum i se prelinge din nas o dâră fierbinte de sânge şi o zbughi pe poartă afară, desculţ, şi se urcă în cabina camionului.

— Unde te duci acum? strigă după el Năiţă Lucean. Nu stai să vorbim de unde vii tu acum, sâmbătă noaptea?

Gheorghe nu auzi decât „unde te duci tu acum“, căci pornise motorul camionului, şi când Năiţă se duse la poartă să vadă ce face Gheorghe, crezând că acesta se pregăteşte să bage maşina în curte, camionul porni doi-trei metri înainte brusc, apoi nervos, se repezi cu spatele înapoi, izbind porţile şi trântindu-le la pământ. Gheorghe întorsese camionul, şi acum pornise din nou pe drumul pe care venise cu numai două-trei ceasuri înainte.

În mijlocul bătăturii, Năiţă privea porţile dărâmate şi nu pricepea nimic din tot ce se întâmplase.

Cineva dintr-ai lui Băran, o muiere, veni până în dreptul lui, pe drum, ca să povestească Genicăi cum se strâmbase bătrâna şi cum le făcea semn cu mâna să-i pună de mâncare într-o strachină.

— Cum, şi plecă Gheorghe? îl iscodi ea pe Năiţă, pe care privirile Genicăi îl împietriseră şi se gândea că poate să se strâmbe şi ea de supărare.

— Are treburi, răspunse el supărat, dar cu supărarea omului care are multe probleme pe cap, fiindcă are situaţie şi copii la servici.

— La servici, mai zise el, că nu e ca pe aici, pe coastă, dacă n-ai treabă vânturi lenea pe la casele oamenilor, odăielnic.

Femeia înţelese că o înfruntă Năiţă şi se retrase iute în întuneric. Genica rămase tot în mijlocul curţii, se uita la Năiţă şi nu zicea nimic, iar el, deşi era întuneric, un întuneric de smoală, să-ţi dai singur cu deştele-n ochi, vedea focul din privirile muierii şi nu îndrăznea să se mişte nici el din loc.

Când se mai liniştiră şi Genica începu iar să-l blesteme, iar el înţelese că astfel se uşurează, trimise pe Vasilică să-i aducă lampa din casă.

Copilul se repezi pe scările pridvorului ca să-i intre în voie lui Năiţă, dar cum puse piciorul pe prima treaptă, cum se împiedică şi descoperi bocancii noi, uitaţi, ai lui Gheorghe.

Năiţă îi luă din mâna copilului, se aşeză jos pe trepte şi îi încerca la lumina lămpii, sub privirile duşmănoase ale Genicăi. Bocancii îi veneau bine şi îi purta şi acum, când Pătru cel Scurt îl iscodea din ochi să vadă dacă într-adevăr către el bate Năiţă povestindu-i cum au început să se macine temeliile puse de el cu Petre al lui Toma.

Dar nu-l întrebă nimic despre asta, îl cercetă tot cu privire la Gheorghe.

— Şi de-atunci nu v-a mai scris?

— Nu, vru să reteze discuţia Năiţă Lucean, nu, şi nici nu mă interesează, însă mie mi se pare că l-a momit şi pe Vasilică, fiindcă l-am prins vorbind cu al lui Dumitru lui Dincă, de e — nu ştiu ce e — pe un şantier.

— Ce vorbea? se învioră Pătru cel Scurt.

— Şi dacă vine Vierul, Pătruleeee?... se trezi din somn Simion Popescu, are să te întrebe cum ai păzit tu viaaaa...

— Cântă, mă nene Simioane, mai încet, că dă dracu' cineva peste noi, şi asta ne mai lipseşte, cum suntem noi de aranjaţi acum...

— Vezi-ţi, mă băiete, de treabă! îl linişti Simion Popescu. Aici nu mai vine nimeni pe timpul ăsta, însă de ce mi-e mie, îmi este că timpul se îndreaptă şi atunci iar începe iufa cu înscrierile. Ai văzut ce scrie la ziar...

— Nu, zise iute Năiţă Lucean, care nu scăpa seara să nu citească ziarul şi care de vreo două-trei zile rămăsese în urmă, cineva îi furase gazeta din săliţa unde i-o lăsase poştaşul şi chiar se certase binişor cu acesta cu o seară mai înainte.

— Mi le fură cineva, măi băiete, pentru că mi-nchipui că tu le aduci, îl oprise el pe factor, când acesta se întorcea din drumul lui la primărie, trecând prin faţa casei lui Năiţă.

Năiţă stătea pe prispă, cu Petre al lui Toma, şi nu se auzea decât glasul lui Lucean, care îl muştruluia pe Petre.

— Nu mai lucrezi la zidărie, nu mai lucrezi, bine, oale iar nu mai faci, iar bine, i se mai urăşte omului, înţeleg, că şi mie mi se urăşte câteodată, îmi vine să mă las şi de muierea asta, care a şi îmbătrânit, nu i se mai văd ochii de zbârcituri.

— S-a cam topit Genica de când a fugit Gheorghe, îl confirmă Petre al lui Toma, pe gânduri.

Nu-i convenea ce-i spunea Năiţă şi vrea să-l înfunde şi el niţel. Nu-i convenea să i se amintească de cum se lăsase el de oale şi apoi de zidărie şi se băgase cu al lui Geanovu la Sfat, de când Craina fusese schimbat, şi în locul lui fusese pus Geanovu.

De la o vreme se cam sastisise de muncă, se tot uita pe la primărie, se tot vâra unde nu-i fierbe oala, şi cum nu era nici prost, nici neîndemânatic, îl văzuse cineva în trecere către Raion sau dinspre Raion, mai vorbise cu el, îi mai cercetase un dosar încropit de Craina din mai nimic, căci ce se putea spune despre el decât că e olar, şi zidar, şi tâmplar şi altceva nu ştie decât să muncească. Şi într-o dimineaţă îl chemară la o şedinţă, mai discutaseră cu el, şi se trezise vicepreşedinte.

— S-a cam topit Genica, săraca, şi parcă o văd când ai luat-o cum arăta ea şi cum se vântura ea toată de bucurie şi cum se lăuda ea că o să facă şi o să dreagă cu tine...

— Şi n-a făcut? se interesă Năiţă de părerea lui Petre, supărat acum bine că i se aminteau zilele lui din tinereţe, când şi el crezuse că o să facă isprăvi şi chiar se lăuda către prietenii lui şi către acest Petre al lui Toma cum o să încherbe el viaţa şi cum o să se mire ei de ce are să facă el cu Genica...

— Mare lucru n-a prea făcut, n-aţi prea făcut, răspunse pe gânduri Petre al lui Toma. Afară de copii... mai adăugă el.

— Şi casele? întrebă Năiţă repede, căci simţea că Petre vrea să-l aducă cu botul pe labe şi să-l înfunde detot, şi casele...

— Temeliile, îl domoli Petre scurt şi cei doi dinţi de aur strâmbi îi ieşiseră de sub buza de sus când închise gura uscat, adică să nu-i spună lui Năiţă de case, fiindcă el le-a zidit şi au rămas la temelii, de doi ani nimeni nu s-a mai apropiat de ele...

— Temeliile, dar le-am pus, trei am pus, că tu ai lucrat la ele, apăsă Năiţă pe ultimele cuvinte, ca să se vadă că Petre a fost lucrător la el, chiar dacă acum a ajuns el ajutor de preşedinte şi este el mare peste sat, dar mai înainte a fost ca şi el, Năiţă, şi chiar mai puţin dacă Năiţă l-a angajat lucrător la case...

— Măi Năiţă, ascultă-mă tu pe mine, că nu se mai poate, am crezut şi eu, dar nu se mai poate, acum e o politică, şi ăştia nu se lasă uşor...

— Când? întrebase Năiţă cu o nădejde disperată ca acest Petre al lui Toma să înţeleagă că trebuie să-i spună adevărul, şi el, Năiţă, să-l ştie şi să nu se mai chinuiască, să ştie încotro să o poată şi el apuca.

Petre stătea pe prispa lui şi se uita în vârful Măgurii, care rămăsese pustie şi se pregătea de iarnă. Nu mai era nici roşie ca la începutul toamnei, nici vânătă, nici neagră. Se făcuse ca sarea, cum sunt tâmplele unui om care albeşte înainte de vreme de necazuri şi de greutăţi pe care nu le mai poate duce...

— Şi măcar ţi-a spus? îl întrebă Pătru cel Scurt. Se aplecase deasupra butoiului cu ţuică şi, cu o ceşcuţă măruntă şi fără mânuşă, se chinuia să pună la loc ce dăduse pe dinafară.

— Ce să-mi spuie? se arătă dezamăgit Năiţă Lucean, ei altceva nu mai ştiu decât că dacă vrem să scăpăm de sărăcie să ne înscriem...

— Da, clătină din cap, neconvins de răspunsul lui Petru al lui Toma şi de adevărul acestui răspuns Pătru cel Scurt.

— Pătrule, vine Vierul, Pătrule... se înveseli negru Simion Popescu care ascultase discuţia lor şi pe care de mult nu-l mai interesau frământările lor şi chinul lor. Se socotea scos din politică, deşi cu el şi mai ales cu soarta lui de chiabur se făcea multă politică prin alte sate, şi chiar pe la ei, pe la Cornu Caprei, se făcuse când era preşedinte Craina şi toată ziua îl scotoceau după cote şi îi luau ce mai avea prin curte în numele datoriilor lui neplătite, iar el nu se supăra, le dădea şi cânta bisericeşte.

— Luaţi, luaţi! cânta el sâsâit, uitându-se liniştit şi împăcat cum îi scoteau din curte Craina şi cu Ciclop şi cu cineva de la Raion o căruţă veche la care nu mai fusese înhămat un cal de mai bine de douăzeci de ani.

— Luaţi, cânta el, acesta este trupul meu, carele se frânge pentru voi!

Şi când să iasă Ciclop pe poartă îl strigase să mai stea niţel, şi fugise în casă, de unde se întorsese cu un bici tot vechi, împletit din sârmă şi cu şfichiul scurt, din nojiţe de opincă, cu un pămătuf verde în vârf, ca un ciucure, dar mâncat de molii.

— Ia-l, Ioane, îi întinse Simion Popescu biciul lui Ciclop, şi când o să cumpăraţi cai, să pocniţi din biciul ăsta, să ştiu şi eu că treceţi voi la târg.

Dar, fireşte, cai nu cumpăraseră, căruţa veche şi hodorogită zăcuse pe la poarta primăriei vreo jumătate de an, după care o luase Ciclop acasă la el şi o făcuse cuibar de găini.

— Pătrule, vine Vierul, Pătrule, o să vedeţi voi pe dracul, eu dacă mai stau în Cornu Caprei până la Paşti! Şi dacă la Paşti o fi urât, atunci să ştii că plec, vă las, am terminat.

Plecară pe întuneric din povarna lui Simion Popescu, după ce stinseră focul şi ascunseră bine butoiaşul lui Năiţă Lucean. Urma să pornească peste o zi, două la vale cu carul lui Năiţă, şi atunci tot noaptea, se gândiseră ei, trebuiau să vină

şi să încarce acest butoiaş în car şi să-l ascundă sub nişte mere creţeşti.

Pătru cel Scurt îşi luase un ulcioraş de vreo trei kilograme, să aibă pe lângă casă de băut sau pentru vreun om care ar fi venit pe la el să-l ajute la o nevoie.

Se strecurau prin întunericul de smoală, în tăcere, nici şoptit nu vorbeau. Năiţă înainte, mergând ferit, nu cu mersul lui iute şi grăbit, păşind cu grijă şi aşteptând numai atunci când i se părea că s-ar auzi cineva, Pătru cel Scurt după el, tot ferit, ca o pisică şi cu ulciorul în mâna stângă.

Simion Popescu rămăsese în urmă, cântând, se afumase iar binişor, şi la jumătatea drumului se întorsese înapoi.

— Nu o mai duce mult nici Simion, zise Pătru cel Scurt. Cred că nu apucă nici Paştele, cum îşi închipuie el, ca să-şi mai facă curaj.

Năiţă nu-i răspunse, se oprise la câţiva paşi înaintea lui Pătru, în marginea unei podişti de lemn putrezit. Dedesubt susura Leurzeaua, o apă care nu curgea decât toamna târziu, dacă toamna era ploioasă şi primăvara la fel, doua-trei săptămâni, pe urmă seca şi se pustia. Însă era o vale adâncă, şi toată coasta din lungul acestei văi se numea Valea Leurzelei.

Lui Năiţă i se păru că sub pod se mai afla cineva, parcă s-ar fi auzit şi o răsuflare omenească, dar Leurzeaua acoperea totul, şi el păşi liniştit înainte, peste pod.

Pătru venea în urma lui cu ulciorul în mâna stângă, nu-l văzuse pe Năiţă când se oprise să asculte, nu-l vedea nici acum şi îl strigă destul de tare, ca să i se cunoască glasul.

— Năiţă, unde eşti, mă, că nu te mai vezi neam...!

De sub pod se repezi atunci cineva şi-i smulse din mână ulciorul.

— Faceţi ţuică, hai, fără autorizaţie! se auzi glasul fonf al lui Ciclop, care pândea de mult acolo sub pod, deşi nu se putea şti pe cine pândea el.

— Năiţă, strigă Pătru acum sugrumat, de spaimă, Năiţă, hoţii! dar Ciclop îi înhăţase ulciorul şi ieşise de sub pod în drum.

— Voi eraţi, fire-aţi voi ai dracului! fonfăi el. Ei, acum să vă văz eu pe unde mai scoateţi voi cămaşa, că de gură nu vă întrece nici Necuratul altfel!

— Ioane, se dumiri Năiţă Lucean, ce dracu′ făceai tu sub pod?

— Mi-a luat ulciorul, îl informă Pătru cel Scurt, uită-te la el, mi-a luat ulciorul.

— Ce ţi-e, mă Ioane, ai înnebunit, stai noaptea sub pod şi jefuieşti lumea? îl mai întrebă Năiţă, care băgase de seamă că Ciclop venea după ei pe pod cu ulciorul lui Pătru în mână. Te-ai făcut haiduc? Păi cu noi, mă, cu săracii? Haiducii luau de la bogaţi, Ioane, nu de la săraci. La Pătru cel Scurt te bucuri tu?

Se făcea el că nu înţelege rostul celor întreprinse de Ciclop, deşi bănuia ce putea să-i aştepte, dacă acest Ciclop se ducea la Sfat şi la şeful de post cu ulciorul de ţuică, ei intrau în mare încurcătură, căci era interzis să se facă ţuică şi mai ales fără autorizaţie şi la cazan particular.

Însă Ciclop nu vorbea, venea către Năiţă peste pod, cu Pătru cel Scurt în urmă.

— Acuşi să vă văz eu, rupsese tăcerea lui ameninţătoare Ciclop, de mult vă pândesc eu pe voi şi să vedem ce mai spuneţi voi când oi arăta eu corpul delict?

„Uite al dracului, se gândi Năiţă Lucean, nu e el chiar prost detot, dacă a învăţat şi cuvintele astea de judecător!″

— Şi ce vrei să faci tu cu corpul? se interesă Pătru cel Scurt, ajungând şi el la capătul dinspre Năiţă al podului.

— Martor, zise Ciclop, martor, ca să se vadă cu ce vă ocupaţi voi şi ziua, şi noaptea şi să se vadă atunci Năiţă, dacă tot aşa te-a învăţat pe tine tovarăşul prim, cu care te lauzi tu mereu şi faci pe cine faci tu.

Dar lui Năiţă îi sări ţandăra şi îl luă pe Ciclop de gulerul laibărului, pe apucate, căci nu se vedea bine în întunericul acela. Ploaia se oprise iar şi parcă s-ar fi pregătit să iasă şi luna după nişte nori, undeva spre Sacoţ.

— Mă Ioane, tu ştii care este soarta noastră aici, la Cornu Caprei, de ce te faci tu, mă, al dracului?

— Să nu dai, zise Ciclop, care nu mai apucă să vadă, dar simţi mâna lui Năiţă cum se ridică deasupra capului său. Să nu dai, Năiţă, că o păţeşti şi nu e bine. Să...

Însă Năiţă îl şi plesni peste ochi, la nimereală, şi o secundă Ciclop avu impresia că i-a spart ochiul' fiindcă pe obrazul lui peticit de zgârieturile de la bătăile muierii se năpusti un şuvoi fierbinte, dar erau lacrimile.

— De ce eşti tu, mă, al dracului? mai zise o dată Năiţă Lucean, şi iar îl plesni la nimereală, cu putere şi cu sete.

Ciclop se smulse din mâinile lui şi o rupse la fugă, dar tot cu ulciorul lui Pătru în mână.

Ca un fulger, cât era el de mototol, Pătru se repezi şi el după Ciclop şi, pipăind pe întuneric pe jos, găsi un bolovan şi se ridică să-l pocnească. Atunci se rupseră şi norii deasupra Sacoţului, şi luna ieşi afară, cu o faţă buhăită şi somnoroasă, iar Pătru dădu cu ochii de ulciorul din mâna lui Ciclop. Pietroiul zbură şi se izbi drept în burta ulciorului, care bufni înfundat şi se sparse în ţăndări, lăsând ţuica să curgă toată pe pământ.

— Ca brandul, se înveseli brusc Năiţă Lucean, fiindcă, văzând ulciorul spart în mâna lui Ciclop, numai mănuşa ulciorului mai rămăsese întreagă, îşi dădu seama că nu mai este nici un pericol, martorul nu mai exista.

— Ca şrapneaua, Pătrule, futu-i mama mă-si, parcă tragi cu brandu'!

— He-he-he! râse răguşit de spaima prin care trecuse Pătru cel Scurt.

— Unde e martorul, Ioane? strigă el după Ciclop, care se oprise să se scuture pe pantaloni de ţuica vărsată peste ei.

— Mă! strigă şi Năiţă la el, şi chiar se făcu spre el, ca şi când s-ar fi gândit să-l alerge şi să-i mai dea un top de bătaie.

Dar Ciclop o luase la fugă, aruncând şi mănuşa ulciorului. Când ajunse undeva la drumul mare, spre primărie, începu să strige cu glasul lui fonf şi sugrumat:

— Hoţii, mă, hoţii! Mă omoară!...

Nu auzea nimeni însă, trecuse de miezul nopţii, satul dormea, cerul, înalt acum, făcea şi mai pustie lumea lor de la Cornu Caprei, şi Năiţă Lucean băgă de seamă că are să dea bruma.

Mergeau iar unul după altul, în tăcere, dar nu mai mergeau ferit; nu mai aveau de ce.

— Mâine să te duci tu şi să ceri autorizaţie, îl îndemnă Pătru cel Scurt, să vedem cum facem şi să plecăm la vale. Mi s-a urât pe lângă casă, aş vrea să mai văd şi eu lumea, să mai vedem ce s-a mai petrecut şi la vale. Ăia s-au aranjat, adăugă el, fiindcă aşa pretind prin ziare, iar Năiţă înţelese că Pătru se gândea la faptul că „ăia“ de la vale au făcut colhoz şi s-au aranjat, însă ei aveau datoria să se convingă, să vadă, adică, cu ochii lor cum s-au aranjat şi dacă s-au aranjat. De mai multă vreme plănuiseră ei această călătorie la vale şi o socotiseră să dureze mai mult, adică vreo două săptămâni, ceea ce pentru ei era foarte mult, pentru că nu le plăcea să mai plece de lângă casă de când se întorseseră din război, unde se cam săturaseră de călătorit.

— Nu-mi mai trebuie, frate-meu, călătorie, tot restul vieţii, făcea Dumitru lui Dincă, mi-ajunge. Mie, acum, şi la târg la Hurez mi se pare departe. Dar la vale tot merg, chiar şi două săptămâni, merg cu carul lui Nicu lui Nae, zicea el.

Era mai sărac decât ei, adică decât Năiţă şi Nicu lui Nae, nu avea car cu boi, şi fără car cu boi nu te prea puteai pretinde, trebuia să stai mai smerit pe lângă cine avea, cum era Năiţă Lucean şi Nicu lui Nae şi Mucălăii, care aveau căruţă cu cai, însă aceştia erau nişte oameni ai dracului, nu intrau cu nimeni în tovărăşie. Stăteau toţi trei într-o curte, cu tatăl lor, Mucălău cel bătrân, şi trăseseră dinaintea casei nişte porţi înalte, să nu se vadă ce e la ei în bătătură.

— Mi s-a urât pe lângă casă, Năiţă, vreau să mai petrecem şi noi o săptămână, ca atunci, după război, când am venit eu şi m-ai luat tu la vale. Să mergem până la Dunăre, biserica

mamii ei de Dunăre! Vreau să o mai văd o dată, a mai crescut ea, ori a secat dracu' detot?

Năiţă nu vorbea, asculta ce zice Pătru şi pricepea bucuria lui şi pofta lui să plece la vale acum, după ce scăpase de încurcătura cu Ciclop, care nu mai avea „corpul“ ca să-i reclame.

— Să vezi cum ne reclamă Ciclop că l-am bătut şi ne dă în judecată pe amândoi. Ăsta acum se duce la Sfat şi la şeful de post.

— Păi are el martori că l-am bătut noi? întrebă Pătru cel Scurt. Ne-a văzut pe noi cineva când l-am bătut? L-a bătut muierea, dă-l în... nu-l bate ea mereu şi cu fiu-său! N-are martori!

Se apropiau de casa lui Pătru cel Scurt, şi acesta tot mai morfolea la cuvinte ca să-şi dea curaj.

— N-are nici un martor. Da de plesnit l-ai plesnit bine? se interesă el, curios să ştie dacă măcar ce a încasat Ciclop merită o reclamaţie şi un proces. Fiindcă dacă ne dă în judecată, să ştim de ce.

— Ei, l-am plesnit eu niţel, răspunse cu părere de rău Năiţă Lucean. L-am apucat şi eu, pe întuneric, la nimereală, că nu se prea vedea atunci când l-am apucat eu de guler. Dar un ochi tot crez că i l-am flecit. A fugit el, însă eu aveam de gând să-i mai dau câte ceva...

A doua zi, de noapte, Năiţă Lucean şi Pătru cel Scurt şedeau pe treptele de la Sfat şi-l aşteptau pe Geanovu, care fusese pus preşedinte, sau pe Petre al lui Toma, ajutorul acestuia. Timpul se îndreptase, cum bănuise Năiţă, noaptea dăduse o brumă groasă, care arsese câmpurile şi se aştepta o zi cu soare şi călduroasă, însă soarele nu reuşise încă să treacă Măgura, numai se ghicea... Venise şi Trică la taurul lui, negru de supărare, fiindcă auzise că o să le ia taurul care nu făcea faţă, era puturos.

— Dar pe dumneavoastră v-a pus în locul lui Ciclop, se interesă vesel şi al dracului prostul, văzându-i cum şedeau amândoi pe trepte, zgribuliţi şi înghesuiţi unul într-altul.

— Mă Trică, se înveseli pe jumătate Năiţă Lucean, care nu prea glumea când era vorba de el. Lui îi plăcea să râdă de alţii şi cu alţii, însă nu-i plăcea să treacă cineva pe dinaintea lui, şi oamenii se şi fereau, pentru că gura lui era a dracului, nu se făcea să intri cu el în discuţie, nu ieşeai bine. Mă Tricăăă, lungi el cam ameninţător, dar cu dulceaţă, numele omului angajat să păzească taurul, eu te ştiam pe tine prost, dar nici chiar aşa, fii băiat cuminte, că geme ţara de deştepţi — să mai fie şi unul, doi cu minte.

— Lasă, mă Năiţă, băiatul în pace, că e de-al nostru, nu-l cunoşti? Or tu nu ştii, mă Trică, cum te cheamă pe tine? se iuţi Pătru cel Scurt tot serios, şi Trică nu băgă de seamă bătaia lor de joc şi răspunse grăbit:

— Dumitru Zdârnă, nene Pătrule.

— Eee, făcu mirat Pătru cel Scurt, vezi, eşti bun că ţii minte! îl vezi, Năiţă, omul ştie şi cum îl cheamă, se schimbă socoteala, iar Trică se smeri şi el, mulţumit cu aerul că de, nu e nici el chiar cum se credea.

— Lasă, domnule, chestia asta acum, că ştiu eu cât e el de luminat, zise Năiţă, îţi dai cu deştele-n ochi când luminează el.

— Ce mai noutăţi?

— Scoate taurul şi desfiinţează centrul, răspunse Trică, trist.

— Rămâi fără servici în felul ăsta, constată repede Pătru cel Scurt, şi Trică vru şi el să mai spună cum îl lăsau pe drumuri, după ce slujise el cu credinţă cât slujise la acest taur nenorocit şi de câte ori fusese el mototolit de acest taur şi burduşit de coarnele lui. Însă când am vrut să plec, nu m-a lăsat, că să stăm toţi aici, la post, că avem o misiune — şi eu am fost de bună-credinţă şi i-am ascultat şi acum mă salută, zice că s-a schimbat tehnica. Să dea Dumnezeu, se îndoia el de această tehnică nouă, dar cum am văzut eu, vacile nu pricep mai nimic.

Povestea asta era cunoscută de cei care scoborau pe la Mat şi apucau să intre în vorbă cu Trică şi să asculte plângerea

lui. Acum însă nu mai putu să se plângă, cum ar fi vrut, fiindcă pe portiţa primăriei intrase Geanovu, preşedintele, şi cei doi uitară de Trică, se ridicaseră în picioare să-l salute.

— Ce e, mă Năiţă, cu dumneata şi cu aghiotantul la ora asta de noapte în curtea Sfatului? Aţi venit înaintea lui Ciclop, mi se pare că n-are cine să ne deschidă uşile împărăteşti.

Lui Pătru cel Scurt nu-i veni chiar bine funcţia de „aghiotant" pe care i-o dăduse Geanovu şi despre care mai auzise el şi cu alte ocazii. El se considera prieten cu Năiţă, nu aghiotantul lui, dar se părea că se dusese vestea de această funcţie, şi când nu era el de faţă, aşa vorbeau oamenii când aveau nevoie să-l pomenească.

— Domnule, ai auzit că aghiotantul lui Năiţă şi-a pus coacăz roşu la poartă?

— Uite ce e, tovarăşe preşedinte, începu Năiţă Lucean, ca să treacă şi el peste povestea cu aghiotantul, căci simţise că Pătru se pregătea să-l înfrunte pe Geanovu şi nu era un moment pentru aşa ceva acum, când ei aveau nevoie de Geanovu şi trebuia să se aibă bine cu el. Uite ce e, nu e nevoie să deschizi uşile împărăteşti pentru noi, fiindcă noi avem timp să intram pe ele, suntem tineri, nu ne grăbim chiar aşa, dar îşi dădu seama că el o luase greşit şi că dacă mai continua până la urmă îl înfrunta el pe Geanovu, căci nici lui nu-i convenise povestea cu uşile împărăteşti.

Pe podul Cernei se vedea venind Ciclop bandajat la un ochi cu un bandaj nou şi cu căciula lui militară cu urechi pusă peste partea cu bandajul.

„S-a dus la doctor, se gândi Năiţă Lucean, înseamnă că ne dă în judecată şi scoate certificat".

— Ce e, mă, cu tine, Ioane? se miră ipocrit Pătru cel Scurt, când Ciclop intră pe portiţa primăriei venind către ei. Ce e, mă, cu tine, cine te-a pocit aşa bine? se înveseli apoi tare, dar destul de forţat, Pătru cel Scurt.

— Nu ştii? fonfăi întrebător Ciclop, uitându-se la cei doi cu singurul ochi teafăr, căci, din fericire, fusese plesnit chiar peste ochiul lui cu albeaţă.

— Să trăiţi! salută el apoi respectuos şi cu un glas plângăreţ, iute schimbat, când îl văzu pe Geanovu.

— Ai cheile? întrebă Geanovu fără să se mire de bandajul pus peste ochiul lui Ciclop, şi Năiţă crezu că Geanovu ştie, s-a dus Ciclop noaptea şi i-a reclamat.

Când intrară în biroul lui Geanovu, acesta închise repede uşa, trântind-o supărat şi zicând:

— Trebuie să-l schimb, că nu se mai poate, toată ziua bate muierea la el şi îl poceşte, parcă e dracul la uşa primăriei, şi mai este şi surd, cred că luna viitoare îl schimb.

— Dă-l în... interveni Pătru cel Scurt, îngăduitor şi milos. Lasă-l dracului, că moare de foame, e un pârlit, îi venise lui o milă, ascultând cum se pregătea viitorul amărâtului de Ciclop.

— Nu se poate, se împotrivi categoric Geanovu, nu mai e cazul să ţinem la uşă toţi proştii, trebuie să găsesc eu pe cineva, dar mi se pare că nu prea vrea nimeni.

— Dă-l, domnule, afară, interveni, şi el categoric, Năiţă Lucean — dă-l afară, că nu moare el cu una, cu două, dă-l afară, că se mai găseşte el un amărât care să audă în pâlnia telefonului şi să te strige, însă ar fi cazul să ne dai şi nouă o autorizaţie să ne ducem cu nişte mere la vale, eu şi cu Pătru, ce părere ai?

— Nu se poate, zise sec Geanovu, care se aşezase la birou şi scotocea prin nişte hârtii, parcă pierduse o foaie importantă, nu se uita la cei doi, răsfoia hârtiile de pe masă, şi înjura încet: Unde e, domnule?

— Cum nu se poate? întrebă Năiţă Lucean, mirat, dar cu o mirare care îi secase glasul şi simţea cum se îneacă.

Pătru cel Scurt, care stătea mai într-o parte, ca să prindă din ochii lui Năiţă ce avea să zică în vreo anume împrejurare şi să ştie dinainte cum să deschidă şi el gura dacă era nevoie, veni şi el în faţă, chiar înaintea lui Năiţă, şi se rezemă cu o mână de biroul lui Geanovu.

— Aici tăia şi spânzura Craina, fir-ar mama lui a dracului, şi aici m-a chemat el să mă oblige să mă înscriu, să fac cerere,

că altfel nu mai ies eu cu merele din sat, zise Pătru cel Scurt. Mai ţii minte când am ieşit eu de aici negru, şi tu şedeai de vorbă cu Nicu lui Nae şi ai zis „Pătrule, n-am nici o putere, el e pus aici cu rost, şi eu nu poci trece peste el “?

— Nu se poate, reluă Geanovu răspunsul său la întrebarea lui Năiţă Lucean. Tot nu găsise ce căuta şi se vedea că era ceva important. Nu se poate, nu se mai poate, am primit ordin să nu mai dăm autorizaţii decât la membrii cooperatori.

— Care cooperatori? se răsti Năiţă. De unde cooperatori, aici nu sunt, nu s-a făcut.

— Nu s-a făcut, zise Geanovu, dar trebuie să se facă, e musai, nu mai putem nici trăi aşa, ca acum două mii de ani, aşa că până atunci...

— Murim de foame, intră iar în discuţie Pătru cel Scurt, până atunci murim de foame.

— Uite-o, domnule, răsuflă Geanovu, asta era, şi, ridicându-se de la birou, veni către cei doi, citind rar, ca să poată pricepe şi ei.

Năiţă se uita pe fereastra biroului peste dealurile Oarbei, vinete şi pustii, dar nu mai vedea locul lui de casă, vedea numai pustiul, şi nişte pruni răşchiraţi, zgâriind cerul cu crengile lor bătrâne şi negre.

—- Se poate? se auzi glasul înfundat al lui Ciclop, care intrase pe furiş, în timp ce Geanovu citea ordinul cu interzicerea cărăuşiei pentru ţăranii individuali.

— Ce e? întrebă supărat Geanovu.

— Vă cheamă Raionul la telefon, cu comisia.

— Care comisie? mai întreba Geanovu, sâcâit de prezenţa omului de serviciu,

— Cu campania care începe, a anunţat şi Stroieştii, săptămâna viitoare a zis că începe campania.

— Mă, tu când te mai baţi cu muierea şi te poceşte ea pe tine cum te-a pocit acum, să nu mai vii la Sfat, să te duci dracu' pe Cerna la vale şi să stai acolo până te omeneşti la înfăţişare, altfel să nu te mai prind pe aici! În fiecare zi

víí ca de la războí, auzí? Că dacă nu, eu te dau afară, să ştíí de la míne!

Se repezí apoí la telefon, uítându-se la un ceas pe care îl ţínea, ca bătrâníí pe tímpurí, legat cu un lanţ şí vârât într-un buzunar de la vestă. Nu trecuse de şase şí jumătate şí se míra ce putea să fíe aşa de urgent de-l chemau la telefon cu noaptea-n cap.

Năíţă Lucean şí cu Pătru cel Scurt íeşíră după el în sălíţă, urmaţí de Cíclop, care se apropíe de Năíţă cu o faţă posomorâta şí neagră de supărare.

— Vasăzícă, tot voí mă bateţí şí tot voí mă înfundaţí, dar vede el Dumnezeu, maí vorbím noí în víaţa asta!

— Ce să vorbím, Ioane, ce să vorbím? Păí tu eştí surd, cum să vorbím noí cu tíne?

— Bíne-bíne! îí amenínţă Cíclop, fugínd şontorog după Geanovu, la telefon.

CAPITOLUL XII
VÂNĂTOAREA

Spre sfârşitul lui februarie, iarna părea să-şi fi încheiat datoriile faţa de ţăranii de la Cornu Caprei, zăpada se subţiase, şi pe câmpuri, din loc în loc, răsăreau muşuroaiele negre, şi către mijlocul zilei fumegau stins, pădurea se scuturase şi ea de zăpadă, crengile se zvântau la soarele pipernicit şi trecător repede peste culmile Măgurii, la Sacoţ, seara venea o boare ciudată, caldă şi cu un miros de baltă stătută, parcă ar fi fost răsuflarea unui lac părăsit, dar trecea repede, şi când răsăreau stelele, gerul se întărea din nou, şi geamurile îngheţau, şi focul bubuia în sobele oarbe încinse peste măsură.

Nu mai plecase nimeni din sat, planurile unor călătorii la vale fuseseră uitate, boii rumegau liniştiţi în grajdurile sărace, carele fuseseră uitate sub polatele vechi, oamenii îşi făceau de lucru pe lângă casă, treceau rar unul pe la altul, din când în când Geanovu chema pe câte cineva pe la Sfat şi vorbea cu el ore în şir, era un băiat inimos şi încrezător, părea bun de primar, nu făcuse nimic deosebit, dar nici nu stricase nimic, avea o răbdare copilărească şi o mirare la fel. Nu era vesel şi nici râzăreţ ca ajutorul lui, Petre al lui Toma — căruia îi plăcea să se ştie ce este şi toata ziua ar fi râs să i se vadă cei doi dinţi pociţi într-o margine a gurii, însă pe faţa lui stăruia mereu o lumină vie şi caldă şi, deşi întotdeauna făcea numai cum credea el şi cum ştia el, îl lăsa pe fiecare să creadă că e de partea lui şi a nevoilor lui şi că înţelege ce este al fiecăruia.

Stătea de vorbă cu Pătru cel Scurt la el în biroul lui de Preşedinte şi aştepta liniştit ca acesta să-şi strângă gândurile, căci părea foarte încurcat şi frământat, şi de câteva ori se

răzgândise după primele cuvinte şi intrase într-o muţenie de pământ după ce se justificase absent şi scurt cu acel „să vedem“ al lor, dintotdeauna.

— Se poate, credea el ipocrit ce spunea Geanovu, se poate, că şi tu ai fost amărât ca noi şi nici acum văz că nu te-ai mai încherbat, însă ştii cum e, să mai vedem, de ce să începi tu cu mine?

Era către prânzul cel mare, cerul se pierduse sub o pâclă albicioasă ca o ceaţă, apoi începuse vântul acela subţire dinspre primăvară, dar care nu aduce zăpada mieilor, ci viscolul întors din drum. Pătru mototolea pe genunchi căciula lui veche, jupuită de atâta purtat, şi ţinea ochii închişi, părea că doarme pe scaun, glasul dulceag al lui Geanovu toca mărunt, şi el îl auzea ca venind de departe, ca şi când n-ar fi fost în biroul acestuia sau ca şi când ar fi fost, dar altădată, mai demult şi acum el îşi amintea, şi deci nu era obligat să răspundă.

— Nu ştiu, se declarase el neconvins într-un târziu, când şi Geanovu tăcuse şi părea că obosise aşteptând răspunsul lui Pătru. Ofta, trist şi sceptic, dar fără să-l fi contrazis pe Geanovu, şi chiar acesta era şi adevărul până la urmă, căci nu ştia ce să răspundă. Din toată discuţia aceea nesfârşită, el nu reţinuse decât că nu se mai putea ca până atunci şi că nu mai era mult până când aveau să părăsească vechiul lor fel de a trăi, şi el nu-şi putea închipui cum va fi noul fel de viaţă către care erau împinşi în fiecare zi cu cel puţin un pas, iar ei îşi dădeau seama că nu mai au putere să se împotrivească şi că un destin implacabil avea să se schimbe şi să răstoarne tot ceea ce lor li se păruse până atunci de neclintit.

— Şi cu boii, întrebase Pătru, înainte de a se ridica în picioare de pe scaunul pe care amorţise, cu boii, cine are, ce faceţi?

Nu întrebase ce vor face ei, ţăranii, şi nu întreba nici ce vor facă cu pământul lor, pe el îl interesa ce se va întâmpla cu boii, deşi nu avea, însă visul lui era să-şi facă rost de un car şi de o pereche de boi, singura dovadă şi cea mai categorică privind întemeierea trainică a gospodăriei lui.

Murea câte un copil pe la casa cuiva, şi bărbatul umbla supărat şi plâns şi cu capul gol şi neras o săptămână, două, însă viaţa nu se schimba, ce era de făcut se făcea ca până atunci, dar dacă pierea un bou de jug, viaţa lor se îngreuna mult, greu mai putea fi ridicat alt bou şi pus la jug, boul se înnegrea la faţă, şi puterea lui se vedea bine cum pierea, începeau datoriile şi îndatorările, se mai înnădeau cu o vacă, sărăcia îi pândea şi îi ameninţa şi povesteau multă vreme.

— Când mi-a murit mie un bou, în mijlocul verii, şi m-a lăsat fără nici o putere, povestea Gheorghe Oţăt, care avusese trei copii şi toţi îi muriseră şi între ei o fată ajunsese de se ridicase în picioare, şi pierise într-o noapte ca din senin şi nu mult după ea îi căzu un bou în jug la arat şi se sfârşise sub ochii lui. Când mi-a murit mie un bou în jug, atunci m-am sărăcit eu şi m-am apucat de sobe, în vara aia, când a murit în jug, atunci am băgat eu de seamă că nu am noroc.

— Da, zicea câte cineva, Gheorghe avea atunci boi frumoşi. Nimeni nu-şi amintea fetiţa care abia se ridicase în picioare şi nici numele ei!

— Boul ăla a căzut în jug la arat, zicea altcineva din sat, căci toţi ştiau întâmplarea şi erau uimiţi de aceasta moarte fulgerătoare, în jug, a bietului animal.

— Boul ăla era frumos şi avea şi un nume frumos, îi zicea Cerbu, flutura cu coamele, dar nu împungea.

— Ce-a spus de boi? îl întrebă Năiţă Lucean, căruia Pătru îi povesti în amănunt lunga lui discuţie cu Geanovu.

Era seara acum, ceaţa se retrăsese, cerul se scoborâse iar jos, negru ca smoala, şi muierea lui Năiţă, care trebăluia prin curte, strigase la ei ca să o audă din casă, unde erau:

— De, de, Năiţă, nu ţi se împlineşte proorocirea, mai e până la primăvară, deocamdată mi se pare că se pune iar pe nins.

— Şi mie mi-a distrus vulpea curcanii, zise Pătru cel Scurt în loc de răspuns la ce îl întrebase Năiţă Lucean. Aveam patru curcani şi dormeau în prunul de lângă fânar, acum, când se

mai încălzise, şi un vulpoi al dracului — fiindcă trebuie să fie şi mare — s-a strecurat în lipsa câinelui, care nu mai dormea neam acasă, şi i-a doborât pe toţi jos.

— Ştii cum face? se interesă el dacă Năiţă avea idee de strategia vulpoiului. Se bagă sub prun şi se uită în sus şi-i adoarme detot, şi curcanii pică jos ca pietroiul.

— Ştiu, îi confirmă pe gânduri Năiţă Lucean, dar ce a zis de boi?

— Ce să zică, zicea că rămân ai noştri, cu ei ne ducem la lucru, ce e de făcut cu ei facem, se ţine seama de cine ce are.

— Da, confirmă tot neatent Năiţă Lucean informaţia lui Pătru cel Scurt.

— Ninge, a început să fulguiască, mi se pare că o ia de la început. Abia acum se încinge bine iarna, o să vedeţi voi, îi zise muierea lui Năiţă, intrând în casă cu o îngrijorare vădită pentru o schimbare ca asta neaşteptată a timpului, care până atunci părea să-i fi înşelat, şi ei îşi puseseră nădejdea în el şi speraseră în venirea primăverii mai devreme ca în alţi ani.

— Dacă ninge bine, zise Năiţă pe gânduri, şi dacă spre dimineaţă se opreşte, cum se luminează mergem după vulpoiul ăla.

Şi se uită ţintă la Pătru cel Scurt, care tresărise speriat, auzind planul lui Năiţă Lucean, după atâţia ani de când nu mai vorbiseră ei despre o asemenea tovărăşie.

— Mai ai ce-ţi trebuie? îl întrebă Năiţă, privindu-l tot scurt, drept în ochi.

— Era pe undeva, răspunse Pătru după o secundă, două de gândire, i-am retezat niţel din ţeavă, ca să nu se vadă din haină.

— Ei, încheiase Năiţă ce avea de zis, dacă se opreşte din nins, când mai e un ceas până se luminează, vii la mine şi plecăm. Ştiu eu culcuşul lui.

— Şi Petre al lui Toma nu era el pe la primărie când ai fost tu? se interesă cu cuvintele aruncate într-o dungă, râu, muierea lui Năiţă.

— A fost un timp, s-a foit pe-acolo, nu prea avea el nici un rost, a vorbit şi la telefon cu cineva...

— Petre al lui Toma?... se miră femeia de această posibilitate ca Petre să vorbească la telefon. Cu cine?

— Nu se înţelegea bine, nici el n-a prea înţeles, pe urmă a plecat. El e mai râu decât Geanovu, mereu se râde cu dinţii ăia de aur pe dinafară. Se vedea că nu-i prea convine să-i amintească întâlnirea lui cu Petre al lui Toma.

— Ce mai faci, Pătrule, tot aghiotant la Năiţă Lucean? îl luase binişor şi de sus Petre al lui Toma, când Pătru intrase în Sfat şi întrebase de Geanovu.

— Te priveşte? îi răspunse Pătru.

— Nu, aşa, de discuţie...

— Păi aşa, de discuţie, ar fi cazul să nu te mai bagi în vorbă, dacă nu te întreabă cineva!

— Eşti supărat! făcu Petre pe îngrijoratul, nu se poate

— Ba se poate, că mi-ai cam rămas dator, chiar de la lucru, de la Năiţă, mai ai să-mi dai banii pe două zile, şi acum ai putea, că ai leafă, aici dacă stai degeaba nu se poate să nu te plătească

— Cât? se interesă repede Petre al lui Toma, neconvenindu-i să se ştie că e dator.

Băgă iute mâna într-un buzunar şi scoase o suta de lei.

— E bună, confirmă Pătru, şi i-o smulse din mână.

Nu era însă nimeni să-i vadă, şi Petre vru să discute mai îndeaproape cu Pătru.

— S-a trecut cu vederea, m-am luat şi eu cu slujba asta, fiindcă să ştii că nu e uşoară.

— Nu e, se îndoi Pătru totuşi în sinea lui de această posibilitate ca slujba lui Petre să nu fie uşoară, nu e, dar te-ai înfipt în ea şi m-ai lăsat singur la zidărie.

— M-a chemat, se scuză Petru al lui Toma, ca membru mai vechi, şi cu planurile de acum, a fost nevoie.

— Se poate, încercă Pătru să nu mai continue discuţia, căci pe scări urca Ciclop.

— La mine, Pătrule, poţi să vii când vrei, la mine uşa-i deschisă, zise tare Petre al lui Toma, ca să fie el ultimul care termină ce se începuse între ei.

— N-am nevoie deocamdată, mă cârpesc cu ce am şi mă descurc.

— Te cârpeşti tu, fonfăi Ciclop, dar să te văz cum te cârpeşti acum, când vine colectivizarea, că acum vine, e precis!

— De unde ştia el Ciclop că e precis, că Geanovu nu ţi-a spus nimic precis ieri? se interesă Năiţă Lucean.

Mergeau ca pisicile, pe vârfuri, prin zăpada moale şi pufoasă care se aşternuse toată noaptea şi chiar şi acum mai ningea, mărunt şi rar, dar ningea. Era încă întuneric, şi ei răsuflau des urcând poteca înecată în zăpadă pufoasă, pe sub poalele unor fagi care se acoperiseră de omăt şi-şi lăsaseră crengile grele să atârne peste capetele celor doi. Îşi înfundaseră căciulile pe urechi şi mergeau cocoşaţi, ca să nu scuture zăpada de pe crengile încovoiate de greutatea ei. Pătru venise îmbrăcat în mantaua lui militară, cu epoleţii rupţi atârnându-i pe umeri şi cu poalele ferfeniţite şi arse. Mergea cu mâinile vârâte cruciş, una peste alta, pe mânecile largi ale mantalei, şi pe braţe legăna o puşcă de vânătoare cu o singură ţeavă, retezată, ce predase el în toamna aceea de pomină fusese o altă armă, veche şi reparată de el, „Ca să treacă momentul“, cum îi povestise el lui Năiţă, în drumul lor spre Primărie.

— De unde ştia el precis? stărui în întrebarea lui Năiţă Lucean.

Vorbeau şoptit, şi când deschideau gura, feţele lor se învăluiau în aburul gros al dimineţii, şi ei abia se bănuiau unul lângă altul. Zăpada scârţâia din când în când sub tălpile bocancilor lor, şi atunci ei se opreau şi aşteptau parcă să se stingă ecoul paşilor şi apoi iar porneau, ferit şi căutând să nu greşească poteca ascunsă sub zăpadă. O dâră albicioasă se strecura pe sub poalele fagilor, venind dinspre vârful Măgurii.

— Începe să se lumineze, zise Pătru cel Scurt, mai e mult?

— Nu, şopti scurt şi mustrător, întorcând capul spre el din mers, Năiţă Lucean. Unde scoatem noi piatră de var cu omul Tudorei.

Băgase de seamă că Pătru nu vrea să-i răspundă la întrebare şi mergând se gândea de ce amână Pătru acest răspuns, ce nu-i convenea lui şi ce îl supărase pe el în împrejurarea când aflase, ce aflase, iar acum se ferea să-şi mai aducă aminte.

— Şi dacă vine colectivizarea, tu ce câştigi de te bucuri aşa? se răstise Pătru cel Scurt la Ciclop, văzându-l cum îl ameninţă pe treptele primăriei şi cum se bucură ca un prost ce era, cu o veselie neagră pe faţa lui însemnată de ochiul acela cu albeaţă.

— Pătrule, se întoarse către el Petre al lui Toma, nu te uita la el că e prost! Că şi prostul spune adevărul câteodată. Acum vine, şi cum eşti tu, şi cu mine, şi cu cine mai e ca noi, mai amărâţi, că noi toţi am fost cam amărâţi pe lumea asta, ar fi momentul să fim primii care să dăm bună ziua.

Pătru coborâse treptele repede, fără să le mai răspundă, şi ieşise pe podişca de lemn cu mersul lui rostogolit, ca şi când s-ar fi dus mereu la vale şi numai o minune îl ţinea să nu se rostogolească.

— Mă, strigase Ciclop după el, din capul scărilor, să-i spui lui Năiţă Lucean să-şi schimbe aghiotantul!

Niciodată nu-l întristase ca acum această poveste, care se învechise şi nu-l mai supăra, cum nu-l supărase de fapt niciodată cu adevărat, deşi câteodată se mai gândise şi el de ce oare îi spun lui oamenii „aghiotantul lui Năiţă Lucean“ şi de ce prietenia lor e văzută aşa, iar el, agăţat mereu de Năiţă ca un neputincios. Nu pricepea însă în nici un fel răutatea acestei glume şi trecuse peste ea cum trecuseră toţi peste poreclele lor, fiindcă nu era om să nu aibă o poreclă şi să nu fie strigat pe acest nume de pomină şi de batjocură, dar fără vreo răutate anume.

Acum însă i se păruse că Ciclop găsise în vechiul lui prieten, Petre al lui Toma, un apărător care venea să-i spună

că acest Ciclop se află mult mai înţelept decât el şi mult mai socotit, iar el trebuie să ia aminte la acest nimenea care altceva nu ştiuse în viaţa lui decât să joace popice, dar şi la popice pierduse.

Ieşiseră într-un ochi de pădure, o tăietură mai veche, zăpada acoperise trunchiurile fagilor bătrâni, tăiaţi cam de sus de cineva care nu avusese milă de lemnul acela şi îl doborâse fără nici o alegere.

Deasupra capetelor lor se boltea o gură de cer vânătă şi pustie. Ninsoarea încetase, gerul zbicea usturător şi se părea că are să înceapă şi vântul. Năiţă Lucean se oprise lângă un trunchi de fag retezat de vreun trăsnet şi privea atent la nişte urme crude. Pătru veni încet lângă el, cercetând curios semnele urmelor, care nu puteau fi decât de vulpe. Nu se uitară unul la altul, nici nu vorbiră, păreau înţeleşi de mult, şi când se despărţiră, gândurile lor erau limpezi. Năiţă scobori în lungul acelor urme, către o văioagă care se deschidea repede înaintea lor, albită toată şi netedă, de ninsoarea căzută din belşug, oprindu-se în marginea ei, căci urmele se pierdeau la nici douăzeci de paşi de el sub un mal care se ridica din zăpadă ca o cocoaşă. Pătru scobori prin dreapta acelor urme şi, ocolind cu grijă, se opri şi el, nedumerit, chiar sub acel mal. Se luminase bine şi se vedea totul ca-n palmă. Năiţă ridicase cocoaşele puştii lui cu două ţevi şi aştepta semnul lui Pătru. Acesta se trase niţel îndărăt de unde se afla şi îi făcu lui Năiţă un semn scurt din cap să mai scoboare câţiva paşi. Zăpada scârţâi sub bocancii acestuia, şi când vru să mai înainteze, totuşi, îl văzu pe Pătru repezind puşca spre umăr. De sub mal se năpusti ca un fulger un vulpoi vânăt-roşcat, plutind parcă pe deasupra zăpezii ca laptele. Năiţă îl petrecu fără grabă prin cătarea puştii, lăsându-l să treacă pe celalalt mal al văioagei, şi când vulpoiul îi veni bine în dreptul ţevilor, apăsă pe trăgaci. Fumul negru, de pulbere veche de brand, cu care încărcase cartuşele, îl orbi şi îl îneca. Prin tulburarea lui i se păru că mai trăsese cineva o dată cu el, şi când se

dezmetici îl căută cu privirile pe Pătru. Acesta lăsase puşca în jos şi aştepta îndemnul lui Năiţă. Nu trăsese el. Vulpoiul se rostogolise moale pe zăpadă, îndărăt, către locul de unde ieşise, lăsând în urma lui o dâră sângerie.

— Hai, zise sec Năiţă Lucean, şi Pătru se aplecă să-l ridice, fără să se mai uite la Năiţă.

Din partea cealaltă a văioagei scobora cineva spre vulpoi fără să se uite la ei şi fără să-i vadă.

— Pătrule! strigă scurt Năiţă Lucean, şi când acesta se ridică, mirat, privirile întâlniră chipul băiatului Tudorei care fusese la Securitate.

Pe malul celălalt al văioagei ieşise dintre fagi omul Tudorei cu puşca fumegând în mână.

Pătru se întoarse din drum şi o luă spre Năiţă Lucean. Băiatul Tudorei se oprise şi el şi rămăsese încremenit cu ochii la Pătru cel Scurt.

— Năiţă, strigă omul Tudorei, încet, cine a tras, mă? Lumina se făcuse orbitoare, deşi soarele nu răsărise încă, dar zăpada frigea ochii cu albeaţa ei nefirească. Pătru cel Scurt gâfâia, urcând repezit malul înalt al văioagei către Năiţă.

— Nu e nici o supărare, zise omul Tudorei. Dacă e al vostru, puteţi să-l luaţi. Lasă-l, Sandule, îl îndemnă el pe fiu-sau, care stătea prostit dinaintea vulpoiului mort.

Năiţă se întoarse şi el scurt şi o porni spre vârful Măgurii, fără să răspundă.

Când ajunseră sus, Năiţă şi cu Pătru cel Scurt nu se putură opri să nu arunce o privire spre locul unde zăcea vulpoiul. Pe malul celălalt, băiatul Tudorei urca greu spre fagii pe sub care se strecurase şi pierise taică-său. Urca cocoşat, cu capul în pământ, şi se sprijinea într-un lemn noduros rupt pesemne din pădure. Era îmbrăcat într-o manta aproape nouă, militară, dar fără epoleţi şi fără nasturii ei de alamă. Pe cap avea o căciulă tot militară, de pâslă, şi ea fără semnele ei. Călca cu cizmele negre prin zăpada scârţâitoare şi aluneca des, şi atunci se proptea în mâini, căci lemnul acela ca un baston nu-l prea ajuta.

„Vasăzică, se gândi Pătru cel Scurt, tot ca noi, fără permis. Şi cât ne-a înfundat el când era ce era...”

— Unde e, mă, vulpoiul, şuieră Năiţă la urechea lui Pătru, când acesta ajunse lângă el.

Locul unde se rostogolise vulpoiul şi unde rămăsese el nemişcat era acum gol, ca o tăvălitură, şi ochii lor căzură pe urmele însângerate care scoborau acum pe firul văioagei şi se topeau pe după nişte fagi retezaţi.

Pătru vru să zică ceva, dar Năiţă îi şi acoperi gura cu palma. Ascunseră puştile în scorbura unui fag pe jumătate uscat şi porniră tăcuţi pe drumul pe care veniseră. Când se văzu casa lui Năiţă Lucean, se opriră să se mai odihnească şi, deşi erau singuri şi se uitau unul la altul, nu le venea să vorbească. Năiţă scoase din buzunarul laibărului două cartuşe roşii şi le aruncă departe, în zăpada înaltă, apoi se scutură pe mâini ca şi când ar fi fost plin de miscărăi de mămăligă uscată.

— Ciclop nu vorbea el prostii, rupse Pătru cel Scurt tăcerea, ştia el ce spune, cât e el de prost, acum ştia ce vorbeşte.

Năiţă se uită la el mut, aşteptând să continue. Însemna că era totuşi ceva. Nu degeaba amânase Pătru răspunsul, însă nu mai apucă să audă ce începuse Pătru, căci în dreptul porţilor lui, care se vedeau bine de aici, părea să se fi strâns nişte oameni şi câinele se dădea rău de dincolo de gard, şi cineva dintre acei oameni bătea zdravăn cu un baston în gard.

— Ia stai! zise el când Pătru, furat de povestea lui, dădu să înceapă.

— Nu e acasă, se auzi glasul cam speriat al Genicăi. Ieşise la poartă, dar nu ieşise din curte, stătea cum stăteau ei toţi când nu voiau să primească pe cineva sau când se fereau de cineva şi nu aveau nici un interes ca acest cineva să ştie ce se petrece la ei în casă, cu spatele la portiţa deschisă numai pe jumătate şi rezemată de umărul ei mic. Ţinea mâna la gură, cu baticul negru lipit de buzele subţiri şi vinete de supărare, căci dând cu ochii de atâţia oameni necunoscuţi înţelesese că neaşteptata vizită nu putea să le aducă lor aici,

în vârful Măgurii, nici o veste de care ei să se bucure în vreun fel. Nimeni nu urcase niciodată până aici la ei fără vreun interes anume, nimeni nu venise neapărat pentru ei, numai pentru că i-ar fi fost dor de ei şi nu se putea până nu-i vedea. Cei care urcau şi nu erau rudele lor, sau prietenii lor, sau ţărani ca ei, cu nevoi şi cu greutăţi şi cu întâmplări mai ales nenorocite, fiindcă nici aceştia nu veneau ca să le spună că le merge bine şi că nu mai pot ei de bucurie şi despre această fericire trebuie neapărat să afle şi Luceanu, cei care urcau până la ei şi erau străini nu puteau fi şi nici nu fuseseră niciodată — altceva decât ai percepţiei, iar ei nu-şi plătiseră dările la timp, sau ai primăriei, şi ei căzuseră neapărat în vreo greşeală, căci întotdeauna legile pentru ei rămâneau necunoscute în cea mai mare parte a lor şi era imposibil, aproape, ca ei să nu plătească amenzi şi dări noi şi ce mai era de plătit în astfel de cazuri.

Pe urmă veniseră cotele, şi la poarta lor băteau şi mai des oamenii primăriei, pentru că acum, într-adevăr, ei rămâneau mereu în urmă cu datoriile faţă de stat, în timp ce datoriile acestea se înmulţeau mereu, şi ei aflau că au de plătit şi de dat şi din lâna oilor şi din laptele vacilor şi din carnea porcului şi din fasole şi din cartofi şi din prune şi din atâtea şi atâtea câte se iveau ca datorii, încât ajunseseră să nu se mai gândească decât cum să se plătească de aceste datorii şi cum să afle mai dinainte cu ce mai erau datori ca să nu li se şi dubleze datoriile.

— Nu e acasă, se auzi iar, din locul în care stăteau Năiţă Lucean şi Pătru cel Scurt, nu e acasă, mi se pare mie că s-a dus pe la Sfat, pe acolo trebuie să fie el, mă mir că nu l-aţi întâlnit dumneavoastră, domnule Ion!

— Sunt cu Ciclop, zise Năiţă, sforţându-se să recunoască, totuşi, pe câte cineva din cei cinci-şase oameni care se opriseră în faţa casei sale, în drum.

Apoi glasul Genicăi nu se mai auzi bine, vorbea, se părea, mai încet, căci se vedea, totuşi, cum dădea din mână şi arăta

spre biserica Manaşeştilor, cam pe unde s-ar fi aflat casa lui Dumitru lui Dincă ciungul.

— Cine să fie? întrebă Pătru cel Scurt, uimit de această împrejurare pe care nu şi-o putea în nici un fel explica. Cine poate să fie ei? mai stărui el şoptit, ca şi când ar fi vorbit pentru sine şi s-ar fi întrebat pe el, cu un glas mai apăsat. Cine poate să fie ei dacă sunt cu Ciclop?

— Trebuie să vie, cum să nu? Până deseară vine el acasă, se înţelese iar limpede glasul Genicăi, subţire şi sugrumat, până deseară neapărat, fiindcă n-are unde dormi altundeva.

Grupul de oameni se desprinse din faţa porţilor lui Năiţă Lucean şi o luă în lungul drumului troienit spre casa lui Dumitru lui Dincă.

— Mă, se întrebă şi Năiţă nedumerit, ai cui or fi ei, ăştia, de au ajuns ei aşa de dimineaţă până la mine acasă? Ce zici că spunea Ciclop alaltăieri?

Pătru nu-i răspunse nici acum la întrebare, se rezemase de trunchiul unui fag bătrân şi urmărea atent grupul de oameni care se apropiau de casa lui Dumitru lui Dincă.

— Ăştia sunt... oftă el într-un târziu, şi pe fruntea lui se ivi o sudoare fierbinte şi simţi cum năduşeşte şi cum îl scutură frigul, ca şi când l-ar fi frecat cineva pe şira spinării cu un sloi de gheaţă.

Dinspre Sacoţ, de dincolo de Măgură, veni o boare caldă ca o pală de vânt şi simţiră iar mirosul acela de baltă stătută.

— N-are putere, zise Năiţă, a nins numai aşa, ca să se mai înfoaie niţel, dar n-are putere, ăsta e un vânt de dezgheţ.

— În cât suntem? întrebă Pătru cel Scurt, ştergându-şi fruntea cu căciula lui de pâslă cu urechi.

Curgea apa pe faţa lui, şi capul lui tot, cu părul tuns scurt, era lac de apă.

— Păi mâine e martie, răspunse Năiţă. Ce ai de-ai năduşit aşa?

— Mi se pare că mă încearcă o răceală, răspunse Pătru. Ciclop, cât e el de prost, acum nu vorbea prostii, ştia el că e precis şi să ştii tu că ăştia sunt...

Năiţă se rezemase şi el de un făguţ şi, cu palma lui mare şi butucănoasă, îşi freca în neştire barba nerasă, văruită de spuzeala ţepilor albi.

— Mestecenii, râse trist Pătru cel Scurt, se apropie popa Sofronie.

— Dă-l în... mă-si, se împotrivi moale Năiţă Lucean.

— Domnule, păru că se trezeşte dintr-o toropeală Pătru cel Scurt, şi nici de vulpoiul ăla n-am avut parte. Era numai alicit şi s-a făcut mort ca să scape.

— Dar copilul Tudorei n-are servici? întrebă foarte curios, dintr-o dată, şi Năiţă Lucean. Nu i-a dat nimic până acum?

— Dracu' ştie, nu crez că i-a dat, nu ţi-am spus eu că nu ştie să facă nimic?

— De, se îndoi totuşi Năiţă Lucean, nu ştia să lucreze o meserie, însă la bătut se pricepea.

— Băiatul Tudorei? L-ai văzut tu? se interesă Pătru cel Scurt, care tot nu crezuse până atunci că Năiţă, când fusese el luat şi stătuse cât stătuse la Raion, nu mâncase el şi o bătaie mai ca lumea, deşi acesta nu recunoştea.

— Nu eu, însă pe moşul acela de la Alimpeşti el l-a bătut. „Ăsta mai tânărul se pricepe să bată", zicea moşul când i l-am arătat şi i-am spus că a murit mumă-sa şi el nu s-a dus la înmormântare. „Ăilalţi m-au mai ciocănit, nu ştiu ce-o fi fost el înainte, ori poate au şi ei o şcoală unde învaţă să bată".

— De, de, i-am spus eu, nu cred că a făcut o şcoală, la călcat şi bătut pământul s-a învăţat el, că a fost olar mai înainte.

Grupul de oameni intrase în curtea lui Dumitru lui Dincă şi nu se mai auzea nimic, nici o mişcare prin tot cătunul lor, dar nici Năiţă Lucean, nici Pătru cel Scurt nu se gândeau să coboare, deşi îngheţaseră zdravăn. Se întunecase, norii vineţi se lăsaseră iar jos deasupra Măgurii, parcă se făcuse un fum, şi vântul acela moale şi cu miros de lac putred se întărise şi legăna crengile grele de zăpadă ale fagilor.

— Al Tudorei a tras mai târziu, se gândi iar cu glas tare Năiţă Lucean. Nu-şi putea stăpâni gândurile, şi ele fugeau de

la o întâmplare la alta, şi ei alegeau repede acele întâmplări care îi îndepărtau de la întrebarea stăruitoare despre rostul acelor oameni la poarta lui Năiţă Lucean şi apoi la Dumitru lui Dincă în casă, de unde nici nu mai ieşeau. Când a tras el, vulpoiul căzuse, fiindcă eu m-am grăbit, am văzut ţeava puştii lui şi am bănuit că e el. A tras al doilea, după mine.

— Şi eu m-am cam zăpăcit, întări Pătru cel Scurt judecata lui Năiţă. Eu nu l-am văzut pe omul Tudorei, pe mine m-a furat întâi nişte urme de cizmă, şi când am ridicat puşca, n-am mai văzut vulpoiul. Însă era frumos.

— Mă, aici sunteţi, mă, că de când vă caut! se auzi răguşită, din spatele lor, vocea nici de copil, nici de bărbat a lui Vasilică. Tată, hai iute, că a venit cu comisia şi te caută!

Copilul se strecurase iepureşte printre fagii cocârjaţi de zăpadă şi ieşise în spatele lor. Se roşise tot de urcatul coastei numai într-o fugă. Pe faţa lui înfloriseră pistruii şi parcă îi luaseră foc. Semăna leit cu Năiţă Lucean, se subţiase şi se înălţase, mergea ca el, cu pieptul împins înainte şi fălos, însă pe faţă moştenise pistruii Genicăi şi roşeala părului ei o moştenise.

— Cine era cu ei? se interesă Năiţă Lucean, care în prima clipă, ca şi Pătru cel Scurt, se speriase, auzindu-i glasul şi nerecunoscându-l dintr-o dată.

— Ciclop şi cu un băiat care a mai fost pe la noi când te-a luat pe dumneata, dar nu mai era militar ca atunci, acum e îmbrăcat nemţeşte. Şi mai era cineva, un om cu o căciulă frumoasă, brumărie, ăsta era mai îmbrăcat ca toţi, dar nu vorbea nimic.

— Şi cine vorbea? întrebă Pătru cel Scurt.

— Mai mult Ciclop, că unde eşti, că au venit espre să vorbească şi când vii că ei se întorc şi acum s-au dus la Dumitru lui Dincă.

— Hai, zise Năiţă Lucean. Ia-o tu înainte şi vezi să nu apară careva că eu cu Pătru venim pe dindos şi nu suntem acasă, ai înţeles?

Când intrară în casă simţiră mirosul de ţuică fiartă şi, dezbrăcându-se, amândoi se gândiră că şi Genica înţelesese

ceva dacă le fiersese ea singură ţuică şi îi aştepta astfel. Soba vărsa căldură înecăcioasă, pe după olanele ei fuseseră puşi la uscat nişte porumbi rămaşi verzi din toamnă, şi ei se uscaseră şi răspândeau un miros dulceag şi ameţitor. Se aşezară amândoi pe scaunele scunde, dinaintea sobei, şi acum îşi dezmorţeau mâinile, ţinându-le deasupra plitei fierbinţi. Genica intră repede după ei, cu două ceşcuţe, şi le puse ţuica fără să-i întrebe nimic.

Când Pătru se gândi să închine şi să dea noroc, ridicând ceaşca, ea îl reteză scurt, căutând cu ochii ei mici, ascunşi sub genele roşcate, ochii lui Năiţă Lucean şi uitându-se la acesta cu o privire care trebuia să însemne că zbaterea lor se apropia de sfârşit şi că mai avea altă putere decât aceasta de a-i spune lui că totul se încheiase şi că nu mai aveau ce spera.

— Au venit, şi s-a terminat. Acum sunt la Dumitru lui Dincă, şi muierea lui a ieşit din casă blestemând că ea se omoară.

Năiţă gustă ţuica liniştit, ca şi când n-ar fi auzit nimic din tot ce-i spusese muierea. Pesemne că se înteţise vântul, căci în gura sobei focul bubui răscolit din senin, repezindu-se afară pe uşa deschisă.

— Şi Dumitru? întrebă după un timp Năiţă Lucean.

— Dumitru stă cu ei de vorbă, ce să facă, pământul nu e al lui, că el altceva n-a prea avut, decât boieria lui când juca cu lăutarii la ureche în capul horii, parcă tu nu ştii?

— Da, îngădui străin Năiţă ce spunea femeia lui. Mai pune nişte ţuică aici, şi îi întinse ceaşca de pământ ars.

Pătru însă nu băuse, ceea ce auzea îl împietrise pe scaun, şi o secundă vru chiar să se ridice şi să se ducă într-o fugă la el acasă, ca şi când dacă s-ar fi găsit acolo, tot ce agonisise el s-ar fi aflat mai în siguranţă.

Se auzi câinele zbătându-se îndârjit lângă poarta dinspre drum şi ei toţi tresăriră, dar nici unul nu se mişcă de unde era. Cineva vorbea cu Vasilică, şi acesta se dădea de ceasul morţii că „N-a venit şi nu ştim neam unde s-a dus el, dacă nu e pe vale, pe la Sfat, cum zicea".

Genica ieşi afară din casă mânată de Năiţă şi, drăcuind câinele, se duse şi ea la poartă, strigând la copil să nu mai vorbească el cu lumea străină, să-i spună ei ce este.

— N-a venit, se auzi apoi şi glasul ei. Parcă ar fi strigat la cel care o întreba, şi acela nu înţelegea sau nu auzea bine, căci ea striga cât o ţinea glasul ei mărunt şi sfrijit. N-a venit, cum să vie, pe unde, păi nu-l vedeaţi dumneavoastră dacă venea el?

Către prânzul cel mic, Pătru se strecură prin spatele casei lui Năiţă şi ajunse acasă ferit. Se dezbrăcase de mantaua lui ferfeniţită şi şi-o aşezase în cui, netezindu-i postavul rărit

— Anul ăsta s-a terminat, şi-a făcut datoria, trebuie să fac rost de alt laibăr.

Femeia lui se chinuia să răsucească nişte lână veche şi mereu scăpa din mână un fus prea plin, şi el se gândi cât este ea de neîndemânatică şi, uitându-se la ea, o văzu iar posomorâtă şi străină de el. Nu-l întrebase nimic când venise, nici de unde venise, nici ce făcuse pe unde fusese, nici dacă îi e foame, nici dacă îi e sete, parcă ar fi dormit cu lucrul în mână. Nu zisese decât „Venişi, Pătrule“, dar fără să ridice capul din pământ şi fără să vină înaintea lui. El se uita pe fereastra care da înspre Măgură, dar nu vedea nimic, ochii lui nu ţineau înaintea lor decât locul gol, cu zăpada mototolită, unde zăcuse vulpoiul când îi păcălise pe ei, şi faţa aceea speriată a băiatului Tudorei despre care aflase ca ştia să bată cu meserie şi că bătuse cât fusese în serviciul în care fusese.

Atunci se auzi bătaia lui Ciclop cu bastonul în uluca gardului, şi Pătru bănui că acum vin şi la el şi-i spuse muierii să iasă şi să se vaite că nu e acasă, că a plecat cu Năiţă Lucean mai demult, mai de dimineaţă, pe la Sfat.

— Păi cu mine ce să vorbiţi? se desluşi, după un timp, vocea pământie a femeii lui Pătru cel Scurt. Doamne fereşte, nu vorbesc eu cu dumneavoastră, cum se poate aşa ceva? Când o veni Pătru îi spui eu să vie iar la vale, fiindcă el acolo este acum.

Ziua trecu apoi posomorâtă, fără alte întrebări, vântul care bătea dinspre Dunăre încălzise pe neaşteptate aerul şi se auzea cum curg streşinile.

Când se întunecă bine detot şi când nu se mai putea bănui că cineva străin ar putea să mai urce la ei, în vârful Măgurii, la Năiţă Lucean se strânseră Dumitru lui Dincă, Pătru cel Scurt şi Nicu lui Nae. Şedeau în celar, pe întuneric, la gura sobei, înteţind din când în când focul, care juca pe pereţi o lumină tremurată şi gălbuie.

— Când te lăsa unul, zicea Dumitru lui Dincă, te lua altul, de hodinit. Şase erau cu toţii, cu Ciclop, care le arată drumul, însă nu vorbeşte. A păţit el ceva, l-a bătut muierea, l-a ameninţat cineva, nu se ştie. El însă nu scoate nici un cuvânt, dacă nu le-o împuia el capul până să ajungă acasă la om, dracu' ştie...

Nu-l întrerupea nimeni, toţi ascultau, muierea lui Năiţă stătea tot în picioare, lângă sobă, copiii — cinci — dormeau unul lângă altul, morţi de oboseală, nici Vasilică nu mai pândea, cum făcea el de obicei, era zdrobit de oboseală şi, din când în când, se auzea cum oftează în somn sau cum ameninţă pe cineva şi, într-un rând, din cuvintele lui se împerechease un fel de „Plec eu, şi eu, o să vedeţi voi"... şi Genica strigă la el ca să-l prindă în somn cu ce avea el de gând, „Unde pleci, mă, ia spune tu!", dar el nu mai răspunse, oftă şi se pierdu în somn.

— Şi cum aţi rămas? îl trase de mâneca hainei cu moanta de lemn Nicu lui Nae pe Dumitru, când acesta se opri din povestit şi căzu pe gânduri.

Uitase ţigara în colţul gurii, şi aceasta se stinsese de mult, însă el nu băgase de seamă.

Se vedea stând, cum stătuse tot timpul, rezemat de stâlpul uşii ca să nu lungească vorba, şi de jur împrejur, pe pat şi pe nişte scaune, cei din comisie, nici unul cunoscut, afară de un băiat despre care el îşi amintea să-l mai fi cunoscut undeva, dar nu-şi putea aduce aminte pe unde anume. Şi glasul lui i

se părea cunoscut, uscat şi sec şi cam milităros, dar nu-şi putea deloc aduce aminte unde îl mai auzise.

Între cei din comisie era şi unul care nu prea vorbea, un fel de ţăran ca şi ei, mai îmbrăcat însă şi mai bine făcut, cu nişte haine de postav negru, cu jambiere de lână peste pantalonii de postav şi cu o scurtă pe el, căptuşită cu molton roşu, dar ce îl furase pe Dumitru era căciula acestuia, ţuguiată şi brumărie, o căciulă frumoasă, şi el şedea cu ea în cap tot timpul. Ceilalţi îşi mai scoteau şi ei căciulile, se mai răcoreau, se mai ştergeau pe frunte de năduşeală cu câte-o batistă, el nu-şi scosese căciula, o ţinea bine îndesată pe cap, niţel pe o sprânceană, fălos, şi când se uita, tot aşa se uita, cam dintr-o parte, însă nu zicea nimic şi nici când plecaseră nu zisese nimic.

— O fi fost mut, se gândi tare Năiţă Lucean. Dar Dumitru lui Dincă se îndoi, fiindcă la urmă când ieşiseră din curte, şi unul din comisie — nu se dumirise care — îl înjurase pe el că face pe prostul şi că e al dracului şi băiatul acela mai tânăr pe care el nu şi-l aducea aminte îl înjurase şi el, că „aşa e ţăranul nostru, al dracului, trebuie să-i faci binele cu forţa, el, mutul, le răspunsese să nu se grăbească, fiindcă nici el n-a intrat aşa, fluierând, nici lui nu i-a convenit la început.

— Cum a rămas? insistă Nicu lui Nae. Fiindcă şi eu m-am întâlnit cu ei, dar aseară, nu ştiau ei cine sunt şi eram şi cam făcut, mi se pare că ei atunci veneau.

Se dăduseră jos dintr-o maşină, lângă şcoală, şi cum veneau şi către primărie, înaintea lor se oprise carul lui Nicu lui Nae şi Nicu beat în şuşlete.

Nicu strigase la boi să se oprească în marginea drumului, şi boii cuminţi se opriseră chiar lângă o grămadă de pietriş şi răsuflau icnit, căci carul era plin cu lemne, şi ei urcaseră un pripor întreg fără să se odihnească.

— Hooo, făcu Nicu lui Nae, hooo! şi boii se liniştiseră. Apoi el se dădu jos din şuşlete, şontâcăind pe întuneric şi apropiindu-se de boul din dreapta îl bătu cu palma pe coapsa

umedă. Şşşş, îl îndemnă Nicu, şi boul se uşura ca la o comandă dinainte ştiută, mângâiat de Nicu lui Nae, care vorbea tare cu el şi înţelegător.

— Şşşş, făcea el, aşa, băiatule, că ce e pe capul nostru, nici să ne pişăm nu mai avem timp...

Tot şontâcăind cu piciorul lui şoldit, se duse lângă boul din stânga şi îl bătu şi pe acesta pe coapsă.

— Şşşş! făcu el iar, şi boul se uşură tot ca la o comandă.

— Hai, mă băiatule, fiindcă şi mâine avem o zi nenorocită, iar avem de cărat, mâine la Veta lui Murgulete, numai prin zăpadă o să mergem, crucea mamii ei de muiere, că toată vara şi toată toamna n-a avut timp să fure lemne şi ne bagă ea pe noi acum pe toate coastele, să ne rupem noi oasele...

— Şşşş! făcea el, bătând boul pe coapsă, şi boul, care se uşurase, întoarse capul spre el, parcă îl asculta. Aşa, mă băiatule, continuase Nicu, vai de viaţa noastră care o trăim noi, că numai bou şi ţăran să nu fii în ţara asta, că nu ne mai deosibeşte nimeni, crucea mamii ei de viaţă! Aşa e, Prianee! strigă el brusc şi supărat la boul care parcă îl asculta, şi acesta înţelese că trebuie să plece şi se întinse zdravăn în jug.

— Hooo, strigă Nicu iar, repezindu-se şoldit înaintea lor şi potolindu-i, hooo, şi rezemându-se de jug, se uşură şi el oftând.

— Hai, îi îndemnă el pe urmă, sărind în şuşletele carului, hai, că planul l-am făcut. Hai, că pe noi de la muncă nu ne schimbă nimeni, la serviciul nostru nu se bagă nimenea şi altă leafă nu avem...

Atunci se desprinse cineva dintre cei veniţi cu maşina şi, apropiindu-se de Nicu, îl întrebă unde e primăria, iar Nicu, afumat cum era, îi răspunse făcând pe prostul cu viclenie:

— Păi, sunteţi noi? N-aţi mai fost până acum, după cote, la Cornu Caprei?

— Nu suntem cu cotele, răspunse unul dintre ei.

— Dacă nu sunteţi cu cotele, cu ce sunteţi, ce mai aveţi să ne luaţi? îl furase pe Nicu limba lui rea, de beţiv amărât.

— Tovarăşe, încercase altul să íntre în vorbă cu el maí apăsat, dar fusese oprít, şí tot cel care începuse díscuţía se ínteresase íar de prímăríe.

— Şí nu te-a maí întrebat nímíc? îl cercetă Dumítru luí Díncă.

— Ba m-a întrebat unde stă Dumítru luí Díncă cíungul, „că am venít să-í aducem o moantă nouă, fííndcă am auzít că are nevoíe, nu se maí ajunge la mămălígă cu a veche“.

— Lasă, mă, prostííle, Nícule! se vârî între eí Pătru cel Scurt.

— Şí cum a rămas? puse şí el întrebarea de la început a luí Nícu luí Nae.

— Cum să rămână? Mâíne, au zís că vín íar.

CUPRINS

CAPITOLUL XIII
DATORIA

— Ne minte şi timpul, zise Năiţă, deschizând larg porţile să intre carul lui vechi plin cu lemne, crengi uscate şi rupte de zăpadă şi vijelii, trunchiuri putrezite pe marginea acelui pârâu numit Leurzeaua şi uitate de vreme, rămăşiţe de la o tăiere mai veche, un păr pădureţ răşchirat de un trăsnet vara care trecuse, toate strânse de copiii lui o zi întreagă şi înghesuite între loitrele gata să se rupă şi acoperite cu o cergă de cânepă, să nu se bage bine de seamă când or coborî şi s-or apropia de casă pe drumul umblat.

Înaintea boilor venea Vasilică, certăreţ, ca să se vadă că greutăţile pe umerii lui sunt lăsate, chiar dacă el este mai mic, înjura bietele animale şi trăgea de lanţul din coarnele lor, smucindu-le ca să intre mai repede în curtea casei.

Ceilalţi copii veneau în urma carului îngheţaţi şi morocănoşi, erau sleiţi de muncă şi nu vorbeau, şi când carul trecu pe porţile mari se repeziră în casă, ferindu-se de ochii lui Năiţă.

Vasilică trase carul sub şopronul sub care ţineau şi butiile cu prune şi, dejugând boii, îi lăsă aşa cum erau, cu lanţul în coarne, şi se repezi şi el pe scări în casă, înjurând iar că pe el toţi îl cred prost şi numai el trebuie să se spetească, parcă numai el s-ar încălzi iarna asta şi parcă numai el ar degera.

— Ne minte, răspunse Mucălău cel bătrân, intrând şi el după car în curtea lui Năiţă şi dând bună seara cu o jumătate de gură, cum făcea de când se ştia şi de când îl ştiau toţi de la Cornu Caprei.

— Ne minte şi timpul, dar ne mai mint şi oamenii, intră el în vorbă piezîş, şi Năiţă înţelese repede unde bătea Mucălău.

Se înteţise un vânt iute şi plesnea dinspre Măgură, de unde mai înainte numai cu două zile părea că vine primăvara, uscase streşinile, care curseseră în neştire sub un soare bezmetic, îngrămădise nişte nori fumurii ca nişte bolovani, şi cum se înserase se pusese cu biciul pe ei şi-i tot gonise până începuse să fulguiască. Acum scutura în răstimpuri un fel de măzăriche, şi aceasta răpăia sec şi înfundat pe acoperişurile negre, văduvite de zăpadă.

Năiţă închise porţile cu grijă şi cu o încetineală prefăcută, nerăspunzând împunsăturii lui Mucălău şi lăsându-l intenţionat să aştepte în mijlocul curţii sub bătaia vântului suflând şi mai rău dinspre Sacoţ, plesnind cu măzăriche, ca şi când ar fi dat o grindină.

Mucălău îşi vârâse mâinile în buzunarele pantalonilor de dimie croiţi ruseşte, strânşi bine pe pulpe şi cu turul atârnând până la genunchi. Îşi răşchirase picioarele strâmbe şi scurte, ca să pară mai înalt şi mai bine înfipt în situaţie. Însă era un om scund şi butucănos, cu un cap mic, ascuns sub o căciulă căzăcească, teşită şi cu fundul albastru imoşat şi aproape înnegrit de atâta purtat. Faţa lui era vânăt-roşcată şi părea mereu mototolită de cineva, bea mult şi sărea repede la bătaie şi scotea cuţitul, şi lângă el se aflau întotdeauna cei trei copii ai lui, trei închipuiri de oameni aidoma lui, şi toţi îmbrăcaţi la fel şi toţi încălţaţi cu opinci peste nişte ciorapi ca nişte jambiere, înfăşuraţi şi ei până sub genunchi cu nojiţe împletite. Toţi erau scunzi şi mătăhăloşi şi cu capetele mici şi feţele vinete. Se uitau la om cu nişte ochi lunguieţi şi mereu cârpiţi parcă de nesomn. Şi când mergeau pe drum, cu Mucălău cel bătrân înainte, patru la rând, toţi semănau şi toţi fumau şi toţi scuipau odată, aruncând ţigările scârbiţi. Ei treceau pe o parte a drumului, ceilalţi oameni — pe cealaltă. Nu dădeau bună ziua la nimeni pe drum, nu vorbeau cu nimeni la Mat, numai între ei, rar, câteodată, Mucălău cel bătrân intra în discuţie cu câte cineva, scurt, fiindcă se supăra repede, din senin, nu ştiai ce nu-i convenea, se încrunta, înjura zdravăn şi întorcea

spatele. Aveau bani şi împrumutau cu zgârcenie şi cu dobândă zdravănă şi cu scadenţă peste care nu se putea trece, fiindcă întâi venea să-ţi amintească Mucălău cel bătrân că ai întârziat, şi dacă nu te socoteai cu el şi nu aveai cu ce te plăti, veneau la tine în curte toţi patru, îţi luau din casă ce credeau ei şi mâncai şi o bătaie ca să ţii minte data scadenţei. Însă de bătut te băteau chiar în ziua scadenţei.

Năiţă împrumutase şi el bani de la Mucălău cel bătrân ca să poată începe şi plăti cele trei temelii mâncate acum de trecerea timpului, căci rămăseseră neacoperite şi se măcinaseră, şi el nu mai vedea cum s-ar mai apropia de ele şi cum ar mai zidi deasupra lor casele pe care şi le închipuise el şi pe care le şi uitase. Nici nu vrea să-şi mai amintească de ele, se ferea să mai treacă şi prin faţa acelor locuri cu temeliile, numai Genica se repezea în câte-o duminică să vadă ce mai este cu ele, şi când se întorcea Năiţă nu o lăsa să-i povestească, se citea limpede pe faţa ei că s-a ales praful şi că toată munca ar fi trebuit luată de la început, ce zidiseră ei se prăpădise şi se scufundase de ploi şi se măcinase.

În sinea lui, însă, Năiţă tot mai spera că aceste locuri de casă cu minele temeliilor de pe ele erau totuşi puse la o anume scuteală, şi tocmai datorită acestor temelii, şi se gândea că până la urmă tot e un câştig, dar nu avea curajul să discute cu nimeni despre acest câştig atât timp cât nu se plătise încă de datoria faţă de Mucălău, iar acesta venise acum să-i amintească ziua scadenţei.

— Mi se pare mie că sâmbătă, dacă azi suntem joi, sâmbătă ar fi cazul să ne desfacem, zise Mucălău cel bătrân după ce Năiţă închise porţile.

Nu se uita la el, rămăsese tot în mijlocul curţii, cu mâinile înfipte în buzunarele enorme, şi cu picioarele lui scurte şi strâmbe răşchirate.

Năiţă veni, tot încet, până lângă Mucălău şi rămase lângă el mut.

— Afară de mâine, care e vineri, altă zi nu mai e, continuă Mucălău fără să se uite deloc la Năiţă Lucean.

— Ce să-ţi dau? întrebă stins Năiţă Lucean.

— Boii, răspunse Mucălău cel bătrân, care se şi gândise ce avea el să ia din curtea lui Năiţă Lucean. Datoria era mare, acesta nu avea cu ce se plăti şi altă cale nici nu era.

Năiţă simţi lovitura în moalele capului şi chiar duse mâna la cap, pentru că durerea i se înfipse fulgerător în creştet ca un vârf de cuţit.

— Boii? întrebă el cu un glas din care nu mai rămăsese decât şoapta.

Mucălău clătină capul lui mic cu căciula teşită, căzăcească, trasă până peste urechi, şi nu zise nimic. Boii lui Năiţă Lucean rumegau liniştiţi şi uitaţi cu lanţul în coarne lângă jugul lor vechi şi lustruit de atâta purtat.

Prin faţa ochilor lui Năiţă Lucean trecură toţi prietenii lui — şi Pătru cel Scurt, şi Dumitru lui Dincă şi Nicu lui Nae şi chiar Petre al lui Toma — dar nimeni nu avea cum să-l împrumute cu bani, toţi erau, ca şi el, fără putere, în ce mai speraseră ei era drumul „la vale“, cu nişte mere şi cu nişte ţuică făcută noaptea şi ascunsă sub rândurile de mere în car, dar „la vale“ nu mai aveau voie să plece, nu se mai dădeau autorizaţii de cărăuşie şi altă ieşire nu mai era.

— Măcar să mi-i laşi până ar, nu mai e mult până atunci, se desprimăvărează iute, azi-mâine se îndreaptă şi timpul, nu mai poate ţine mult aşa.

— Până sâmbătă, zise Mucălău, sâmbătă venim să-i luăm. La arat ţi-i dau eu, cu ziua, cu preţul care o fi atunci pe ziua de arătură.

— Năiţă, strigă la ei Genica, păi nu intraţi în casă, să vorbiţi ca oamenii, se poate, cheamă omul înăuntru, să vă vedeţi la fată.

Mucălău o luă spre poartă grăbit, fără să se uite la Năiţă Lucean şi fără să dea mâna cu el. Când ajunse la poarta mică şi o deschise, se auzi glasul lui hârâit, dar Năiţă nu înţelesese decât „seara“ căci Mucălău nu dădea nimănui nici bună ziua, nici bună seara, nimic, decât rar, şi atunci cu o jumătate de gură, scârbit de osteneala asta.

Nu-i spuse muierii nimic, se culcară devreme şi adormiră repede, obosiţi şi îngânduraţi, Năiţă la capătul dinspre fereastră al patului, Genica la picioarele copiilor, cu palmele împreunate sub obrazul mic şi zbârcit.

Târziu, când Năiţă simţea că oboseala lui se mai scursese şi că ce mai rămăsese din ea erau nişte dureri surde la încheietura mâinii lui drepte, cu care ridicase o butie veche, plină cu prune şi răsturnată singură, ca din senin, târziu, când prin geamurile îngheţate începu să se bănuiască ziua de vineri care avea să rămână de pomină, în spatele casei se auzi sugrumat glasul cuiva care parcă ar fi cerut ajutor. Năiţă visa un vis fără şir, întâmplări care nu se legau între ele, îl treceau dintr-una într-alta, şi ce rămânea mereu era locul gol, unde zăcuse vulpoiul pe care ei îl crezuseră mort şi el, Năiţă, cu boii de funie la primărie, strigând că a venit să se înscrie, dar pe el să-l înscrie cu boii, fiindcă altfel trebuie să-i dea lui Mucălău pentru datoria de bani.

— Cu boii, striga el, altfel nu mă înscriu!

Şi din primărie ieşise Craina, aşa cum era el îmbrăcat când a plecat din sat, cu scurta de postav peticită intenţionat la coate cu două bucăţi de piele neagră dintr-o servietă, sau aşa ceva, cu şapca roşiatică în cap şi cu o valijoară de lemn, care i s-a deschis pe scări şi din ea s-au răsturnat nişte nimicuri şi un ceas deşteptător, care, fireşte, s-a spart. În drum îl aştepta o maşină a Raionului, un Gaz prăfuit cu un şofer nervos şi grăbit.

— Hai, domnule, că mi s-a urât de când vă tot strâng după drumuri!

În Gaz mai erau doi oameni, prea puţin deosebiţi de Craina, care îşi strângea în linişte nimicurile din valiză, împrăştiate pe scările primăriei. Nu răspunsese, şi când se ridicase să încuie valiza de lemn se trezise lângă el cu Năiţă Lucean şi cu Pătru cel Scurt.

— Tovarăşe, începu Năiţă Lucean, dumneata acum pleci, dacă te-a schimbat, nu te mai interesează, unde te

trimite, acolo te duci, n-ai ca noi pământ aici, să te lege de el, noi aici rămânem, aşa că ar fi cazul să ne spui şi nouă ce rămâne cu noi.

— Aşa rămâne, zise Craina, bucurându-se că îi vede, erau singurii care veniseră la plecarea lui, nici Ciclop nu venise în ziua aceea la primărie să-şi ia rămas-bun de la el.

— Hai, tovarăşe, nu înţelegeţi? strigă şoferul la el, ambreind motorul nervos.

Nu se mai vedea nimeni pe drum, nici în primărie nu era nimeni, se pustiise parcă tot centrul satului, până şi Difuzor ţinea Matul închis.

— Aşa rămâne, zise Craina, e musai să vă înscrieţi. Noroc, şi le întinse mâna de rămas-bun.

— Noroc, zise pe gânduri Pătru cel Scurt, dar ei nu văzură mâna întinsă a lui Craina şi acesta rămase cu ea fără răspuns. Nici el nu prea dăduse mâna cu nimeni, cât fusese Preşedinte aici, la Cornu Caprei, aşa că furaţi de ce le spusese cei doi nu se gândiseră că acum, la plecare, s-ar schimba el şi ar da mâna cu ei.

Năiţă se visa la poarta primăriei cu boii ţinuţi de lanţ şi strigând la Craina că a venit să se înscrie, iar acesta nu-l auzea, se aplecase să strângă nimicurile din valiza de lemn şi ceasul care se rostogolise pe scări.

— Cu boii! striga Năiţă Lucean, altfel nu mă înscriu, însă Craina nu-l auzea, stătea aplecat deasupra valizei de lemn şi nu se ştia ce moşmonea la ea.

— Naşule! se strecură până în somnul lui Năiţă un glas sugrumat, şi el tresări şi, ascultând bine, înţelese că e glasul muierii lui Pătru cel Scurt.

— Hai, iute, naşule, că moare Pătru şi eu nu mai am ce-i face şi el numai pe dumneata te strigă.

— Cum moare, îngheţă Năiţă Lucean cu întrebarea pe buze, cum moare, ce are?

Când intrară în casa lui Pătru, acesta zăcea într-un somn greu şi pe fruntea lui musteau sute de broboane fierbinţi care se spărgeau şi curgeau pe faţa lui ca o apă.

— Pătrule, îl mişcă cu grijă, de umăr, Năiţă Lucean, ce e cu tine, mă, băiatule, ce ai tu?

Pătru deschise ochii pierdut, parcă nu s-ar fi putut desface din somn şi se uită mut la Năiţă Lucean, dar nu-l cunoscu.

— Pătrule, îl smuci acesta mai tare şi speriat, Pătrule, tu nu auzi, nu mă vezi tu pe mine, Năiţă?

Femeia se prăbuşi într-un hohot de plâns la picioarele patului peste marginea de lemn a acestuia, lovindu-se de dunga ascuţită a tăbliei.

Pătru ţinea ochii deschişi, răsufla greu, fruntea lui era scăldată de năduşeală, pe mâinile care scăpaseră afară din pătură năduşeala se scurgea, udând aşternutul de in, iar el se uita ţintă la Năiţă şi tot nu-l cunoştea. Năiţă luă un peşchir de pe tăblia patului şi îi şterse fruntea şi atunci băgă de seamă cum frige acesta şi cum frige şi răsuflarea înecată a lui Pătru cel Scurt.

— Apă, se auzi glasul lui Pătru, ca şi când ar fi venit de undeva de departe. Acum zâmbea, se uita la Năiţă Lucean, ochii lui parcă l-ar fi cunoscut acum, dar nu era sigur, căci el nu zicea nimic, numai se uita, şi când se mai potolea răsuflarea aceea grea şi înecată, pe buzele lui arse ca varul înflorea un zâmbet ca de copil.

— Ce-aţi făcut voi, fină, întrebă Năiţă, nedumerit, văzând că Pătru închide iar ochii şi se topeşte iar în somnul acela adânc ca o apă în care s-ar fi înecat.

Femeia se smulse de la picioarele patului şi îşi ridică faţa spre Năiţă vrând să răspundă. Era o faţă neagră, umflată de plâns, parcă ar fi fost spoită de cineva cu funingine, buzele negre şi ele, şi tivite scurt altădată, acum se umflaseră şi ele şi se albiseră, părul îi ieşise de sub baticul negru strâns sub bărbie şi i se lipise în şuviţe pe obraz din cauza lacrimilor. Îi aduse lui Năiţă un scaun şi îl aşeză lângă pat în apropierea lui Pătru, care din când în când tresărea şi era scuturat de un tremur şi dădea să se înece.

Aproape de seară, cu o zi înainte, cum stăteau ei în casă, fiindcă Pătru se simţea rău şi avusese toată ziua fierbinţeli şi

simţea cum se topeşte ceva în el, o moleşeală îl făcea să nu se poată mişca de la sobă la pat, către seară, când Pătru pricepu că a dat peste el o boală zdravănă şi vru să o trimită pe femeie după Năiţă, veni şi la ei comisia, cu Ciclop înainte care le arăta drumul, pe urmă pleca.

Cinci erau, şi toţi cinci intrară în casă şi între ei băiatul acela despre care le povestise Dumitru lui Dincă şi despre care el nu-şi amintea de unde îl cunoaşte. Mai era şi acel ţăran, cum bănui Pătru, cu căciula brumărie, o căciulă frumoasă, înaltă şi pusă pe o sprânceană, se uita la ei şi nu prea vorbea. Se aşezară pe pat şi pe scaune, fără să se dezbrace, iar Pătru se trăsese lângă sobă. Se rezemase de ea în picioare, căci îl lua mereu cu frig, când îl lăsau ameţeala şi căldurile.

Femeia venise şi ea lângă el şi se lipise de el, cum nu mai făcuse niciodată până atunci. Era mai înaltă ca el şi îşi lăsase capul uşor înspre el, atingându-i cu bărbia obrazul neras. Pătru dogorea, dar ea crezu că e din cauza sobei care şi ea dogorea şi făcea aerul din cămăruţă înăbuşitor. Într-un timp, cei din comisie începură să se descheie la nasturii hainelor şi să-şi scoată căciulile, afară de cel cu căciula brumărie, care se aşezase pe un scaun mai înspre fereastră şi stătea cu căciula în cap şi închiotorat la toţi nasturii. Se uita prin cămăruţa lui Pătru şi se bănuia din privirile lui că se uită cu o anume milă faţă de sărăcia curată a acelei case.

— Da, începuse unul din membrii comisiei, aici nu cred că e cazul să discutăm mult, nu-i aşa, tovarăşe? Aici, cum s-ar spune, suntem între ai noştri, fiindcă toţi am început de jos şi a venit momentul să intrăm în rândul lumii.

Dar lui Pătru nu-i plăcu introducerea aceasta din care se înţelegea că el nu prea este în rândul lumii, adică este mai amărât, nu-i convenea să se gândească la cuvântul *sărac,* ceea ce însemna că tot ce văzuseră membrii comisiei la el în curte şi la el în casă, tot începutul lui de gospodărie nu arăta cine ştie ce şi, deci, ei îl considerau sărac şi nevoiaş, nu aveau mult de discutat cu el, nu era cazul să se tocmească

cu el, cu el terminau repede, şi nu-i conveni. Nu răspunse însă nimic şi când începu să vorbească şi băiatul acela pe care Dumitru lui Dincă zicea că nu şi-l aminteşte, el îl şi văzu îmbrăcat militar, cotrobăind cu băiatul Tudorei prin casa lui Năiţă Lucean când îl luaseră pe acesta cu Gazul, la Raion.

Acum era civil, însă tot băţos, şi pe el hainele stăteau cum trebuie, ca pe un orăşean, numai mâinile se vedea că sunt de ţăran, erau pe ele semne de crăpături de muncă la câmp şi la sapă care se închiseseră greu şi-l arătau cine era, ca şi degetele boante şi scurte cu unghiile retezate râu, din copilărie, cu un fel de custură cum i se retezaseră şi lui Pătru.

— Dumneata, tovarăşe, începu acesta, ar trebui să ne înţelegi cel mai uşor, fiindcă dumneata numai în felul acesta vei putea să te ridici şi să dai înainte. Ia gândeşte-te, dumneata, cum ar fi să vă strângeţi toţi dimineaţa şi să vă apucaţi de treabă, organizat, să ridicaţi comuna asta la lumină.

Pătru însă nu mai avu puterea să-l asculte, îl enerva glasul lui sec şi milităros şi, cum deschidea gura, cum auzea comanda lui pe scările primăriei: „Cine are puşti şi pistoale şi..."

— Ce-ai realizat dumneata, până acum, întrebă grăbit cineva din comisie, un bărbat mai în vârstă, cu o haină lungă de piele pe el, care îl făcea gros, dar el era de fapt slab şi sfrijit ca şi gâtul lui lung, în jurul căruia înfăşurase un fular maroniu.

— Ce ai realizat, dumneata, până acum, de unul singur, fiindcă văd că te-ai străduit şi se cunoaşte că eşti ambiţios?

Lui Pătru îi plăcu constatarea din urmă a acestuia, faptul că el recunoaşte că se vedea ceva de pe urma muncii lui, chiar dacă nu era ce visase el, dar se împlinise ceva.

— Cât pământ ai? se interesă şi cel care îl făcuse amărât şi sărac.

— Nu prea avem noi pământ, se trezi vorbind muierea lui Pătru, căci el înţepenise lângă sobă şi tăcea. Îl luau valuri de fierbinţeli şi câteodată simţea cum ameţeala e gata să-l prăbuşească şi se clătina pe picioare şi atunci el se lipea şi mai tare de sobă, ca să se rezeme de ea. Cel cu căciula

brumărie tăcea mereu, şi îşi pironise ochii pe o fotografie decolorată care îl arăta pe Pătru cel Scurt militar, lângă un fel de biserică, dar fără cruce. Ţinea o mână lipită de vipuşca pantalonilor, iar alta agăţată cu un deget de cingătoarea de piele deasupra baionetei.

— Unde ai făcut, dumneata, războiul? întrebă într-un târziu omul cu căciula brumărie, arătând cu capul spre poza de deasupra patului unde o pusese muierea lui Pătru.

— Peste tot, răspunse Pătru cu o anume bucurie în glas, căci această întrebare îl punea şi pe el în rândul lumii şi în orice caz deasupra celorlalţi membri ai comisiei, care păreau mai tineri ca el şi, astfel, nu putuseră să facă războiul, sau nu putuseră să-l facă tot ca el, ci numai jumătate. Peste tot, fiindcă noi am fost de la început, şi cum am avut eu norocul să fiu luat la infanterie l-am făcut tot şi pe jos, prin zăpadă, prin ploaie, prin zloată, prin secetă, cum s-a putut, n-am lipsit nici o zi, o dată, în partea întâia, am venit pe jos trei săptămâni, numai pe jos, însă nu mai putu să continue cu bucuria cu care începuse, căci simţi cum îl taie o durere sub ţâţa stângă şi cum îl trece apa dintr-o dată, şuvoi, şi se clătină pe picioare, dar se ţinu bine să nu se vadă.

— Şi dincolo..., întrebă omul cu căciula brumărie, căci el înţelesese de unde venise Pătru cel Scurt pe jos, trei săptămâni.

— Dincolo, se sforţă Pătru să-şi amintească, fiindcă înţepătura de sub ţâţa stângă îl săgetă iar, parcă l-ar fi împuns în inimă şi fierbinţeala îi făcea capul să vâjâie.

— Dincolo, până la Banska-Bistriţa, şi când s-a desprimăvărat, s-a terminat, ne-a dat drumul acasă, ce avusese de lucru cu noi se isprăvise.

Vorbea ca şi când fusese la un lucru cu ziua şi treaba se terminase, ce aveau ei de făcut făcuseră, se puteau întoarce acasă.

— La Tisa ai fost? se mai interesă omul cu căciula brumărie, în timp ce tovarăşii săi ascultau cuminţi şi cu o oarecare admiraţie întrebările lui, considerându-le o tactică

anume, foarte iscusită, ca să-l aducă pe Pătru unde voiau ei şi să semneze cererea, dar ţăranul acela, căci ţăran era, nu avea nici o tactică, el întreba pentru el, să afle dacă a mai fost cineva pe unde a fost şi el.

— Am fost şi la Tisa, zise Pătru cel Scurt, era să ne înece cu brandurile, ne-au scăpat caii, săracii, fiindcă la Tisa au murit cai mulţi...

Nu spunea că au murit oameni mulţi, că s-au înecat şi au pierit sute de oameni sub ochii lui, sfârtecaţi de obuze şi de şrapnele şi pisaţi de gloanţele nemţilor, asta i se părea în firea lucrurilor, fiindcă era un război al oamenilor şi mai ales al lor, al românilor, care trebuiau să-i treacă pe nemţi dincolo, şi să cureţe pământul lor, al românilor, de nemţi. Sigur, pentru el era dureros să vadă atâţia oameni murind, dar şi el putea muri în orice clipă ca ei, nu-l mai speria moartea, şi nu-l mai speriau nici cei care mureau sfârtecaţi de obuze sau înecaţi, aceasta era soarta lor şi acesta era lucrul lor atunci, lucrul cu moartea, însă caii, caii îl îndureraseră şi îi îndureraseră pe toţi ţăranii, căci caii, în conştiinţa lor, erau neştiutori şl nevinovaţi şi nu ştiau să se apere şi nu puteau să se apere şi nechezaturile lor ca nişte strigăte disperate şi frumuseţea corpurilor lor sfârtecate şi sărind în aer bucăţi şiroind de sânge şi capetele lor cu ochii aceia mari şi umezi de lacrimi şi cu o imensă disperare întipărită în ei, toate acestea rămăseseră în mintea lui Pătru ca suprema jertfă a acelui moment şi mereu spunea el „La Tisa au murit cai mulţi".

— Da, zise şi omul cu căciula brumărie, la Tisa au murit cai mulţi, am fost şi eu şi a fost un prăpăd atunci, câţi cai au murit împuşcaţi şi înecaţi cu căruţe cu tot şi cu zăbala în gură!

Vorbeau de câteva ceasuri, se lăsase bine întunericul, îi explicaseră lui Pătru cum va fi viaţa lor nouă şi cum se va desfăşura chiar viaţa lui şi ce ar trebui să facă el ca să dea mai repede înainte şi să sfârşească ce începuse, termina unul, începea celălalt şi, mereu, fiecare îi arăta cum se înscriseseră până atunci şi cutare, şi cutare, şi cutare, cu nevestele lor şi

cu ginerii lor, şi cum se înscriseseră şi Gheorghe Oţăt cu muierea şi îi arătaseră şi cererea acestora pe care unul din ei o avea în geantă.

Pătru tăcea mereu, afară de răspunsurile cu privire la războiul la care fusese el, alte cuvinte nu mai spusese şi nu mai scoseseră de la el, parcă era mut, dar îi auzea şi doar dădea din cap cu aerul că „se poate“, nu se pune el acum să-i înfrunte pe ei, ei ştiu mai bine, şi sunt mai învăţaţi ca el, şi au mai văzut.

Într-un rând însă, când i se povestea cum arată o gospodărie undeva, la câmp, de unde era şi omul cu căciula brumărie, el întrebase:

— De unde eşti dumneata? şi acesta spusese numele unui sat de la câmp, adică de „la vale“, unde vrusese şi el, şi Năiţă Lucean să se ducă, şi unde îşi aminti că mai fusese odată, tot cu Năiţă, când venise el din război.

— Am fi vrut şi noi să ne ducem, dar nu s-a mai putut, nu mai e voie să te duci cu carul, aveam nişte mere, dar dacă nu s-a mai putut...

Pe urmă iar căzuse în muţenia aceea a lui şi de la o vreme nici nu mai putu să asculte, fierbinţeala îl cuprindea din toate părţile, simţea cum îl frig şi tălpile picioarelor şi cum îl dor acum toate oasele şi apa îl trece mereu în neştire, iar ameţeala nu-l slăbeşte deloc.

— Ieşi niţel afară, poate te mai răcoreşti, îi şopti la ureche femeia şi el se gândi că e bine să facă aşa. Nu mai putea nici să respire.

Vorbea iar băiatul acela pe care îl recunoscuse ca fiind de la Securitate, acum însă civil şi nu ştia dacă mai este el în Securitate sau a fost şi el dat afară, cum fusese dat copilul Tudorei şi se ţinea de altele.

Spunea de părinţii lui care, tot aşa, până s-au dumirit şi ei...

Pătru asculta povestea, dar ochii i se împăienjeniseră de tot şi urechile i se înfundaseră.

„Când am fost după vulpoi, se gândi el, am răcit eu, când am stat cu Năiţă şi am degerat să vedem ce fac ăştia...”

— Ieşi, Pătrule, niţel la aer, poate te mai răcoreşti, îl îndemna iar, şoptit, la ureche, muierea care, stând lângă el, vedea că dogoreşte mai rău ca soba.

În casă se făcuse şi un fum înecăcios, căci toţi fumau, afară de omul cu căciula brumărie, lampa abia mai putea lumina încăperea. Pătru se uita acum cu alţi ochi la omul acela, ţăran ca şi el, dar în afară de hainele lui bune şi călduroase, şi de căciula asta frumoasă, în altceva îi era frică să creadă, şi mai ales în ce spunea el.

— Dumneata ce zici? îl auzi el întrebînd-o pe femeie, când trecu pragul în săliţă.

— Doamne fereşte, zise ea, păi eu ce să zic, ce să tăinuiesc eu cu dumneavoastră, Pătru e aici, nu eu, eu ce să spui eu?

Pătru nu mai auzi nimic, căci trase uşa după el şi, ieşit în săliţă, se rezemă de stâlpul înflorat al pridvorului.

Dincolo de gurgui, spre munţi, se tivea sângerie o linie de lumină şi Pătru rămase cu ochii pe ea, căci întunericul pusese stăpânire pe tot satul. Se pregătea parcă să ningă, nu începuse însă nici vântul, nici măzărichea care avea să zuruie puţin mai târziu pe acoperişul casei lui şi el să se creadă dintr-odată pe front cum stătuse el în timpul unui atac în Slovacia ascuns în pridvorul unei biserici. Dinspre Măgură venea răcoarea serii şi el simţi cum îi îngheaţă sudoarea pe frunte şi i se păru că e bine şi se desprinse de stâlp şi rămase aşa, cu cămaşa descheiată la piept, în bătaia vântului care începuse firav, dar ascuţit, uscase repede nădușeala lui, dar el tot mai credea că arde, şi că nu e destul, îl usturau ochii şi când începu măzărichea se văzu pe el militar, ca în fotografia de deasupra patului, însă în mână ţinea pistolul automat şi din ţeava acestuia se scurgea un fum înecăcios.

— Pătrule, se auzi el strigat, pleacă dumnealor şi tu nu mai vii în casă... Ce faci?...

— Da, zise Pătru, suntem aici, la cota asta, aici am ajuns, aici stăm...

— Nu, Pătrule, nu e ce crezi tu, mai auzi iar glasul femeii lui, şi după el cineva din comisie, însă nu înţelese cine era.

— Ce făcuşi, tovarăşe Petre, ne lăsaşi pe noi în casă şi dumneata ieşişi la răcoare, hai înăuntru să vedem cum încheiem, că ne grăbim şi noi, uite avem aici şi hârtia şi tocul, să...

— Însă nu s-au putut înţelege cu el, au văzut şi ei că e bolnav şi l-au lăsat, numai băiatul care era mai tânăr nu prea credea, zicea că a mai văzut el situaţii la fel, nu ştiu unde, dar omul acela cu căciula brumărie a clătinat din cap şi a zis că nu se poate, se vede că este bolnav şi să am grijă de el.

Femeia se apropiase de patul lui Pătru şi încerca să-l învelească, dar el se împotrivea în somnul lui agitat şi scotea mereu mâinile afară din pătură şi iar începu să ceară stins apă...

Năiţă se apropie şi el de patul lui Pătru cel Scurt şi încercă să vorbească cu el, strigându-l pe nume, încet.

— Pătrule, ce e, mă băiatule, cu tine, ce ai tu, când te-ai îmbolnăvit tu şi de ce te-ai îmbolnăvit tu aşa?

Pe faţa lui Pătru trecea apa mereu, se spărgeau broboanele de sudoare, şi mereu i le ştergea femeia cu o batistă care şi ea se udase detot şi o storsese de câteva ori.

— Apă, şopteau buzele lui, şi Năiţă îi făcu semn femeii să-i dea o cană cu apă.

Când o apropie de buzele arse ale lui Pătru, acesta deschise ochii şi îl recunoscu pe Năiţă. Nu avea putere să înghită, şi apa îi curgea pe bărbie şi pe gât, dar nu se mai cunoştea de năduşeala care îl scăldase tot.

— Năiţă, eu mor, zise stins Pătru cel Scurt şi pe buzele lui înflori iar zâmbetul acela trist, ca de copil. Se trăsese la faţă şi se făcuse alb ca varul, parcă pierise tot sângele din el şi rămăsese numai pielea ca o coală de cerere.

În jurul ochilor se lăţiseră nişte cearcăne vinete şi umbra lor cădea şi pe umerii obrajilor, care se scofâlciseră peste noapte, iar barba îi crescuse şi ea albă, cum parcă nu o mai avusese până atunci.

— Nu se poate să mori, se împotrivi iute Năiţă Lucean. Cum să mori, am fost noi unde am fost şi tot am scăpat, cum să mori tu acum, vezi-ţi de treabă...

Dar Pătru se scufundase iar în somnul acela ca o apă şi îl auzea pe Năiţă ca de departe şi i se părea că nu vorbeşte cu el. El se vedea ieşit afară în pridvor şi afară era soare şi primăvară, înfloriseră coacăzul şi viţa-de-vie şi el se uita la ele şi parcă nu credea că sunt ale lui, iar Năiţă îl toca la cap şi el nu înţelegea deloc de ce.

— Uită-te şi tu, zicea Năiţă, cum a răsărit coacăzul tău şi cum a înflorit el, acum dă pe rod, nu se poate să mori.

El stătea în pridvor şi vedea florile coacăzului şi se bucura, dar iar parcă nu erau nici curtea lui, nici pridvorul lui, el era numai în trecere, se bucura văzându-le, dar nu le mai simţea ale lui…

Apoi, încet-încet, începu să coboare treptele scării lui din spatele casei şi cobora mereu şi scara nu se mai termina şi el parcă obosise acum şi într-un târziu se opri din coborât şi îl întrebă pe Năiţă dacă mai e mult, fiindcă el a obosit şi nu mai poate.

— Pătrule, auzi el atunci, stins, glasul lui Năiţă Lucean, ce faci, unde te duci tu, ce e cu tine, Pătrule, nu auzi? Şi cineva îl trase pe trepte în sus până în pridvor şi lângă el veni câinele şi lătra tare, cum lătra el de obicei şi din lătrat se stinse lampa.

În întunericul care se lăsă, Pătru văzu cum alunecă din nou pe scări în jos şi scările iar nu se mai terminau.

— Pătrule, ce faci tu, Pătrule, mă, nu auzi? îl ridicaseră sus, pe perne, şi Năiţă începuse să-i frământe umerii şi mâinile şi el simţi un miros de oţet, tare, şi o usturime la coada ochilor.

— Pătrule, mă băiatule, să nu faci una ca asta, mă, auzi tu? Pătrule!...

Îl ridicaseră şi mai sus, pe perne, şi el deschise buzele şi zise tot stins: Apă... iar cineva îi turnă apă pe faţă, căci el nu putea deschide gura, i se încleştaseră fălcile.

— Mai rece, se înţelese dorinţa lui şi femeia se repezi afară să aducă din găleată, dar Năiţă îi făcu semn că nu mai e nevoie.

— De ce te-ai supărat, tu, mă Pătrule, că nu e nici o supărare, ne înscriem şi noi, ce să facem, nu e cazul să te superi tu aşa de rău, hai, că te faci bine şi vine şi primăvara, şi...

Capul lui Pătru alunecase moale într-o parte şi muierea se repezi deasupra lui strigând:

— Nu mă lăsa, Pătrule, că eu numai pe tine te am, Pătrule, Doamne, nu mă lăsa...

Pătru scobora scara pridvorului singur, în capul scărilor rămăseseră muierea lui şi cu Năiţă Lucean, iar el se făcuse uşor dintr-o dată şi scobora scările iute, printre nişte tufe de coacăz roşu, însă simţea că nu-l mai ţin picioarele, ostenise şi dădu să se mai uite o dată în sus, unde rămăseseră Năiţă şi cu muierea lui.

— Nu mor, zise el, când nu-i mai văzu, nu mor, mă duc niţel prin grădină să văz şi via, fiindcă mi s-a părut cam ofilită azi dimineaţă. A dogorit-o rău soarele, însă grădina nu se vedea şi el auzea numai glasul lui Năiţă Lucean.

— Aveţi voi lumânare, adu iute o lumânare, dar iute.

— Nu e nevoie, vru el să spună, însă nu mai putea deschide gura şi vorbi, ca şi când ar fi vorbit în somn, nu e nevoie, că eu cunosc drumul şi tot aşa am fost noi şi în noaptea aceea, când ne-au îngropat cu brandurile şi eu am ieşit din întunericu ăla. Nu e nevoie...

Scobora mereu pe scara din dos a casei, în grădină, însă nu se vedea nici o grădină şi nu se auzea nimic, numai un sfârâit şi iar glasul lui Năiţă Lucean care zicea:

— Pune-i lumânarea în mână, pune-i, iute, lumânarea în mână!

El zâmbi, cum mergea prin întuneric, şi zise iar:

— Nu e nevoie...

Se luminase detot, o ceaţă alburie se ridica de pe vârful Măgurii, topindu-se în cerul vânăt care se răsturnase peste

ei ca o căldare clocită. Năiţă ieşi în săliţă plângând şi se rezemă de stâlpul înflorat de care îi plăcea lui Pătru să se rezeme. Din casă se auzea hohotul înăbuşit al muierii, care rămăsese prăbuşită peste Pătru în patul de lemn. Îl luase în braţe şi plângea aşa, înăbuşit, cu obrazul înfundat în pieptul lui fără viaţă.

Pe faţa lui Pătru încremenise un zâmbet amar ca al unui copil chinuit.

CUPRINS

CAPITOLUL XIV
CÂNTECE VECHI

— Şi locurile cu temeliii?... întrebă Năiţă după ce scrise lung şi tremurat pe foaia albă, netezită mereu şi fără nici un rost cu palma lui mare şi butucănoasă, cuvântul *Cerere* şi după ce îl citi de câteva ori convins că lipseşte un „i", dar nu-i găsea locul nicăieri, Geanovu ridică din umeri ca şi când i-ar fi spus că el nu are nici o putere, aşa că nu încape vorbă, „şi locurile cu temeliii"...

Năiţă se aplecă iar deasupra coalei de hârtie care i se părea nesfârşită, ca un câmp pustiu, şi nişte pete mai galbene, din ţesătura nevăzută a coalei îi fugeau de sub ochi, şi lui îi venea să netezească foaia şi să îndrepte ceva, dar foaia era netedă şi aştepta scrisul lui şi el muie tocul adânc în călimara de pe masă, uitându-se la Geanovu.

Lângă Geanovu stătea băiatul acela care venise cu motocicleta la el acasă şi căutase prin pod şi zisese că nu se găseşte nimic. Parcă se mai trăsese la faţă şi parcă se mai ofilise, atunci era frumos şi avea un glas mai apăsat şi mai neted. Acum răguşise, şi vorbea rar şi, când putea, se ferea chiar, şi-i arăta lui Geanovu, prin semne, că nu mai poate, îl doare gâtul de atâta vorbit.

Geanovu zâmbea liniştit şi înţelegător, ca întotdeauna, el nu se mira de nimic şi părea că nici nu pune nimic la suflet.

— Şi carul? întrebă iar Năiţă Lucean, pe care îl trecuse apa şi lăsase tocul jos plin cu cerneală, ca să se şteargă de năduşeală.

Geanovu ridică şi el iar din umeri, adică „sigur, şi carul, sigur că da..."

Năiţă luă tocul, şterse niţel peniţa pe buza călimării şi scrise îndesat „Subsemnatul", pe urmă se opri şi citi ce scrisese şi din nou i se păru că lipseşte un „i" din cuvântul *Cerere,* dar nu vedea neam din ce loc lipseşte.

Carul lui rămăsese schilod în mijlocul curţii, cu jugul trântit peste proţapul de fag şi cu resteiele de fier aruncate pe jos, la întâmplare.

Dimineaţa, detot, veniseră Mucălăii şi luaseră boii în contul datoriei. Era duminică şi el crezuse că dacă n-au mai venit, cum îl ameninţaseră, sâmbătă, se mai speriaseră şi ei şi mai amânaseră. Îi dăduseră îndărăt chitanţa în care el recunoştea datoria şi luaseră boii. Genica şi copiii se lipiseră ciucure de loitrele carului şi stăteau neclintiţi, parcă îi încremenise cineva aşa cum stăteau. Ei credeau că Năiţă o să se înfurie şi o să pună mâna pe un resteu de fier şi o să sară la Mucălăi.

Năiţă deschise porţile mari şi se întoarse în casă fără să se uite cum pleacă ei cu boii.

Când ieşi pe scări, îmbrăcat cu laibărul bun şi încălţat cu bocancii noi ai lui Gheorghe, pe faţa lui nerasă şi scofâlcită stăruia o linişte nefirească şi parcă o îndepărtare de tot şi de toate. Era cu capul gol, căci se considera în doliu şi era ziua înmormântării lui Pătru cel Scurt.

— Mergi? îi zise el muierii şi întrebarea lui păru ca un îndemn, iar ea crezu că trebuie să meargă la mort mai dinainte, ca să mai dea ajutor la ce se cerea. Îşi luă şi ea o broboadă neagră şi se înfofoli fără nici un rost, căci timpul se înmoinase şi streşinile curgeau iar în neştire.

— Ce faci, Năiţă? îndrăzni ea o întrebare moale şi speriată de ceea ce ar fi putut răspunde el şi ea bănuia.

— Ce să fac? îngăimă el, parcă l-ar fi înecat plânsul şi el nu vrea să se vadă, a trecut viaţa şi n-am făcut nimica şi am îmbătrânit şi mi s-a urât să mai bată Ciclop la uşa mea.

Coborau pe drumul desfundat care ducea la primărie şi el mergea cum mergea el întotdeauna, cu paşii lui mari şi repeziţi şi cu pieptul înainte, ca şi când ar fi împins pe cineva care nu îl lasă să treacă. Femeia venea mai în urma lui, se ţinea greu după el şi lui i se părea că merge singur pe drum şi din când în când se trezea întorcând capul spre stânga lui, dar în stânga lui nu venea nimeni, era singur, femeia rămăsese

mult în urmă şi lui totuşi i se părea că păşeşte cineva lângă el şi se şterse la ochi ca de o pânză de păianjen.

Rar, bătea clopotul la biserică şi pe Năiţă îl podidiră lacrimile. La primărie ajunse singur şi când intră la Geanovu, acesta nu zise nimic, el înţelegea totul, ca de obicei, şi nu se mira de nimic, îi întinse foaia de hârtie şi îi făcu semn băiatului de la Securitate să stea liniştit, să nu se bage.

Pe fereastra din spatele biroului lui Geanovu se vedea limpede Dealul Oarbei, se luase zăpada de pe el şi el rămăsese vânăt ca o spinare de bou bătrân.

— Boii nu-i mai am, zise Năiţă Lucean şi desfăcu mâinile neputincios.

— Scrie şi boii, îl îndemnă cu felul lui, liniştit şi sigur, Geanovu, fiindcă îi luăm înapoi.

Năiţă se uită la el lung şi neîncrezător, dar şi cu speranţă şi chiar vru să se bucure, însă pe uşa deschisă de cineva fără rost se strecură dangătul din urmă, stins, al clopotului şi el îşi aduse aminte că nu mai e mult până la înmormântare şi el nu terminase ce începuse.

— Şi boii, zise iar, calm şi sigur, şi cu o linişte caldă acest Geanovu, pe care Năiţă îl privea, ca şi când acum îl vedea pentru prima dată în viaţa lui.

Se apropia de prânz când trecu el peste Gurgui, ocolind drumul mare, căci se simţea stingherit de tot ceea ce făcuse el până atunci şi i se părea că nu mai are nici o putere şi paşii lui calcă uşor şi el tot, pe unde trece, nu lasă nici o umbră şi nu vrea să se întâlnească cu nimeni. Urcase gâfâind Gurguiul întreg, aproape fugind, şi lui i se părea că nici picioarele lui nu lasă urme pe unde calcă. Se strecura pe sub aluni, pe potecile lor vechi, şi cum ieşea în lumină, cum i se părea că e singur şi n-are pe nimeni, şi nu mai e el nimeni.

Bătaia clopotului se îndesi şi din vârful Gurguiului el văzu casa lui Pătru cel Scurt şi văzu cum iese carul cu mortul din curte, însă nu se auzea nimic din jelitul muierilor care se vedeau înghesuindu-se pe lângă car. Coborî în Valea Leurzelei şi ridică în piept, gâfâind, drumul care ducea la biserică, fiindcă înţelese că întârziase.

Mergea repezit, împingând cu pieptul înainte şi lăsându-se răcorit, pe fruntea şiroind de sudoare, de vântul uşor care se zbătea să împrăştie nişte nori străvezii prin care soarele mereu dădea să iasă afară. Călca din ce în ce mai iute şi, într-un rând, cum răsufla el greu şi ostenit, crezu că lângă el mai merge cineva şi întoarse iar capul să vadă, căci şi un glas parcă îi fluturase la urechi, dar înţelese că era singur şi că de mult nu mai trecuse el singur pe drumul acesta.

Clopotul bătea des detot acum şi, ajuns în dreptul bisericii, Năiţă Lucean se opri şi se rezemă de un gard de răchită, ca să-şi mai tragă sufletul. Spre el cobora carul lui Nicu lui Nae cu mortul. Înainte mergea popa Sofronie, cu o cădelniţă din care curgea un fum vânăt care nu prea mirosea a tămâie. Cântăreţul lipsea, şi în locul lui, lângă popă, călca moşul de la Sacoţ, cu un sfeşnic în mână, dar cu lumânările stinse. Moşul umbla descoperit, ca toată lumea, numai că faţa lui mică şi pungită toată păstra pe ea o nemaipomenită bucurie şi, călcând, cu mersul lui pocit, ca şi când s-ar fi împiedicat sau ar fi avut când un picior, când altul mai scurt, îl bufnea râsul şi el ducea iute la gură mâna liberă în care ţinea căciula.

Nicu lui Nae venea înaintea carului, şonticăind cu piciorul lui şoldit şi trăgând de lanţul boilor, parcă s-ar fi ţinut de el să nu alunece peste moşul de la Sacoţ. În dreapta lui mergea ţanţoş şi încruntat Gogu lui Turică, cu decoraţiile pe piept, ca la o sărbătoare şi ţinând în braţe o cruce de lemn încă nescrisă, fiindcă nu mai avuseseră când.

Din urmă se repezi după el, ca să ajungă înaintea lui Nicu lui Nae, Vasilică, huţupându-se cu capacul coşciugului şi din când în când răzuia drumul cu colţurile lui.

Tronul fusese pus în carul îmbrăcat cu păturile de pe patul lui Pătru şi sus, în car, aplecată peste Pătru, muierea lui care nu mai putea plânge, îi secase şi glasul, îi secaseră şi lacrimile. Stătea cocoşată deasupra lui Pătru şi îl mângâia pe frunte şi numai câteodată se auzea şoapta ei şuierată:

— Pătrule, de ce ai făcut tu aşa, Pătrule?

Puseseră nişte crengi de brad pe loitrele carului şi ele cădeau mereu, iar nişte muieri le adunau şi le puneau la loc. În urma carului veneau Genica şi alte muieri şi Gheorghe Oţăt cu Dumitru lui Dincă mai în urmă.

— Hai, măi, îndemnă Dumitru lui Dincă un băiat de la Sacoţ, care scutura o goarnă cu pâlnia teşită şi o lovea de podul palmei căci se înfundase, cântă ceva, că intrăm în curtea bisericii, şi băiatul puse goarna la gură.

Năiţă auzi sunetul ei ca un strigăt care trecu Măgura şi în clipa aceea rupse şi soarele încheietura norilor şi ieşi deasupra lumii.

— Pătrule, şopti Năiţă Lucean.

Carul se oprise dinaintea lui şi Năiţă văzu fruntea lui Pătru cel Scurt pătată de lumina sleită a soarelui de la începutul dezgheţului.

Venea primăvara la Cornu Caprei. Goarna tăcu iar înfundată şi popa Sofronie se întoarse spre car să-l tămâieze. Bătea clopotul stins acum, parcă acela care îl trăgea nu mai avea putere, ostenise şi lăsase frânghia slobodă.

Soarele se rotunji detot, deasupra lor, şi Năiţă văzu că răchita din gardul de care se rezemase înmugurise.

Din urmă se strecură tremurat de plâns glasul frumos al lui Simion Popescu. Venea înalt cum era el şi cu capul gol, alb ca de zăpadă, cu iapa vânătă legată cu căpăstrul de brâu şi cânta cu lacrimile şiroindu-i pe obraz.

— Vă las cântecele mele / Să vă petreceţi cu ele / M-ofilesc ca frunza-n vânt / Când cade jos pe pământ / O plouă şi-o bate vântul / S-amestecă cu pământul / O suflă vântul pe toată / Parcă n-a fost niciodată.

Năiţă se apropie de car şi se urcă în el cu Nicu lui Nae şi cu Gheorghe Oţăt să dea sicriul jos.

Pătru cel Scurt zâmbea ca un copil şi parcă s-ar fi lăsat el intenţionat, cu ochii închişi, în lumina soarelui.

— Hai, zise Năiţă Lucean, tare şi supărat, aducându-şi aminte câte mai aveau ei în ziua aceea de făcut şi în primul rând de zidit bolta peste sicriu.

Bucureşti — Slătioara — Bucureşti, 1974

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE

*„*Nişte ţărani*, de la ostentaţia titlului şi până la finalul cărţii, mi se pare fresca cea mai îndrăzneaţă şi dramatică a anilor noştri despre mediul rural. Prin tragica, măreaţa şi ironica epopee a lui Dinu Săraru, este restituit adevărul în toată cruditatea lui, se face, cu alte cuvinte, dreptate unui individ ce nu poate dispărea din literatură."*

Eugen BARBU

„Romanul lui Dinu Săraru Nişte ţărani *mi se pare a fi Livada de vişini a satului românesc".*

Cătălina BUZOIANU

„Dinu Săraru este un voluptuos al povestirii. Înzestrat cu facultatea observaţiei, ca trăsătură superioară, talentul său este de a reînvia oameni şi scene de viaţă sătească, creând adevărate tablouri de gen. Rareori a descifrat cineva atât de subtil codul expresiei ţărăneşti, când omul de la ţară îţi spune ceva, semnificând contrariul, ca în capitolul vizitei lui Craina la Năiţă Lucean, de exemplu. Ţăranul spune «Poftiţi, poftiţi!» şi-ţi închide uşa în nas. El are o îndelungată experienţă a raporturilor cu notabilităţile şi ştie că trebuie să recurgă la trucuri de mare suculenţă. Autorul nostru se opreşte cu încântare asupra lor, făcând uneori largi paranteze. El jonglează cu timpii povestirii, ca un rafinat cunoscând întreaga partitură a artei sale, elaborată chiar în mediul ţărănesc la care se aplică. De altfel, singura limită majoră în talentul autorului, atâta cât putem vedea în această primă carte, constă în exacerbarea povestirii în dauna construcţiei. Oricum, prin Nişte ţărani *avem în Dinu Săraru un prozator de zile mari."*

Aurel DRAGOŞ MUNTEANU

Apoi, când a apărut Nişte ţărani*, în 1974, tema colectivizării fusese îngropată nu numai ca desuetă, dar căpătase trecerea rău famată a întregii literaturi proletcultiste, care făcuse apologia regimului totalitar,*

de la Mitrea Cocor *la* Setea. *În scurt timp, şi după ce prima impresie generată — aceea de oratoriu funebru cântat la mormântul clasei ţărăneşti — a fost depăşită, s-a descoperit cu uimire nu numai un altfel de tip de roman, dar şi o altă lume rurală, deşi volumul făcea toate trimiterile la parametrii specifici ai prozei româneşti tradiţionale. Deşi era o carte despre trecut,* Nişte ţărani *s-a dovedit, în timp, o carte pentru mai târziu. De la apariţia* Morometţilor*, cu două decenii mai înainte, conştiinţa criticii nu fusese mai violent contrazisă de o asemenea construcţie imprevizibilă, care, în plus, modifică tipologia umanităţii rurale.*

Încet, încet, opera s-a rotunjit, şi întreg orizontul de aşteptare al prozei s-a modificat, dar Nişte ţărani *s-a dovedit o carte extraordinară şi plurivalent semnificantă, în mai multe contexte socio-politice.*

Aureliu GOCI

„Deosebirea, căci există una esenţială, dintre Moromeţii *şi* Nişte ţărani*, constă în modalitatea privirii: uimită, chiar fermecată de miracolul gândirii ţărăneşti, la Preda, în primul volum, apoi îngrijorată şi neliniştită în cel de-al doilea, nemiloasă şi chiar părând biciuitoare la Dinu Săraru, unde «spectacolul» îşi dezvăluie nu atât gratuitatea, cât neputinţa de a mai reprezenta cu adevărat o alternativă existenţială... Încât, poate, mai exact ar fi să se vorbească nu atât despre o apartenenţă, cât despre o continuare.* Nişte ţărani *încheie, în fond, literatura despre satul tradiţional.“*

Mircea IORGULESCU

„Este un eveniment nu numai literar. Cartea aceasta este o carte de conştiinţă. O carte a unor mari şi tulburătoare adevăruri. O carte rară. În orice caz, o asemenea carte n-a mai apărut în ultimii ani.

Nişte ţărani *este romanul care nu anunţă, ci consacră un prozator. Un eveniment, aşadar, literar şi social. Un eveniment al conştiinţei.“*

Adrian PĂUNESCU

„Marin Preda a demonstrat că ţăranul e capabil de ironie. Dinu Săraru insistă asupra inocenţei tipului rural, nu numaidecât viclean ori obstinat, ci onest şi prudent până la deplina edificare, aceasta venind la el când ezitarea şi amânarea nu mai sunt posibile, nu mai au nici un sens.“

Alexandru PIRU

Se cuvine acum când, după alte două romane ce i-au adus o neobişnuită popularitate, i-au confirmat şi i-au potenţat însuşirile debutului, să spunem că Nişte ţărani *nu rămâne, în perspectiva timpului, doar cartea care a marcat începutul de drum al unui prozator. E romanul unui început în proza românească, marcând un moment de răscruce la care ne vom referi ori de câte ori vom trasa istoria literară a ceea ce a însemnat sfârşitul unui drum într-o existenţă colectivă milenară. Locul romanului său, al cărui titlu a căpătat, cum se întâmplă numai cu cărţile reprezentative ale unei literaturi, valoarea unei efigii, este de pe acum alături de cărţile care jalonează ceea ce numim* calea cea mare *a unei literaturi.*

Valeriu RÂPEANU

„Probând o reflecţie participativă afectiv asupra destinului unei colectivităţi pe care istoria a adus-o într-o situaţie limită; construit ca un basm în mai multe părţi care amână, cu dichis epic, dezlegarea finală; locuit de câteva personaje memorabile, între care se detaşează Năiţă Lucean, care are ceva din suceala ţăranilor lui Ion Creangă, dar e bântuit câteodată (când zideşte, de exemplu, temelii de casă pe toate ogoarele lui) şi de vizionarismul himeric al lui Don Quijote, şi Pătru cel Scurt, un Sancho Panza încă mai trist şi mai nenorocos, dar încântat că războiul pe care l-a făcut a fost unul de-adevăratelea; scris sobru, dar cu grijă pentru psihologia ţărănească, una a statorniciei şi a circumspecţiei, şi pentru particularităţile graiului oltenesc în aşa fel ca să dea impresia de spontaneitate şi de ingenuitate, proprii picturii naive a unui Ion Niţă Nicodim; vădind spirit de observaţie şi suflet de poet, iar peste toate, un suflu tragic, de epopee, prin care se solidarizează cu romanul lui Valentin Rasputin, Despărţirea de Matiora*, romanul* Nişte ţărani *încheie strălucit un ciclu ţărănesc dureros al literaturii române şi, împreună cu* La Lilieci*, drama în versuri a lui Marin Sorescu, inaugurează un altul.“*

Constantin SORESCU

„În cartea surprinzătoare a lui Dinu Săraru, deşi multe din întâmplări nu ne fac nici pe departe să izbucnim în râs, umorul are o parte totuşi largă, strecurându-se insidios în toate cutele ca o pânză freatică în toate fisurile pământului clătinat de cutremur. Nişte ţărani,

roman realizat, pitoresc şi teatral, întruneşte calităţi despre care în mod cert se va mai vorbi, autorul dovedindu-se un prozator foarte înzestrat, capabil, bineînţeles, şi de alte surprize.“

Constantin STĂNESCU

„Pătru cel Scurt este un om care iese din scenă înainte de a-şi fi realizat visul. Viaţa lui are o doză de fragil care îl face mai interesat. Raportat la schema folclorică a basmului, Pătru cel Scurt e un «cenuşotcă», care trece de la o condiţie umilă către realizarea deplină a personalităţii lui. Aceasta este de fapt traiectoria lui Făt Frumos şi, uzând de această paralelă, facem, credem, vizibilă condiţia tragică a ţăranului Pătru cel Scurt. Privit din perspectiva noii sale deveniri, Pătru cel Scurt este un bărbat care dispare înainte de vreme. Basmul se întrerupe şi se completează în subtextul romanului lui Dinu Săraru, Nişte ţărani*, cu balada celui ce a murit înainte de a-şi fi trăit viaţa.*

Nişte ţărani *este unul din romanele contemporane în care conştiinţa politică a scriitorului se manifestă activ, dând un sens superior evenimentelor. Dacă adăugăm şi calităţile de excepţie ale cărţii, completăm profilul uneia din cele mai reprezentative cărţi de proză ale ultimilor ani.“*

Mihai UNGHEANU

„Scris parcă dintr-o respiraţie, Nişte ţărani *pur şi simplu te zguduie. O asemenea carte despre Ţărani face cinste Ţării. Poate că sunt subiectiv, fiind şi eu dintre ţărani, dar nu dau subiectivitatea mea pe tot aurul lumii. Câtă înţelegere, câtă durere şi câtă demnitate! Aveţi o inimă mare, domnule Dinu Săraru! Năiţă Lucean şi scutierul său Pătru cel Scurt intră pe drept în marea literatură. Numai că la Cervantes moare Don Quijote, aici se stinge din viaţă scutierul — mi-a sângerat inima şi am plâns la moartea lui...“*

Ion UNGUREANU

„Am citit romanul dumitale Nişte ţărani. *Mărturisesc că nu am citit de mult o carte de proză care să-mi răscolească într-atât sufletul. O carte mare, care se înscrie, cred, printre cele mai frumoase proze româneşti.“*

Grigore VIERU